

Τεχνολογικό
Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Σχολή Διοίκησης Τουρισμού,
Φιλοξενίας και
Επιχειρηματικότητας

Διδακτορική διατριβή

Γυναικεία Χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή:

Οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb

Φανή Ευθυμιάδου

Λεμεσός, Φεβρουάριος 2023

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ Διοίκησης Τουρισμού, Φιλοξενίας και Επιχειρηματικότητας
ΤΜΗΜΑ Διοίκησης Τουρισμού και Φιλοξενίας

Διδακτορική διατριβή

**Γυναικεία Χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή:
Οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb**

Της Φανής Ευθυμιάδου

Λεμεσός, Φεβρουάριος 2023

Έντυπο έγκρισης

Διδακτορική διατριβή

Γυναικεία Χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή:

Οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb

Παρουσιάστηκε από την Φανή Ευθυμιάδου

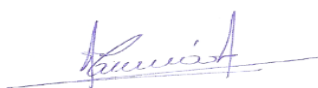
Επιβλέπων καθηγητής: Άννα Φαρμάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια

Υπογραφή

Μέλος επιτροπής: Αναστάσιος Ζωπιάτης, Καθηγητής

Υπογραφή

Μέλος επιτροπής: Νικόλαος Παππάς, Καθηγητής

Υπογραφή

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Λεμεσός, Φεβρουάριος 2023

Έντυπο έγκρισης Επιτροπής Επίβλεψης

Διδακτορική διατριβή

Γυναικεία Χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή:

Οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb

Παρουσιάστηκε από την Φανή Ευθυμιάδου

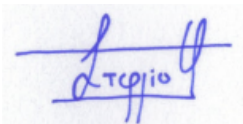
Επιβλέπων καθηγητής: Άννα Φαρμάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια

Υπογραφή

Μέλος Επιτροπής: Χρήστος Σάββα, Καθηγητής

Υπογραφή

Μέλος Επιτροπής: Δημήτριος Στεργίου, Αναπληρωτής Καθηγητής

Υπογραφή

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Λεμεσός, Φεβρουάριος 2023

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Φανή Ευθυμιάδου, 2023.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού και Φιλοξενίας του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, Άννα Φαρμάκη, για την συνεχή και αδιάλειπτη καθοδήγηση της αλλά και για τον προσωπικό χρόνο που αφιέρωσε για να με συμβουλέψει σε κάθε ζήτημα που προέκυψε όλα αυτά τα χρόνια. Η ίδια αποτέλεσε για έμένα ένα λαμπρό ακαδημαϊκό πρότυπο και είμαι πολύ ευγνώμων που ενώθηκαν οι δρόμοι μας στο μακρύ ταξίδι της διδακτορικής διατριβής. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στα μέλη της τριμελούς μου επιτροπής. Αρχικά, θέλα να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητή Δημήτρη Στεργίου που φρόντισε να ανατροφοδοτήσει με τις γνώσεις του το περιεχόμενο της διδακτορικής διατριβής πάντα με κριτική σκέψη, ενώ παράλληλα με ενθάρρυνε να μη διακόψω τη σκληρή δουλειά όσες δυσκολίες και αν έρθουν μπροστά μου. Ακόμη, ευχαριστώ θερμά τον Καθηγητή Χρήστο Σάββα που αφιέρωσε χρόνο για την υποστήριξη της διατριβής μου. Σε μια πρωτογενή έρευνα σημαντικός είναι ο ρόλος των συμμετεχόντων που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας. Έτσι δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω όλες τις οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb που με χαρά και ενθουσιασμό απάντησαν στα ερωτήματα μου και με καλοδέχτηκαν χωρίς να περιμένουν κάποιο αντάλλαγμα από εμένα αλλά και τον κύριο Στάθη Καρόπουλο που συνετέλεσε στο να έχω πρόσβαση στο δείγμα της έρευνας. Θα ήθελα να αφιερώσω τη διατριβή στον πολυαγαπημένο μου πατέρα που πρόσφατα έφυγε από τη ζωή και η θύμησή του θα με συντροφεύει για πάντα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στα πλαίσια της οικονομίας του διαμοιρασμού, ο κλάδος της ομότιμης διαμονής έχει επιφέρει ραγδαίες εξελίξεις και αλλαγές στον παγκόσμιο τουρισμό. Διάφορες θεματικές έχουν ερευνηθεί και συζητηθεί σε σχέση με την ομότιμη διαμονή, με τις πλείστες να επικεντρώνονται στην πλατφόρμα Airbnb. Όμως, το βιβλιογραφικό κενό παραμένει ακόμα πλούσιο σε θεματολογία. Ένα θέμα το οποίο παραμένει αδιερεύνητο είναι ο ρόλος των γυναικών στην ομότιμη διαμονή. Σύμφωνα με την πλατφόρμα Airbnb, οι γυναίκες αποτελούν το 56% των οικοδεσποτών της ενώ η πλατφόρμα ισχυρίζεται ότι μέσα από τη δραστηριότητα της φιλοξενίας οι γυναίκες χειραφετούνται. Η διατριβή αυτή επιδιώκει να διερευνήσει τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την απόκτηση γυναικείας χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας. Η διατριβή υιοθέτησε μικτή μέθοδο έρευνας. Πρώτα, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με οικοδέσποινες στην Ελλάδα και μετέπειτα, βάσει των ποιοτικών δεδομένων, αναπτύχθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο διανεμήθηκε σε Ελληνίδες οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb ενώ τα αποτελέσματα του αναλύθηκαν με τη μέθοδο Δομικά Μοντέλα Εξισώσεων. Όπως διαφαίνεται από τα αποτελέσματα, οι οικοδέσποινες μπορούν να χειραφετηθούν από τη δραστηριότητα της φιλοξενίας ανάλογα με τις διαφορετικές διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης αλλά και το προφίλ της κάθε οικοδέσποινας.

Λέξεις κλειδιά: Γυναικεία χειραφέτηση, Airbnb, Γυναίκες, Ομότιμη διαμονή, Μικτή Μέθοδος Έρευνας

ABSTRACT

Peer-to-peer accommodation is one of the prominent sectors of the sharing economy, the growth of which has brought changes in global tourism. Within the tourism literature, it has gained a lot of attention from scholars who investigated several themes, focusing mostly on Airbnb. Nonetheless, there are a lot of thematic areas that are still under-researched. One of the themes yet to be explored is the role of women in peer-to-peer accommodation. According to Airbnb, women constitute 56% of hosts, with the platform claiming that women can become empowered through hosting. This dissertation explores the perceptions of women Airbnb hosts regarding women empowerment through hosting. To achieve this aim, a mixed method research approach was adopted. First, interviews were performed with women hosts located in Greece, the findings of which were used to develop a questionnaire disseminated to Greek women hosts on the Airbnb platform whereas the data were analysed using Structural Equation Modelling. The results reveal that women may become empowered through hosting on Airbnb in different ways depending on the dimensions of women empowerment and their social-cultural background.

Keywords: Women empowerment, Airbnb, Women, Peer-to-peer Accommodation, Mixed Research Methods

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	viii
ABSTRACT.....	ix
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	x
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	xvi
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	xviii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	xx
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	xxi
ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ	xxii
1 Εισαγωγή	1
1.1 Η προβληματική της έρευνας.....	1
1.2 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα	4
1.3 Συνεισφορά της έρευνας	6
1.4 Δομή της διατριβής	6
2 Ομότιμη Διαμονή και Αειφορία	9
2.1 Οικονομία του Διαμοιρασμού.....	9
2.1.1 Εννοιολογικό περιεχόμενο της οικονομίας του διαμοιρασμού	9
2.1.2 Λόγοι εξάπλωσης της οικονομίας του διαμοιρασμού	10
2.1.3 Τομείς της οικονομίας του διαμοιρασμού	13
2.1.4 Η σκοτεινή πλευρά της οικονομίας του διαμοιρασμού	14
2.1.5 Οικονομία του διαμοιρασμού και τουρισμός	15
2.2 Ομότιμη Διαμονή	17
2.2.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά της ομότιμης διαμονής.....	17
2.2.2 Επιδράσεις και επιπτώσεις της ομότιμης διαμονής.....	20

2.3	Airbnb	24
2.3.1	Η οργάνωση της πλατφόρμας.....	24
2.3.2	Λόγοι Δημοτικότητας της Πλατφόρμας	24
2.3.3	Αναδιάρθρωση της πλατφόρμας.....	25
2.3.4	Ανερχόμενη κριτική κατά της πλατφόρμας.....	26
2.4	Αειφόρος Ανάπτυξη	29
2.4.1	Ο ορισμός της έννοιας	29
2.4.2	Οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης.....	30
2.4.3	Η πρακτική εφαρμογή της αειφόρου ανάπτυξης	33
2.4.4	Οι στόχοι της χιλιετίας και οι βιώσιμοι στόχοι ανάπτυξης.....	35
2.5	Αειφόρος Ανάπτυξη, Τουρισμός και Ομότιμη Διαμονή.....	36
2.5.1	Η ανάγκη για αειφορία στον τουρισμό.....	36
2.5.2	Ομότιμη διαμονή και αειφόρος ανάπτυξη	38
2.5.3	Ισότητα των φύλων ως στόχος της Ατζέντα 2030	39
3	Γυναικεία Χειραφέτηση και Τουρισμός	44
3.1	Γυναικεία χειραφέτηση	44
3.1.1	Ισότητα των φύλων και η ανάγκη για γυναικεία χειραφέτηση.....	44
3.1.2	Επεξήγηση της έννοιας της χειραφέτησης.....	45
3.1.3	Φεμινισμός.....	46
3.1.4	Εννοιολογικοί προσδιορισμοί της γυναικείας χειραφέτησης	49
3.1.5	Παράμετροι και διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης.....	54
3.1.6	Επίπεδα της γυναικείας χειραφέτησης.....	57
3.1.7	Σύνοψη του θεωρητικού πλαισίου της γυναικείας χειραφέτησης	59
3.2	Μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης	60
3.2.1	Δείκτες της γυναικείας χειραφέτησης.....	60
3.2.2	Προβλήματα στη μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης	65

3.3	Γυναικεία χειραφέτηση και τουρισμός	67
3.3.1	Η έννοια της χειραφέτησης στις τουριστικές μελέτες	67
3.3.2	Ο σημαντικός ρόλος της γυναίκας στον τουρισμό	70
3.3.3	Η γυναικεία χειραφέτηση μέσω του τουρισμού	72
3.3.4	Εμπόδια στη γυναικεία χειραφέτηση μέσω τουρισμού	78
4	Θεωρητικό Υπόβαθρο	80
4.1	Προβληματική της έρευνας.....	80
4.1.1	Ερευνητικό Κενό	80
4.1.2	Ερευνητικός σκοπός, στόχοι και ερωτήματα.....	84
4.1.3	Περιοχή Έρευνας	87
4.1.4	Ανάπτυξη υποθέσεων	91
5	Μεθοδολογία Έρευνας.....	96
5.1	Σχεδιασμός και διαδικασία έρευνας.....	96
5.1.1	Φιλοσοφία της έρευνας.....	96
5.1.2	Ερευνητική προσέγγιση	97
5.1.3	Επιλογή ερευνητικών μεθόδων.....	98
5.1.4	Αιτιολόγηση της προσέγγισης και μεθοδολογίας της παρούσας έρευνας	
	100	
5.2	Ποιοτική Έρευνα.....	102
5.2.1	Συλλογή ποιοτικών δεδομένων.....	102
5.2.2	Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων.....	107
5.3	Ποσοτική έρευνα.....	110
5.3.1	Συλλογή ποσοτικών δεδομένων.....	110
5.3.2	Ανάλυση ποσοτικών δεδομένων.....	116
5.4	Προβλήματα και περιορισμοί στη συλλογή δεδομένων	118
5.4.1	Προβλήματα.....	118

5.4.2	Ηθικοί προβληματισμοί	119
6	Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας	120
6.1	Αναγνώριση Θεμάτων.....	120
6.2	Προφίλ οικοδεσποινών	120
6.3	Κίνητρα για φιλοξενία μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής	123
6.3.1	Αύξηση εισοδήματος	123
6.3.2	Αξιοποίηση ακινήτου.....	124
6.3.3	Η τάση της αγοράς.....	125
6.3.4	Ευελιξία	126
6.3.5	Κοινωνικά ωφέληματα	126
6.4	Φιλοξενία στην πλατφόρμα Airbnb.....	129
6.5	Η σημασία της χειραφέτησης.....	129
6.6	Χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb.....	130
6.6.1	Οικονομική Χειραφέτηση.....	131
6.6.2	Κοινωνική Χειραφέτηση	132
6.6.3	Πολιτική Χειραφέτηση	133
6.6.4	Εκπαιδευτική χειραφέτηση	134
6.6.5	Ψυχολογική χειραφέτηση	135
6.7	Εμπόδια και ο ρόλος της πλατφόρμας στην γυναικεία χειραφέτηση.....	137
6.8	Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην γυναικεία χειραφέτηση	138
6.9	Σύνοψη αποτελεσμάτων ποιοτικής έρευνας	139
7	Ευρήματα ποσοτικής ανάλυσης.....	142
7.1	Προφίλ του δείγματος	142
7.2	Χαρακτηριστικά των καταλυμάτων	145
7.3	Βασικοί στατιστικοί έλεγχοι	146
7.3.1	Συμπλήρωση ελλিপών τιμών.....	147

7.3.2	Εντοπισμός ακραίων τιμών στα δεδομένα.....	148
7.3.3	Μονομεταβλητές ακραίες τιμές (Univariate Outliers).....	148
7.3.4	Πολυμεταβλητές ακραίες τιμές (Multivariate Outliers)	149
7.3.5	Αξιολόγηση της κανονικότητας των δεδομένων	150
7.3.6	Έλεγχος Harman (Harman's single-factor test).....	152
7.4	Διερευνητική Ανάλυση Παραγόντων	152
7.4.1	Κίνητρα (MT)	155
7.4.2	Προορατική στάση (PA).....	155
7.4.3	Οικονομική χειραφέτηση (EC).....	156
7.4.4	Κοινωνική χειραφέτηση (SC).....	156
7.4.5	Πολιτική χειραφέτηση (PL).....	156
7.4.6	Ψυχολογική χειραφέτηση (PS)	156
7.4.7	Εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED).....	156
7.4.8	Ποιότητα Ζωής (QL)	157
7.5	Ταυτοποίηση μοντέλου – 1 ^η φάση	157
7.5.1	Προσαρμογή του μοντέλου (Goodness of Fit)	158
7.5.2	Αξιοπιστία και συγκλίνουσα εγκυρότητα.....	160
7.5.3	Διακρίνουσα εγκυρότητα (Discriminant Validity)	161
7.6	Μέτρηση Μοντέλου – 2 ^η φάση	162
7.6.1	Υποθέσεις αιτιακών σχέσεων (Causal effects Hypotheses)	164
7.6.2	Μοντέλο δομικών εξισώσεων με ρυθμιστική μεταβλητή.....	168
8	Συζήτηση και Σχολιασμός Αποτελεσμάτων	176
8.1	Εισαγωγή.....	176
8.2	Σύνοψη αποτελεσμάτων ποιοτικής ανάλυσης	178
8.3	Σύνοψη αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας	185
8.3.1	Η επίδραση των κινήτρων στα διάφορα είδη χειραφέτησης	186

8.3.2	Η επίδραση της προορατικής στάσης στα διάφορα είδη χειραφέτησης.	188
8.3.3	Η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας ως ρυθμιστική επιρροή στον τουρισμό στη σχέση κινήτρων και χειραφέτησης	189
8.3.4	Η επιρροή της χειραφέτησης στην ποιότητας ζωής των οικοδεσποινών	190
8.4	Κύρια συμπεράσματα και Θεωρητική συνεισφορά	191
8.5	Πρακτικές εισηγήσεις	195
8.6	Περιορισμοί της έρευνας.....	200
8.7	Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	201
9	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	203
	Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	203
	Ελληνική Βιβλιογραφία.....	267
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	269
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	270
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ.....	272
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV	274
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V.....	276
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI	277
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII	283
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII.....	285
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ	286
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Χ.....	289

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1: Ενδεικτική απεικόνιση χαρακτηριστικών της οικονομίας του διαμοιρασμού έναντι της παραδοσιακής οικονομίας ανά τομέα βιομηχανίας	13
Πίνακας 2.2: Χαρακτηριστικά Ομότιμης και Παραδοσιακής Διαμονής.....	19
Πίνακας 2.3: Θεματικές ενότητες των παραμέτρων της αειφόρου ανάπτυξης	34
Πίνακας 2.4: Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	38
Πίνακας 3.1: Ορισμοί γυναικείας χειραφέτησης	49
Πίνακας 3.2: Οι διαστάσεις της εξουσίας.....	52
Πίνακας 3.3: Βιβλιογραφία γυναικείας χειραφέτησης στον τουρισμό.....	73
Πίνακας 4.1: Αριθμός καταλυμάτων ανά περιφέρεια	90
Πίνακας 5.1: Διαφορές μεταξύ θετικισμού και ερμηνευτισμού	97
Πίνακας 5.2: Διαφορές μεταξύ ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας	100
Πίνακας 5.3: Δημοφιλείς ποιοτικές προσεγγίσεις	103
Πίνακας 6.1: Προφίλ Οικοδεσποινών	121
Πίνακας 6.2: Αντιλήψεις για τα κοινωνικά ωφελήματα.....	127
Πίνακας 7.1: Συχνότητες και ποσοστά των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος.....	144
Πίνακας 7.2: Συχνότητες και ποσοστά των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος.....	146
Πίνακας 7.3: Λανθάνουσες κλίμακες μέτρησης και πλήθος ερωτήσεων	146
Πίνακας 7.4: Τυποποιημένες τιμές (z-scores) για τον εντοπισμό ακραίων τιμών.....	148
Πίνακας 7.5: Λοξότητα και κύρτωση των μεταβλητών	151
Πίνακας 7.6: Αποτελέσματα διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης	154
Πίνακας 7.7: Δείκτες καλής προσαρμογής του μοντέλου (goodness-of-fit)	159

Πίνακας 7.8: Αποτελέσματα συγκλίνουσας εγκυρότητας και αξιοπιστίας των παραγόντων.....	160
Πίνακας 7.9: Συσχετίσεις μεταξύ των εξαγόμενων παραγόντων και τετραγωνική ρίζα της μέση επεξηγούμενης διακύμανσης.....	162
Πίνακας 7.10: Αιτιακές υποθέσεις προς εξέταση.....	162
Πίνακας 7.11: Αποτελέσματα των αιτιακών υποθέσεων.....	165
Πίνακας 7.12: Αποτελέσματα Ρυθμιστικής μεταβλητής (TE) στον έλεγχο υποθέσεων	169
Πίνακας 8.1: Παρουσίαση προτεινόμενων εισηγήσεων ανά εμπλεκόμενο μέρος	200

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 2.1: Οι διαστάσεις της αιφόρου ανάπτυξης	31
Διάγραμμα 3.1: Οι τρεις διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης	55
Διάγραμμα 3.2: Η σχέση των τριών διαστάσεων της γυναικείας χειραφέτησης.....	56
Διάγραμμα 3.3: Επίπεδα χειραφέτησης	57
Διάγραμμα 3.4: Επίπεδα γυναικείας χειραφέτησης	59
Διάγραμμα 4.1: Υπόδειγμα γυναικείας χειραφέτησης στην ομότιμη διαμονή	85
Διάγραμμα 4.2: Τουριστικές Αφίξεις στην Ελλάδα	89
Διάγραμμα 4.3: Εννοιολογικό Πλαίσιο	95
Διάγραμμα 5.1: Στάδια παραγωγικής ερευνητικής προσέγγισης	98
Διάγραμμα 5.2: Στάδια επαγωγικής ερευνητικής προσέγγισης.....	98
Διάγραμμα 6.1: Κύρια κίνητρα δραστηριότητας οικοδέσποινας	128
Διάγραμμα 6.2: Ωφελήματα γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας	136
Διάγραμμα 7.1: Ραβδόγραμμα σχετικής συχνότητας συμμετεχουσών ανά περιφέρεια στην ανήκουν οι καταχωρήσεις	145
Διάγραμμα 7.2: Μοντέλο μέτρησης SEM	158
Διάγραμμα 7.3: Μοντέλο μέτρησης SEM αιτιακών σχέσεων	164
Διάγραμμα 7.4: Δομικό μοντέλο ρυθμιστικής μεταβλητής	169
Διάγραμμα 7.5: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Οικονομικής Χειραφέτησης (EC)	171
Διάγραμμα 7.6: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Κοινωνικής Χειραφέτησης (SC)	172
Διάγραμμα 7.7: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Πολιτικής Χειραφέτησης (PL).....	173
Διάγραμμα 7.8: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Ψυχολογικής Χειραφέτησης (PS).....	174

Διάγραμμα 7.9: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Εκπαιδευτικής Χειραφέτησης (ED).....	175

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 2.1: Δημοφιλείς εταιρείες της οικονομίας του διαμοιρασμού.....	14
Εικόνα 2.2: Συνθήματα κατά της Airbnb στο Κουκάκι, Αθήνα.....	28
Εικόνα 2.3. Στόχοι της βιώσιμης (αειφόρου) ανάπτυξης της Ατζέντας 2030	36
Εικόνα 4.1. Χάρτης της Ελλάδας	88

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΑΔΕ	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων
ΑΜΑ	Αριθμού Μητρώου Ακινήτου
ΠΑ.ΣΥ.ΔΑ.	Πανελλήνιος Σύνδεσμος Διαχειριστών Ακινήτων
ΣΕΤΕ	Συνδέσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
ΣΤΑΜΑ	Σύνδεσμος Εταιριών Βραχυχρόνιας Μίσθωσης Ακινήτων
UNDP	United Nations Development Programme

ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ

raison d' etre

Λόγος ύπαρξης

Αυτό το κεφάλαιο αντιπροσωπεύει την εισαγωγή της διατριβής όπου γίνεται σύντομη αναφορά στην προβληματική της έρευνας, στον σκοπό αλλά και στα ερευνητικά ερωτήματα. Επιπρόσθετα, επεξηγείται η συνεισφορά των αποτελεσμάτων και παρουσιάζεται η δομή της διατριβής με αναφορά στο περιεχόμενο του κάθε κεφαλαίου. Ο σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να παρέχει συνοπτικά τις βάσεις που συνθέτουν την υφιστάμενη διατριβή.

1.1. Η προβληματική της έρευνας

Η οικονομία του διαμοιρασμού αποτελεί έναν κυρίαρχο τομέα της παγκόσμιας οικονομίας που σε συνδυασμό με τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη έχει αποκτήσει δημοτικότητα (Philip, Ozanne & Ballantine, 2015). Η οικονομία διαμοιρασμού ορίζεται ως η παραχώρηση από έναν καταναλωτή σε έναν άλλον, προσωρινής πρόσβασης σε φυσικά περιουσιακά στοιχεία του τα οποία αξιοποιούνται μερικώς, συνήθως έναντι μιας χρηματικής αμοιβής (Frenken, 2017).

Από ακαδημαϊκή σκοπιά, το φαινόμενο αυτό έχει απασχολήσει έντονα το ερευνητικό ενδιαφέρον την τελευταία δεκαετία. Αφορμή για την εδραίωσή της οικονομίας του διαμοιρασμού στάθηκε η αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών (Gansky, 2010) που επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση του 2009 (Böcker & Meelen, 2017), σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της τεχνολογίας (Stephany, 2015). Ακόμη, κοινωνικοί λόγοι συνέβαλαν στην ανάπτυξη της οικονομίας διαμοιρασμού, όπως η αστικοποίηση που συντέινε στην εξοικονόμηση πόρων και ώθησε τους καταναλωτές στη χρήση μόνο των απαραίτητων αγαθών. Παρομοίως, η πυκνοκατοίκηση των πόλεων καλλιέργησε στους κατοίκους μια διαφορετική κουλτούρα που επιτρέπει τον διαμοιρασμό αγαθών μεταξύ τους. Στην επιλογή αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν και οι χωροταξικοί περιορισμοί των πόλεων (Bardhi & Eckhardt, 2012) που οδήγησαν τους καταναλωτές στην αποστροφή απόκτησης αγαθών.

Σταδιακά, η άνοδος της οικονομίας του διαμοιρασμού προκάλεσε αύξηση χρηστών. Εντούτοις, τα ωφέληματα των καταναλωτών δεν είναι μόνο οικονομικά αλλά και κοινωνικά (Farmaki & Stergiou, 2019). Δημοφιλείς κλάδοι της οικονομίας του διαμοιρασμού είναι οι μεταφορές (car sharing), η ομότιμη διαμονή (peer-to-peer accommodation), η διαδικτυακή μικρό-χρηματοδότηση (crowdfunding), η δημιουργία και αναπαραγωγή μουσικής και εικόνας (music/video streaming), η ενοικίαση επαγγελματικού εξοπλισμού (equipment rental) και οι υπηρεσίες διανομής φαγητού (food delivery).

Οι σημαντικότεροι κλάδοι στα πλαίσια της οικονομίας διαμοιρασμού στον τουρισμό είναι η μεταφορά και η διαμονή. Αντίστοιχα, οι δύο αυτοί τομείς εκπροσωπούνται

καλύτερα από τις γνωστότερες πλατφόρμες Uber και Airbnb. Η παρούσα διατριβή θα εστιάσει στον τομέα της διαμονής της οικονομίας διαμοιρασμού και, πιο συγκεκριμένα, στην ομότιμη διαμονή (peer-to-peer accommodation). Σύμφωνα με τον Belk (2014: 1595), η ομότιμη διαμονή αποτελείται από “ένα διαδικτυακό σύστημα πλατφορμών που επιτρέπουν στον πάροχο (οικοδεσπότη) να ενοικιάσει τον προσωπικό του χώρο - είτε ένα ολόκληρο κατάλυμα είτε ένα ιδιωτικό δωμάτιο σε οικία - για περιορισμένη χρήση”. Η ομότιμη διαμονή έχει κερδίσει το ενδιαφέρον όχι μόνο των χρηστών αλλά και των παρόχων (Xie, Heo & Mao, 2021). Για τους χρήστες, θεωρείται μια οικονομικότερη επιλογή που προσφέρει περισσότερη άνεση και ευελιξία αλλά και κοινωνικά οφέλη. Από την άλλη μεριά, για τους παρόχους ομότιμης διαμονής, ως βασικό κίνητρο για συμμετοχή τους σε αυτήν έχει αναγνωριστεί η οικονομική ενίσχυση αλλά και η κοινωνικοποίηση.

Στο πλαίσιο αυτό, η βιβλιογραφία έχει αναδείξει τους παρόχους να δρουν ως μικροεπιχειρηματίες (Kim, Tang, & Wang, 2020) διεκδικώντας ευκαιρίες που δύνανται να οδηγήσουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους (Zhang, Bufquin & Lu, 2019). Σταδιακά, έχουν μελετηθεί και αναγνωριστεί οι θετικές επιδράσεις της ομότιμης διαμονής στην κοινωνία, στην οικονομία και στο περιβάλλον, με τις περισσότερες έρευνες στην ομότιμη διαμονή να έχουν επικεντρωθεί στην πλατφόρμα Airbnb που θεωρείται η δημοφιλέστερη (Dogru et al., 2020). Κύριοι λόγοι δημοτικότητας της πλατφόρμας είναι το σύστημα αξιολόγησης μεταξύ επισκέπτη και οικοδεσπότη (Zervas et al., 2015), τα πρότυπα κοινότητας που προσφέρουν ομογένεια και συνοχή, η 24η εξυπηρέτηση και η αποζημίωση σε περίπτωση υλικών φθορών (Airbnb, 2020b). Άλλοι λόγοι που έρχονται να προστεθούν στην επιτυχία της πλατφόρμας είναι η καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων, η οποία επιτεύχθηκε με την απόκρυψη των φωτογραφιών του προφίλ του επισκέπτη μέχρι την επιβεβαίωση της κράτησης, με σκοπό να έχουν όλοι οι επισκέπτες ίσες ευκαιρίες για διαμονή (Edelman & Luca, 2014, Farmaki & Kladou, 2020).

Παρόλη την ανάπτυξη και ευημερία που γνωρίζει η πλατφόρμα Airbnb, έχει απασχολήσει έντονα το ερευνητικό ενδιαφέρον για τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει επιφέρει στις προορισμούς στις τοπικές κοινωνίες. Η βασική κριτική που έχει ασκηθεί στην πλατφόρμα υποστηρίζει ότι αυτή δεν συγκαταλέγεται στην οικονομία του διαμοιρασμού (π.χ. Dogru et al., 2020, Farmaki, Christou & Saveriades, 2020, Gyodi, 2019). Εν αντιθέσει, χαρακτηρίζεται ως μια εμπορική πλατφόρμα προώθησης κρατήσεων. Ένα καίριο πρόβλημα που έχει επιφέρει στις τοπικές κοινωνίες είναι η αλλοίωση του χαρακτήρα της γειτονιάς σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις (Balampanidis et al., 2019, Oskar & Boswijk, 2016, Sans & Quaglieri, 2016). Αν και τα παραπάνω προβλήματα που έχουν αναγνωριστεί απειλούν την αειφορία των προορισμών όπου παρατηρείται το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής (Ioannides, Röslmaier & van der Zee, 2019), η συσχέτιση του φαινομένου με την αειφόρο ανάπτυξη δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς.

Η συσχέτιση του τουρισμού με την αειφόρο ανάπτυξη γίνεται εντονότερη λόγω της αναδιαμόρφωσης της βιομηχανίας ως αποτέλεσμα της ραγδαίας ανόδου της οικονομίας του διαμοιρασμού, ειδικότερα στον τομέα της διαμονής (Sigala, 2017). Στο πλαίσιο του τουρισμού, ο Geron (2013) τοποθετεί την οικονομία του διαμοιρασμού ως μια επιλογή για πιθανή αειφορία στον τουρισμό που εστιάζει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών του τουρισμού ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να μεγιστοποιήσει τα οφέλη του (Weaver, 2006). Η βιβλιογραφία όμως παραμένει διχασμένη ως προς το αν η οικονομία του διαμοιρασμού γενικότερα, και η ομότιμη διαμονή πιο συγκεκριμένα, είναι μια δίοδος προς την αειφόρο ανάπτυξη στον τουρισμό (Midgett et al., 2018).

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η οικονομία διαμοιρασμού αποτελεί μια βιώσιμη επιλογή που μπορεί να λειτουργήσει ως έναυσμα για την διεκδίκηση μιας αειφόρου οικονομίας (βλέπε για παράδειγμα Martin, 2016, Midgett et al., 2017). Παρ' όλα αυτά, στον κλάδο της ομότιμης διαμονής, λόγω της μεγάλης δημοτικότητας, έχουν προκύψει αρκετά προβλήματα, τα οποία αναστέλλουν την πιθανή αειφορία ενός προορισμού. Όμως, η συσχέτιση αυτή παραμένει ένα ερώτημα το οποίο δεν έχει εξακριβωθεί εμπειριστικά, με τις λιγιστές μελέτες να εστιάζουν στις οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της ομότιμης διαμονής (π.χ. Chen et al., 2020, Curtis & Mont, 2020). Μέχρι σήμερα, η σχέση του φαινομένου με συγκεκριμένους στόχους της Ατζέντας 2030 των Ηνωμένων Εθνών παραμένει ανεξερεύνητη, παρά τις εννοιολογικές προσπάθειες απόδειξης συσχετισμού (π.χ. Gossling & Hall, 2019). Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει απουσία ερευνητικής βιβλιογραφίας όσον αφορά τη συμβολή της ομότιμης διαμονής στους βιώσιμους στόχους ανάπτυξης και ιδιαίτερα στη συμβολή της ομότιμης διαμονής στην ισότητα των δυο φύλων που αποτελεί καίριο στόχο της Ατζέντας 2030.

Η ισότητα των φύλων αποτελεί τον πέμπτο στόχο της Ατζέντας 2030 (SDG5) και απορρέει από την αναγνώριση της σημαντικότητας της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, ως ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα (European Council, 2016). Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίζεται η ανάγκη για έμφαση στην χειραφέτηση των γυναικών αφού μέσα από την γυναικεία χειραφέτηση μπορεί να επιτευχθεί η ισότητα των φύλων. Συγκεκριμένα, η γυναικεία χειραφέτηση συμπεριλαμβάνει τρόπους αύξησης της αυτοεκτίμησης των γυναικών, της ικανότητας λήψης αποφάσεων, της πρόσβασης σε ευκαιρίες και πόρους, της ικανότητας των γυναικών για αλλαγή και του ελέγχου της ζωής τους (Alkire, 2005).

Αυτό το ερευνητικό κενό αποτελεί παράδοξο, αν αναλογιστεί κανείς ότι οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής έχουν προσελκύσει αρκετές γυναίκες, είτε ως οικοδέσποινες είτε ως φιλοξενούμενες. Δεδομένης της θέσης της γυναίκας στον τουρισμό αλλά και των ωφελημάτων που αποκτούν οι γυναίκες ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα, δεν αποτελεί έκπληξη ότι αποτελούν το 56% όλων των οικοδεσποτών της Airbnb, κερδίζοντας γύρω στα US\$32 δισεκατομμύρια από το 2008 που ιδρύθηκε η πλατφόρμα

(Airbnb, 2019c). Σύμφωνα με την Schoenbaum (2016), ο τομέας της οικονομίας του διαμοιρασμού ευρύτερα προσφέρει ευελιξία στις γυναίκες εργαζόμενες, χωρίς να υποβιβάζει τις υποχρεώσεις τους ως μητέρες. Η Airbnb αναφέρει ότι προάγει την γυναικεία επιχειρηματικότητα στον τουρισμό, έναν τομέα όπου οι γυναίκες ιστορικά έχουν βιώσει διάκριση (Farmaki, 2018), αφού με χαμηλό κεφάλαιο (π.χ. το ίδιο τους το σπίτι), μπορούν να αυξήσουν το εισόδημα τους. Ο Koumelis (2019) σχολίασε ότι οι γυναίκες σε αναπτυσσόμενες χώρες κερδίζουν από την δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες στην Airbnb όχι μόνο οικονομική ασφάλεια αλλά και ανεξαρτησία.

Επιπλέον, η Airbnb ισχυρίζεται ότι μέσω της ασφαλούς κοινότητας της, οι γυναίκες ταξιδιώτισσες ενδυναμώνονται και απολαμβάνουν οικονομικά και κοινωνικά ωφέληματα. Αυτό το επιχείρημα υποστηρίζει και η Farmaki (2019) με έρευνα της σε γυναίκες οικοδέσποινες και φιλοξενούμενες της Airbnb, προσθέτοντας ότι οι γυναίκες χρήστες των πλατφορμών ομότιμης διαμονής χρησιμοποιούν διάφορους τρόπους για να μειώσουν το ρίσκο που σχετίζεται με την δραστηριότητα τους ως ταξιδιώτισσες και ως οικοδέσποινες (π.χ. αποδοχή κρατήσεων από γυναίκες μόνο). Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι αρκετές γυναίκες απασχολούνται στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής ως οικοδέσποινες για κοινωνικούς λόγους, αντιμετωπίζοντας με αυτόν τον τρόπο τυχόν αισθήματα μοναξιάς, λόγω προχωρημένης ηλικίας (Farmaki & Stergiou, 2019). Καταληκτικά, διαφαίνεται μια άμεση ανάγκη για έρευνα στη σχέση της ομότιμης διαμονής και της ισότητας των φύλων μέσω της γυναικείας χειραφέτησης.

1.2 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Σε σχέση με τα προαναφερθέντα, η παρούσα έρευνα διεξήχθη στην Ελλάδα όπου με χρήση μικτής μεθόδου έρευνας εξετάστηκαν οι αντιλήψεις Ελληνίδων γυναικών σχετικά με τους τρόπους χειραφέτησης τους από την δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα της Airbnb. Συγκεκριμένα, ο σκοπός της διατριβής είναι η εξέταση της επίτευξης της χειραφέτησης των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb, μέσω της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής. Για την επίτευξη του σκοπού της διατριβής, υιοθετήθηκε ο ορισμός της χειραφέτησης των Aghazamani και Hunt (2017: 343) και προσαρμόστηκε στα πλαίσια της γυναικείας χειραφέτησης στην ομότιμη διαμονή. Η παρούσα έρευνα λοιπόν αναγνωρίζει την γυναικεία χειραφέτηση ως:

«μια πολυδιάστατη, συναφή με την ομότιμη διαμονή και δυναμική διαδικασία που παρέχει στις γυναίκες οικοδεσπότες – ατομικά και συλλογικά – μεγαλύτερο μέσο, ελευθερία και ικανότητα για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους μέσω της ενασχόλησής τους με το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής».

Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα εστιάζει στην εξέταση όλων των ειδών της γυναικείας χειραφέτησης, εν αντιθέσει με προηγούμενες μελέτες που τείνουν να εμβαθύνουν σε συγκεκριμένες παραμέτρους βάσει του σκοπού και του πλαισίου της έρευνας (Wigginton & Lafrance, 2019). Επιπλέον, η παρούσα έρευνα αναγνωρίζει την ανάγκη

για έμφαση στη διαδικασία της απόκτησης γυναικείας χειραφέτησης, σε αντίθεση με προηγούμενες ερευνητικές προσπάθειες που καθοδηγήθηκαν από έμφαση στα αποτελέσματα (Kabeer, 2001). Επομένως, η έρευνα εστιάζει όχι μόνο στα αποτελέσματα, αλλά και στη διαδικασία και στους πόρους με τους οποίους οι οικοδέσποινες της Airbnb χειραφετούνται. Για τον σκοπό αυτό, η έρευνα υιοθέτησε ως υπόδειγμα τη δημοφιλή θεωρία της γυναικείας χειραφέτησης της Kabeer (1999), προσαρμοσμένη στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής, για να διερευνήσει τις συνθήκες, τη διαδικασία και τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την γυναικεία χειραφέτηση από την δραστηριότητα της φιλοξενίας στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής.

Έχοντας ως γνώμονα τα πιο πάνω, ο κύριος ερευνητικός σκοπός που κατευθύνει την παρούσα έρευνα είναι διττός: α) να αξιολογήσει την επίτευξη οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής, ψυχολογικής και εκπαιδευτικής χειραφέτησης των γυναικών από την δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα Airbnb και β) να εξετάσει την επιρροή της χειραφέτησης στην ποιότητα ζωής τους όπως διατυπώνεται στον ορισμό της γυναικείας χειραφέτησης των Aghazamani και Hunt (2017) που αποδίδεται πιο πάνω.

Συγκεκριμένα, οι ερευνητικοί στόχοι που κατευθύνουν την παρούσα διατριβή είναι οι εξής:

- Να αναλύσει τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής.
- Να διερευνήσει τις προϋποθέσεις που χρειάζονται για να αποκτήσουν οι γυναίκες χειραφέτηση μέσω της δραστηριότητας τους ως οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb.
- Να αναγνωρίσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb.
- Να εξετάσει την επιρροή της χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των γυναικών οικοδεσποτών.

Με αφετηρία αυτούς στους στόχους, η παρούσα διατριβή επιδιώκει να απαντήσει στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Ποιες είναι οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής;
- 2) Υπό ποιες προϋποθέσεις αποκτούν οι γυναίκες χειραφέτηση μέσω της δραστηριότητας τους ως οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb;
- 3) Ποιοι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb;
- 4) Ποια η επιρροή της χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των γυναικών οικοδεσποτών;

1.3 Συνεισφορά της έρευνας

Η παρούσα διατριβή συνεισφέρει στην περιορισμένη βιβλιογραφία της γυναικείας χειραφέτησης στον τουρισμό με εστίαση στον τομέα της διαμονής και, πιο συγκεκριμένα, στον δημοφιλή κλάδο της ομότιμης διαμονής. Η συνεισφορά της έρευνας διακρίνεται θεωρητικά, πρακτικά και μεθοδολογικά. Συγκεκριμένα, η θεωρητική συνεισφορά της διατριβής αφορά τόσο το θέμα διερεύνησης όσο και το πεδίο έρευνας. Αρχικά, διατυπώνεται μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ο στόχος της ισότητας των φύλων και πώς ο τουρισμός μπορεί να οδηγήσει στην ενδυνάμωση των γυναικών. Στη βάση αυτή, οι γυναίκες με την εμπλοκή τους στον τουρισμό δύναται να έχουν πολλά οφέλη που άπτονται του προφανούς (π.χ. οικονομικά οφέλη), όμως προϋπόθεση αποτελεί η τουριστική ανάπτυξη. Άρα, με την καλύτερη κατανόηση, δηλαδή με την απόκτηση γνώσης των ωφελημάτων του τουρισμού, δύναται να καλυτερεύσει τη ζωή των γυναικών σε διάφορους τομείς. Επομένως, η διατριβή αυτή συμβάλλει στη βελτίωση της κατανόησης της συμβολής του τουρισμού στην επίτευξη του στόχου 5 'Ισότητα των φύλων' της Ατζέντας 2030 και, ευρύτερα, στην αιεφόρο ανάπτυξη των προορισμών.

Ακόμη, στη σχετική βιβλιογραφία εντοπίστηκαν λιγοστές μελέτες χειραφέτησης γυναικών σε αναπτυγμένους προορισμούς, ιδίως στην Ευρώπη. Η ηχηρή απουσία ερευνών για τη γυναικεία χειραφέτηση σε ανεπτυγμένες χώρες αποτελεί εμπόδιο για τη ανάπτυξη και εξέλιξη ενός προορισμού, αλλά και την ευημερία των κατοίκων του. Επομένως, η έμφαση της υφιστάμενης διατριβής σε μια αρκετά αναπτυγμένη χώρα συνεισφέρει στην υπάρχουσα γνώση για τη γυναικεία χειραφέτηση. Η πρακτική διάσταση της διατριβής επικεντρώνεται στις εισηγήσεις που προσφέρει προς όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι εισηγήσεις έχουν σκοπό να βελτιώσουν την υφιστάμενη κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, αποτελούν προτάσεις, οι οποίες αφορούν τις οικοδέσποινες, τις γυναίκες, την πλατφόρμα, τους κοινωνικούς εταίρους, τους συνδέσμους και τις οργανώσεις και τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής.

Επιπλέον, από μεθοδολογική σκοπιά η διατριβή συνεισφέρει στην εξάλειψη της μονόπλευρης βιβλιογραφικής προσέγγισης του θέματος της γυναικείας χειραφέτησης μέσω ποιοτικής έρευνας. Αντίθετα, με τη χρήση μικτής μεθόδου που υιοθετήθηκε στην υφιστάμενη διατριβή γίνεται προσπάθεια εμπλουτισμού της βιβλιογραφίας της γυναικείας χειραφέτησης. Η έρευνα υιοθέτησε τη μικτή μέθοδο που αποσκοπεί στην ανάπτυξη θεωρίας και στη βελτίωση της κατανόησης του εξεταζόμενου ζητήματος, ενώ αναμένεται να κατευθύνει μελλοντικές έρευνες για την γυναικεία χειραφέτηση που μπορούν να υιοθετήσουν και να εξετάσουν το εννοιολογικό πλαίσιο της έρευνας σε διάφορους προορισμούς.

1.4 Δομή της διατριβής

Η παρούσα διατριβή αποτελείται από οκτώ κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο έγινε συνοπτική παρουσίαση της έρευνας όπου αναφέρθηκε η προβληματική της, ο στόχος

της, τα ερευνητικά ερωτήματα, η συνεισφορά της διατριβής και η δομή της. Στο δεύτερο κεφάλαιο που ακολουθεί, αρχικά παρουσιάζεται η έννοια της οικονομίας του διαμοιρασμού καθώς και οι διάφοροι κλάδοι της. Η βιβλιογραφία επικεντρώνεται στον κλάδο της ομότιμης διαμονής που είναι και ο δημοφιλέστερος στην τουριστική βιομηχανία, δίνοντας έμφαση στην πλατφόρμα Airbnb. Μετά επιχειρείται μια αναλυτική καταγραφή των χαρακτηριστικών της πλατφόρμας, ενώ επεξηγείται η υφιστάμενη βιβλιογραφία γύρω από αυτήν. Στη συνέχεια, οριοθετείται η έννοια της αειφορίας και της αειφόρου ανάπτυξης ενώ διατυπώνονται οι στόχοι αειφόρου ανάπτυξης και η σημασία τους για τον τουρισμό.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της γυναικείας χειραφέτησης, ακολουθώντας τη διαδρομή των διάφορων κινημάτων του φεμινισμού. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι παράμετροι και οι διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης. Ακολούθως, γίνεται αναφορά στην υφιστάμενη βιβλιογραφία στα πλαίσια του τουρισμού για να αποσαφηνιστεί το ερευνητικό κενό το οποίο αποσκοπεί η παρούσα έρευνα να συμπληρώσει. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας με ιδιαίτερη ανάλυση του ερευνητικού κενού, του σκοπού της διατριβής, των στόχων αλλά και των ερευνητικών ερωτημάτων που καλείται η έρευνα να απαντήσει. Στο κεφαλαίο αυτό δίδεται επίσης επεξήγηση και αιτολογία της περιοχής έρευνας αλλά και της ανάπτυξης υποθέσεων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε. Στη συνέχεια, αποσαφηνίζονται οι μεθοδολογικές εννοιολογικές προσεγγίσεις και η φιλοσοφία της έρευνας. Η διατριβή υιοθετεί τη μικτή ερευνητική προσέγγιση. Ακολούθως, παρουσιάζεται πρώτα η ποιοτική προσέγγιση με λεπτομερή αναφορά στα ερευνητικά εργαλεία που προτιμήθηκαν και στους λόγους προτίμησης αυτών και διατυπώνεται η μέθοδος ποιοτικής ανάλυσης που ακολουθήθηκε. Έπειτα, παρουσιάζεται η ποσοτική διάσταση της έρευνας, προσδιορίζονται τα ερευνητικά εργαλεία που προτιμήθηκαν και επεξηγούνται οι λόγοι προτίμησής τους. Τέλος, αναφέρεται η ποσοτική μέθοδος που ακολουθήθηκε για τον έλεγχο των υποθέσεων.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ευρήματα που προέκυψαν από την ποιοτική ανάλυση με τη χρήση της θεματικής ανάλυσης. Γίνεται διάκριση των αποτελεσμάτων σε κύριες θεματικές που αναγνωρίστηκαν μέσα από τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα. Τα αποτελέσματα δύναται να προσφέρουν διττή γνώση, αφού, πρώτον, αναγνωρίζουν τις αντιλήψεις των Ελληνίδων οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb και, δεύτερον, αποτελούν το υπόβαθρο για τη δημιουργία κλιμάκων μέτρησης για το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας. Στο έβδομο κεφάλαιο αναλύονται τα ποσοτικά αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν με τη χρήση δομικών εξισώσεων (SEM). Πρώτα, καταγράφονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Έπειτα, γίνονται οι απαραίτητοι στατιστικοί έλεγχοι που απαιτούνται για την εφαρμογή του μοντέλου μέτρησης και

προσδιορίζεται το μοντέλο μέτρησης ενώ αξιολογείται η εφαρμογή του. Τέλος, ακολουθεί ο έλεγχος των ερευνητικών υποθέσεων της έρευνας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της διατριβής πραγματοποιείται η συζήτηση των εξαγόμενων αποτελεσμάτων της έρευνας. Γίνεται αναφορά στα βασικά συμπεράσματα της ποιοτικής και της ποσοτικής έρευνας, προσδιορίζοντας τη σημασία τους. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στη συνεισφορά της διατριβής ενώ διατυπώνονται εισηγήσεις και προτάσεις προς κάθε εμπλεκόμενο μέρος. Τέλος, καταγράφονται οι περιορισμοί της έρευνας και παρατίθενται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Κεφάλαιο 2 Ομότιμη Διαμονή και Αειφορία

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται επεξήγηση του φαινομένου της οικονομίας του διαμοιρασμού και των λόγων της δημοτικότητας του. Ακολούθως, ορίζεται η ομότιμη διαμονή που αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς τομείς της οικονομίας του διαμοιρασμού με συγκεκριμένη αναφορά στην πλατφόρμα Airbnb. Στο κεφάλαιο παρουσιάζονται επίσης οι επιδράσεις της ομότιμης διαμονής στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, ενώ παράλληλα αναλύεται ο ρόλος της ομότιμης διαμονής στην αειφόρο ανάπτυξη των προορισμών. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με ιδιαίτερη έμφαση στους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης της Ατζέντας 2030 των Ηνωμένων Εθνών, αφού η παρούσα έρευνα εστιάζει στον στόχο 5 'Ισότητα των φύλων'. Ο σκοπός του κεφαλαίου είναι να παρέχει τις απαραίτητες βάσεις για την ομαλή εισαγωγή του ερευνητικού προβλήματος ενώ παράλληλα μέσα από αυτό το κεφάλαιο αναγνωρίζεται και το ερευνητικό κενό που καλείται να καλύψει η συγκεκριμένη διατριβή.

2.1 Οικονομία του Διαμοιρασμού

2.1.1 Εννοιολογικό περιεχόμενο της οικονομίας του διαμοιρασμού

Στη σημερινή κοινωνία, μια από τις νέες εξελισσόμενες μορφές οικονομίας είναι η οικονομία του διαμοιρασμού. Η ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας του διαμοιρασμού έχει ανατρέψει τα παραδοσιακά μοντέλα της οικονομίας όπου υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών με την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών να γίνεται μέσω μεσαζόντων (Muñoz & Cohen, 2017). Αντιθέτως, η οικονομική συναλλαγή στην οικονομία διαμοιρασμού γίνεται από ομότιμο προς ομότιμο μέσω συνεργατικών πλατφορμών που υποστηρίζονται από διαδικτυακή τεχνολογία. Συγκεκριμένα, οι συνεργατικές πλατφόρμες αυτές συνδέουν τα άτομα μεταξύ τους και λειτουργούν ως ο συνδετικός κρίκος που ενώνει προσφορά και ζήτηση (Cohen & Kietzmann, 2014, Heinrichs, 2013). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Frenken (2017) ορίζει την οικονομία του διαμοιρασμού ως την παραχώρηση από έναν καταναλωτή σε έναν άλλον, προσωρινής πρόσβασης σε φυσικά περιουσιακά στοιχεία του, τα οποία αξιοποιούνται μερικώς, συνήθως έναντι μιας χρηματικής αμοιβής. Σύμφωνα με τον Belk (2007:126):

«ο διαμοιρασμός μέσα στα πλαίσια της κατανάλωσης έχει σκοπό την αμοιβαία ανταλλαγή και προϋποθέτει την διάθεση ενός διαθέσιμου περιουσιακού στοιχείου στους άλλους για δική τους χρήση αλλά και το αντίστροφο».

Οι παραπάνω ορισμοί αναγνωρίζουν δύο βασικά χαρακτηριστικά της οικονομίας διαμοιρασμού: α) τη διαθεσιμότητα περιουσιακού στοιχείου ενός ατόμου σε ένα άλλο και το αντίστροφο και β) την προσωρινή πρόσβαση στο περιουσιακό στοιχείο είτε έναντι αμοιβής είτε δωρεάν.

Αν και η έννοια του διαμοιρασμού δεν είναι νέο φαινόμενο (Belk, 2014), η οικονομία του διαμοιρασμού έχει εδραιωθεί, ιδίως την τελευταία δεκαετία, μέσα στον κοινωνικό ιστό (Philip, Ozanne, & Ballantine, 2015) ανάγοντας την πρακτική του διαμοιρασμού σε οικονομική δραστηριότητα. Σε γενικές γραμμές, το μοντέλο της οικονομίας του διαμοιρασμού αποτελείται από τον προμηθευτή που προσφέρει υπηρεσίες ή αγαθά, τον πελάτη που συνήθως επιθυμεί να διαθέσει χρήματα για να αποκτήσει την υπηρεσία ή το αγαθό που ζητάει και την ανάλογη πλατφόρμα μέσω της οποίας πραγματοποιείται η συναλλαγή. Η δημοτικότητα της οικονομίας του διαμοιρασμού αντικατοπτρίζεται στους αριθμούς. Για παράδειγμα, η αξία της οικονομίας του διαμοιρασμού για το 2014 ανήλθε στα US\$14 δισεκατομμύρια (PwC, 2015) και το 2015 στα US\$28 δισεκατομμύρια (PwC, 2016) ενώ μέχρι το 2025 αναμένεται να ξεπεράσει τα US \$335 δισεκατομμύρια (PwC, 2015). Επίσης, στην Ευρωπαϊκή αγορά η αξία της άγγιξε τα €14 δισεκατομμύρια το 2016-2017 (PwC, 2017). Σύμφωνα με τον Geron (2013), τα έσοδα που προέρχονται από την οικονομία του διαμοιρασμού και που προστίθενται στο εισόδημα των ατόμων ξεπερνούν τα US\$3,5 δις, με ποσοστό αύξησης 25%¹.

Δεν αποτελεί έκπληξη, λοιπόν, το γεγονός ότι η οικονομία του διαμοιρασμού έχει απασχολήσει έντονα την τελευταία δεκαετία τους ερευνητές, αλλά και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Κατά καιρούς, έχουν αποδοθεί διάφορες ορολογίες στην έννοια αυτή, όπως ‘συνεργατική οικονομία’ (Botsman, 2015, Cheng, 2016), ‘γιγάντια οικονομία’ (Gleim, Johnson, & Lawson, 2019, Perren & Kozinets, 2018, Rinne, 2017), ‘ηθική οικονομία’ (Germann Molz, 2013), ‘οικονομία της πλατφόρμας’ (Zysman & Kenney, 2016) αλλά και ‘οικονομία του πλήθους’ (Botsman, 2015, Rinne, 2017). Όλοι αυτοί οι όροι, όμως, αναφέρονται στο ταχύτατα αναπτυσσόμενο φαινόμενο που φέρει τεχνολογικά και οικονομικά χαρακτηριστικά (Botsman & Rogers, 2010, Cheng, 2016, Kaplan & Haenlein, 2010, Wang & Zhang, 2012). Η ενότητα που ακολουθεί επεξηγεί λεπτομερώς τους παράγοντες που οδήγησαν στην αύξηση της ζήτησης του φαινομένου.

2.1.2 Λόγοι εξάπλωσης της οικονομίας του διαμοιρασμού

Λόγω της δημοτικότητας της οικονομίας του διαμοιρασμού, πολλοί ακαδημαϊκοί έχουν προσπαθήσει να κατανοήσουν τις κύριες αιτίες που οδήγησαν στην άνοδο του φαινομένου. Γενικά, ποικίλοι λόγοι έχουν αναγνωριστεί ως συμβαλλόμενοι στην άνοδο της οικονομίας του διαμοιρασμού, συμπεριλαμβανομένων οικονομικών, κοινωνικών και τεχνολογικών παραγόντων.

¹ Ως έσοδα της οικονομίας του διαμοιρασμού ορίζονται τα έσοδα από τη συνεργατική κατανάλωση αλλά και άλλων μικροοικονομικών επιχειρήσεων.

2.1.2.1 Οικονομικοί λόγοι

Ως σημείο αναφοράς στην άνοδο του φαινομένου αναγνωρίστηκε η οικονομική κρίση του 2007-2008 (Böcker & Meelen, 2017) αφού, μέσα από τις οικονομικές δυσκολίες που προέκυψαν για τα νοικοκυριά, αλλά και τη γενικότερη αβεβαιότητα που απόρρεε από το οικονομικό σύστημα, δημιουργήθηκε μια πιο κριτική σκέψη στα μέλη της παγκόσμιας κοινωνίας, όσον αφορά την ηθικότητα της κατανάλωσης. Τα άτομα στην κοινωνία και ειδικά η γενιά της χιλιετίας² (Godelnik, 2017) έχουν επαναπροσδιορίσει καταναλωτικές συνήθειες αλλά και την αξία της ιδιοκτησίας. Πιο συγκεκριμένα, η παγκόσμια οικονομική κρίση οδήγησε τους καταναλωτές να επανεξετάσουν τις επιθυμίες τους και τις ανάγκες τους (Gansky, 2010). Ως άμεσος αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης, ακολούθησε η μείωση του εισοδήματος, η οποία, με τη σειρά της, οδήγησε τον καταναλωτή να μειώσει το κόστος των αναγκών του και να στραφεί σε οικονομικότερα προϊόντα. Σύμφωνα με τους Böcker και Meelen (2017), αυτό ήταν και το έναυσμα για να οδηγηθούν οι καταναλωτές σε άλλες καταναλωτικές συμπεριφορές και να μεταβληθούν οι ισχύουσες μέχρι τότε απόψεις περί προσωπικής ιδιοκτησίας.

Ο κορεσμός της παραδοσιακής μορφής κατανάλωσης έχει στρέψει τους καταναλωτές προς μια εναλλακτική μορφή κατανάλωσης (Bardhi & Eckhardt, 2012, Botsman & Rogers, 2011). Δεν είναι λίγοι αυτοί που στρέφονται στην προσωρινή πρόσβαση σε ανεκμετάλλευτα κεφάλαια (Frenken, 2015), αντί της ιδιοκτησίας (Bardhi & Eckhardt, 2015). Η οικονομία του διαμοιρασμού είναι βασισμένη πάνω στα ανεκμετάλλευτα κεφάλαια, τα οποία αποκτούν αξία και γίνονται διαθέσιμα στο ευρύ καταναλωτικό κοινό μέσα από μια διαδικτυακή κοινότητα, οδηγώντας σταδιακά στη μείωση της προσωπικής ιδιοκτησίας (Stephany, 2015). Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της συνεργατικής κατανάλωσης είναι η μεγαλύτερη προσφορά με μικρότερο κόστος αφού τα κεφάλαια υπάρχουν ήδη και δεν χρειάζεται να αποκτηθούν (Gansky, 2010, Lamberton & Rose, 2012, Sacks, 2011), όπως στην περίπτωση μιας εξοχικής κατοικίας που μετατρέπεται σε κατάλυμα βραχυπρόθεσμης διαμονής.

2.1.2.2 Κοινωνικοί λόγοι

Επιπρόσθετα, η αύξηση του βαθμού αστικοποίησης αποτελεί εξίσου σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση μιας ανοιχτής κοινωνίας, με στόχο τη μεγαλύτερη εξοικονόμηση πόρων. Οι επιλογές που προσφέρει η οικονομία του διαμοιρασμού φαίνεται να προτιμώνται από τους κατοίκους των πόλεων (Davidson & Infranca, 2016), οδηγώντας στη δημιουργία μιας κοινότητας μεταξύ αγνώστων που διασφαλίζεται μέσα από την αμοιβαία εμπιστοσύνη (Pung et al., 2019) και την κοινωνική ένταξη (Celata, Hendrickson & Sanna, 2017). Ακόμη, η αύξηση του πληθυσμού και η συγκέντρωσή του σε αστικά κέντρα οδήγησε στην ανάγκη για εξοικονόμηση πόρων και περιόρισε

² Ως γενιά της χιλιετίας ορίζεται η γενιά που έχει γεννηθεί μεταξύ 1981-1996. Η γενιά αυτή μεγάλωσε κατά την ανάπτυξη και εξέλιξη του διαδικτύου, των κινητών τηλεφώνων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης (Fry, 2016).

τη χρήσης των αγαθών που δεν είναι απαραίτητα, Σύμφωνα με τους Bardhi και Eckhardt (2012), λόγω της πυκνοκατοίκησης των πόλεων, οι άνθρωποι αποστρέφονται την ανάγκη της ιδιοκτησίας, δεδομένων των χωροταξικών περιορισμών, και επιλέγουν να διαμοιράζονται τα αγαθά μεταξύ τους.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του φαινομένου αυτού είναι οι μεταφορές. Στην πράξη, οι κάτοικοι της πόλης έχουν την επιλογή να μην αγοράσουν αυτοκίνητο για τη μετακίνηση τους και να επιλέξουν μια άλλη μορφή μετακίνησης όπως τη συνεπιβίβαση, αποφεύγοντας με αυτόν τον τρόπο να έρθουν αντιμέτωποι με άλλα καθημερινά προβλήματα όπως η εύρεση χώρου στάθμευσης, η οποία καθίσταται μια άκρως επίπονη διαδικασία, ιδίως σε πολύ κεντρικούς δρόμους και σε ώρες αιχμής. Οι υπηρεσίες της οικονομίας διαμοιρασμού φαίνεται να ανταποκρίνονται σε αυτές τις αστικές ανάγκες. Από την άλλη, η αστικοποίηση συντέινει στην ύπαρξη και εδραίωσης μιας κοινωνίας διαμοιρασμού λόγω του ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα συναντάται πληθώρα υπηρεσιών και προϊόντων κάτι που εμφανώς λείπει από περιοχές αραιοκατοικημένες. Εντούτοις, καταγράφεται μια έντονη ανάγκη για κοινωνικοποίηση των ανθρώπων και συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις, ειδικά στις νεότερες ομάδες του πληθυσμού (Schor & Cansoy, 2019). Για παράδειγμα, αυξάνεται η δημιουργία συνεργατικών εγκαταστάσεων εργασίας όπου πολλά άτομα μπορούν να εργάζονται σε ενιαίους χώρους πληρώνοντας ένα αντίτιμο. Κατά αυτόν τον τρόπο, όχι μόνο εξοικονομούνται χρήματα και πόροι αλλά δημιουργείται μια συνεργατική ατμόσφαιρα και αναπτύσσονται κοινωνικές σχέσεις (Merkel, 2015).

2.1.2.3 Τεχνολογικοί λόγοι

Ακόμα ένας από τους βασικούς παράγοντες της ανόδου της οικονομίας του διαμοιρασμού είναι η ανάπτυξη της τεχνολογίας. Ο καταγιγισμός από ηλεκτρονικές συσκευές, εφαρμογές πληροφορικής, διάφορα υπολογιστικά προγράμματα, νέα εξελιγμένα μηχανήματα κ.α. έχουν διαμορφώσει και δημιουργήσει την τάση αυτή οδηγώντας τους καταναλωτές προς την εποχή της ψηφιακής επανάστασης, όπου όλα μπορούν να γίνουν μέσα από μια έξυπνη συσκευή. Αξιοσημείωτο είναι το επιχείρημα των Dillahunt et al. (2017) που υποστήριξαν ότι με την γρήγορη εξάπλωση των εφαρμογών στις έξυπνες συσκευές τηλεφώνων, καθίσταται ευκολότερη και η ανεύρεση των υποψήφιων καταναλωτών. Μέσα από την ανάπτυξη της καινοτομίας αυτής τεχνολογίας, εδραιώθηκε η οικονομία του διαμοιρασμού (Zervas, Proserpio & Byers, 2017), ενώ μέσω της εδραίωσης των τεχνολογικών επιτευγμάτων, η οικονομία του διαμοιρασμού έγινε ευρέως γνωστή παγκοσμίως. Λόγω της συστηματικής χρήσης της τεχνολογίας, με το πέρασμα του χρόνου έχουν αναπτυχθεί μηχανισμοί προώθησης εμπιστοσύνης ανάμεσα στους χρήστες και στις υπηρεσίες ψηφιακών ιδρυμάτων (Kong, Wang, Hajli & Featherman, 2020), γεγονός που έχει αυξήσει τη ζήτηση για υπηρεσίες και αγαθά μέσα στο πλαίσιο της οικονομίας διαμοιρασμού. Αυτή η διαδικτυακή εμπιστοσύνη έχει καλλιεργηθεί μέσα από τις πλατφόρμες, αφού οι καταναλωτές

μπορούν να αξιολογούν, να χαρακτηρίσουν, να αποδοκιμάσουν ή να εξυμνήσουν ένα προϊόν ή μια υπηρεσία (Yaraghi & Ravi, 2017).

Επίσης, η δημοτικότητα της οικονομίας του διαμοιρασμού φαίνεται να ενισχύεται από την ικανότητα των συνεργατικών πλατφορμών να ταυτίσουν καλύτερα και πιο στοχευμένα τις ανάγκες των προμηθευτών με τις ανάγκες των πελατών (Chakraborty et al., 2017). Έτσι, με τη χρήση της τεχνολογίας, το αίσθημα του αγνώστου όλο και περισσότερο φθίνει, καθώς η οικονομία του διαμοιρασμού καλλιεργεί και ενισχύει το αίσθημα της σύνδεσης των ατόμων (Botsman & Rogers, 2010). Η χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας στην οικονομία του διαμοιρασμού ενισχύει τη δημιουργία νέων καινοτόμων υπηρεσιών σε χαμηλότερη τιμή, μέσα από την συνεχή προτίμηση διαδικτυακών συναλλαγών, ενώ συνολικά αυτό φαίνεται να βελτιώνει και την παραγωγικότητα (Grybaitė & Stankevičienė, 2016).

2.1.3 Τομείς της οικονομίας του διαμοιρασμού

Η οικονομία του διαμοιρασμού έχει διαταράξει την παραδοσιακή οικονομία αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι καταναλωτές συμπεριφέρονται, αλλά και τον τρόπο που οι προμηθευτές ενεργούν (Lutz & Newlands, 2018). Παράλληλα, η οικονομία του διαμοιρασμού δίνει την ευκαιρία σε άτομα να αυξήσουν τα έσοδα τους μέσω της ενασχόλησης με διάφορες δραστηριότητες που υπάγονται σε αυτήν, οδηγώντας ταυτόχρονα στην αύξηση των επενδύσεων σε νεοφυείς επιχειρήσεις που είναι άμεσα εμπλεκόμενες στο οικονομικό αυτό μοντέλο (Alsever, 2013). Στον Πίνακα 2.1, παρουσιάζονται ενδεικτικά οι κύριες διαφορές μεταξύ της οικονομίας του διαμοιρασμού και της παραδοσιακής οικονομίας ανά τομέα βιομηχανίας, όπως απορρέουν από τη σχετική βιβλιογραφία.

Πίνακας 2.1: Ενδεικτική απεικόνιση χαρακτηριστικών της οικονομίας του διαμοιρασμού έναντι της παραδοσιακής οικονομίας ανά τομέα βιομηχανίας

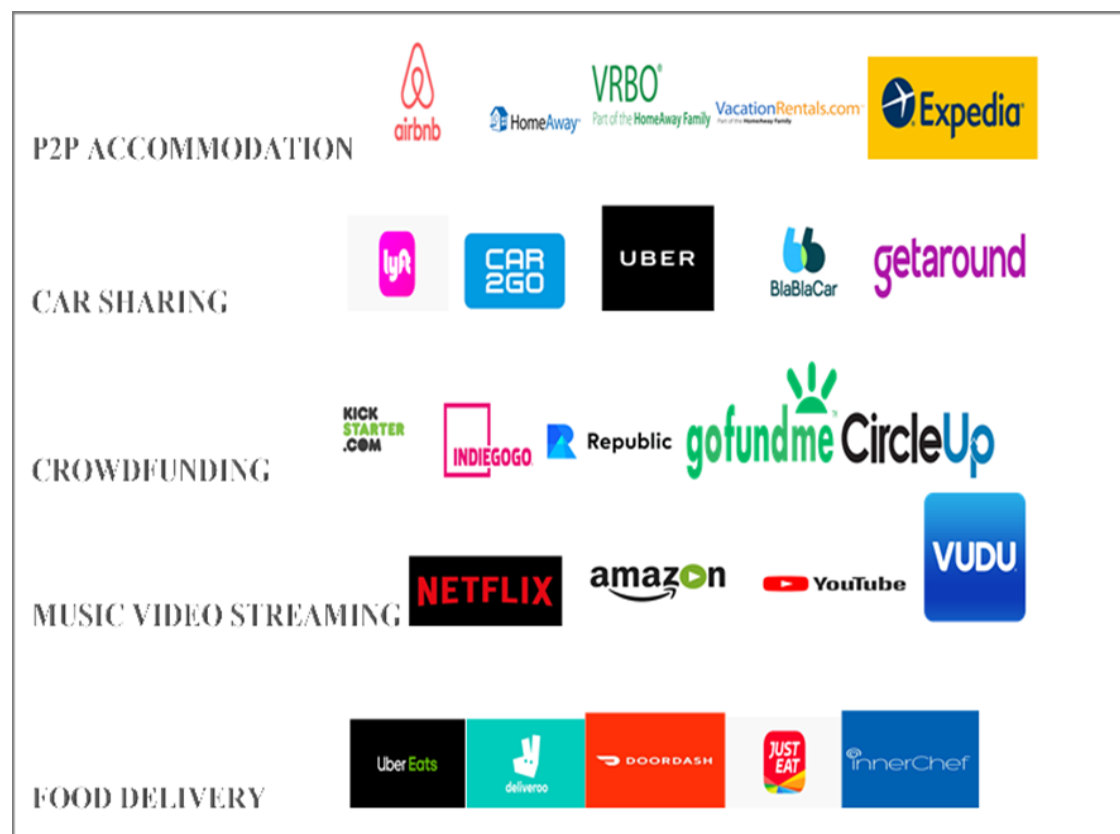
Χαρακτηριστικά	Οικονομία Διαμοιρασμού	Παραδοσιακή Οικονομία
<i>Μεταφορές</i>	Συνεπιβίβαση	Ενοικίαση αυτοκινήτων
<i>Διαμονή</i>	Βραχυχρόνιες μισθώσεις	Ξενοδοχεία και τουριστικά καταλύματα
<i>Χρηματοδότηση</i>	Χρηματοδότηση από το πλήθος	Δάνεια, Επενδυτές
<i>Αναψυχή</i>	Παραγωγή βίντεο και μουσικής	Ενοικίαση DVD

Πηγή: Ιδία επεξεργασία (προσαρμοσμένο από PwC, 2015)

Ανάμεσα στους διάφορους τομείς της οικονομίας διαμοιρασμού που αναδύονται ως επικερδείς και δημοφιλείς είναι: οι μεταφορές (car sharing), η ομότιμη διαμονή (peer-to-peer accommodation), η διαδικτυακή μικρό-χρηματοδότηση (crowdfunding), η δημιουργία και αναπαραγωγή μουσικής και εικόνας (music/video streaming), η

ενοικίαση επαγγελματικού εξοπλισμού (equipment rental) και οι υπηρεσίες διανομής φαγητού (food delivery). Ο Martin (2016) ανέφερε ότι η οικονομία διαμοιρασμού έχει ταυτιστεί με τις γνωστές εταιρίες της Silicon Valley ‘Uber’ και ‘Airbnb’, η επιτυχία των οποίων έδωσε ώθηση για τη δημιουργία άλλων παρόμοιων πλατφορμών όπως Lyft, HomeAway και blablacar, μεταξύ άλλων. Ένας ακόμη κλάδος που φαίνεται να έχει εισβάλει στην οικονομία του διαμοιρασμού είναι οι υπηρεσίες διανομής φαγητού, με τις γνωστές εταιρείες Deliveroo, Uber eats, Door dash, Just eat και Inner chef. Στον κλάδο της δημιουργίας και αναπαραγωγής εικόνας και βίντεο επιτυχία σημειώνουν οι πολύ γνωστές εταιρείες Netflix, Amazon και YouTube. Τέλος, μεγάλη απήχηση σημειώνει και η διαδικτυακή μικρό-χρηματοδότηση (Crowdfunding), μια νέα εξελισσόμενη τάση που παρέχει υποστήριξη σε νέες ιδέες και ευκαιρίες χρηματοδότησης. Κάποιες από τις πιο δημοφιλείς πλατφόρμες διαδικτυακής μικρό-χρηματοδότησης είναι οι Kickstarter, GoFundMe, circle up, republic και IndieGoGo. Η Εικόνα 2.1 απεικονίζει ανά κλάδο τις πιο δημοφιλείς εταιρείες που γνωρίζουν μεγάλη απήχηση από το καταναλωτικό κοινό και χρησιμοποιούνται ευρέως.

Εικόνα 2.1: Δημοφιλείς εταιρείες της οικονομίας του διαμοιρασμού

2.1.4 Η σκοτεινή πλευρά της οικονομίας του διαμοιρασμού

Αναμφισβήτητα, η οικονομία του διαμοιρασμού έχει δημιουργήσει ευκαιρίες, προσφέροντας εναλλακτικούς τρόπους απόκτησης εισοδήματος, δημιουργώντας κοινωνικές σχέσεις και ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή (Stofberg & Bridoux,

2019). Από την άλλη βέβαια, υπάρχουν και αρνητικές επιδράσεις της οικονομίας του διαμοιρασμού (Malhotra & Van Alstyne, 2014), οι οποίες πρέπει να αναγνωριστούν. Διαφορετικά, ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας ψευδούς υπόσχεσης για μια ανοιχτή οικονομία, όπου κερδισμένες είναι μόνο οι πλατφόρμες (Buhalis, Andreu & Gnoth, 2020). Πιο συγκεκριμένα, η οικονομία του διαμοιρασμού έχει κατηγορηθεί για την αρνητική επίπτωση που έχει στη εργασία, αφού διευρύνει το ωράριο εργασίας, προωθώντας την μερική απασχόληση, χωρίς όμως οι εργαζόμενοι να έχουν κάποια στοιχειώδη ασφάλεια ή να απολαμβάνουν σχετικά δικαιώματα που συναντώνται σε άλλες μορφές απασχόλησης, όπως είναι για παράδειγμα το φιλοδώρημα των Χριστουγέννων και η κοινωνική και ιατροφαρμακευτική ασφάλιση (Hagiu & Wright, 2019).

Επίσης, μια επίδραση της οικονομίας του διαμοιρασμού που έχει προκαλέσει αντιδράσεις είναι η απουσία φορολογικού πλαισίου (Gobble, 2015, Malhotra & Van Alstyne, 2014, Ranchordas, 2015). Έτσι, η οικονομία του διαμοιρασμού έχει κατηγορηθεί για αθέμιτο ανταγωνισμό, με τους πολέμιους της να εστιάζουν στη φορολογία ως ένα από το πιο μελανά σημεία της. Στη βιβλιογραφία παρατίθενται διαφορετικές απόψεις επί του θέματος. Από τη μια πλευρά, υποστηρίζεται η ανάγκη για φορολογία επί ίσοις όροις έναντι των λοιπών παραδοσιακών επιχειρήσεων (Miller & Jefferson-Jones, 2017). Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται μια πιο εναλλακτική φορολόγηση που προτείνει την αυτορρύθμιση των πλατφορμών (Cohen & Sundararajan, 2015). Επιπλέον, επικρατεί και η άποψη ότι, επειδή τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα που προωθεί η οικονομία του διαμοιρασμού διαθέτουν άλλα χαρακτηριστικά και άλλες ανάγκες από τα παραδοσιακά μοντέλα, δεν μπορούν να νομοθετηθούν στο ίδιο πλαίσιο με τις παραδοσιακές αγορές, ενώ για την διασφάλιση της ευημερίας τους οι αρχές πρέπει να νομοθετήσουν ειδικά πλαίσια (Kathan, Matzler & Veider, 2016).

Επιπρόσθετα, αν και η οικονομία του διαμοιρασμού έχει προωθήσει την κοινωνική συνοχή και τη δημιουργία εμπιστοσύνης μέσα από τις πλατφόρμες, στον αντίποδα ορισμένες φορές φαίνεται να ενισχύει την απομόνωση ορισμένων τμημάτων καταναλωτών, την έλλειψη εμπιστοσύνης λόγω παραπλανητικών συστημάτων αμοιβαίας κριτικής και την απογοήτευση σε εργαζόμενους παραδοσιακών επιχειρηματικών μοντέλων ή/και τρίτους που επηρεάζονται από την ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας του διαμοιρασμού (Ertz et al., 2016). Εξίσου μεγάλης σημασίας είναι η επίπτωση των νεοφυών επιχειρήσεων της οικονομίας του διαμοιρασμού στα καταναλωτικά δικαιώματα, στην ασφάλεια και στον έλεγχο ποιότητας (Rauch & Schleicher, 2015).

2.1.5 Οικονομία του διαμοιρασμού και τουρισμός

Μια από τις βιομηχανίες που έχει δεχτεί τεράστια επιρροή από τη ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας του διαμοιρασμού είναι ο τουρισμός (Sigala, 2017). Πιο συγκεκριμένα,

οι μεταφορές και η διαμονή έχουν τα υψηλότερα κέρδη σε σύγκριση με άλλους τομείς της οικονομίας τους διαμοιρασμού (PwC, 2016). Οι δυο αυτοί τομείς φαίνονται να δέχονται τις περισσότερες αλλαγές από την άνοδο του φαινομένου της οικονομίας του διαμοιρασμού, αλλάζοντας τον τρόπο που οι άνθρωποι ταξιδεύουν, τις προτεινόμενες μορφές καταλύματος αλλά και το πώς βιώνουν την όλη τουριστική εμπειρία. Για παράδειγμα, η διείσδυση της οικονομίας του διαμοιρασμού στον τουρισμό έχει μετατοπίσει δυναμικές, με την επίδραση των καταλυμάτων βραχυχρόνιας μίσθωσης στον ξενοδοχειακό κλάδο να είναι πλέον φανερά αισθητή (Zervas, Proserpio & Byers, 2017). Επιπλέον, έχει αναγνωριστεί η επίδραση των εταιρειών μεταφοράς της οικονομίας του διαμοιρασμού (π.χ. Uber) στον παραδοσιακό κλάδο μεταφορών του τουρισμού (π.χ. ταξί), αφού σε αρκετές περιπτώσεις θεωρούνται πιο ασφαλή, αξιόπιστα και οικονομικά μέσα μεταφοράς, αντί κλασικών εναλλακτικών (Park, Kim & Pan, 2020). Η οικονομία του διαμοιρασμού όμως επεκτάθηκε και σε άλλου είδους τουριστικές υπηρεσίες, αφού παρατηρείται αύξηση στη χρήση πλατφορμών για ξεναγήσεις και οργανωμένες δραστηριότητες από ντόπιους, αλλά και σε επιλογές για γεύμα με ντόπιους (π.χ. EatWith, VizEat, ToursByLocals). Συγκεκριμένα, η φιλοσοφία της οικονομίας του διαμοιρασμού έχει υιοθετηθεί στον τουρισμό με ξεναγήσεις και δραστηριότητες, όπως μαθήματα μαγειρικής τοπικής κουζίνας από ντόπιους, τα οποία φαίνονται να είναι σε υψηλή θέση όσον αφορά τις προτιμήσεις των τουριστών (Juul, 2017, Lyons & Wearing, 2015).

Αδιαμφισβήτητα, ο τομέας της οικονομίας του διαμοιρασμού με την πιο έντονη επίδραση σε τοπικό επίπεδο είναι αυτός της διαμονής, αφού οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να διαμείνουν για εύλογο χρονικό διάστημα σε τοπικές, μη τουριστικές υποδομές, επιλέγοντας μια ικανοποιητική σχέση ποιότητας-τιμής (Guttentag, 2015, So, Oh & Min, 2018, Varma et al., 2016). Ταυτόχρονα, χαρακτηρίζεται εναλλακτική η διαμονή σε καταλύματα σε σύγκριση με τα ξενοδοχεία, γιατί οι χρήστες όχι μόνο βιώνουν μια αυθεντική τουριστική εμπειρία, αλλά έχουν το προνόμιο να γνωρίσουν τον τρόπο ζωής των κατοίκων και κατ' αυτή την έννοια γίνονται μέρος της κουλτούρας του κάθε προορισμού (Mody, Hanks & Dogru, 2019, Tussyadiah & Pesonen, 2016).

Αυτό που ουσιαστικά διαχωρίζει την οικονομία του διαμοιρασμού είναι η έμφαση που αποδίδεται στις προσφερόμενες υπηρεσίες (Sthapit, 2019), αφού προωθεί τη διαμονή και την αναγάγει σε μια διαφορετική ταξιδιωτική εμπειρία από την διαμονή σε γνωστά ξενοδοχεία και άλλα καταλύματα (Li, Hudson & So, 2019, Mody, Suess & Lehto, 2017). Ακόμα, η οικονομία του διαμοιρασμού στο πλαίσιο της διαμονής, φαίνεται να αναπτύσσει διαδικτυακές κοινότητες με μέλη που έχουν κοινό ενδιαφέρον τα ταξίδια και τη συλλογικότητα, δημιουργώντας έτσι μια βάση πιστών και ενεργών «φίλων» (Farmaki & Stergiou, 2019).

Αν και η οικονομία του διαμοιρασμού στον τουρισμό ενθαρρύνει τη συλλογική κατανάλωση, η δυναμική που εξελίσσεται σε ότι αφορά νέους τρόπους ανεύρεσης

διαμονής, μεταφοράς και ξενάγησης αλλάζει συνολικά τον χάρτη στην αγορά του παγκόσμιου τουρισμού. Αναμφίβολα, η οικονομία του διαμοιρασμού έχει αυξήσει τον ανταγωνισμό στη βιομηχανία τουρισμού με εταιρίες που ανήκουν σε παραδοσιακά επιχειρηματικά μοντέλα της τουριστικής βιομηχανίας να καλούνται να τροποποιήσουν όχι μόνο το προϊόν ή την υπηρεσία τους αλλά και τις πρακτικές και διαδικασίες τους (Farmaki, Stergiou & Christou, 2020). Παράλληλα, καλούνται και οι αρμόδιες αρχές των προορισμών να ελέγξουν το φαινόμενο της οικονομίας του διαμοιρασμού για τη διασφάλιση βέλτιστης τουριστικής εμπειρίας και ευημερίας των εργαζομένων της βιομηχανίας.

Στην επόμενη ενότητα, αναλύεται ο τομέας τουρισμού που έχει επηρεαστεί περισσότερο από την άνοδο της οικονομίας του διαμοιρασμού, αυτός της διαμονής, ο οποίος αποτελεί και τον δεύτερο μεγαλύτερο τομέα της οικονομίας του διαμοιρασμού. Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή εστιάζει στον τομέα διαμονής που στα πλαίσια της οικονομίας του διαμοιρασμού έχει χαρακτηριστεί ως ομότιμη διαμονή (peer-to-peer accommodation).

2.2 Ομότιμη Διαμονή

2.2.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά της ομότιμης διαμονής

Η ομότιμη διαμονή έχει οριστεί ως «ένα διαδικτυακό σύστημα πλατφορμών που επιτρέπουν στον πάροχο (οικοδεσπότη) να ενοικιάσει τον προσωπικό του χώρο - είτε ένα ολόκληρο κατάλυμα είτε ένα ιδιωτικό δωμάτιο σε οικία - για περιορισμένη χρήση» (Belk, 2014: 1595). Αυτός ο ορισμός έχει υιοθετηθεί από πληθώρα μελετών και αποτελεί τον επικρατέστερο στον ερευνητικό τομέα της ομότιμης διαμονής. Πρόσφατα η Dolnicar (2019:248) σε μια κριτική ανασκόπηση του όρου επιδίωξε να αποσαφηνίσει το περιεχόμενο της ομότιμης διαμονής και πρότεινε τον ορισμό ‘επί πληρωμή διαδικτυακή ομότιμη διαμονή’ (paid online peer to peer accommodation). Στην προσπάθεια να αποσαφηνίσει καλύτερα τη φύση της ομότιμης διαμονής που έχει απασχολήσει τόσο έντονα το ερευνητικό ενδιαφέρον, τόνισε ότι μέχρι τώρα οι ορισμοί που έχουν αποδοθεί δεν αντιπροσωπεύουν τη σημερινή εξέλιξη της ομότιμης διαμονής. Με βάση αυτό το σκεπτικό, όρισε ως επί πληρωμή διαδικτυακή ομότιμη διαμονή (paid online peer to peer accommodation) την προσωρινή παραχώρηση ενός χώρου, με σκοπό τη διαμονή που προσφέρει ένας μη επαγγελματίας οικοδεσπότης (non commercial provider) σε έναν επισκέπτη (guest). Ο προτεινόμενος ορισμός παραβλέπει βέβαια ένα μεγάλο κομμάτι οικοδεσποτών- παρόχων που είναι οι επαγγελματίες πάροχοι, ενώ δεν έχει εντάξει τις περιπτώσεις που ο πάροχος-οικοδεσπότης δεν είναι ιδιοκτήτης του χώρου. Συνεπώς εξυπηρετεί περισσότερο υποπεριπτώσεις της ομότιμης διαμονής και όχι τον ευρύτερο κλάδο. Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα διατριβή υιοθετείται ο ορισμός του Belk (2014) που έχει εδραιωθεί και καλύπτει όλες τις περιπτώσεις ενασχόλησης.

Αν και η έννοια της παραχώρησης ιδιωτικής κατοικίας προς βραχυπρόθεσμη ενοικίαση δεν είναι καινούριο φαινόμενο (Lynch, McIntosh & Tucker, 2009), το μοντέλο ομότιμης διαμονής απέκτησε αναγνωσιμότητα και υιοθετήθηκε πολύ γρήγορα από εκατομμύρια χρήστες, κυρίως λόγω των ωφελημάτων που προσφέρει τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους πελάτες. Από την μια, πολλοί χρήστες χαρακτηρίζουν την εμπειρία διαμονής σε καταλύματα ομότιμης διαμονής ως αυθεντική και μοναδική, σε σύγκριση με παραδοσιακά καταλύματα όπως τα ξενοδοχεία (Paulauskaite et al., 2017, Shuqair, Pinto, & Mattila, 2019, Tussyadiah & Pesonen, 2016). Όντως, πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι το κύριο χαρακτηριστικό της ομότιμης διαμονής είναι ότι στις διαμονές αυτού του τύπου υπάρχει μεγαλύτερη αλληλεπίδραση ανάμεσα στον πελάτη και στον πάροχο (οικοδεσπότη) από ότι συνηθίζεται σε άλλες μορφές διαμονής (Moon et al., 2019, Zhu, Lin, & Cheng, 2020). Έτσι, μέσα σε αυτό το πλαίσιο ενδυναμώνονται οι προσωπικές σχέσεις τουριστών και κοινότητας υποδοχής (Farmaki & Stergiou, 2019, Guttentag, 2015).

Επίσης, μελέτες που εστίασαν στα κίνητρα χρήσης της ομότιμης διαμονής αναγνώρισαν την άνεση που παρέχει ένα ολόκληρο κατάλυμα σε σύγκριση με ένα δωμάτιο ξενοδοχείου, ως προς τις παροχές αλλά και τον χώρο (Lin, 2018), ενώ αναγνωρίστηκαν τα οικονομικά ωφέληματα ως σημαντικοί παράγοντες για την επιλογή τέτοιου είδους καταλύματος (Belarmino et al., 2017, Tussyadiah & Pesonen, 2018). Συγκεκριμένα, για τους πελάτες η ομότιμη διαμονή αντιπροσωπεύει μια εναλλακτική και οικονομική λύση διαμονής (McNichol, 2015). Η διαμονή μέσα από διαδικτυακές πλατφόρμες ορίζεται ως περισσότερο ελεύθερη από άποψη χώρου αλλά και χρόνου (PwC, 2017). Πολλά διαμερίσματα έχουν εγκαταστήσει διάφορα συστήματα αυτόματης άφιξης και αποχώρησης, μειώνοντας έτσι τον χρόνο αναμονής και εξυπηρέτησης. Στη σημερινή κοινωνία και στον κόσμο των γρήγορων ταχυτήτων, η γρήγορη και άμεση εξυπηρέτηση επηρεάζει θετικά τη ζήτηση καταλυμάτων αυτού του τύπου (Barnes & Mattsson, 2016).

Από την άλλη, οι υποψήφιοι οικοδεσπότες έχουν και αυτοί ποικίλα κίνητρα για να συμμετέχουν στην ομότιμη διαμονή. Βασικό ωφέλημα είναι η οικονομική ενίσχυση αφού οι χρήστες που διαθέτουν τα ακίνητα τους σε πλατφόρμες διαμονής, μπορούν να κερδίσουν ένα επιπλέον εισόδημα, επομένως παρέχεται η ευκαιρία για αύξηση του προσωπικού εισοδήματος (Fang et al., 2016). Εξίσου σημαντικός είναι και ο παράγοντας της κοινωνικοποίησης. Πολλοί οικοδεσπότες επιλέγουν να συμμετέχουν στην ομότιμη διαμονή για να γνωρίσουν νέο κόσμο, νέες κουλτούρες και να καταπολεμήσουν τη μοναξιά (Farmaki & Stergiou, 2019), ειδικά στις περιπτώσεις που οι οικοδεσπότες παραχωρούν ένα ιδιωτικό δωμάτιο μέσα στο ίδιο τους το σπίτι. Σύμφωνα με τους Lampinen και Cheshire (2016), ακόμη και αν τα κίνητρα συμμετοχής είναι καθαρά οικονομικά, αυτό δεν αποτρέπει την ανάπτυξη κοινωνικών κινήτρων κατά την διάρκεια της συμμετοχής στην ομότιμη διαμονή. Δηλαδή ακόμη και αν στη αρχή ο οικοδεσπότης συμμετέχει στις πλατφόρμες διαμονής για να αυξήσει το

εισόδημα του, μέσα από την επαφή με τον πελάτη δεν αποκλείεται να αναπτύξει επίσης και άλλους λόγους συμμετοχής, όπως η κοινωνική συνεισφορά, η ανταλλαγή απόψεων, η γνωριμία με άλλες κουλτούρες και η δημιουργία φίλων. Επίσης, μέσα από την συμμετοχή σε αυτή τη συλλογική διαδικασία ενυψύεται η μικρο-επιχειρηματικότητα του ατόμου που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη και δημιουργία άλλων επιχειρηματικών ιδεών (Kim, Tang, & Wang, 2020) και σταδιακά στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου (Zhang, Bufquin & Lu, 2019).

Για τον Sundararajan (2014), η ομότιμη διαμονή έχει τρία κύρια χαρακτηριστικά: α) το οίκημα έχει εξ αρχής κατασκευαστεί με σκοπό τη μακροχρόνια διαμονή, β) η υπηρεσία παρέχεται μέσω κάποιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας και γ) οι πάροχοι τέτοιων κατοικιών δεν υπόκεινται στην ίδια φορολογική κλίμακα με τα ξενοδοχεία, δηλαδή δεν αποδίδουν την ίδια φορολογία με τους επαγγελματίες του τουρισμού. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο πάροχος δεν λαμβάνει ρόλο τουριστικού πράκτορα, αλλά ούτε και είναι απλά ένας οικοδεσπότης. Οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής καινοτομούν ως προς την πληροφόρηση που παρέχεται και στις δύο μεριές, με σκοπό να αναπτυχθούν αισθήματα εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας ανάμεσα στον πάροχο και στον πελάτη. Ο Πίνακας 2.2 παρουσιάζει τις κύριες διαφορές μεταξύ της ομότιμης διαμονής και αυτής του παραδοσιακού κλάδου διαμονής (π.χ. ξενοδοχεία) όπως απορρέουν από τη σχετική βιβλιογραφία.

Πίνακας 2.2: Χαρακτηριστικά Ομότιμης και Παραδοσιακής Διαμονής

ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΟΜΟΤΙΜΗ ΔΙΑΜΟΝΗ	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΔΙΑΜΟΝΗ
Κεφάλαιο	Χαμηλό	Ψηλό
Υπηρεσία	Ευέλικτη, εξαρτάται από τον οικοδεσπότη	Επαγγελματική από εξειδικευμένο προσωπικό
Εμπειρία	Αυθεντική	Τυποποιημένη
Ασφάλεια	Μη ρυθμισμένη, δεν πληροί πάντα τα πρότυπα ασφάλειας	Ρυθμισμένη αφού υπάρχουν νομοθετημένοι κανόνες ασφάλειας
Τοποθεσία	Βρίσκονται τόσο εντός όσο και εκτός τουριστικής ζώνης	Βρίσκονται συνήθως εντός τουριστικής ζώνης
Χώρος	Συνήθως μεγαλύτερος χώρος με οικιστικές ανέσεις και ιδιωτικότητα	Τυποποιημένα δωμάτια ορισμένων τ.μ. χωρίς ιδιωτικότητα
Εξυπηρέτηση	Ανάλογα με τον οικοδεσπότη	24ωρη εξυπηρέτηση
Αξιοπιστία	Εμπεριέχει μεγαλύτερο ρίσκο	Υπάρχει αξιοπιστία λόγω της εγκυρότητας του κλάδου
Ποιότητα	Μη εγγυημένη λόγω του ότι η παροχή υπηρεσίας διαφέρει ανάμεσα σε οικοδεσπότες	Εγγυημένη λόγω της σταθερότητας στην παροχή υπηρεσιών

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής έχει αναπτυχθεί με έναν αμείωτο ρυθμό, όχι μόνο λόγω των οικονομικών και κοινωνικών ωφελημάτων που μπορεί να προσφέρει, αλλά και λόγω της έλλειψης εμποδίων εισόδου στην αγορά (Johanson, 2011). Μάλιστα, η επιτυχία των πλατφορμών ομότιμης διαμονής είναι τέτοια που οδήγησε μεγάλες παραδοσιακές τουριστικές αλυσίδες (π.χ. Marriott) στην αναθεώρηση της προσφοράς τους, αναγκάζοντάς τις να εξελιχθούν, δημιουργώντας διαμερίσματα (short-term rentals) για να κρατήσουν θέση ισχύος και να παραμείνουν ανταγωνιστικές (Richard & Cleveland, 2016). Άλλωστε, αρκετοί ερευνητές έχουν προτείνει στον ξενοδοχειακό κλάδο να υιοθετήσει έγκαιρα τα χαρακτηριστικά της ομότιμης διαμονής για να είναι σε θέση να κερδίσει μερίδιο στην αγορά, αλλά και να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα του (Sainaghi & Baggio, 2019, Zach, Nicolau, & Sharma, 2020). Η αλματώδης ανάπτυξη των σύγχρονων μοντέλων διαμονής μέσα από τις διαδικτυακές πλατφόρμες δημιουργεί την αναγκαιότητα μιας εκτενούς ανάλυσης των επιδράσεων όχι μόνο στον τουριστικό κλάδο αλλά και σε άλλους τομείς (Tussyadiah & Pesonen, 2018). Παρόλα τα ωφέληματα που μπορεί να προσφέρει στους άμεσα ενδιαφερόμενους η ομότιμη διαμονή, πρόσφατες μελέτες έχουν αναγνωρίσει αρκετές αρνητικές επιδράσεις που απορρέουν από την ραγδαία ανάπτυξη του φαινομένου. Πιο κάτω, αναλύονται οι θετικές επιδράσεις και αρνητικές επιπτώσεις που έχει η άνοδος της ομότιμης διαμονής στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

2.2.2 Επιδράσεις και επιπτώσεις της ομότιμης διαμονής

2.2.2.1 Οικονομία

Άμεσες είναι οι θετικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία από την άνοδο της ομότιμης διαμονής, αφού δημιουργούνται θέσεις εργασίας, αυξάνεται το βιοτικό επίπεδο της τοπικής κοινότητας και αναζωογονείται η τοπική οικονομία (Garau-Vadell, Desiderio Gutiérrez-Taño, 2019). Έρευνες έχουν δείξει ότι οι επισκέπτες που διαμένουν σε περιοχές εκτός τουριστικής ζώνης στηρίζουν τα τοπικά μαγαζιά της περιοχής (Tussyadiah & Pesonen, 2016), ενώ ένα από το πιο σημαντικά πλεονεκτήματα είναι η τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας μέσω της εντατικοποίησης της τουριστικής δραστηριότητας (Heo & Blengini, 2019). Τέτοιες πλατφόρμες έχουν δώσει ανάσα σε χιλιάδες νοικοκυριά παγκοσμίως, ιδίως με το πέρας της οικονομικής κρίσης (Boswijk, 2017), αφού τα εισοδήματα από την ενοικίαση βοηθούν στην αποπληρωμή τακτικών εξόδων (Farmaki, Christou & Saveriades, 2020). Πολλές φορές τα εισοδήματα αυτά ενισχύουν περαιτέρω επενδύσεις, όπως την ίδρυση μικρό-επιχειρήσεων (Farmaki & Kaniadakis, 2020). Επίσης, από τη δημοτικότητα της ομότιμης διαμονής έχουν επωφεληθεί επαγγέλματα άμεσα σχετιζόμενα με τις ανακαινίσεις χώρων, όπως των αρχιτεκτόνων, των διακοσμητών και των πωλητών επίπλων (Sigala & Dolnicar, 2018). Τέλος, σε πολλές χώρες έχει δημιουργηθεί φορολογικό πλαίσιο που επιβάλλει τις ισχύουσες φορολογικές χρεώσεις για τα καταλύματα, αυξάνοντας τα φορολογικά έσοδα του κράτους (Quattrone et al., 2016).

Όμως, το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής φαίνεται να έχει σημειώσει αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις, ειδικά στον ξενοδοχειακό κλάδο που επηρεάζεται από την υπέρμετρη ανάπτυξη της ομότιμης διαμονής (Tussyadiah & Pesonen, 2018), σε θέματα όπως πληρότητα, έσοδα και εργοδότηση. Περισσότερο ζημιωμένα φαίνεται να είναι τα ξενοδοχεία μεσαίας κατηγορίας, αλλά και τα λεγόμενα οικονομικά ξενοδοχεία (Alrawadie et al., 2020, Mhlanga, 2019, Zervas, Proseprio & Byers, 2017), τα οποία ανταγωνίζονται άμεσα τα καταλύματα της ομότιμης διαμονής. Εν αντιθέσει, αρκετές έρευνες αναφέρουν ότι, παρόλη την αύξηση της προσφορά των καταλυμάτων της ομότιμης διαμονής, η πληρότητα, τα ποσοστά εργοδότησης και τα έσοδα των ξενοδοχείων, ειδικά των πολυτελών ξενοδοχείων, δεν έχουν επηρεαστεί ιδιαίτερα (Dogru, Mody & Suess, 2017, 2019). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ομότιμη διαμονή έχει χαρακτηριστεί ως μια επιπρόσθετη επιλογή διαμονής παρά υποκατάστατο της διαμονής στον παραδοσιακό κλάδο (Sainaghi & Baggio, 2019). Πάρολα αυτά, ένα από τα προβλήματα που απασχολεί τις κυβερνήσεις των προορισμών όπου παρατηρείται αύξηση στα καταλύματα ομότιμης διαμονής είναι η απουσία φορολογίας τους, σε αντίθεση με τον ξενοδοχειακό κλάδο που υπόκειται στην επιβολή συγκεκριμένης φορολογίας προς το κράτος (Guttentag, 2015), η οποία μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις συνεισφέρει σημαντικά στα κρατικά έσοδα.

Εξίσου σημαντικές επιδράσεις φαίνεται να έχει και ο κλάδος των ακινήτων (Ikkala & Lampinen, 2014, Jefferson-Jones, 2014), ο οποίος δέχεται αλληπάλληλα χτυπήματα από την ανάπτυξη της ομότιμης διαμονής, δημιουργώντας έλλειμμα στην αγορά ακινήτων, ιδίως σε πολύ κεντρικές περιοχές των πόλεων (Gurran & Phibbs, 2017). Το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής έχει εκτοξεύσει τις τιμές των διαθέσιμων ακινήτων στα ύψη, συμβάλλοντας στην υπάρχουσα στεγαστική κρίση που ταλανίζει αρκετές πρωτεύουσες (Belarmino & Koh, 2020). Για παράδειγμα, στο Κουκάκι της Αθήνας πολλά ακίνητα έχουν μετατραπεί σε καταλύματα για βραχυχρόνια μίσθωση (Pappas, 2017), έχοντας οδηγήσει τους κάτοικους σε αναζήτηση στέγης εκτός της περιοχής (Farmaki & Stergiou, 2019). Τέλος, έχει τεθεί το ερώτημα της νομιμότητας των κατοικιών που προσφέρονται για βραχυπρόθεσμη ενοικίαση μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής (Jefferson-Jones, 2014), αλλά και της αισχροκέρδειας που επικρατεί (Gottlieb, 2013), με τις διαδικτυακές πλατφόρμες να καλλιεργούν το αίσθημα της ασυδοσίας και της μη τήρησης κανόνων και νόμων, λόγω έλλειψης νομοθετικού πλαισίου σε αρκετούς προορισμούς (Farmaki, Stergiou & Kaniadakis, 2019, Guttentag, 2015).

2.2.2.2 Κοινωνία

Σε γενικές γραμμές, το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής μπορεί να βελτιώσει την ευημερία μιας κοινότητας λόγω των οικονομικών ωφελημάτων που απορρέουν από την αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας (Garau-Vadell, Gutiérrez-Taño & Diaz-Armas, 2019). Η συμμετοχή στην ομότιμη διαμονή επιτρέπει στους ανθρώπους να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν κοινωνικές επαφές (Moon et al., 2019). Οι

επισκέπτες έχουν την δυνατότητα να γνωρίσουν τους οικοδεσπότες και να έρθουν σε επαφή με την τοπική κοινωνία (Guttentag 2015; Johnson & Neuhofer, 2017), αποκομίζοντας έτσι πιο αυθεντικές εμπειρίες από αυτές που θα αποκτούσαν αν διέμεναν σε ξενοδοχείο (Liang et al., 2018). Η ομότιμη διαμονή έχει επίσης ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και αυτό φαίνεται σε περιόδους κρίσης και αβεβαιότητας. Σύμφωνα με τους Hajibaba και Dolnicar (2017), οι οικοδεσπότες έχουν δείξει προθυμία να βοηθήσουν την τοπική κοινωνία όταν αυτή το έχει ανάγκη. Μέχρι σήμερα, πάνω από 3000 οικοδεσπότες της Airbnb προσέφεραν στέγαση σε άτομα που είχαν πληγεί από φυσικές καταστροφές.

Πρόσφατα, η Airbnb προσέφερε καταλύματα για τους ανθρώπους που μάχονται απέναντι στην πανδημία του COVID -19 που επηρέασε την παγκόσμια κοινότητα. Η εταιρεία ανέφερε ότι:

«για να συμβάλλει στην αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19, η Airbnb συνεργάζεται με τους οικοδεσπότες για να προσφέρει καθαρούς, άνετους χώρους διαμονής σε 100,000 επαγγελματίες υγείας, στους εργαζόμενους στον τομέα παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας ή σε μέλη ομάδων άμεσης επέμβασης, έτσι ώστε να μπορούν να βρίσκονται κοντά στους ασθενείς τους και σε ασφαλή απόσταση από τις οικογένειές τους» (Airbnb, 2020a).

Παρομοίως, κοινωνικές επαφές αναπτύσσονται και μεταξύ των οικοδεσποτών της πλατφόρμας μέσα από τις κοινότητες υποδοχής Airbnb που με ραγδαίο ρυθμό συναντώνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. facebook). Στις ομάδες παρατηρούνται νέες οργανωτικές δομές, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως ανεπίσημες ομάδες Airbnb που ειδικεύονται σε θέματα οικοδεσποτών (Cheng, Zhang, & Wong, 2020).

Αν και είναι εμφανείς και αναγνωρίσιμες οι θετικές επιδράσεις της ομότιμης διαμονής, ανησυχία εγείρουν οι αρνητικές επιρροές που επιφέρει η ραγδαία εξάπλωση στην κοινότητα υποδοχής (Stergiou & Farmaki, 2019). Δεδομένου ότι η ομότιμη διαμονή αποτελεί αστικό φαινόμενο που ανθεί σε κατοικημένες περιοχές, η δημοτικότητα του έχει οδηγήσει στην τουριστικοποίηση περιοχών, επιφέροντας αρνητικές επιδράσεις στην καθημερινή ζωή των κατοίκων (Farmaki, Christou & Saveriades, 2020), αφού ενισχύει το πρόβλημα του υπερτουρισμού³ (Ioannides, Röslmaier & van der Zee, 2019, Paulauskaite et al., 2017). Μελέτες έχουν αναγνωρίσει τα προβλήματα που

³ Ο ‘υπερτουρισμός’ επιφέρει μια έντονα αρνητική επίδραση του τουρισμού ενός προορισμού ή επιμέρους περιοχών στην αντιλαμβανόμενη ποιότητα της ζωής των κατοίκων ή/και στην ποιότητα των εμπειριών των επισκεπτών (WTO, 2018: 4).

αντιμετωπίζουν συχνά οι γείτονες σε περιοχές που υπάρχει αύξηση των καταλυμάτων της ομότιμης διαμονής, όπως η αυξημένη οχλαγωγία, η αποξένωση των κατοίκων, η αλλοτρίωση του παραδοσιακού χαρακτήρα των γειτονιών και η έξωση των μόνιμων κατοίκων για να μετατραπούν τα οικήματα σε βραχυπρόθεσμα καταλύματα (Stergiou & Farmaki, 2019). Απόρροια όλων των παραπάνω αρνητικών συνεπειών είναι η αποκεντροποίηση που παρατηρείται σε αστικά κέντρα, με τους μόνιμους κατοίκους να εγκαταλείπουν τις αστικές περιοχές και να εγκαθίστανται στα περίχωρα (Gutiérrez et al., 2017; Wachsmuth & Weisler, 2018).

2.2.2.3 Περιβάλλον

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε η Cleantake Group για λογαριασμό της Airbnb, η διαμονή σε καταλύματα έχει σαν αποτέλεσμα χαμηλότερα ποσοστά μόλυνσης του περιβάλλοντος, συγκριτικά με τα ξενοδοχεία. Δηλαδή παρατηρείται εξοικονόμηση ενέργειας, καθώς και μείωση του διοξειδίου του άνθρακα, των αποβλήτων και της κατανάλωσης νερού, σε σύγκριση με τη διαμονή σε ξενοδοχείο, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται η συνολική περιβαλλοντική συνείδηση του ατόμου (Airbnb, 2014). Οι Juvan, Hajibaba και Dolnicar (2017) υποστήριξαν ότι μπορεί μέσα από τις πλατφόρμες της ομότιμης διαμονής να προσφερθεί μια πιθανή λύση στο πρόβλημα της περιβαλλοντικής μόλυνσης από την τουριστική διαμονή, εξηγώντας πως στα καταλύματα δεν προσφέρονται υπηρεσίες καθαριότητας σε καθημερινή βάση, ούτε αλλαγή κλινοσκεπασμάτων, ενώ συνολικά υπάρχουν λιγότερες παροχές με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση ενέργειας και νερού. Αν και οι Petrucci et al. (2020) αναγνώρισαν την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος ως θετική επίδραση από την άνοδο της ομότιμης διαμονής, όμως, η βιβλιογραφία αναφέρει αρκετές αρνητικές επιπτώσεις λόγω της αύξησης του φαινομένου.

Πιο συγκεκριμένα, η μεγέθυνση του φαινομένου γίνεται η αιτία να δημιουργηθούν αρνητικές περιβαλλοντικές επιδράσεις και να απειληθεί η βιωσιμότητα κάποιων προορισμών (Cheng et al., 2020). Μέσα από την συμβολή του φαινομένου του υπερτουρισμού, παρατηρείται μια σειρά ενεργειών που συμβάλλουν στη μόλυνση του περιβάλλοντος λόγω της εκτενούς χρήσης περιβαλλοντικών πόρων όπως ο ηλεκτρισμός και το νερό (Caldicott et al., 2020). Η εντατικοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι αποτέλεσμα των χαρακτηριστικών της ομότιμης διαμονής, αφού οι διαμονές είναι συχνότερες και μεγαλύτερης διάρκειας σε σχέση με τα ξενοδοχεία (Schor, 2016). Επομένως, όπως αναφέρουν οι Voytenko et al. (2015), στις πλείστες των περιπτώσεων, η συνολική επιβάρυνση στο περιβάλλον δεν διαφέρει μεταξύ πλατφορμών ομότιμης διαμονής και ξενοδοχείων.

Αδιαμφισβήτητα, περισσότερη κριτική λόγω των αρνητικών επιπτώσεων του φαινομένου στην οικονομία, στην κοινωνία και το περιβάλλον έχει ασκηθεί στην Airbnb που είναι και η μεγαλύτερη και πιο επιτυχημένη μέχρι σήμερα πλατφόρμα

ομότιμης διαμονής (Camilleri & Neuhofer, 2017). Η εταιρία παρουσιάζεται στις επόμενες ενότητες.

2.3 Airbnb

2.3.1 Η οργάνωση της πλατφόρμας

Από το 2008, όταν ιδρύθηκε στο Σαν Φρανσίσκο η Airbnb από τους Joe Gebbia, Brian Chesky και Nathan Blecharczyk, και μέχρι σήμερα, η εταιρεία έχει επεκταθεί σε πάνω από 220 χώρες και περιοχές (Airbnb, 2022). Η αξία της Airbnb εκτιμάται στα US\$30 δισεκατομμύρια και είναι μεγαλύτερη αυτής των περισσότερων ξενοδοχειακών ομίλων (Cheng & Jin, 2019). Σύμφωνα με την πλατφόρμα, υπάρχουν περίπου 6 εκατομμύρια ενεργές καταχωρήσεις και 4 εκατομμύρια οικοδεσπότες παγκοσμίως, ενώ τα ετήσια έσοδα ενός οικοδεσπότη στις Ηνωμένες Πολιτείες για το 2021 άγγιξαν τα \$13,800 (Airbnb, 2022). Δικαίωμα εγγραφής στην πλατφόρμα έχει κάθε εκπρόσωπος ακινήτου, προσφέροντας προς ενοικίαση είτε ολόκληρη την ιδιοκτησία του είτε μερική. Ο εκπρόσωπος ακινήτου (οικοδεσπότης/host) δημιουργεί ένα προφίλ που περιέχει πληροφορίες και φωτογραφικό υλικό από το κατάλυμά του. Οι ενδιαφερόμενοι - φιλοξενούμενοι (guests) μπορούν να στείλουν μήνυμα στον οικοδεσπότη ζητώντας να κάνουν κράτηση ή ακόμη μπορούν και να κάνουν ερωτήσεις πριν να πραγματοποιήσουν την κράτηση. Για να ολοκληρωθεί η κράτηση, πρέπει ο φιλοξενούμενος να πληρώσει το αντίτιμο διαδικτυακά, μέσα από την πλατφόρμα. Μόλις ολοκληρωθεί η πληρωμή, η κράτηση επιβεβαιώνεται. Ο οικοδεσπότης θα πληρωθεί από την πλατφόρμα κατά την ημέρα άφιξης του πελάτη, ενώ η Airbnb θα κρατήσει προμήθεια και από τα δυο συναλλασσόμενα μέρη (τον φιλοξενούμενο και τον οικοδεσπότη), την λεγόμενη προμήθεια υπηρεσιών.

2.3.2 Λόγοι δημοτικότητας της πλατφόρμας

Ένας από τους λόγους της δημοτικότητας της πλατφόρμας είναι το σύστημα αξιολόγησης που επιτρέπει σε κάθε επισκέπτη με το πέρας της διαμονής του να αξιολογήσει το κατάλυμα (Zervas et al., 2015). Η αξιολόγηση βασίζεται σε μια συνολική εμπειρία αλλά και σε επιμέρους στοιχεία όπως αυτά ορίζονται και αξιολογούνται: καθαριότητα, επικοινωνία, άφιξη, ακρίβεια και τιμή. Παράλληλα, το σύστημα επιτρέπει στον οικοδεσπότη να αξιολογήσει τον επισκέπτη (Teubner, Hawlitschek & Dann, 2017). Σύμφωνα με την πλατφόρμα:

«για να δημιουργηθεί ένας κόσμος όπου ο καθένας μπορεί να αισθανθεί οικεία, χρειάζεται μια βάση εμπιστοσύνης βασισμένη στις ενιαίες προσδοκίες οικοδεσποτών και επισκεπτών ως προς τη συμπεριφορά. Έχουμε θεσπίσει τα πρότυπα κοινότητας για να βοηθήσουμε στην καθοδήγηση της συμπεριφοράς και στη θεμελίωση των αξιών που υποστηρίζουν την παγκόσμια κοινότητα μας» (Airbnb, 2019a).

Η πλατφόρμα επίσης προσφέρει 24ωρη εξυπηρέτηση και αποζημιώσεις προς τους οικοδεσπότες σε περίπτωση ζημιών, αλλά και προς τους επισκέπτες σε περίπτωση που το κατάλυμα δεν πληροί όσα αναφέρει στην καταχώρηση του (Airbnb, 2020b).

Το χαρακτηριστικό σλόγκαν της πλατφόρμας είναι «*ένα μέρος για όλους*» (Airbnb, 2018). Για αυτό και η πλατφόρμα έχει καταδικάσει συμπεριφορές που αφορούν διακρίσεις μέσα στην κοινότητά της. Έμφαση έχει δοθεί σε φυλετικές διακρίσεις που φαίνεται να έχουν εκδηλωθεί από οικοδεσπότες, με τους υποψήφιους επισκέπτες πολλές φορές να μην γίνονται αποδεχτοί από τα καταλύματα λόγω εθνικότητας, θρησκείας ή φυλής (Edelman & Luca, 2014, Farmaki & Kladou, 2020). Η Airbnb λοιπόν αποφάσισε να καταπολεμήσει τυχόν ρατσιστικές συμπεριφορές προωθώντας τα τελευταία χρόνια την απόκρυψη φωτογραφιών από το προφίλ επισκεπτών, μέχρι η κράτηση να επιβεβαιωθεί, βασισμένη στο σύστημα ίσων ευκαιριών για τα μέλη της κοινότητας της. Αναμφίβολα, ο ρόλος των φωτογραφιών έχει μεγάλη σημασία και για τους οικοδεσπότες, καθώς οικοδεσπότες με ένα οργανωμένο προφίλ και ευδιάκριτες εικόνες φαίνεται να έχουν υψηλότερο αριθμό κρατήσεων σε σχέση με τους υπόλοιπους (Ert, Fleischer & Magen, 2016).

2.3.3 Αναδιάρθρωση της πλατφόρμας

Η ραγδαία δημοτικότητα της πλατφόρμας (Dogru et al., 2020) δημιούργησε ευκαιρίες για την διεύρυνση των υπηρεσιών της Airbnb. Για παράδειγμα, μια ενότητα που έχει προστεθεί στην γκάμα υπηρεσιών, εκτός από τη διαμονή, είναι οι εμπειρίες (Airbnb Experiences). Το κάθε άτομο μπορεί να δημιουργήσει μια εμπειρία στην περιοχή που βρίσκεται, με σκοπό να μυήσει τους επισκέπτες στην τοπική παράδοση και κουλτούρα, για να ζήσουν σαν ντόπιοι και να αποκτήσουν εμπειρίες που σαν συμβατικοί ταξιδιώτες δεν θα τις είχαν. Μάλιστα, κατά την χρονική περίοδο του COVID-19, η πλατφόρμα ξεκίνησε μια νέα κατηγορία, τις διαδικτυακές εμπειρίες, όπου ο χρήστης μπορεί να ζήσει την εμπειρία διαδικτυακά. Κατά την πλατφόρμα, το Airbnb Experiences είναι ένα κάλεσμα για μια εναλλακτική εμπειρία από τα άτομα που είναι γνώστες της περιοχής. Πιο πρόσφατα, η πλατφόρμα συνδύασε τη διαμονή με την εμπειρία και δημιούργησε τις περιπέτειες (Airbnb Adventures) που αφορά οργανωμένα ταξίδια με συγκεκριμένες διανυκτερεύσεις για μικρό αριθμό ατόμων και τα οποία προσφέρουν ένα ολοκληρωμένο πακέτο μιας διαφορετικής εμπειρίας βασισμένης στην περιπέτεια.

Γενικά, παρατηρείται ότι η Airbnb έχει προβεί σε αρκετές αλλαγές στην στρατηγική της, με σκοπό να επεκτείνει την στοχευμένη αγορά της. Με το πρόγραμμα 'Airbnb for Everyone', η πλατφόρμα έχει ουσιαστικά ανοίξει τον χώρο της σε επαγγελματίες πάροχους φιλοξενίας όπως B&Bs και boutique ξενοδοχεία που επιλέγουν την πλατφόρμα σαν ένα επιπρόσθετο κανάλι διανομής (Sundararajan, 2014). Ως αποτέλεσμα, το προφίλ των πελατών της πλατφόρμας έχει διαφοροποιηθεί, αφού η Airbnb προσπαθεί να προσελκύσει άτομα που δεν θα σκέφτονταν προηγουμένως να χρησιμοποιήσουν την πλατφόρμα, όπως, για παράδειγμα, επιχειρηματίες ταξιδιώτες

(Guttentag & Smith, 2017). Συγκεκριμένα, η πλατφόρμα έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο που αφορά επαγγελματίες, παρέχοντας μια ολοκληρωμένη πρόταση αναζήτησης ανάλογα με τις ανάγκες των επαγγελματιών-ταξιδιωτών (business travellers) ενώ έχει εισάγει το ‘business badge’⁴.

Επίσης, προσφέρει το ‘superhost’⁵ badge, το οποίο παρέχει ανάλογα ωφέληματα όπως τα προγράμματα ανταμοιβής των ξενοδοχείων (Liang, Choi, & Joppe, 2018) και που προωθούν το premium pricing στον τομέα ομότιμης διαμονής (Teubner, Hawlitschek & Dann, 2017). Επιπρόσθετα, η πλατφόρμα έχει εισάγει το ‘Airbnb Plus’ που αναφέρεται σε μια επιλογή ελίτ καταλυμάτων που υπόκεινται σε επιθεώρηση βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, ενώ ταυτόχρονα συμπεριλαμβάνει οικοδεσπότες με εξαιρετικές κριτικές που τους ονομάζει ‘superhosts’ (Farmaki & Kaniadakis, 2020). Ακόμα, η πλατφόρμα έχει δημιουργήσει το ‘Airbnb Luxe’ που προσφέρει υπηρεσίες concierge, ως μέρος μιας προσπάθειας παροχής πολυτελούς εμπειρίας. Επομένως, τα διαθέσιμα ακίνητα που καταχωρούνται στην πλατφόρμα της Airbnb δεν περιορίζονται πλέον μόνο σε διαμερίσματα, αλλά και σε μονοκατοικίες, πολυτελείς επαύλεις σε παραθαλάσσιους προορισμούς αλλά και ξεχωριστές καταχωρήσεις όπως σπίτια σε δέντρα, μπανγκαλόου, διαμονή σε yacht και iglou, που έχουν και την υψηλότερη ζήτηση και τις ακριβότερες τιμές ανά διανυκτέρευση (Airbnb, 2020).

2.3.4 Ανερχόμενη κριτική κατά της πλατφόρμας

Ως αποτέλεσμα της εξέλιξης της πλατφόρμας, έχει ασκηθεί κριτική στην Airbnb ότι δεν μπορεί να ταυτίζεται με το φαινόμενο της οικονομίας του διαμοιρασμού που αποσκοπεί σε άλλης μορφής υπηρεσιών και δεν συγκαταλέγει τους επαγγελματίες πάροχους υπηρεσιών (Dogru et al., 2020, Farmaki, Christou & Saveriades, 2020, Gyodi, 2019). Από την άλλη, η ίδια η πλατφόρμα επιχειρεί να αναγνωρίσει την ευθύνη που φέρει όσον αφορά τις αρνητικές επιπτώσεις της ανάπτυξης της ομότιμης διαμονής σε τοπικές κοινότητες (βλέπε ενότητα 2.2.2) και κάνει βήματα συμμόρφωσης προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Για παράδειγμα, στις αρχές του 2020 ανακοίνωσε μια νέα υπηρεσία, την υποστήριξη γειτονιάς, όπου σε περιπτώσεις οχλαγωγίας ή προβλημάτων στην γειτονιά λόγω της συμπεριφοράς φιλοξενούμενων της πλατφόρμας, οι κάτοικοι μπορούν να επικοινωνήσουν με την Airbnb (Airbnb, 2020b). Μια πρόσθετη ακόμη αλλαγή είναι η συμμόρφωση στο νομοθετικό πλαίσιο της κάθε χώρας. Στην

⁴ Ειδικά επιλεγμένα καταλύματα που πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια που αναζητούν οι business επισκέπτες (π.χ. ευελιξία κατά την άφιξη και αποχώρηση, επιφάνεια εργασίας υπολογιστή, αδιάληπτη πρόσβαση στο διαδίκτυο κ.α.).

⁵ Οι superhost είναι έμπειροι οικοδεσπότες που αποτελούν λαμπρό παράδειγμα για τους υπόλοιπους και παρέχουν εξαιρετικές εμπειρίες στους επισκέπτες τους, πληρώνοντας συγκεκριμένες προϋποθέσεις και διατηρώντας ένα υψηλό επίπεδο επιδόσεων.

Ελλάδα συγκεκριμένα, η Airbnb έχει ζητήσει από όλους τους κατόχους ακινήτων να δημοσιεύσουν στην καταχώρηση τους τον υποχρεωτικό αριθμό AMA⁶ που βεβαιώνει ότι το κατάλυμα τους έχει δηλωθεί στις τοπικές αρχές. Μάλιστα, η πλατφόρμα τονίζει ότι η μη συμμόρφωση προς την ισχύουσα νομοθεσία μπορεί να είναι και αιτία απενεργοποίησης της καταχώρησης.

Παρόλες τις διορθωτικές αυτές κινήσεις, για πολλούς ερευνητές, νομοθέτες, κυβερνήσεις και μέλη της κοινωνίας, η εξέλιξη και οι δράσεις της πλατφόρμας δεν χαρακτηρίζονται από την ιδεολογία της οικονομίας του διαμοιρασμού (βλέπε Dolnicar, 2019, Ranchordás, 2015, Ravenelle, 2017). Σύμφωνα με τον Martin (2016), η έννοια του διαμοιρασμού δεν προκύπτει από μορφές υπηρεσιών απ' όπου απορρέουν οικονομικά οφέλη. Επομένως, οι Farmaki, Christou και Saveriades (2020) θίγουν το ερώτημα κατά πόσο η τελική διαμόρφωση της Airbnb πρεσβεύει την οικονομία του διαμοιρασμού, αφού η εταιρεία πλέον χαρακτηρίζεται ως εμπορική (McGinnis, 2018) και ως μια ακόμη εταιρεία που διαφημίζει την ενοικίαση καταλυμάτων που δεν διαφέρει από άλλες αντίστοιχες πλατφόρμες (π.χ. Booking.com). Με βάση το παραπάνω επιχείρημα, έντονη κριτική έχει ασκηθεί για τους επαγγελματίες οικοδεσπότες, οι οποίοι διαχειρίζονται μαζικά καταχωρήσεις, με σκοπό το οικονομικό όφελος (Xie, Heo & Mao, 2021). Εδώ τίθενται διάφορα ζητήματα όπου υπάρχει υπερεκπροσώπηση (Boto-García, Mayor & De la Vega, 2021).

Μια άλλη κριτική διάσταση υπογραμμίστηκε στην έρευνα του Pappas (2019), όπου τονίζεται ότι η εμπειρία που αποκομίζουν οι επισκέπτες από την ομότιμη διαμονή είναι περισσότερο ευάλωτη σε εξωτερικές αλληλεπιδράσεις που μπορεί να επηρεάσουν τη διαμονή των επισκεπτών σε σχέση με τη παραδοσιακή διαμονή, με αποτέλεσμα οι επισκέπτες να έχουν να αντιμετωπίσουν υψηλότερα ρίσκα.

Τα ευάλωτα σημεία της Airbnb έχουν αναδειχθεί από την πανδημία του COVID-19 που ανέστειλε την ανοδική πορεία της εταιρείας (Benitez- Auriolles, 2022). Πρώτον, λόγω των περιοριστικών μέτρων των κυβερνήσεων, σημειώθηκε πτώση στον αριθμό των τουριστικών αφίξεων και συνεπώς των κρατήσεων για καταλύματα. Στο πλαίσιο αυτό, η απόφαση της εταιρείας να επιτρέψει τις ακυρώσεις κρατήσεων από τους φιλοξενούμενους εξόργισε τους οικοδεσπότες που με τη σειρά τους απαίτησαν αποζημιώσεις από την εταιρεία (Farmaki et al., 2020). Δεύτερον, τέθηκε το ερώτημα κατά πόσο τα καταλύματα ομότιμης διαμονής τύπου Airbnb πληρούν τα πρωτόκολλα ασφάλειας (Petruzzi & Marques, 2022), τόσο για τους οικοδεσπότες όσο και τους φιλοξενούμενους. Ως αποτέλεσμα, αρκετοί οικοδεσπότες αποφάσισαν να στραφούν στην μακροχρόνια μίσθωση των ακινήτων τους, αποχωρώντας από την πλατφόρμα, εκδηλώνοντας έτσι τη δυσaráρεσκεια τους προς αυτήν.

⁶ AMA: Αριθμός Μητρώου Ακινήτου.

Ο Stabrowski (2017) επισήμανε ότι η Airbnb έχει κατά καιρούς κατηγορηθεί για τα πολλά της πρόσωπα που χρησιμοποιεί ως στρατηγική για να κατευνάσει τυχόν εντάσεις. Δεν αποτελεί παράδοξο, λοιπόν, το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι διαμαρτυρίες εναντίον της πλατφόρμας από ντόπιους (Sherman & Fleury, 2020). Αυξανόμενες είναι και οι αντιδράσεις των κατοίκων για την μετατροπή κατοικιών σε Airbnb καταλύματα. Όντως, οργανωμένες διαδηλώσεις έχουν διοργανωθεί κατά καιρούς σε πόλεις όπως η Βαρκελώνη (Arias Sans & Quagliari Dominguez, 2016), η Αθήνα (Balampanidis et al., 2019) και το Άμστερνταμ (Oskar & Boswijk, 2016) όπου οι κάτοικοι τονίζουν την ανάγκη για ιδιωτικότητα, ηρεμία, καθαριότητα και ασφάλεια. Η Εικόνα 2.2 αποτελεί παράδειγμα του αυξανόμενου ‘αντι-Airbnb’ συναισθήματος σε αστικά κέντρα. Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίζεται η ανάγκη για εξέταση του ρόλου της πλατφόρμας στην αειφόρο ανάπτυξη των προορισμών, δεδομένου και του απόηχου για δημιουργία περισσότερο δημοκρατικών επιχειρηματικών μοντέλων, μέσα από τις πλατφόρμες της οικονομίας του διαμοιρασμού (Martin, Upham & Klapper, 2017).

Εικόνα 2.2: Συνθήματα κατά της Airbnb στο Κουκάκι, Αθήνα

Πηγή: www.naftemporiki.gr (2019)

2.4 Αειφόρος Ανάπτυξη

2.4.1 Ο ορισμός της έννοιας

Τα αρνητικά αποτελέσματα που έφερε με το πέρασμα των χρόνων η οικονομική ανάπτυξη αποτέλεσαν την γενεσιουργό αιτία για την σύσταση της αειφόρου ανάπτυξης. Η ανάγκη ανταπόκρισης σε ζητήματα παγκόσμιας εμβέλειας (π.χ. πείνα, οικονομικές ανισότητες, οικολογική και ανθρώπινη καταστροφή) δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για την αναγνώριση της σημαντικότητας της αειφόρου ανάπτυξης (Carley & Kirk, 1998, WCED, 1987). Ενώ στο παρελθόν έχουν χρησιμοποιηθεί και άλλες έννοιες για να περιγράψουν την αναπτυξιακή προσέγγιση σε παγκόσμια κοινωνικό-οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα (π.χ. οικολογικά αποδεκτή ανάπτυξη, αξιοβίωτη ανάπτυξη), ο όρος ‘αειφόρος ανάπτυξη’ έχει επικρατήσει (Μοδινός, 1996), με τον όρο ‘βιώσιμη’ ανάπτυξη να χρησιμοποιείται ως ταυτόσημος στην ελληνική βιβλιογραφία (Ρόκος, 2003).

Πρώτη επίσημη αναφορά του όρου δόθηκε το 1987 από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στην έκθεση Brundtland, με τίτλο ‘Το Κοινό μας Μέλλον’. Σύμφωνα με την παραπάνω έκθεση *«αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις σύγχρονες ανάγκες χωρίς να υπονομεύει την δυνατότητα μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες»* (UN, 1987). Από τον ορισμό αυτό προκύπτουν τρεις συνιστώσες: η πρώτη αφορά τις ανθρώπινες ανάγκες, η δεύτερη επισημαίνει την αναγκαία οριοθέτηση σε τεχνολογικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο, με σκοπό την εκπλήρωση της βιωσιμότητας, και η τρίτη επικεντρώνεται στις μελλοντικές γενεές (Blowers, 1992). Αντίστοιχα, την ίδια περίοδο, άλλοι οργανισμοί ανέπτυξαν την δική τους προσέγγιση στην αειφόρο ανάπτυξη. Για παράδειγμα, για τον WWF (1991:10) *«η ανάπτυξη είναι αειφόρος όταν βελτιώνει την ποιότητα ζωής στο πλαίσιο των ορίων που θέτει η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων που υποστηρίζουν τη ζωή»*. Παράλληλα, σύμφωνα με την World Bank (1992:35):

«αειφόρος ανάπτυξη σημαίνει να βασίζονται οι αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές πολιτικές σε μια ανάλυση κόστους-οφέλους και σε μια προσεκτική οικονομική ανάλυση που θα ενδυναμώσει την περιβαλλοντική προστασία και θα οδηγεί σε αυξανόμενα και διατηρήσιμα επίπεδα ευημερίας».

Συμπερασματικά, οι παραπάνω ορισμοί επικεντρώνονται στην ένταση της ανάπτυξης και στο πώς μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη χωρίς να υπονομεύεται το μέλλον των γενεών και η ευημερία του πλανήτη και των ανθρώπων. Αυτό που προκύπτει από τους παραπάνω ορισμούς είναι ότι η αειφόρος ανάπτυξη είναι μια πολυσύνθετη έννοια. Συγκεκριμένα, στον ορισμό την έκθεσης Brundtland δίνεται έμφαση στις σύγχρονες ανάγκες, στον ορισμό του WWF η αειφορία ορίζεται μέσα από το οικοσύστημα, ενώ στον ορισμό της World Bank τονίζεται η ανάγκη για κατάλληλες πολιτικές ανάπτυξης. Η πολλαπλή και ευρεία αντιστοίχιση της έννοιας σε διάφορους επιστημονικούς

κλάδους έχει σαν αποτέλεσμα την απόρροια διαφορετικών εννοιολογικών προσεγγίσεων (Bonnett, 2002). Για παράδειγμα, η κοινωνιολογία συνδέει την έννοια με την περιβαλλοντική δικαιοσύνη και τις ομάδες ατόμων που αναπτύσσονται μέσα στην κοινωνία (Murphy, 2012). Παράλληλα, η οικονομία ορίζει την αιφόρο ανάπτυξη ως την προσπάθεια επίτευξης οικονομικής μεγέθυνσης, με την ταυτόχρονη διατήρηση του περιβάλλοντος στις μελλοντικές γενεές (Atkinson et al., 1997).

Λόγω των διαφόρων εννοιολογικών προσεγγίσεων και ορισμών της αιφόρου ανάπτυξης, το 1992 πραγματοποιήθηκε μια διάσκεψη στο Ρίο, σε μια προσπάθεια να συγκεκριμενοποιηθεί η έννοια της αιφόρου ανάπτυξης. Η διάσκεψη είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία της Ατζέντας 21, με σκοπό την παύση της αλόγιστης ανάπτυξης και της καταστροφής του περιβάλλοντος και τη δημιουργία βιώσιμων προϋποθέσεων. Μια δεκαετία μετά, πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ η παγκόσμια διάσκεψη για την αιφόρο ανάπτυξη, ενώ το 2012, στο Ρίο ντε Τζανέιρο, τα Ηνωμένα Έθνη προχώρησαν σε μια νέα δέσμευση πολιτικής ατζέντας μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών που είχε ως αποτέλεσμα την αναγνώριση των διαστάσεων της αιφόρου ανάπτυξης. Η ανάγκη για συγκεκριμενοποίηση των διαστάσεων της έννοιας προήλθε κυρίως από: α) τον γενικό ορισμό που αποδόθηκε στην έννοια και που χαρακτήριζε το περιεχόμενο της ως δυσνόητο (Tisdell, 2001), β) την πλειάδα εννοιολογικών προσεγγίσεων που φαίνεται να εξυπηρετούσε διαφορετικά συμφέροντα (Blowers, 1992) και γ) την δυσκολία στην εφαρμογή της αιφόρου ανάπτυξης αφού αναγνωρίστηκε ως μια πολυδάπανη διαδικασία τόσο για τον ιδιωτικό τομέα όσο και για δημοτικούς και κρατικούς φορείς (Bonnett, 2002, Paul, 2008). Οι διαστάσεις της αιφόρου ανάπτυξης επεξηγούνται στην πιο κάτω ενότητα.

2.4.2 Οι διαστάσεις της αιφόρου ανάπτυξης

Γενικά, επικρατεί η άποψη ότι η αιφόρος ανάπτυξη έχει τρεις διαστάσεις: την οικονομική, την κοινωνική και την περιβαλλοντική (Ghai & Vivian 1992, Strezon, Evans & Evans, 2016), με το τρίγωνο της βιωσιμότητας να είναι αναγνωρισμένο ως αλληλένδετα εξαρτημένο (Bell, 2003, OECD, 2001). Στο Διάγραμμα 2.1, απεικονίζεται η σύνδεση μεταξύ των τριών διαστάσεων, η ισορροπία των οποίων είναι απαραίτητη για την αιφόρο ανάπτυξη των χωρών (Giddings, Hopwood & O'Brien, 2002).

Διάγραμμα 2.1: Οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης

2.4.2.1 Κοινωνική διάσταση

Σύμφωνα με την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2006:19), η αειφόρος ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί όταν δίνεται:

«έμφαση στην προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτιστική ποικιλομορφία, διασφαλίζει την ισότητα ανδρών και γυναικών και καταπολεμά κάθε μορφή διάκρισης».

Επομένως, η κοινωνική διάσταση της αειφορίας στηρίζεται στην κοινωνική επένδυση μέσω της εκπαίδευσης και της προώθησης της ισότητας. Επίσης, προάγει την ενδυνάμωση των κοινοτήτων μέσα από την προσέγγιση των δημοκρατικών και συμμετοχικών συστημάτων, την διασφάλιση της ελεύθερης έκφρασης γνώμης και την κατανόηση των κοινωνικών θεσμών που αποσκοπούν στην κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική ενότητα (UNESCO, 2005).

2.4.2.2 Οικονομική διάσταση

Η οικονομική διάσταση της αειφορίας εκφράζει την ανάγκη για ισορροπία μεταξύ κέρδους και ζημιάς από την οικονομική δραστηριότητα μέσα στο πλαίσιο της

φέρουσας ικανότητας (Munro, 1995). Πιο συγκεκριμένα, η διάσταση αυτή αφορά τις πρακτικές που υποστηρίζουν την μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη χωρίς την δημιουργία αρνητικών επιπτώσεων στους κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς τομείς μιας κοινότητας. Σύμφωνα με την UNESCO (2005:14) *«η οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να λειτουργεί με γνώμονα τις επιπτώσεις που θα έχει στο περιβάλλον αλλά και στην κοινωνία και να διασφαλίσει τα προσωπικά και κοινωνικά επίπεδα κατανάλωσης»*. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η αειφόρος ανάπτυξη πρέπει να δημιουργεί ευκαιρίες εργοδότησης και επένδυσης αλλά και να προσφέρει οικονομική πρόοδο και ευμάρεια, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα μεταξύ άλλων.

2.4.2.3 Περιβαλλοντική διάσταση

Το περιβάλλον έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τις διακυβερνητικές οργανώσεις που αποσκοπούν στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης λόγω της αύξησης στα επίπεδα μόλυνσης που απορρέουν παγκοσμίως από διάφορες βιομηχανίες. Μάλιστα, πολλοί ισχυρίζονται ότι οι περιβαλλοντικές προκλήσεις ενισχύουν την συζήτηση για την αειφόρο ανάπτυξη (Parris & Kates, 2003), ενώ έχει τονιστεί η άρρηκτη σύνδεση μεταξύ της περιβαλλοντικής διάστασης και των υπολοίπων κοινωνικο-οικονομικών διαστάσεων (Kadekodi 1992). Η περιβαλλοντική διάσταση λοιπόν αφορά ζητήματα όπως η διαχείριση φυσικών πόρων, η ευαισθησία του φυσικού περιβάλλοντος, οι επιδράσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον αλλά και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (UNESCO, 2005). Σε σχέση με αυτά τα ζητήματα, η περιβαλλοντική διάσταση έχει συνδεθεί με την παροχή εκπαίδευσης σε περιβαλλοντικά θέματα, την εντατικοποίηση των μελετών για το περιβάλλον, αλλά και για εναλλακτικές μορφές ενέργειας, καθώς επίσης και την επιβολή προστίμων και τη δημιουργία νομοθετικού πλαισίου που να διασφαλίζει την περιβαλλοντική κληρονομιά.

Τα τελευταία χρόνια, πολλοί αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα και άλλων διαστάσεων στην αειφόρο ανάπτυξη όπως της πολιτισμικής (Roberts & Hills, 2002, Soini & Birkeland, 2014), η οποία εμπεριέχει τη διαφύλαξη των τοπικών πολιτισμών, των ηθών και των εθίμων αλλά και την ενεργή συμμετοχή των μελών της κοινωνίας (Ρόκκος, 2003). Ακόμη, γίνεται λόγος και για την ηθική διάσταση (Pawlowski, 2008), η σημασία της οποίας είναι κρίσιμη, αφού για να υπάρξει πορεία προς την αειφόρο ανάπτυξη είναι προαπαιτούμενη η απόκτηση μιας κουλτούρας που αξιώνει μεταβολές στην ηθική. Για τις ανθρώπινες σχέσεις υφίστανται ηθικοί κανόνες, δεν υφίστανται όμως αντίστοιχοι κανόνες στη σχέση του ανθρώπου με τη γη. Έτσι λοιπόν ο σύγχρονος άνθρωπος πρέπει να αποδεχτεί το ηθικό χρέος του προς τη γη (Georgopoulos, 2002). Όμως, κατά κοινή ομολογία, σε πληθώρα βιβλιογραφικών κειμένων (π.χ. Pawlovski, 2008, Strezov, Evans & Evans, 2017) υποστηρίζονται οι τρεις προαναφερθείσες διαστάσεις ως οι κύριοι πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης.

2.4.3 Η πρακτική εφαρμογή της αειφόρου ανάπτυξης

Μια ομάδα επιστημόνων από πέντε διαφορετικές ηπείρους ανέπτυξαν το 1996 στο Μπελάτζιο της Ιταλίας τις 10 βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, με σκοπό να οριοθετήσουν και να μετρήσουν την αειφόρο ανάπτυξη. Οι εν λόγω αρχές ονομάστηκαν ‘Bellagio Principles’ (Jesinghaus, 2014) και θεωρούνται η βάση για τους επερχόμενους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης σε σχέση με τον κοινωνικό ιστό και το επιχειρηματικό περιβάλλον ενώ αφορούν μη κυβερνητικές οργανώσεις, κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς (Hardi & Zdan, 1997). Οι αρχές αυτές είναι (OECD, 1996):

- Όραμα και στόχοι
- Ολιστική αντίληψη
- Απαραίτητοι πόροι
- Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης και παράμετροι
- Πρακτικότητα
- Διαφάνεια
- Επικοινωνία
- Συμμετοχή
- Διαρκής ανάλυση της κατάστασης και διορθωτικά μέτρα
- Διαχειριστική ικανότητα (υπευθυνότητα)

Σύμφωνα με τις αρχές Μπελάτζιο, για να υλοποιηθεί το όραμα και οι στόχοι για την αειφόρο ανάπτυξη, πρέπει να προγραμματιστούν και να υλοποιηθούν συγκεκριμένοι στόχοι. Παράλληλα, προτείνεται ολιστική προσέγγιση στην υλοποίηση των στόχων που δίνει έμφαση στον κάθε τομέα της οικονομίας ξεχωριστά, αλλά και ως σύνολο. Οι απαραίτητοι πόροι, επίσης, αποσκοπούν στη σωστή κατανομή των πόρων στην κοινωνία, ενώ αναγνωρίζεται ότι η έλλειψη της σωστής κατανομής είναι υπεύθυνη για προβλήματα που αφορούν την πείνα, την υπερκατανάλωση και την πρόσβαση σε αγαθά. Για την υλοποίηση της μακροσκελούς ανάπτυξης, κρίνεται απαραίτητο ο σωστός καταμερισμός του χρόνου, ενώ με τη χρήση χρονοδιαγράμματος μπορεί να επιτευχθεί η ανάδειξη των βημάτων, αλλά και η τήρηση των χρονικών περιορισμών.

Δεδομένης της ευρείας έννοιας της αειφορίας, είναι σημαντικό, εκτός από την σωστή οργάνωση, να ληφθεί υπόψη η πρακτικότητα των στόχων. Είναι αναγκαία η οργάνωση και η εφαρμογή της κατάλληλης μεθοδολογίας, με σκοπό τη σύνδεση των στόχων με τους κατάλληλους δείκτες, για να προκαθορίζονται οι επιμέρους στόχοι κάθε φορά. Όμως, αυτό δεν είναι αρκετό, καθώς για να επιτευχθεί η διαφάνεια των αποτελεσμάτων, των μεθόδων και των τεχνικών που θα εφαρμοστούν πρέπει τα αποτελέσματα και οι μέθοδοι να είναι προσβάσιμα από όλους. Η πρόσβαση στα αποτελέσματα είναι σημαντική για να δημιουργηθεί ένας διάυλος επικοινωνίας μεταξύ του πλήθους και των ατόμων που λαμβάνουν σημαντικές αποφάσεις. Απώτερος σκοπός όμως είναι και η ενεργή συμμετοχή κοινωνικών ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των νέων και των γυναικών. Στην προσπάθεια υλοποίησης της αειφόρου ανάπτυξης, θα πρέπει να γίνεται συστηματικά μια διαρκής ανάλυση της κατάστασης και να

λαμβάνονται διαρθρωτικά μέτρα όποτε αυτό κρίνεται απαραίτητο. Τέλος, όλα τα παραπάνω εξαρτώνται από τη διαχειριστική ικανότητα, η οποία πρέπει να χαρακτηρίζεται από υπευθυνότητα, ενώ πρέπει να παρέχεται η ανάλογη υποστήριξη για τη συλλογή δεδομένων αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης.

Για την εφαρμογή της αειφορίας, απαιτείται ο σχεδιασμός βιώσιμων πλαισίων, εφικτά μετρήσιμων, με σκοπό τη συνεχή παρακολούθηση της εξέλιξής τους. Αυτό τον σκοπό εξυπηρετούν και οι παράμετροι της αειφόρου ανάπτυξης, η αξία των οποίων αναγνωρίστηκε το 1992 από τα Ηνωμένα Έθνη. Αν και μεταξύ 1994-2001 δημιουργήθηκαν οι πρώτοι παράμετροι της αειφόρου ανάπτυξης, το 2002 κυκλοφόρησε μια αναθεωρημένη έκδοση παραμέτρων της αειφόρου ανάπτυξης από τα Ηνωμένα Έθνη (UN, 2002) η οποία είναι μέχρι σήμερα η επικρατέστερη. Σύμφωνα με την εν λόγω έκθεση, οι θεματικές ενότητες των παραμέτρων της αειφόρου ανάπτυξης είναι οι ακόλουθες: Πείνα, Διακυβέρνηση, Υγεία, Εκπαίδευση, Δημογραφικά, Φυσικές Απειλές, Ατμόσφαιρα, Έδαφος, Υδάτινο Περιβάλλον, Πόσιμο Νερό, Βιοποικιλότητα, Οικονομική Ανάπτυξη, Παγκόσμιες Οικονομικές Συμφωνίες, Καταναλωτική και Παραγωγική Συμπεριφορά (United Nations, 2007). Για κάθε θεματική ενότητα, έχουν αντίστοιχα αναπτυχθεί σχετικοί δείκτες με σκοπό την αξιολόγηση του συνολικού επιτεύγματος της αειφόρου ανάπτυξης (Πίνακας 2.3).

Πίνακας 2.3: Θεματικές ενότητες των παραμέτρων της αειφόρου ανάπτυξης

Παράμετροι	Θεματικές ενότητες
Πείνα	Ποσοστό του πληθυσμού που ζει στα όρια της φτώχειας
	Ποσοστό νοικοκυριών που ζει χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα ή οποιαδήποτε νέα μορφή ενέργειας
Υγεία	Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση
	Ποσοστό του πληθυσμού που έχει πρόσβαση σε βασικές εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης
Εκπαίδευση	Ποσοστό εγγραφής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση
Οικονομική Ανάπτυξη	Κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ)
	Παραγωγικότητα της εργασίας και κόστος ανά μονάδα εργασίας
Ωκεανοί, Θάλασσες, Ακτές	Ποσοστό θαλάσσιας προστατευόμενης περιοχής
	Θαλάσσιος τροφικός δείκτης
Δημογραφικά	Ρυθμός αύξησης του πληθυσμού
	Συνολικό ποσοστό γονιμότητας
Ατμόσφαιρα	Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου
	Εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα
Γη	Υποβάθμιση γης
	Χρήση γεωργικών φυτοφαρμάκων
Καθαρό Νερό	Ποσοστό διαχείρισης υδάτινων λυμάτων
	Ποσοστό συνολικής χρήσης υδάτινων πόρων
Βιοποικιλότητα	Αλλαγή στα απειλούμενα είδη
	Περιοχή επιλεγμένων βασικών οικοσυστημάτων

Φυσικοί Κίνδυνοι	Ανθρώπινη και οικονομική απώλεια λόγω φυσικών καταστροφών
Παγκόσμια Οικονομική Συμμαχία	Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ
Πρότυπα Καταναλωτών και Προϊόντων	Κατά κεφαλή ετήσια κατανάλωση ενέργειας συνολικά για κάθε χρήστη

Πηγή: United Nations (2007)

2.4.4 Οι στόχοι της χιλιετίας και οι βιώσιμοι στόχοι ανάπτυξης

Τον Σεπτέμβριο του 2000, τα Ηνωμένα Έθνη δημιούργησαν τους στόχους της χιλιετίας με σκοπό να μειώσουν την ακραία φτώχεια, την παιδική θνησιμότητα και την καταπολέμηση επιδημιών όπως το Aids, αλλά και να πετύχουν τη διεύρυνση της παγκόσμιας συνεργασίας για ανάπτυξη. Οι στόχοι της χιλιετίας (Millennium Development Goals) είναι οι ακόλουθοι (United Nations, 2020):

1. Εξάλειψη της ακραίας φτώχειας και της πείνας
2. Επίτευξη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παγκόσμια
3. Προώθηση της ισότητας των φύλων και ενίσχυση των γυναικών
4. Μείωση της παιδικής θνησιμότητας
5. Βελτίωση της υγείας των μητέρων
6. Καταπολέμηση του AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών
7. Διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας
8. Ανάπτυξη της παγκόσμιας συνεργασίας για ανάπτυξη

Οι στόχοι της χιλιετίας δεν κατάφεραν να επιτευχθούν και να ολοκληρωθούν ενώ σύμφωνα με τον Sachs (2012) οι λόγοι που συντέλεσαν στην μη επίτευξη τους ήταν: 1) η έλλειψη δημιουργίας ενδιάμεσων ελέγχων αποδοτικότητας των στόχων, 2) η έλλειψη πραγματικών στοιχείων-δεδομένων για την ορθή εκτίμηση τους, 3) ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα απέναντι στους στόχους ανάπτυξης και 4) η έλλειψη κατάλληλων επενδύσεων. Όμως, αναγνωρίστηκαν οι θετικές όψεις που άφησαν πίσω τους οι στόχοι όπως: 1) η ευκολία κατανόησης των στόχων, 2) η ηθική και πρακτική διάσταση τους και 3) η επιβολή και μέτρηση των στόχων.

Λίγα χρόνια αργότερα τον Σεπτέμβριο του 2015, δημοσιεύτηκε από τα Ηνωμένα Έθνη μια νέα βελτιωμένη έκδοση στόχων για την αειφόρο ανάπτυξη, η Ατζέντα 2030. Η Ατζέντα αποτελείται από 17 επιμέρους στόχους (Sustainable Development Goals) που ήρθαν να αντικαταστήσουν τους στόχους της χιλιετίας, με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης μέχρι το 2030. Ο επίσημος ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης που παρουσιάστηκε στην έκθεση Brutland φαίνεται να έχει άμεση συσχέτιση με τους νέους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς αποσκοπεί στην καταπολέμηση της φτώχειας και της πείνας, με γνώμονα το περιβάλλον αλλά και στις κοινωνικές αλλαγές που

αφορούν την υγεία, ευημερία και τη μόρφωση (Cörvers et al, 2016). Οι 17 στόχοι αποτελούνται από επιμέρους στόχους και 232 δείκτες. Συνοπτικά, οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης όπως έχουν αποδοθεί φαίνονται πιο κάτω στην Εικόνα 2.3.

Εικόνα 2.3. Στόχοι της βιώσιμης (αειφόρου) ανάπτυξης της Ατζέντας 2030

Πηγή: United Nations (2020)

Στους πιο πάνω στόχους, αποτυπώνεται ένα μήνυμα ειρήνης και ευημερίας για όλο τον πλανήτη, δίνοντας ισάξια έμφαση στο σήμερα και στο αύριο. Αναγνωρίζεται η ανάγκη για βιώσιμες στρατηγικές πρωτοβουλίες όχι μόνο των κρατών και των κοινωνιών αλλά και σε επίπεδο προσωπικής συνεργασίας. Οι βιώσιμοι στόχοι δεν απευθύνονται σε πλούσιες ή φτώχειες χώρες, αναπτυσσόμενες ή αναπτυγμένες αλλά απευθύνονται σε όλο τον πλανήτη (United Nations, 2020). Η προσπάθεια για ολοκλήρωση και πραγματοποίηση των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης είναι πιο εμφανής από ποτέ σε αναρίθμητες εκφάνσεις, με κινήματα, ομάδες και κυβερνήσεις (Bennich, Weitz, & Carlsen, 2020). Για παράδειγμα, διοργανώνονται εκστρατείες προάσπισης και μεταλαμπάδευσης των στόχων αυτών, όχι μόνο από αναπτυγμένα κράτη αλλά και αναπτυσσόμενα (Omisore, 2018). Με γνώμονα την αναγνώριση των λαθών για τους στόχους που τέθηκαν για την χιλιετία, η Ατζέντα 2030 θέτει ένα πιο ξεκάθαρο πεδίο οριοθέτησης πολιτικών και ενεργειών που είναι αναγκαίο να ακολουθηθούν (Vandemoortele, 2018). Η Ατζέντα 2030 επομένως αναγνωρίζεται ως πιο στοχευμένη, ενώ απασχολεί παγκόσμια ζητήματα που απορρέουν από τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Razavi, 2016).

2.5 Αειφόρος Ανάπτυξη, Τουρισμός και Ομότιμη Διαμονή

2.5.1 Η ανάγκη για αειφορία στον τουρισμό

Η αειφορία έχει αναγνωριστεί ως βασική προϋπόθεση στην τουριστική ανάπτυξη (Mowforth & Munt, 2015), με την αειφορία στον τουρισμό να κυριαρχεί στην πολιτική

ατζέντα, ως ο απώτερος σκοπός των κυβερνήσεων και των τοπικών αρχών (Farmaki, 2015). Μετά την αυξανόμενη προσοχή που δόθηκε στην έννοια της αειφορίας τις δεκαετίες του 1980 και 1990 (βλέπε ενότητα 2.4), οι διακυβερνητικές οργανώσεις και οι τουριστικές αρχές επικεντρώθηκαν στην προετοιμασία προτάσεων για αναπροσαρμογή των τουριστικών σχεδίων ανάπτυξης, με ιδιαίτερη έμφαση στην αποκλιμάκωση της μαζικής τουριστικής ανάπτυξης και στην δημιουργία εναλλακτικών μορφών τουρισμού βασισμένων σε μικρότερη κλίμακα ανάπτυξης (Jafari, 2001). Παράλληλα, έχει αναγνωριστεί στις σχετικές προτάσεις η σημαντικότητα της μέτρησης των επιπτώσεων και της εφαρμογής της φέρουσας ικανότητας, ως μέρος ενός βέλτιστου σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης (Saveriades, 2000).

Κατ' επέκταση, η αειφορία στον τουρισμό παρουσιάστηκε ως το αντίδοτο των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού, ειδικά του μαζικού τουρισμού (Pigram, 1990). Συγκεκριμένα, η αειφορία στην τουριστική βιβλιογραφία αναγνωρίστηκε ως μια θετική αναπτυξιακή προσέγγιση που εξισορροπεί το κόστος με το όφελος του τουρισμού, λαμβάνοντας υπόψιν θέματα που σχετίζονται με την διαχείριση των πόρων και την βιωσιμότητα των προορισμών. Ως αποτέλεσμα, η έννοια της αειφορίας στον τουρισμό συνδέθηκε αρχικά με το φυσικό περιβάλλον, με ιδιαίτερη έμφαση να δίνεται στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός (Oriade & Evans, 2011). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται λόγος για τον 'αειφόρο τουρισμό' που παρουσιάζεται ως εναλλακτικός στον μαζικό τουρισμό (Swarbrooke, 1999). Ο Butler (1993: 29) ορίζει τον αειφόρο τουρισμό ως

«τουρισμό που αναπτύσσεται και συντηρείται...με τέτοιο τρόπο και σε τέτοια κλίμακα που παραμένει βιώσιμος για αόριστο χρόνο και δεν υποβιβάζει ή αλλοιώνει το περιβάλλον (φυσικό και ανθρώπινο) στο οποίο υπάρχει σε τέτοιο βαθμό που να αποτρέπει την επιτυχή ανάπτυξη και την ευημερία άλλων δραστηριοτήτων και διαδικασιών».

Παρόλη την δημοτικότητα της έννοιας του αειφόρου τουρισμού, έχει δημιουργηθεί αμφισβήτηση σχετικά με τον ρόλο του αειφόρου τουρισμού, με τον Sharpley (2000) μάλιστα να χαρακτηρίζει την έννοια ως μύθο, λόγω της οικονομικής κατεύθυνσης της τουριστικής βιομηχανίας. Όντως, η βιβλιογραφία κατακλύζεται από περιπτωσιακές μελέτες όπου η εφαρμογή της αειφορίας στον τουρισμό παραμένει ανεκπλήρωτη (π.χ. Farmaki et al., 2015, Hall, 2011, Moscardo & Murphy, 2014). Η Liu (2003) συμφώνησε, αναφέροντας ότι όλες οι μορφές τουρισμού έχουν την ικανότητα να επιφέρουν αρνητικές επιδράσεις σε προορισμούς, στο περιβάλλον και σε τοπικές κοινότητες και διευκρίνισε μεταξύ της έννοιας της αειφορίας, της αειφόρου ανάπτυξης και του αειφόρου τουρισμού (Πίνακας 2.4). Σε αυτή τη βάση, αναγνωρίστηκε η σημαντικότητα μιας ολιστικής προσέγγισης στην αειφόρο ανάπτυξη στηριζόμενη στους τρεις πυλώνες της αειφορίας (οικονομία, κοινωνία και περιβάλλον).

Πίνακας 2.4. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Έννοια	Προσδιορισμός
Αειφορία	Στόχος των κυβερνώντων που αποσκοπεί στην βελτίωση της ποιότητας ζωής
Αειφόρος ανάπτυξη	Διαδικασία που σχετίζεται με την ελεγχόμενη αλλαγή προς βελτίωση
Αειφόρος τουρισμός	Αντιπροσωπεύει όλες τις μορφές τουρισμού (μαζικού και εναλλακτικού) που πρέπει να συνάδουν με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης

Πηγή: Liu (2003)

Πρόσφατα, η εφαρμογή των στόχων της Ατζέντας 2030 έγινε σημείο αναφοράς στον τουριστικό σχεδιασμό. Η επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων συνδέεται άρρηκτα με τον τουρισμό καθώς η τουριστική βιομηχανία έχει ενεργό ρόλο σε θέματα που αφορούν τα άτομα, την οικονομία, την ευμάρεια αλλά και την ειρήνη (Danish & Wang, 2018, Farmaki, 2017, Smith & Diekmann, 2017). Δεδομένου ότι ο τουρισμός επιφέρει τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στους προορισμούς (Archer, Cooper & Ruhanen, 2005), διαφαίνεται ολοένα και περισσότερο η ανάγκη για αειφορία στην τουριστική βιομηχανία. Η αειφορία στην τουριστική βιομηχανία απαιτεί την αναδιαμόρφωση των στρατηγικών ανάπτυξης αλλά και των συνυφασμένων πρακτικών και διαδικασιών βάσει των στόχων της αειφορίας. Λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του φαινομένου της ομότιμης διαμονής και των σχετικών αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να επιφέρει σε προορισμούς (βλέπε ενότητα 2.2.2) η αειφορία έχει γίνει *raison d'etre* και στον τομέα της ομότιμης διαμονής.

2.5.2 Ομότιμη διαμονή και αειφόρος ανάπτυξη

Η συσχέτιση του τουρισμού με την αειφόρο ανάπτυξη γίνεται εντονότερη λόγω της αναδιαμόρφωσης της βιομηχανίας, ως αποτέλεσμα της ραγδαίας ανόδου της οικονομίας του διαμοιρασμού, ειδικότερα στον τομέα της διαμονής (Sigala, 2017). Στο πλαίσιο του τουρισμού, ο Geron (2013) τοποθετεί την οικονομία του διαμοιρασμού ως μια επιλογή για πιθανή αειφορία στον τουρισμό που εστιάζει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνέπειών του τουρισμού, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να μεγιστοποιήσει τα οφέλη του (Weaver, 2006). Η βιβλιογραφία όμως παραμένει διχασμένη ως προς το αν η οικονομία του διαμοιρασμού γενικότερα και η ομότιμη διαμονή πιο συγκεκριμένα είναι μια δίοδος προς την αειφόρο ανάπτυξη στον τουρισμό.

Από τη μια πλευρά, η οικονομία του διαμοιρασμού γενικά και η ομότιμη διαμονή ως μέρος της μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια πιο βιώσιμη επιλογή κατανάλωσης που μπορεί να χαράξει τον δρόμο για την απόκτηση μιας πιο αειφόρου οικονομίας (Martin, 2016, Midgett et al., 2018). Πρώτον, η ομότιμη διαμονή προάγει βιώσιμες πρακτικές κατανάλωσης και παραγωγής, αφού απαιτεί την χρήση λιγότερων αγαθών και κεφαλαίων (Botsman & Rogers, 2011, McLaren & Agyeman, 2015). Δεύτερον, όπως αναφέρεται στην ενότητα 2.2.2.3, η ομότιμη διαμονή διατηρεί ένα λιγότερο επιβλαβές

περιβαλλοντικό προφίλ σε σχέση με τον ξενοδοχειακό τομέα. Σύμφωνα με την Airbnb (2020), η ομότιμη διαμονή έχει μειωμένη κατανάλωση ενέργειας σε σύγκριση με τον παραδοσιακό ξενοδοχειακό κλάδο. Επιπρόσθετα, η ομότιμη διαμονή συνδέεται με την καταναλωτική οικονομική ευημερία (Midgett et al., 2018), αφού ενισχύονται οι οικονομικές ευκαιρίες, υπάρχει ενδυνάμωση της τοπικής αγοράς, προάγεται η μικρο-επιχειρηματική δραστηριότητα, δημιουργείται επιπλέον ατομικό εισόδημα και νέες θέσεις εργασίας (Martin, 2016). Τέλος, οι υποστηρικτές συμφωνούν ότι η ομότιμη διαμονή προωθεί την κοινωνική συνοχή (Schor, 2016).

Από την άλλη πλευρά, η δημοτικότητα ορισμένων πλατφορμών, όπως της Airbnb, αντικρούει το επιχειρήμα αυτό. Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 2.2.2, η ραγδαία ανάπτυξη της ομότιμης διαμονής σε κατοικημένες περιοχές έχει δημιουργήσει αρκετά προβλήματα, τόσο στο περιβάλλον όσο και στην τοπική κοινωνία και οικονομία. Η πληθώρα των αρνητικών επιπτώσεων που έχουν αναγνωριστεί, λόγω της ανάπτυξης της ομότιμης διαμονής, απειλεί την αειφορία των προορισμών και ειδικότερα των πόλεων, όπου παρατηρείται το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής (Ioannides, Röslmaier & van der Zee, 2019). Παρόλα αυτά, η συσχέτιση του φαινομένου με την αειφόρο ανάπτυξη έχει κερδίσει το ερευνητικό ενδιαφέρον στον τουρισμό μόλις πρόσφατα (Martin, 2016, Midgett et al., 2017). Συγκεκριμένα, υπάρχουν ελάχιστες μελέτες που εξετάζουν την ομότιμη διαμονή από την οπτική ματιά της αειφόρου ανάπτυξης ενώ οι υπάρχουσες μελέτες τείνουν να εστιάζουν στις οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του φαινομένου (π.χ. Cheng et al., 2020, Curtis & Mont, 2020). Μέχρι σήμερα, η σχέση του φαινομένου με συγκεκριμένους στόχους της Ατζέντας 2030 παραμένει ανεξερεύνητη, παρά τις εννοιολογικές προσπάθειες απόδειξης συσχετισμού (π.χ. Gossling & Micheal Hall, 2019). Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει απουσία ερευνητικής βιβλιογραφίας όσον αφορά τη συμβολή της ομότιμης διαμονής στους βιώσιμους στόχους ανάπτυξης και ιδιαίτερα στη συμβολή της ομότιμης διαμονής στην ισότητα των δυο φύλων που αποτελεί και τον στόχο της Ατζέντας 2030.

2.5.3 Ισότητα των φύλων ως στόχος της Ατζέντα 2030

Η ισότητα των φύλων αποτελεί τον πέμπτο στόχο της Ατζέντας 2030 (SDG5) και απορρέει από την αναγνώριση της σημαντικότητας της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών ως ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα (European Council, 2016). Η ισότητα των φύλων είναι απαραίτητη για έναν κόσμο πιο ειρηνικό, δίκαιο και βιώσιμο που χαρακτηρίζεται από οικονομική ευμάρεια αφού στηρίζει έμπρακτα και τους υπόλοιπους στόχους της Ατζέντας (Alarcón & Cole, 2019, Grant et al., 2017). Ο στόχος της ισότητας των φύλων καθολικά σχετίζεται άμεσα με όλους τους άλλους στόχους. Η βιβλιογραφία, για παράδειγμα, έχει αναδείξει τη συσχέτιση της ισότητας των φύλων με τον στόχο 6 ‘καθαρό νερό και αποχέτευση’ (Grant et al., 2017), τον στόχο 1 ‘μηδενική φτώχεια’ και τον στόχο 2 ‘μηδενική πείνα’ (Ogato, 2013), θέλοντας να υποδείξει ότι η ύπαρξη της ισότητας των φύλων μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη των πιο πάνω στόχων. Η Koehler (2016), άλλωστε, επισήμανε ότι οι πολιτικές, κοινωνικές,

οικονομικές αλλά και περιβαλλοντικές εκφάνσεις της ζωής είναι αυτές που καθορίζονται πολλές φορές από το φύλο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ισότητα των φύλων έχει θεωρηθεί ως αναπόσπαστο κομμάτι της αειφόρου ανάπτυξης (Leach, 2015) και δικαίως συμπεριλαμβάνεται στην Ατζέντα 2030 της αειφόρου ανάπτυξης.

Συγκεκριμένα, ο στόχος της ισότητας των φύλων της Ατζέντας 2030 αποσκοπεί σε επιμέρους υποστόχους, όπως αυτός της ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην υγειονομική περίθαλψη, στην αξιοπρεπή εργασία και στην ισότιμη εκπροσώπηση στην πολιτική. Ο στόχος 5 επιδιώκει (United Nations, 2015):

- Να εξαλείψει κάθε μορφή διάκρισης για τις γυναίκες και τα κορίτσια
- Να εξαλείψει κάθε μορφή βίας και εκμετάλλευσης κατά των γυναικών και των κοριτσιών στην ιδιωτική και δημόσια ζωή
- Να εξαλείψει όλες τις επιβλαβείς πρακτικές όπως ο καταναγκαστικός γάμος και ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων
- Να προάγει την κοινωνική ευθύνη μέσα στο νοικοκυριό και την οικογένεια και να αναγνωρίσει την αξία της οικιακής εργασίας
- Να διασφαλίσει τις ισότιμες ευκαιρίες ανάληψης ηγετικού ρόλου των γυναικών σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων στην πολιτική, οικονομία και δημόσια ζωή
- Να διασφαλίσει την καθολική πρόσβαση στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία
- Να δρομολογήσει μεταρρυθμίσεις οι οποίες θα παρέχουν στις γυναίκες ίσα δικαιώματα σε σχέση με τους φυσικούς και οικονομικούς πόρους συμπεριλαμβανομένου της ιδιοκτησίας, του ελέγχου της γης και άλλων μορφών ιδιοκτησίας
- Να ενισχύσει την χρήση τεχνολογίας και των επικοινωνιών από τις γυναίκες προωθώντας μέσα από αυτήν την ενδυνάμωση των γυναικών
- Να ενισχύσει πολιτικές και νομοθεσίες με στόχο την ισότητα των φύλων και την χειραφέτηση των γυναικών και κοριτσιών

Αδιαμφισβήτητα, μέσα στα χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά την μείωση της ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών⁷, ειδικά σε σχέση με την πρόσβαση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την υγεία (World Economic Forum, 2019). Όμως, είναι παραδεκτό ότι οι γυναίκες συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις σε καθημερινή βάση, τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Για παράδειγμα, οι γυναίκες συνεχίζουν να κατέχουν λιγότερες έδρες σε εθνικά κοινοβούλια από τους άνδρες (Kage, Rosenbluth & Tanaka, 2018). Επίσης, αμείβονται λιγότερο για την εργασία τους, ιδιαίτερα σε συγκεκριμένους τομείς

⁷ Σε παγκόσμια κλίμακα, οι ανεπτυγμένες χώρες δείχνουν να έχουν πολύ καλύτερες επιδόσεις στην επίτευξη και ισότητας των δυο φύλων ενώ οι περισσότερες αναπτυσσόμενες δείχνουν να καταγράφουν ασθενή πρόοδο (Βισκαδουράκη, 2019).

της οικονομίας όπως στην εκπαίδευση και στις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας, όπου συνήθως συναντάται υπερεκπροσώπηση του γυναικείου φύλου, ενώ σε αντίθεση, οι άντρες αμείβονται υψηλότερα για θέσεις εργασίας που αφορούν την επιστήμη, την τεχνολογία, και τη μηχανολογία (Blau & Kahn, 2017). Επίσης, υπάρχουν λιγότερες γυναίκες σε διευθυντικές θέσεις (Ragins & Winkel, 2011), με την έλλειψη κατάλληλης υποστήριξης για μητέρες να αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα της επαγγελματικής πορείας των γυναικών (O'Connor, 2016). Επιπλέον, συγκριτικά με τους άνδρες, λιγότερες γυναίκες φαίνεται να είναι ιδιοκτήτριες ακινήτων, ενώ αρκετά μεγαλύτερο είναι το ποσοστό γυναικών που αντιμετωπίζουν ενδοοικογενειακή βία (Villa, 2017). Μάλιστα, έρευνα του Ευρωβαρόμετρου (2016) αναφέρει ότι η βία κατά των γυναικών θεωρείται αποδεκτή και δικαιολογημένη σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως η Βουλγαρία, η Πολωνία και η Ρουμανία μεταξύ άλλων.

Επομένως, η ισότητα των φύλων παραμένει ένα επίκαιρο ζήτημα που ταλανίζει εθνικές κυβερνήσεις και διακυβερνητικές οργανώσεις. Η ένταξη της ισότητας των φύλων ως στόχος στην Ατζέντα 2030 δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί όμως ως πανάκεια. Άλλωστε, η ισότητα των φύλων είχε αρχικά συμπεριληφθεί στους στόχους της χιλιετίας (Millennium Development Goals), χωρίς όμως να υλοποιηθούν επιτυχώς. Η αδυναμία εξάλειψης βαθιά εδραιωμένων παραγόντων που διαιωνίζουν την ανισότητα των δύο φύλων (Fredman, Kuosmanen & Campbell, 2016) φαίνεται να αποτελεί και τον κύριο λόγο της μη ολοκλήρωσης των στόχων της χιλιετίας για την ισότητα των φύλων. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (2019), η ανισότητα των φύλων παραμένει βαθιά ριζωμένη στην κοινωνία. Συγκεκριμένα, οι Sen και Mukherjee (2014) αναγνωρίζουν την απουσία των διαδικασιών της χειραφέτησης και της ενδυνάμωσης της θέσης των γυναικών από τους στόχους της χιλιετίας ως σημαντικό εμπόδιο της υλοποίησης του στόχου της ισότητας των φύλων. Η Koehler (2016) συμφωνεί και ασκεί περαιτέρω κριτική στους υποστόχους για ισότητα των φύλων που έθεσε πρόσφατα η Ατζέντα 2030, αναφέροντας ότι δεν χαρακτηρίζονται από φιλοδοξία και συστηματική προσέγγιση χάραξης πολιτικής που να ενθαρρύνει την χειραφέτηση των γυναικών.

Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίζεται η ανάγκη για έμφαση στη χειραφέτηση των γυναικών, αφού μέσα από τη γυναικεία χειραφέτηση μπορεί να επιτευχθεί η ισότητα των φύλων. Συγκεκριμένα, η γυναικεία χειραφέτηση συμπεριλαμβάνει τρόπους αύξησης της αυτοεκτίμησης των γυναικών, της ικανότητας λήψης αποφάσεων, της πρόσβασης σε ευκαιρίες και πόρους, της ικανότητας των γυναικών για αλλαγή και του ελέγχου της ζωής τους (Alkire, 2005). Η ισότητα των δύο φύλων συνδέεται άρρηκτα με τη γυναικεία χειραφέτηση που στηρίζεται στην αντίληψη ότι οι γυναίκες διαφέρουν από τους άνδρες σε κοινωνική υπόσταση λόγω ασύμμετρων σχέσεων εξουσίας (Tanaka, 2014).

2.5.3.1 Ισότητα των φύλων και ομότιμη διαμονή

Όπως προαναφέρθηκε, υπάρχει απουσία σχετικής ερευνητικής βιβλιογραφίας που να εξετάζει τον ρόλο της ομότιμης διαμονής στην επίτευξη της ισότητας των φύλων. Αυτό το ερευνητικό κενό αποτελεί παράδοξο, αν αναλογιστεί κανείς ότι οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής έχουν προσελκύσει αρκετές γυναίκες, είτε ως οικοδέσποινες είτε ως φιλοξενούμενες. Δεδομένων των ωφελημάτων που προσφέρει η ομότιμη διαμονή (βλέπε ενότητα 2.2.2) στους συμμετέχοντες σε αυτήν, δεν είναι περίεργο που οι γυναίκες έχουν ενεργή δράση στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής.

Σύμφωνα με την Schoenbaum (2016), ο τομέας της οικονομίας του διαμοιρασμού ευρύτερα προσφέρει ευελιξία στις γυναίκες εργαζόμενες χωρίς να υποβιβάζει τις υποχρεώσεις τους ως μητέρες. Όντως, οι γυναίκες απαρτίζουν το 56% όλων των οικοδεσποτών της Airbnb, κερδίζοντας γύρω στα \$32 δισεκατομμύρια από το 2008 που ιδρύθηκε η πλατφόρμα (Airbnb, 2019c). Η ίδια η εταιρία αναφέρει ότι προάγει την γυναικεία επιχειρηματικότητα στον τουρισμό, έναν τομέα όπου οι γυναίκες ιστορικά έχουν βιώσει διάκριση (Farmaki, 2018), αφού με χαμηλό κεφάλαιο (π.χ. το ίδιο τους το σπίτι) μπορούν να αυξήσουν το εισόδημα τους. Ο Koumelis (2019) σχολίασε ότι οι γυναίκες σε αναπτυσσόμενες χώρες κερδίζουν από την δραστηριότητα τους ως οικοδεσπότες στο Airbnb, όχι μόνο οικονομική ασφάλεια αλλά και ανεξαρτησία. Μια πρόσφατη δράση που διαφημίζει η πλατφόρμα στον ιστότοπο της είναι το 'hostwithher' στα πλαίσια της διεθνούς ημέρας της γυναίκας. Η Airbnb προβάλλει την εικόνα ότι είναι δίπλα στις γυναίκες που θέλουν να χειραφετηθούν κοινωνικά, οικονομικά και επαγγελματικά.

Στη γιορτή της γυναίκας (International Woman's Day) η πλατφόρμα με το σύνθημα #hostwithher έστειλε ένα δημόσιο μήνυμα στις γυναίκες που θέλουν να γίνουν οικοδέσποινες, διαφημίζοντας τα ωφελήματα της φιλοξενίας (π.χ. οικονομικά, κοινωνικά) (Airbnb, 2022), ενώ κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19 τόνισε ότι οι οικονομικές δυσκολίες που συνάντησαν οι γυναίκες κατά την πανδημία βρήκαν διέξοδο στην εναλλακτική επιλογή εισοδήματος από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα (Airbnb, 2021). Επιπλέον, η Airbnb ισχυρίζεται ότι μέσω της ασφαλούς κοινότητάς της οι γυναίκες ταξιδιώτες ενδυναμώνονται και απολαμβάνουν οικονομικά και κοινωνικά ωφελήματα. Αυτό το επιχείρημα υποστηρίζει και η Farmaki (2019) με έρευνα της σε γυναίκες οικοδέσποινες και φιλοξενούμενες του Airbnb, προσθέτοντας ότι οι γυναίκες χρήστες των πλατφορμών ομότιμης διαμονής χρησιμοποιούν διάφορους τρόπους για να μειώσουν το ρίσκο που σχετίζεται με την δραστηριότητα τους ως ταξιδιώτες και ως οικοδέσποινες (π.χ. αποδοχή κρατήσεων από γυναίκες μόνο). Ενδιαφέρον αποτελεί και το γεγονός ότι αρκετές γυναίκες απασχολούνται στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής ως οικοδέσποινες για κοινωνικούς λόγους, αντιμετωπίζοντας με αυτόν τον τρόπο τυχόν αισθήματα μοναξιάς, λόγω μεγαλύτερης ηλικίας (Farmaki & Stergiou, 2019).

Επομένως, υπάρχει άμεση ανάγκη για έρευνα στη σχέση της ομότιμης διαμονής και της ισότητας των φύλων μέσω της γυναικείας χειραφέτησης. Στο επόμενο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια της γυναικείας χειραφέτησης και παρουσιάζεται η εξέταση της στο πλαίσιο του τουρισμού.

Κεφάλαιο 3 Γυναικεία Χειραφέτηση και Τουρισμός

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της γυναικείας χειραφέτησης. Πρωτίστως, επεξηγείται η έννοια όπως έχει διαμορφωθεί μέσα από τα διάφορα κινήματα του φεμινισμού που αποτελούν τη βάση της φιλοσοφίας της γυναικείας χειραφέτησης. Ακολούθως, προσδιορίζονται οι παράμετροι και οι διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης με ιδιαίτερη αναφορά στους δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς για τη μέτρηση της, ενώ εξετάζεται και η δυσκολία μέτρησης της γυναικείας χειραφέτησης. Τέλος, παρουσιάζεται η βιβλιογραφία σε σχέση με την γυναικεία χειραφέτηση, όπως έχει εξεταστεί στο πλαίσιο του τουρισμού για να αποσαφηνιστεί το ερευνητικό κενό, το οποίο αποσκοπεί η παρούσα έρευνα να συμπληρώσει. Ο σκοπός του κεφαλαίου είναι να επεκτείνει το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, εστιάζοντας στη γυναικεία χειραφέτηση, στα πλαίσια του τουρισμού, και να θέσει τις βάσεις για την ανάπτυξη του κύριου ερευνητικού ερωτήματος και των επιμέρους ερευνητικών στόχων.

3.1 Γυναικεία χειραφέτηση

3.1.1 Ισότητα των φύλων και η ανάγκη για γυναικεία χειραφέτηση

Η ισότητα των φύλων πρωτίστως αποτελεί ένα καίριο ανθρώπινο δικαίωμα που αφορά όλες τις κοινωνίες και αποτελεί τη βάση για έναν ειρηνικό και βιώσιμο κόσμο. Μέχρι σήμερα κατονομάζεται ως ένα αέναο πρόβλημα που ταλανίζει όχι μόνο υποανάπτυκτες κοινωνίες αλλά και τις αναπτυγμένες (Inglehart & Norris, 2003). Όπως προαναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 2, σε πολλές κοινωνίες η γυναίκα χαρακτηρίζεται ως το «ασθενές» φύλο ενώ αντιμετωπίζει διακρίσεις τόσο στο επαγγελματικό όσο και στο προσωπικό της περιβάλλον. Συχνά, οι γυναίκες αμείβονται με λιγότερα χρήματα από ότι οι άνδρες για την ίδια εργασία, έχουν λιγότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης, περιορισμένη πρόσβαση σε επιχειρηματικές ευκαιρίες και εργοδότηση, ενώ λαμβάνουν χαμηλότερες συντάξεις από τους άνδρες (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2020, Warth & Koparanova, 2012). Ως αποτέλεσμα, σε αρκετές κοινωνίες οι γυναίκες εξαρτώνται οικονομικά από τους άνδρες, ενώ ως επακόλουθο της οικονομικής εξάρτησης, αλλά και του κοινωνικό-πολιτικού πλαισίου, υπόκεινται πολλές φορές σε ενδοοικογενειακή βία και κοινωνικό μαρασμό.

Αυτό που είναι αποδεκτό για έναν άντρα ή μια γυναίκα καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την κουλτούρα και τις κοινωνικές πεποιθήσεις μιας κοινωνίας (Cota & Xinaris, 1993). Επομένως, οι ρόλοι των φύλων τείνουν να διαμορφώνονται από τα κοινωνικά στερεότυπα του κάθε λαού (Ogato, 2013) και πολλές φορές παραγκωνίζουν ακόμα και το νομοθετικό πλαίσιο. Το παραπάνω φαινόμενο εμφανίζεται ακόμα και σε αναπτυγμένα κράτη, όπου παρατηρείται συχνά καταπάτηση των δικαιωμάτων των γυναικών μελών μιας εθνικής κοινότητας. Ως αποτέλεσμα, η ισότητα των φύλων δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Παρά τη σημαντική πρόοδο που έχουν σημειώσει

διεθνείς οργανισμοί και οργανώσεις σε θέματα ισότητας, μέχρι σήμερα οι γυναίκες εξακολουθούν να βιώνουν ανισότητες. Πρόσφατη μελέτη που δημοσιεύτηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (2020) αναφέρει ότι μια στις τρεις γυναίκες στην Ευρώπη αντιμετωπίζει σωματική ή σεξουαλική βία, ενώ παρόλο που οι περισσότεροι πτυχιούχοι πανεπιστημίου είναι γυναίκες, το γυναικείο φύλο εξακολουθεί να αμείβεται κατά 16% λιγότερο σε σχέση με τους άνδρες. Επίσης, μόλις το 8% των διευθυντικών στελεχών σε μεγάλες εταιρίες⁸ στην Ευρώπη είναι γυναίκες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ισότητα των δύο φύλων αναγνωρίζεται παγκοσμίως ως ένας σημαντικός στόχος της αειφόρου ανάπτυξης των κρατών ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενσωμάτωσε τη διάσταση του φύλου σε όλες τις πολιτικές της πρωτοβουλίες όπως κλιματική αλλαγή, ψηφιακή μετάβαση κ.α. (Fagan & Rubery, 2018). Όπως παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο (βλέπε ενότητα 2.5.4), η ισότητα μπορεί να επέλθει μέσα από την συστηματική εφαρμογή επιμέρους στόχων, για την επίτευξη των οποίων η χειραφέτηση αποτελεί βασική προϋπόθεση. Επομένως, η ισότητα των φύλων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη γυναικεία χειραφέτηση (Grown, Gupta & Kes, 2005), μέσω της οποίας μπορεί να προωθηθεί η ενδυνάμωση και η ελεύθερη βούληση των γυναικών, αφού η διαδικασία της χειραφέτησης δημιουργεί ευκαιρίες για τις ίδιες (Inglehart, Norris & Welzel 2002). Η γυναικεία χειραφέτηση είναι ουσιαστική για να εξαλείψει την ανισότητα μεταξύ των φύλων και λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος γεφύρωσης του χάσματος μεταξύ τους.

3.1.2 Επεξήγηση της έννοιας της χειραφέτησης

Σε γενικές γραμμές, η χειραφέτηση ορίζεται στη βιβλιογραφία ως μια διαδικασία συνεχούς εξέλιξης και αυτοδυναμίας (Bartlett, 2004, Oxaal & Baden, 1997). Ένας από τους επικρατέστερους ορισμούς της χειραφέτησης είναι αυτός του Rappaport (1987: 122) που αναφέρει ότι *«η χειραφέτηση αποτελεί την διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα, οι οργανισμοί αλλά και οι κοινωνίες μπορούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους»*. Παρομοίως, η Wallerstein (1992) όρισε την χειραφέτηση ως μια κοινωνική διαδικασία που προωθεί την συμμετοχή ατόμων, οργανισμών και κοινοτήτων στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, της πολιτικής αποτελεσματικότητας, της βελτιωμένης ποιότητας ζωής και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ακόμα μια γνωστή εννοιολογική προσέγγιση είναι αυτή της McWhirter (1991) που προσθέτει ότι η χειραφέτηση είναι μια διαδικασία όπου τα άτομα, οι οργανισμοί και οι ομάδες μέσα από την αυτοδυναμία τους: (1) αναγνωρίζουν τη δυναμική της εξουσίας στο πλαίσιο της ζωής τους, (2) αναπτύσσουν ικανότητες ανάληψης ελέγχου της ζωής τους, (3) εφαρμόζουν έλεγχο χωρίς να καταπατούν τα δικαιώματα των άλλων και (4) υποστηρίζουν τη χειραφέτηση των άλλων στην κοινωνία.

⁸ Σύμφωνα με τον OECD (2021) μεγάλη θεωρείται μια εταιρεία που απασχολεί 250 και πάνω εργαζομένους.

Σύμφωνα με τον Rappaport (1987), είναι πιο εύκολο να κατανοηθεί η απουσία της χειραφέτησης παρά η πρακτική εφαρμογή της έννοιας, αφού η χειραφέτηση διαμορφώνεται διαφορετικά σε συγκεκριμένα πλαίσια, ομάδες και προγράμματα. Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε ομάδας που χρήζει χειραφέτησης, διαμορφώνονται και τα κατάλληλα προγράμματα, όπου συνήθως αναπτύσσονται υπό κρατική αιγίδα ή με την ενίσχυση διάφορων μη κερδοσκοπικών οργανώσεων. Με αυτό το επιχείρημα συμφωνεί και η Bailey (1992) που υποστήριξε ότι η κατανόηση της χειραφέτησης βασίζεται στο πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται, αλλά και στην ομάδα που την αφορά (π.χ. περιθωριοποιημένες ομάδες). Όντως, από το 1970 όταν πρωτοεμφανίστηκε ο όρος 'χειραφέτηση' στη βιβλιογραφία, η έννοια έχει ερευνηθεί σε διάφορες επιστήμες, συμπεριλαμβανομένων της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας, της πολιτικής και της οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, η χειραφέτηση έχει χρησιμοποιηθεί στην εξέταση πολλαπλών θεμάτων όπως οι κοινωνικές παροχές, η δημόσια υγεία, η ευημερία της κοινωνίας αλλά και η εκπαίδευση (Simon, 1994).

Ως αποτέλεσμα, η ερμηνεία του όρου έχει αποδοθεί ποικιλόμορφα σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της κάθε επιστήμης, δυσχεραίνοντας την κατανόηση του ορισμού της χειραφέτησης. Αν και οι πιο πάνω ορισμοί συμβάλλουν στην κατανόηση του εννοιολογικού πλαισίου της χειραφέτησης, δεν παρέχουν πληροφορίες όσον αφορά τις κοινωνικές και οργανωτικές δομές που υποβοηθούν την χειραφέτηση ή και τα μέτρα που πρέπει να υιοθετήσει ένα άτομο για να το επιτύχει (Zimmerman, 2000). Στην ακόλουθη ενότητα επεξηγείται η έννοια του φεμινισμού και αναφέρονται τα φεμινιστικά κινήματα που καθιστούν την απαρχή της φιλοσοφίας της γυναικείας χειραφέτησης.

3.1.3 Φεμινισμός

Ο όρος 'φεμινισμός' (feminisme) επινοήθηκε από τον Γάλλο οραματιστή σοσιαλιστή Charles Fourier και αναφέρεται σε ένα σύνολο ιδεών που άνθησε από τον 19^ο αιώνα και μετέπειτα (Delmar, 1986), για να εδραιωθεί ως πολιτικό και κοινωνικό κίνημα που εξετάζει τη φύση της υποβαθμισμένης θέσης των γυναικών στην κοινωνία (Rowland-Serdar & Schwartz-Shea, 1991). Κεντρικός πυρήνας του φεμινιστικού κινήματος είναι η αντίληψη ότι: α) η υποβαθμισμένη θέση των γυναικών στην κοινωνία οφείλεται στην κοινωνική ανισότητα, β) η θέση των γυναικών στην κοινωνία καθορίζεται από οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις δύναμης και γ) οι γυναίκες πρέπει να έχουν ίση πρόσβαση σε όλες τις μορφές δύναμης (Turner & Maschi, 2015). Βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του φεμινισμού είναι η διεκδίκηση των πολιτικών και κατ' επέκταση των κοινωνικών δικαιωμάτων των γυναικών, με το δικαίωμα της ψήφου (Baker, 1982, Gundersen, 1987), καθώς και της εκπαίδευσης (Kaplan, 1992, Keller, 1985; Wallace & Jenkins, 1995), να αναγνωρίζονται ως τα πιο σημαντικά.

Σημεία αναφοράς της θεωρίας του φεμινισμού είναι η ανισότητα των φύλων και η επιβολή της πατριαρχίας⁹ (Macionis, 2012). Ως θεωρητική προσέγγιση, ο φεμινισμός θεωρεί ότι οι γυναίκες είναι καταπιεσμένες συστηματικά (Gamble, 2006) ενώ αμφισβητεί διαδεδομένες, στερεοτυπικές αντιλήψεις περί του φύλου και των έμφυλων ρόλων (Mies, 1993). Οι φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι από τη στιγμή που οι έμφυλοι ρόλοι¹⁰ είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών διεργασιών, πρέπει να γίνουν σημαντικές κοινωνικές αλλαγές για να επιτευχθεί η ισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα και να μειωθεί η πατριαρχία στην κοινωνική δομή. Πιο συγκεκριμένα, ο φεμινισμός διακηρύσσει την ισότητα σε μια σειρά ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν νομικά, εργασιακά, πολιτικά θέματα, ενώ τονίζει την ανάγκη για σεξουαλική αυτονομία και ανεξαρτησία (Roberts, 2017). Επομένως, ο φεμινισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την γυναικεία χειραφέτηση, την οποία θεωρεί ως την απαρχή για τις παγκόσμιες κοινωνικές μεταβολές που είναι απαραίτητες για να μειώσουν την ανισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα (Grogan, 1992).

3.1.3.1 Φεμινιστικά κινήματα

Η θεωρία του φεμινισμού έχει διαμορφωθεί μέσα από τρία φεμινιστικά κινήματα. Το πρώτο κίνημα έκανε την εμφάνισή του στις ΗΠΑ και την Ευρώπη τον 19ο και τον 20ο αιώνα, προωθώντας το δικαίωμα ψήφου των γυναικών. Μείζονα ρόλο για τη δημιουργία του διαδραμάτισαν οι σαρωτικές πολιτικές και κοινωνικές αναταράξεις της εποχής (π.χ. Αμερικανική Επανάσταση το 1776, Γαλλική Επανάσταση το 1789, κίνημα κατάργησης της δουλείας μεταξύ 1790-1863). Στο πρώτο κίνημα συμμετείχαν κυρίως γυναίκες που ανήκαν σε μεσαία και υψηλά κοινωνικά στρώματα (Simon & Danziger, 1991) με αποτέλεσμα να έχει αστικό και 'λευκό' χαρακτήρα και γι' αυτό κατακρίθηκε αρκετά (Carden, 1974, Showalter, 1981). Το πρώτο φεμινιστικό κίνημα διεκδίκησε νομοθετική κατοχύρωση των αστικών, κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δικαιωμάτων των γυναικών, επικαλούμενο την αρχή της ισότητας αλλά και του δικαιώματος στην εκπαίδευση, στο διαζύγιο, στην κατοχή περιουσίας, στην εκπροσώπηση στο δικαστήριο και στη σύναψη συμβολαίων.

Το δεύτερο κίνημα επικράτησε μεταξύ του 1960-1980, διεκδικώντας νομική και κοινωνική ισότητα για τις γυναίκες και γι' αυτό χαρακτηρίστηκε ως το κίνημα των

⁹ Η πατριαρχία ορίζεται ως ένα σύνολο σχέσεων εξουσίας, οι οποίες επιδιώκουν να διατηρήσουν τον έλεγχο των αντρών σε τομείς όπως η εργασία, η ιδιοκτησία περιουσίας, τα κοινωνικά προνόμια και η πολιτική.

¹⁰ Οι έμφυλοι ρόλοι προσδιορίζονται ως αποδεκτές νόρμες σχετικά με το πώς πρέπει να είναι οι σχέσεις των φύλων στη κοινωνία Bergh (2006, p. 6).

δικαιωμάτων. Έλαβε χαρακτηρισμούς όπως ο φεμινισμός της απελευθέρωσης και το κίνημα για τη γυναικεία χειραφέτηση (women's liberation movement) με πρωτοστάτες και πάλι τις φεμινίστριες στις ΗΠΑ και την Ευρώπη (Stanley & Wise, 1983). Το κίνημα συγκροτήθηκε γύρω από την ιδέα της γυναικείας αλληλεγγύης και εστίασε σε ζητήματα που αφορούν την αναπαραγωγή και τη σεξουαλικότητα (Evans, 1995). Παράλληλα, διεκδίκησε την κατοχύρωση ευρύτερων πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων για τις γυναίκες όπως την ισότητα στην εργασία (π.χ. ίση αμοιβή για ίση εργασία), το δικαίωμα στην άμβλωση και γενικότερα στην αναπαραγωγή και στην προστασία από την οικογενειακή βία (Roth, 2004).

Το τρίτο κίνημα εμφανίστηκε γύρω στο 1980. Η βάση του αναπτύσσεται ως προέκταση του δεύτερου κινήματος και σηματοδοτεί τη φεμινιστική πολιτική της ετερότητας, αναγνωρίζοντας τις γυναίκες και άλλες μειονότητες (π.χ. ομοφυλόφιλοι, άτομα Αφρικανικής φυλής) ως μια ομάδα που θεωρείται κατώτερη, οι λεγόμενοι 'άλλοι' (de Beauvoir 1949). Επισημαίνει τόσο την πολιτική ηγεμονία των λευκών, δυτικών, αστών γυναικών όσο και την ουσιοκρατική¹¹ αντίληψη της γυναικείας ταυτότητας και της θηλυκότητας που χαρακτηρίζει τις προηγούμενες δεκαετίες. Πρόκειται για μια προσέγγιση φύλου και σεξουαλικότητας (Snyder, 2008) που αντιλαμβάνεται τις ταυτότητες των γυναικών ως κατακερματισμένες, πολλαπλές και ασταθείς και όχι έμφυτα ή κοινωνικά δοσμένες (Burkett & Brunell, 2020). Η εξάπλωσή του τρίτου κινήματος επεκτείνεται σε χώρες εκτός της Δύσης (π.χ. Τρίτου ή Αναπτυσσόμενου Κόσμου), ενώ εκφράζεται μέσα από την κριτική θεωρία, την μετα-αποικιακή θεωρία, τα μειονοτικά και πολυπολιτισμικά κινήματα, καθώς επίσης και ομοφυλοφιλικά κινήματα (Deveaux, 1994, Ρεθυμιωτάκη, Μαυροπούλου & Τσακιστράκη, 2015). Χαρακτηρίζεται ως το πιο ατομικιστικό συγκριτικά με τα υπόλοιπα κινήματα γιατί επικεντρώθηκε λιγότερο στους νόμους και την πολιτική διαδικασία και περισσότερο στην ατομική ταυτότητα. Τα προαναφερθέντα φεμινιστικά κινήματα έδωσαν ώθηση στην δημιουργία φεμινιστικών τάσεων, όπως:

- Φιλελεύθερος φεμινισμός που αποσκοπεί στην ισότητα δικαιωμάτων και την αυτονομία (Lewis, 2019, Lorber, 1977).
- Ριζοσπαστικός φεμινισμός που εστιάζει στην απελευθέρωση από την πατριαρχία (Dean, 2011, Talbot, 2015).
- Σοσιαλιστικός φεμινισμός που αποσκοπεί στον ισότιμο ανταγωνισμό (Ehrenreich, 1976, Napikoski, 2019).

¹¹ Η ουσιοκρατία στα πλαίσια του φεμινισμού ερμηνεύεται ως βιολογικός ή σωματικός ντετερμινισμός σε σχέση με το φύλο και τη σεξουαλικότητα (Sayer, 1997). Επιτάσσει την αντίληψη ότι η σεξουαλικότητα και το κοινωνικό φύλο προσδιορίζονται από βασικά βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου.

- Μαρξιστικός φεμινισμός που επικεντρώνεται στην ταξική ανάλυση και υποστηρίζει ότι οι γυναίκες είναι υποτιμημένες λόγω ταξικής κυριαρχίας (Gimenez, 1998).
- Μεταμοντέρνος φεμινισμός που αμφισβητεί βασικές παραδοχές (Butler, 1990) και θέτει ερωτήματα όπως είναι οι διαφορές μεταξύ των ίδιων των γυναικών και η δημιουργία της έμφυλης ταυτότητας (Τσαούση-Χατζή, 2015).
- Αναρχικός φεμινισμός που συνδέει τη θεωρία του αναρχισμού με τον φεμινισμό και αντίστοιχα στοχεύει στην καταπολέμηση της πατριαρχίας (Sharif, 1996).
- Μαύρος φεμινισμός που εστιάζει στη φυλετική διάκριση και διερευνά τους σύνθετους τρόπους με τους οποίους επιδρούν το κοινωνικό φύλο, η κοινωνική τάξη και η φυλή (Simien, 2004, Springer, 2002).
- Υλιστικός φεμινισμός που βασίζεται στην υλιστική προσέγγιση και συνδέεται με τη μαρξιστική σκέψη και ανάλυση της κοινωνίας (Alaimo & Hekman, 2008).
- Οικοφεμινισμός που εξετάζει τη σχέση του περιβάλλοντος με τη γυναίκα (Shiva & Mies, 1993).

3.1.4 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί της γυναικείας χειραφέτησης

Η πρώτη εμφάνιση του όρου ‘γυναικεία χειραφέτηση’ χρονολογείται μεταξύ 1980 και 1990, μετά την εμφάνιση του τρίτου φεμινιστικού κινήματος όπου εντείνεται η προσπάθεια για ισότητα των δύο φύλων (Alkire et al., 2013, Batliwala, 1993). Έκτοτε, η γυναικεία χειραφέτηση έχει ερευνηθεί σε συνάρτηση με συγκεκριμένες ομάδες γυναικών και στόχους, αντλώντας από διάφορες φεμινιστικές τάσεις. Παράλληλα, από τότε μέχρι σήμερα, έχουν αποδοθεί διάφοροι εννοιολογικοί προσδιορισμοί που περιγράφουν την γυναικεία χειραφέτηση, με τους στόχους της γυναικείας χειραφέτησης να διαμορφώνονται ανάλογα με το πλαίσιο της εκάστοτε έρευνας. Ο Πίνακας 3.1 παρουσιάζει επιλεγμένους ορισμούς της χειραφέτησης.

Πίνακας 3.1: Ορισμοί γυναικείας χειραφέτησης

Χρονολογία	Ορισμός
Keller & Mbewewe (1991)	...μια διαδικασία κατά την οποία οι γυναίκες αποκτούν αυτονομία και ασκούν το υπέρτατο δικαίωμα όλων των ανθρώπων, της ελεύθερης βούλησης με στόχο την εξάλειψη της γυναικείας υποτέλειας.
Batliwala (1993)	...μια διαδικασία που μεταφέρει κοινωνική εξουσία μέσω της πρόκλησης των ιδεολογιών που αιτιολογούν την κοινωνική ανισότητα, της αλλαγής των επικρατέστερων διαδικασιών πρόσβασης και ελέγχου οικονομικών, φυσικών και νοητικών πόρων και της μετατροπής των θεσμών και δομών που ενισχύουν υπάρχουσες δομές εξουσίας.
Sahay (1998)	...η ενεργή πολυδιάστατη διαδικασία που βοηθά τις γυναίκες να αξιοποιήσουν την ταυτότητα τους και να αναπτύσσουν εξουσία σε όλους τους τομείς της ζωής τους.
Kabeer (1999)	...η διαδικασία κατά την οποία οι γυναίκες που έχουν στερηθεί

το δικαίωμα να έχουν ελευθερία επιλογών και να διαμορφώσουν όπως επιθυμούν τη ζωή τους, έχουν την ευκαιρία να το πράξουν.

Page & Czuba (1999)	...η διαδικασία μέσω της οποίας οι γυναίκες αναμένεται να ενδυναμωθούν, να αποκτήσουν εξουσία με σκοπό να έχουν ελευθερία βούλησης, συμμετοχής και δράσης μέσα στην κοινωνία όποτε αυτές το κρίνουν απαραίτητο.
World Bank (2002)	...η διαδικασία αύξησης της ικανότητας των γυναικών να κάνουν επιλογές και να μετατρέπουν αυτές τις επιλογές σε επιθυμητές δράσεις και αποτελέσματα.
Chattopadhyaya (2005)	...η επέκταση της ελευθερίας της επιλογής και δράσης σε όλους τους τομείς (κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς) που διαμορφώνουν τη ζωή των γυναικών.
Chen & Tanaka (2014)	...η διαδικασία αύξησης της πρόσβασης των γυναικών στον έλεγχο των στρατηγικών επιλογών ζωής που τις επηρεάζουν και της πρόσβασης στις ευκαιρίες που τους επιτρέπουν να αξιοποιήσουν τις ικανότητες τους.
Lombardini, Bowman & Garwood (2017)	...η ικανότητα των γυναικών να αξιοποιήσουν το δικαίωμα πρόσβασης στον έλεγχο σε ότι αφορά τους πόρους, τα κεφάλαια, το εισόδημα και τον προσωπικό τους χρόνο καθώς και επίσης της ικανότητας να διαχειριστούν ρίσκα και να βελτιώσουν την οικονομική θέση και την ευμάρεια τους.
Ευρωπαϊκή Ένωση (2020)	...η διαδικασία μέσω της οποίας οι γυναίκες αποκτούν εξουσία και έλεγχο της ζωής τους αλλά και την ικανότητα να κάνουν στρατηγικές επιλογές.
UN (2021)	...η πρόσβαση και ο έλεγχος στους τρόπους με τους οποίους ζουν οι γυναίκες βιώσιμα και μακροχρόνια απολαμβάνοντας τα υλικά ωφελήματα αυτής της πρόσβασης και του ελέγχου.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Όπως παρατηρείται, οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί της γυναικείας χειραφέτησης επικεντρώνονται στη σημαντικότητα της αυτονομίας, στην ελευθερία επιλογών αλλά και στην απόκτηση εξουσίας και ελέγχου (Malhotra & Schuler, 2005). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, δημιουργείται η ανάγκη διασαφήνισης των ορισμών ‘εξουσία’ και ‘αυτονομία’ για καλύτερη κατανόηση του εννοιολογικού πλαισίου της γυναικείας χειραφέτησης (Luttrell et al., 2009).

3.1.4.1 Εξουσία

Η εννοιολογική προσέγγιση της εξουσίας έχει απασχολήσει έντονα το ερευνητικό ενδιαφέρον σε γνωστικά πεδία όπως την πολιτική και την εκπαίδευση (π.χ. Buchanan & Badham, 1999, Emerson, 1976, Foucault, 1982, Kaplan, 1964, Lukes, 1974, 2005, Parsons, 1963). Παρά τις προσπάθειες διασαφήνισης της έννοιας της εξουσίας, η έννοια αυτή παραμένει αμφισβητήσιμη γιατί ορίζεται από έναν συνδυασμό κριτηρίων που εκ φύσεως είναι παράγωγα διαφορούμενων ερμηνειών και ανάλογων του εκάστοτε πεδίου μελέτης (Haugaard, 2012). Μια από τις επικρατέστερες ερμηνείες του όρου εξουσία είναι αυτή που αποδίδεται στις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες, όπου η εξουσία ορίζεται ως η ικανότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων ή ενός θεσμού να

χειρίζονται και να διαμορφώνουν τις αντιλήψεις και τις ενέργειες άλλων ατόμων (Weber, 1922). Γενικά, η εξουσία έχει χαρακτηριστεί ως «*η δυνατότητα της πράξης*» (Buchanan & Badham, 1999: 52) και «*η δυνατότητα της άσκησης επιρροής στις δράσεις των άλλων*» (Emerson, 1976: 354). Από τα προαναφερθέντα προκύπτει ότι για την επιβολή της εξουσίας προαπαιτούνται τουλάχιστον δύο ή περισσότερα μέρη (Dahl, 1961). Συνεπώς, η εξουσία είναι μια δυναμική διάσταση που συνεχώς μεταβάλλεται, καθώς διαφοροποιούνται οι σχέσεις των ανθρώπων και αναδιαμορφώνονται σε σχέση με εξωτερικούς παράγοντες, όπως η επιρροή δικτύου (Beritelli & Laesser, 2011, Cheong & Miller, 2000, Foucault, 1982, Starhawk, 1990).

Ιστορικά, η εξουσία έχει κατά καιρούς συσχετιστεί με τις ακόλουθες έννοιες: την επιρροή, τη χειραγώγηση, τη δύναμη και τον εξαναγκασμό (Bachrach & Baratz, 1970, Lukes, 1974). Όντως, παρατηρείται ότι η αλληλεπίδραση ατόμων ή ομάδων καθορίζεται από τα συμφέροντα τους και την ικανότητα να επιβληθούν είτε άμεσα είτε έμμεσα. Συγκεκριμένα, η Arendt (1970) ανέφερε ότι η επιβολή εξουσίας μπορεί να γίνει με εξαναγκασμό ή με συγκατάθεση, αφού η εξουσία έχει συλλογική ικανότητα που απαιτεί την αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ ατόμων ή ομάδων. Επομένως, η επιβολή της εξουσίας από τη μια ομάδα στην άλλη μπορεί να αποτελεί αποτέλεσμα διαπραγματεύσεως για την απόκτηση του επιθυμητού αποτελέσματος χωρίς απαραίτητα να γίνεται εις βάρος κάποιας ομάδας. Με αυτή την αντίληψη συμφωνεί και ο Foucault (1982) ο οποίος διακρίνει δύο όψεις της εξουσίας: α) μια αρνητική, καταπιεστική εξουσία, και β) μια θετική εξουσία που ερμηνεύεται ως παραγωγική και απορρέει από το γεγονός ότι αν η εξουσία ήταν μόνο καταπιεστική δεν θα υπάκουαν σε αυτήν οι άνθρωποι. Η παραγωγική όψη της εξουσίας, σύμφωνα με τον Foucault, δεν διαπερνά απλώς το σύνολο του κοινωνικού σώματος και το σύνολο των κοινωνικών πρακτικών και σχέσεων αλλά ταυτόχρονα τις συγκροτεί και τις ορίζει. Άρα για τον Foucault η εξουσία δεν αποτελεί ούτε θεσμό ούτε δομή, δεν ανήκει σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες ατόμων, δεν ασκείται σε μόνο έναν τόπο, δεν εντοπίζεται σε συγκεκριμένους πολιτικούς φορείς και θεσμούς, αλλά διαπερνά ολόκληρο τον κοινωνικό ιστό, συνιστώντας έτσι ένα δίκτυο σχέσεων.

Συνεπώς, ο Foucault υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να μιλάμε για εξουσία, αλλά για σχέσεις εξουσίας. Αυτή η τοποθέτηση βρίσκει σύμφωνο και τον Lukes (1974), ο οποίος αναγνώρισε δυο διαστάσεις της εξουσίας, την ‘power over’ που συνοψίζει τον εξαναγκασμό και τον έλεγχο στις πράξεις των άλλων κατά την άσκηση της εξουσίας και την ‘power to’ που αναφέρεται στην ικανότητα της κοινοτικής δράσης και αντιπροσωπεύει την παραγωγική όψη της εξουσίας. Η πιο διαδεδομένη διάσταση της εξουσίας είναι η ‘power over’ με τον Lukes (1974) να αναγνωρίζει τρία επίπεδα της. Το πρώτο αφορά την απευθείας επιβολή του Α στον Β. Το δεύτερο αφορά την ικανότητα του Α να κάνει τον Β να ενεργήσει κατά έναν τρόπο που από μόνος του δεν θα ενεργούσε. Το τρίτο αφορά διακριτικές μορφές ελέγχου μέσω ψυχολογικών μέσων (Hendriks, 2009), ενώ εμφανίζεται όταν ο Α χρησιμοποιεί σύμβολα, αφηγήσεις και

μύθους για να χειραγωγήσει την πραγματικότητα του B με τέτοιο τρόπο που να αντιλαμβάνεται τις δικές του επιθυμίες και τις ανισότητες γύρω του (Guinier & Torres, 2002, Lukes, 1974). Επιπλέον, κατά καιρούς έχουν αναγνωριστεί και άλλες διαστάσεις της εξουσίας, όπως η ‘power with’ που αναφέρεται στην εξουσία που απορρέει από συνεργασία και βασίζεται στον σεβασμό, την αμοιβαία υποστήριξη, τη συνεργατική λήψη αποφάσεων και τη χειραφέτηση, και η ‘power from within’ που σχετίζεται με την αυτογνωσία και την αυτοεκτίμηση του ατόμου (VeneKlasen & Miller, 2007). Άρα, σε αντίθεση με την αρνητική και κυριαρχική διάσταση (power over), οι άλλες τρεις προσβλέπουν στη συλλογική δράση και στην ενδυνάμωση και εναρμόνιση των διαφορετικών ομάδων με στόχο να λειτουργήσουν από κοινού για την επίτευξη στόχων (Morris, 2002, Starhawk, 1990).

Η γυναικεία χειραφέτηση υποστηρίζει ότι οι γυναίκες παραμένουν αποδυναμωμένες (disempowered) σε σχέση με τους άντρες σε διάφορους τομείς και εστιάζει στην αύξηση της εξουσίας των γυναικών (Tandon, 2016). Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πρέπει η διαδικασία της χειραφέτησης να ανταποκριθεί στους παράγοντες που ευθύνονται για την μειωμένη εξουσία των γυναικών ευθύς εξαρχής. Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερο αναλυτικό ενδιαφέρον έχει η κατηγοριοποίηση της εξουσίας της Rowlands (1997) που παρουσιάζει τις πιο πάνω διαστάσεις της εξουσίας σε σχέση με τη χειραφέτηση (Πίνακας 3.2).

Πίνακας 3.2: Οι διαστάσεις της εξουσίας

ΔΙΑΣΤΑΣΗ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
POWER OVER	Ικανότητα επιρροής και επιβολής μέσω αλλαγών σε πόρους και περιορισμούς
POWER TO	Οργάνωση και αλλαγή υφιστάμενων ιεραρχιών για αύξηση πρόσβασης και ατομικής ικανότητας
POWER WITH	Αύξηση εξουσίας μέσω συλλογικής δράσης για αλλαγή στερεότυπων και αύξηση αλληλεγγύης
POWER WITHIN	Αύξηση ατομικής συνείδησης και επιθυμίας για αλλαγή

Πηγή: Ιδία επεξεργασία (προσαρμοσμένο από Rowlands, 1997)

Συγκεκριμένα, σε σχέση με την ‘power over’ διάσταση, η γυναικεία χειραφέτηση τονίζει την ανάγκη των γυναικών για συμμετοχή σε οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς (π.χ. συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, έλεγχο σε θέματα ιδιοκτησίας και εισοδήματος), χωρίς όμως να προϋποθέτει αλλαγές στη δομή τους (Kabeer, 2001). Εν αντιθέσει, η διάσταση ‘power to’ δίνει έμφαση στην πρόσβαση των γυναικών σε νομικές, πολιτικές και οικονομικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων με απαραίτητη την διεκδίκηση γνώσης και εκπαίδευσης για τις λειτουργίες των διαδικασιών αυτών. Επιπρόσθετα, η ‘power with’ διάσταση επισημαίνει ότι η δίοδος προς την εξουσία είναι μέσω της ενδυνάμωσης των άλλων, άρα τονίζει την συλλογική χειραφέτηση των γυναικών και προϋποθέτει αλλαγή των σχέσεων δύναμης (Mayoux, 2003). Τέλος, η

‘power within’ τοποθετεί ως απαραίτητα στοιχεία της γυναικείας χειραφέτησης την αυτοπεποίθηση και την αυτονομία των γυναικών σε θέματα πρόσβασης σε πόρους και διαδικασίες μέσω μεταμορφωτικής δράσης, όπως η αλλαγή σε κοινωνικά στερεότυπα και στάσεις (Luttrell et al., 2009).

3.1.4.2 Αυτονομία

Η έννοια της αυτονομίας προέρχεται από τις αρχαίες ελληνικές λέξεις *αυτό* και *νόμος*, και φέρει τη σημασία της ελευθερίας ενός ατόμου να δράσει ανεξάρτητα και να πάρει αποφάσεις χωρίς εμπλοκή ή πίεση από τρίτους (Dworkin, 1992). Ενώ πρωταρχικά η έννοια της αυτονομίας συσχετιζόταν περισσότερο με την πολιτική φιλοσοφία και τη νομοθεσία που διέπει την κοινωνία πολιτών, στη νεότερη εποχή η αυτονομία έλαβε ηθικό χαρακτήρα και άρχισε να εξετάζεται σε σχέση με την ηθική φιλοσοφία (Rosich, 2019). Ο Kant (1785) χαρακτήρισε την αυτονομία ως απαραίτητη και υψίστης σημασίας έννοια για την ανθρώπινη ύπαρξη αφού υποδηλώνει την ιδιότητα της θέλησης των ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Kant (1785), η αυτονομία συνδέεται με τον αυτοπροσδιορισμό της ατομικής βούλησης και προϋποθέτει το άτομο να έχει την ευσυνειδησία να αναγνωρίσει πως οι πράξεις και οι αποφάσεις του θα επηρεάσουν τη ζωή του (Raz, 1986).

Οι Deci και Ryan (2000) όρισαν ως αυτονομία την εκούσια συμπεριφορά του ατόμου, που υποστηρίζει πλήρως τις ενέργειες στις οποίες εμπλέκεται μέσα από τις αξίες που εκφράζει. Εν αντιθέσει, οι Dyson και Moore (1983) παρουσιάζουν την αυτονομία ως την ικανότητα της επιβολής στο άμεσο περιβάλλον (τεχνικό, κοινωνικό, ψυχολογικό). Αυτή η οπτική παρουσιάζει την εξουσία και την αυτονομία ως ταυτόσημες έννοιες. Στα πλαίσια της εξέτασης του γυναικείου φύλου, η εξουσία και η αυτονομία σχετίζονται με μια σειρά από ενέργειες που λειτουργούν ως προαπαιτούμενο για την εξέταση θεωρητικών προσεγγίσεων (Jejeebhoy, 1997). Όμως, διαφέρουν μεταξύ τους αφού η εξουσία των γυναικών προαπαιτεί τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ενώ η αυτονομία των γυναικών αφορά την εσωτερική ώθηση και επιθυμία για ανεξαρτησία, έλεγχο και επιλογή συμμετοχής σε διαδικασίες και αποφάσεις (Alkire, 2005). Επομένως, η ελευθερία συνυφαίνεται στενά με την αυτονομία, αφού τα άτομα πρέπει να επιδίδονται σε έναν ελεύθερο προσδιορισμό των κανόνων τους, διαφορετικά θα γίνουν δέσμιοι επιλογών που δεν έχουν διαλέξει. Χωρίς την ύπαρξη της αυτονομίας, τα άτομα παραμένουν δέσμια ετεροκαθορισμένων νόμων και χάνουν την ελευθερία τους.

Εκ προοιμίου κατά την εννοιολογική διασαφήνιση καθώς και την οριοθέτηση του πεδίου των ποικίλων ερευνητικών προσεγγίσεων, διαφαίνεται μια σύνδεση ανάμεσα στη γυναικεία χειραφέτηση και την αυτονομία. Πιο συγκεκριμένα, οι δυο όροι αναφέρονται στην ελεύθερη βούληση και στη δυνατότητα να είναι κυρίαρχες οι γυναίκες στη ζωή τους σε όλα τα επίπεδα. Στον αντίποδα, πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι η αυτονομία δεν συσχετίζεται με την χειραφέτηση γιατί η αυτονομία

προσδιορίζεται ως ελευθερία, κάτι που δεν προαπαιτεί τη χειραφέτηση (Agarwala & Lynch, 2006, Govindasamy & Malhotra, 1996, Malhotra & Mather, 1997). Επίσης, η χειραφέτηση φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο με την αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ ατόμων και ομάδων ενώ η αυτονομία με την ανεξαρτησία (Kabeer, 1998). Παρόλα αυτά, όπως διαφαίνεται από τους ορισμούς της γυναικείας χειραφέτησης στην ενότητα 3.1.4, η διαδικασία της χειραφέτησης των γυναικών προαπαιτεί την αύξηση εξουσίας τους και κατ' επέκταση την αυτονομία τους.

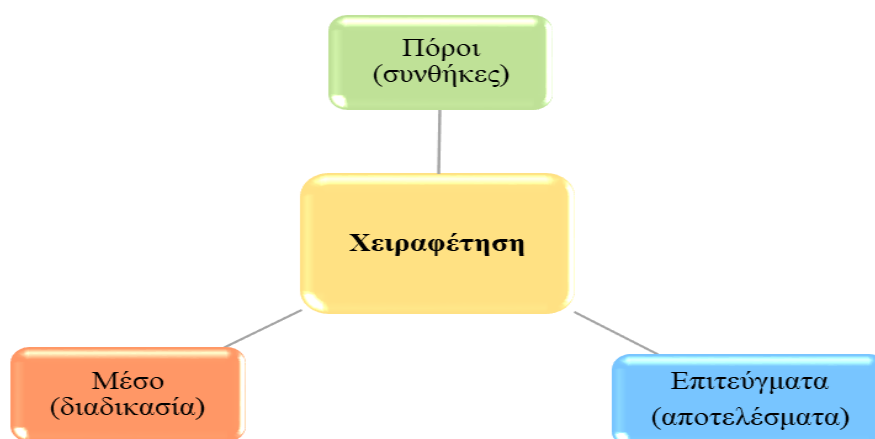
Εν κατακλείδι, η γυναικεία χειραφέτηση ορίζεται ως μια συνεχής διαδικασία αλλαγής, με σκοπό την ενδυνάμωση και την αυτονομία των γυναικών. Η χειραφέτηση των γυναικών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της αποδυνάμωσης (disempowerment), αφού για να επιτευχθεί πρέπει να αντιμετωπιστούν οι παράγοντες αποδυνάμωσης που οδηγούν τις γυναίκες στην ανικανότητα να κάνουν επιλογές και να αποκτήσουν έλεγχο. Επομένως, είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι παράμετροι και οι διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης για να διευκρινιστούν οι παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτή τη διαδικασία αλλαγής.

3.1.5 Παράμετροι και διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης

Η γυναικεία χειραφέτηση είναι μια πολυδιάστατη και πολυμορφική έννοια που αποτελείται από διαφορετικές παραμέτρους. Σε γενικές γραμμές, έχουν αναγνωριστεί τρεις παράμετροι (τύποι) της γυναικείας χειραφέτησης: α) η κοινωνική χειραφέτηση, β) η οικονομική χειραφέτηση και γ) η πολιτική χειραφέτηση (Eyben, Kabeer & Cronwall, 2008). Η κοινωνική χειραφέτηση σχετίζεται με τη θέση των γυναικών στο κοινωνικό σύνολο και επιτυγχάνεται όταν μειωθούν οι ανισότητες μεταξύ γυναικών και ανδρών (Page & Czuba, 1999, Stromquist, 1993). Η οικονομική χειραφέτηση αποσκοπεί στον ίσο καταμερισμό οικονομικών ωφελημάτων μεταξύ γυναικών και ανδρών αλλά και στο δικαίωμα πρόσβασης των γυναικών σε κεφάλαια, πόρους και ευκαιρίες εργοδότησης για μια ασφαλή και βιώσιμη ζωή (Lutrell et al., 2009). Τέλος, η πολιτική χειραφέτηση συνεισφέρει στην ίση αντιπροσώπευση των γυναικών στο πολιτικό προσκήνιο (π.χ. ίση αντιπροσώπευσή στο κοινοβούλιο) και στη λήψη αποφάσεων, ενισχύοντας την ικανότητα διαπραγμάτευσης και απόκτησης γνώσης για ενίσχυση της ικανότητας ανάλυσης, οργάνωσης και κινητοποίησης με σκοπό τη συλλογική αλλαγή (Piron & Watkins, 2004). Επιπρόσθετα, έχουν αναγνωριστεί η 'ψυχολογική' και η 'εκπαιδευτική' χειραφέτηση ως εξίσου σημαντικές, με την πρώτη να θεωρείται απαραίτητη για την ψυχική υγεία των γυναικών και τη δεύτερη να χαρακτηρίζεται ως αναπόσπαστο κομμάτι της ανεξαρτησίας των γυναικών, αφού μέσα από την εκπαίδευση οι γυναίκες μπορούν να επιτύχουν πολιτική, κοινωνική και οικονομική χειραφέτηση (UN, 1994). Στο σύνολο τους, οι παράμετροι της χειραφέτησης υποδεικνύουν και τις διόδους μέσω των οποίων μπορεί να επιτευχθεί η χειραφέτηση από τις αδύναμες ομάδες της κοινωνίας (Mandal, 2013). Όμως, οι τύποι της χειραφέτησης αδυνατούν να υποδείξουν τις διαδικασίες αλλαγής που χρειάζονται για να αυξήσουν την αυτονομία και τον έλεγχο των γυναικών.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η θεωρία της Kabeer (1999), που αποτελεί και την πιο δημοφιλή θεωρία της γυναικείας χειραφέτησης, αναγνωρίζεται ως σημαντική για την κατανόηση της πρακτικής εφαρμογής της έννοιας. Συγκεκριμένα, η θεωρία αναγνωρίζει ότι υπάρχουν τρεις αλληλένδετες διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης: α) οι πόροι που δημιουργούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιούνται επιλογές, β) το μέσο που αντιπροσωπεύει τη διαδικασία με την οποία γίνονται επιλογές και γ) τα επιτεύγματα των επιλογών. Οι τρεις διαστάσεις παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 3.1.

Διάγραμμα 3.1: Οι τρεις διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης

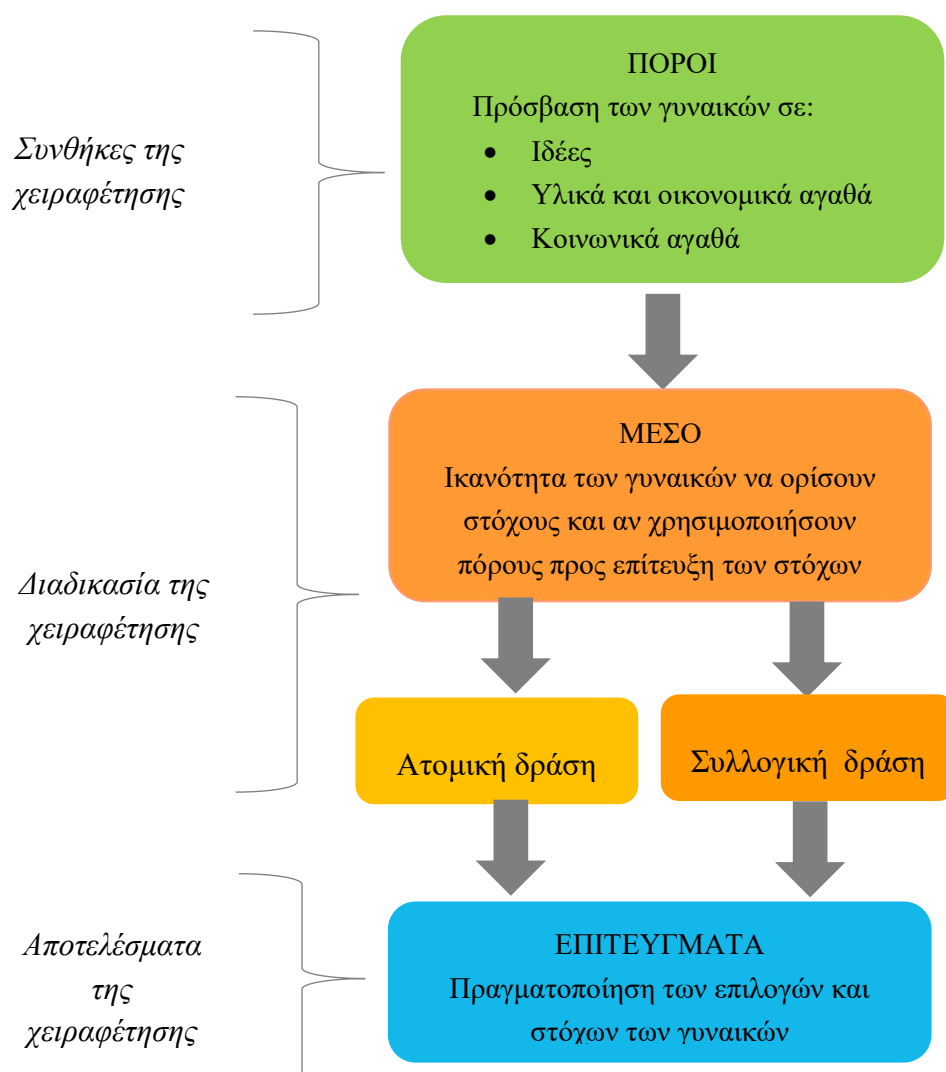
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ουσιαστικά, η διαδικασία της γυναικείας χειραφέτησης προϋποθέτει ότι οι γυναίκες πρέπει να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν πόρους με διαδικαστικό τρόπο για να επιτύχουν συγκεκριμένα επιθυμητά αποτελέσματα (Kabeer, 1999). Σύμφωνα με τη θεωρία, οι *πόροι* μπορεί να είναι υλικοί (π.χ. γη, εξοπλισμός, κεφάλαιο), κοινωνικοί (π.χ. δίκτυο, σχέσεις) ή ατομικοί (π.χ. ικανότητες, δημιουργικότητα). Οι πόροι διαμορφώνουν τη διαδικασία της χειραφέτησης με το να ενέχουν θέση εκκίνησης, δημιουργώντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις (Richardson, 2017). Οι πόροι συνήθως διανέμονται στα άτομα μέσω διαδικασιών και ιδρυμάτων που καθορίζονται από κανονισμούς και πρακτικές αλλά και κάποιας μορφής εξουσία (Giddens, 1979).

Το *μέσο* αφορά την ικανότητα του ατόμου να καθορίσει τους στόχους του και να δράσει ανάλογα με αυτούς (Malhotra & Schuler, 2005), χρησιμοποιώντας διαπραγμάτευση, αντίσταση, αυτοκριτική και ανάλυση (Mc Gehee et al., 2007, Mosedale, 2005). Η Kabeer (1999) εξηγεί ότι η δυνατότητα που προσφέρει το μέσο συναντάται πολλές φορές και με αρνητικό πρόσημο. Με θετικό πρόσημο σημειώνεται η δυνατότητα των ατόμων να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους και να θέσουν τις δικές τους επιλογές, ενώ με αρνητικό πρόσημο λαμβάνεται υπόψη η δυνατότητα και τα μέσα που έχουν κάποιοι να καταχραστούν τη δύναμή τους, ασκώντας πράξεις βίας και εξαναγκασμού. Επομένως, το μέσο εμπεριέχει κίνητρα, τα οποία τα άτομα μπορούν να

υιοθετήσουν στην δραστηριότητα τους χρησιμοποιώντας την ‘power within’ διάσταση της εξουσίας (Kabeer, 2001). Παράλληλα, το μέσο μπορεί να προωθήσει την ‘power to’ διάσταση της εξουσίας στα άτομα που επιθυμούν να ακολουθήσουν τους στόχους τους. Με αυτή την οπτική, το μέσο έχει συλλογικό χαρακτήρα πέρα από ατομικό, αφού η συλλογική δράση των γυναικών μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές αλλαγές (Stromquist, 1995). Στον αντίποδα, το μέσο μπορεί να προωθήσει και την ‘power over’ διάσταση, δηλαδή την εξουσία κάποιου πάνω σε άλλους με χρήση βίας ή απειλής. Οι πόροι και το μέσο συνιστούν τις ικανότητες του ατόμου (Sen, 1985) να δράσει για συγκεκριμένα επιτεύγματα – είτε ατομικά είτε συλλογικά – που αποτελούν και την τρίτη διάσταση της θεωρίας. Αποτυχία στην υλοποίηση των επιθυμητών αποτελεσμάτων σημαίνει ότι υπάρχει ανισορροπία στη διανομή των ικανοτήτων (πόροι και μέσο), δηλαδή αποδυνάμωση (Kabeer, 2001). Το Διάγραμμα 3.2 αντικατοπτρίζει τη σχέση των διαστάσεων της γυναικείας χειραφέτησης σύμφωνα με τη θεωρία της Kabeer (1999).

Διάγραμμα 3.2: Η σχέση των τριών διαστάσεων της γυναικείας χειραφέτησης

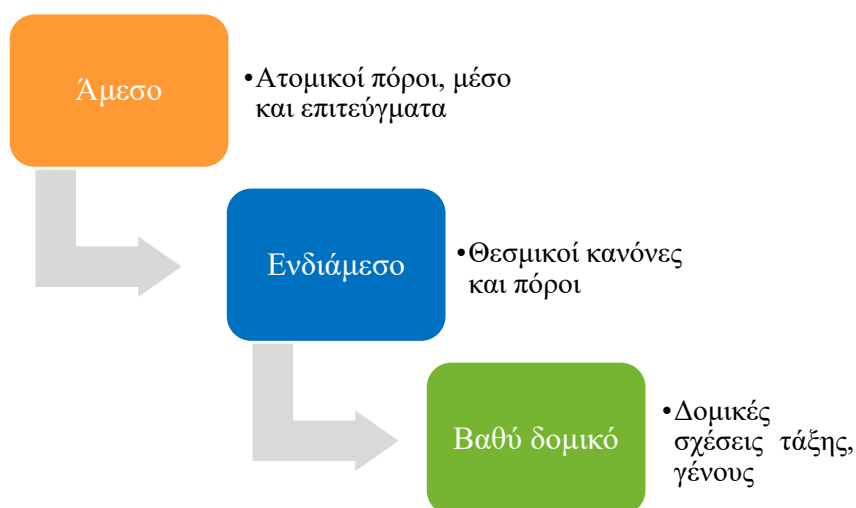

Πηγή: Ιδία επεξεργασία (προσαρμοσμένο από O' Neil, Valters & Domingo, 2014)

3.1.6 Επίπεδα της γυναικείας χειραφέτησης

Στη θεωρία της, η Kabeer (2001) ανέφερε ότι η γυναικεία χειραφέτηση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αφού μπορεί να επιφέρει αλλαγές τόσο σε άτομα όσο και σε ομάδες. Πιο συγκεκριμένα, η Kabeer (2001) αναγνώρισε τρία επίπεδα της γυναικείας χειραφέτησης (Διάγραμμα 3.3). Το πρώτο είναι το άμεσο επίπεδο όπου η χειραφέτηση επιτυγχάνεται μέσω των αλλαγών σε πόρους που έχουν τα άτομα. Το δεύτερο είναι το ενδιάμεσο επίπεδο όπου η χειραφέτηση πραγματοποιείται σε σχέση με κανονισμούς και πόρους ιδρυμάτων που επηρεάζουν το πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και προσωπικό πλαίσιο της ζωής των ανθρώπων. Το τρίτο είναι το βαθύ δομικό επίπεδο που διαμορφώνει τη διανομή των πόρων και της εξουσίας σε μια κοινωνία. Όμως, όπως προσδιορίζει η Kabeer (2001), για να υπάρξει ουσιαστική διαδικασία χειραφέτησης είναι απαραίτητη η σύνθεση των ατομικών, θεσμικών και δομικών επιπέδων.

Διάγραμμα 3.3: Επίπεδα χειραφέτησης

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, διαφαίνονται δυο στρώματα της χειραφέτησης: α) το προσωπικό που εφάπτεται σε ψυχολογικά κίνητρα (power to) και β) το συλλογικό όπου η χειραφέτηση διενεργείται μέσα στην κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου (power with). Το πρώτο στρώμα αφορά την ιδιότητα του ατόμου να αποκτήσει αυτοέλεγχο, αυτονομία, αυτογνωσία και αυτοκυριαρχία στις επιλογές του (Eger et al., 2018, Kabeer, 2011). Η προσωπική χειραφέτηση αποτελεί θεμελιώδη πτυχή των ψυχολογικών χαρακτηριστικών του ατόμου γι' αυτό και ταυτίζεται με την αυτοεκτίμηση, την αυτό-αποτελεσματικότητα, και την ικανότητα (Mo & Coulson, 2010). Το δεύτερο στρώμα αφορά την δυνατότητα που μπορεί να αναπτυχθεί μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον (Schulz et al., 1995) για συμμετοχή και δράση με σκοπό την απόκτηση κοινών στόχων (Rowlands, 1995).

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι για την επιτυχή ολοκλήρωση της διαδικασίας της χειραφέτησης απαιτείται η εναρμόνιση και των δύο στρωμάτων (Gram et al., 2019, Wallerstein & Bernstein, 1994). Πολλές φορές αυτό είναι αδύνατο, καθώς η πορεία και η εξέλιξη της χειραφέτησης μέσα από τις κοινωνικές ομάδες αναπόφευκτα καταλήγει να εξαρτάται από τις προσωπικές αξίες και ικανότητες των συμμετεχόντων (Cohen & Bailey, 1997, Radke et al., 2016, Rowlands, 1995), οδηγώντας σε μη ολοκλήρωση της χειραφέτησης (Gram et al., 2019). Μια μη ολοκληρωμένη χειραφέτηση είναι πιθανή λόγω της πολυπλοκότητας και της αστάθειας που συναντάται κατά την διάρκεια της εξελικτικής διαδικασίας της χειραφέτησης. Σύμφωνα με τους Petrič και Petrovčič (2014), δεν υπάρχει μόνο ένας τρόπος χειραφέτησης αλλά και ούτε ένας καθορισμένος δρόμος που να οδηγεί στην χειραφέτηση.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, έχει αναγνωριστεί ως αξιόλογη η προσέγγιση της Longwe (2002) που υποστηρίζει ότι η γυναικεία χειραφέτηση επιτυγχάνεται μέσα από πέντε επιμέρους επίπεδα: 1) την ευημερία, 2) την πρόσβαση, 3) την συνείδηση, 4) την συμμετοχή και 5) τον έλεγχο. Η θεωρία της αναγνωρίζει συγκεκριμένα στάδια της διαδικασίας της γυναικείας χειραφέτησης που φανερώνουν τα απαραίτητα διαδικαστικά βήματα προς την ισότητα των δυο φύλων. Άρα, η εν λόγω θεωρία βοηθά στην κατανόηση της πρακτικής εφαρμογής της γυναικείας χειραφέτησης. Συγκεκριμένα, η θεωρία της Longwe (2002) είναι χρήσιμη για το σχεδιασμό, την αξιολόγηση και την επίβλεψη της διαδικασίας της γυναικείας χειραφέτησης. Το Διάγραμμα 3.4 απεικονίζει τα επίπεδα της γυναικείας χειραφέτησης που απαιτούνται για την επιτυχημένη ολοκλήρωση της διαδικασίας της χειραφέτησης.

Διάγραμμα 3.4: Επίπεδα γυναικείας χειραφέτησης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία (προσαρμοσμένο από Longwe, 2002)

3.1.7 Σύνοψη του θεωρητικού πλαισίου της γυναικείας χειραφέτησης

Η γυναικεία χειραφέτηση αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία οι γυναίκες αποκτούν αυτονομία και εξουσία, έτσι ώστε να βελτιώσουν τον βαθμό ελέγχου της ζωής τους και της ελευθερίας επιλογών τους (McWhirter, 1991, Rappaport, 1987). Παρόλο που υπάρχουν διάφορες ερμηνείες της έννοιας, ανάλογα και με το πλαίσιο της εξέτασης της (Bailey, 1992), η γυναικεία χειραφέτηση φαίνεται να προϋποθέτει την ύπαρξη των πιο κάτω χαρακτηριστικών:

- Πρώτο, για να επιτευχθεί η γυναικεία χειραφέτηση πρέπει να υπάρχουν γυναίκες σε ασθενή θέση σε σχέση με τους άνδρες (Rowlands, 1995). Βασικός πυρήνας της έννοιας της χειραφέτησης είναι η αυτονομία (autonomy) και η εξουσία (power) αφού για να πραγματοποιηθεί είναι απαραίτητο να μετατοπιστεί η εξουσία ανάμεσα σε άτομα αλλά και να επεκταθεί, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο (Zimmerman, 2000).
- Δεύτερο, η γυναικεία χειραφέτηση δεν μπορεί να εφαρμοστεί από τρίτους αλλά πρέπει να διεκδικηθεί από τις ίδιες τις γυναίκες που την επιθυμούν. Επειδή στην επίτευξη της χειραφέτησης δεν μπορεί να συμμετέχει άλλος πέρα από το ίδιο

το πρόσωπο που έχει τη συγκεκριμένη ανάγκη για χειραφέτηση, προκύπτει πως οι γυναίκες πρέπει να έχουν επιθυμία και προσωπική βούληση στην διεκδίκηση της χειραφέτησης (Cornwall, 2016).

- Τρίτο, η χειραφέτηση πραγματοποιείται διαδικαστικά και σταδιακά ως μια συγκριτική έννοια μεταξύ ατόμων ή ομάδων (Mosedale, 2005). Συγκεκριμένα, η επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης απαιτεί πόρους και ικανότητες διαπραγμάτευσης και επιρροής στη λήψη αποφάσεων από τις γυναίκες ή/και γυναικείες ομάδες (Rowlands, 1995) για να επέλθουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.
- Τέταρτο, η επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης προϋποθέτει την απόκτηση αυτονομίας και εξουσίας των γυναικών σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο (Kabeer, 2001), αφού δεν μπορεί να υπάρξει χειραφέτηση των γυναικών ή/και γυναικείων ομάδων σε έναν τομέα μόνο.
- Πέμπτο, ενώ κάποιοι ορισμοί τοποθετούν την ανάλυση της χειραφέτησης σε ατομικό επίπεδο αποβλέποντας στην ανάπτυξη ατομικής αυτοπεποίθησης και αυτοδυναμίας, άλλοι επικεντρώνονται σε συλλογικές προσπάθειες επίτευξης της έννοιας ευρύτερα στην κοινωνία. Σύμφωνα με την Wilson (1996), η σύνθεση της ατομικής και της συλλογικής αλλαγής είναι απαραίτητη για την επίτευξη του στόχου της γυναικείας χειραφέτησης αφού η ατομική αλλαγή μπορεί να οδηγήσει στην κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική συνοχή.

3.2 Μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης

3.2.1 Δείκτες της γυναικείας χειραφέτησης

Η μέτρηση του βαθμού επίτευξης της γυναικείας χειραφέτησης είναι μια σημαντική έγνοια των πολιτικών, διακυβερνητικών και μη κερδοσκοπικών οργανώσεων. Μέσω της αξιολόγησης της επίτευξης της γυναικείας χειραφέτησης διαφαίνεται η επιτυχία υλοποίησης των επιμέρους στόχων χειραφέτησης, επιτρέποντας στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να λάβουν διορθωτικά μέτρα αν και εφόσον χρειάζεται (Lombardini & Quinn, 2018). Επίσης, η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης επιτρέπει την ανάλυση σχέσεων μεταξύ της χειραφέτησης και άλλων αναπτυξιακών στόχων, όπως της εξάλειψης της φτώχειας (Alsop, Bertelsen & Holland, 2006). Πάρα ταύτα, η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης παραμένει προβληματική λόγω της πολυσύνθετης και πολυδιάστατης φύσης της έννοιας και των διαφόρων μετρήσεων που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς για την αξιολόγηση της (Peterman & Seymour, 2018). Καίρια ερωτήματα που απασχολούν τους ερευνητές που επικεντρώνονται στην μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης είναι ‘τι πρέπει να μετρηθεί και πώς πρέπει να μετρηθεί’.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, η βιβλιογραφία σημειώνει ότι η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης επικεντρώνεται στη μείωση της ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και εστιάζει ιδιαίτερα στις σχέσεις των δυο φύλων, τα αποτελέσματα

πολιτικών, προγραμμάτων και δραστηριοτήτων ή/και αλλαγών στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική θέση των γυναικών (Demetriadis, 2007). Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες έρευνες εστιάζουν είτε στις συνθήκες που υποβοηθούν την επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης (π.χ. πόροι), είτε στα αποτελέσματα των προσπαθειών (βλέπε ενότητα 3.1.5). Οι διαδικασίες κατά τις οποίες οι γυναίκες αποκτούν αυτονομία και εξουσία φαίνεται να είναι πιο δύσκολες να μετρηθούν (Hanmer & Klugman, 2015), αφού μπορούν να εξελιχτούν τόσο άμεσα όσο και έμμεσα (O'Hara & Clement, 2018). Συνεπώς, δεν είναι πάντα αντιληπτές και εύκολα αναγνωρίσιμες.

Γενικά, η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης διαμορφώνεται ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο εφαρμόζεται και τον σκοπό της κάθε μελέτης (π.χ. εξέταση του βαθμού γυναικείας χειραφέτησης στην εκπαίδευση). Επίσης, αυτοί που αποφασίζουν τι θα μετρηθεί και αυτοί που ερωτώνται έχουν αναγνωριστεί ως σημαντικοί παράγοντες στην μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης (Peterman & Seymour, 2018), αφού δύνανται να επηρεάσουν τα αποτελέσματα των μετρήσεων. Η Demetriadis (2007) τόνισε ότι η επιλογή του τι επακριβώς θα μετρηθεί εξαρτάται από τους άμεσα ενδιαφερόμενους. Για παράδειγμα, μια κυβέρνηση ενδεχομένως να εστιάσει στην αξιολόγηση προόδου της εξάλειψης ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών ενώ μια αναπτυξιακή οργάνωση να εξετάσει τον αντίκτυπο των προγραμμάτων της σε συγκεκριμένη ομάδα γυναικών. Εξίσου σημαντικοί είναι και οι ερωτώμενοι, αφού ανάλογα με το πλαίσιο που κατατάσσονται διαμορφώνουν και διαφορετικά αποτελέσματα (Alkire, 2007, Ibrahim & Alkire, 2007). Για παράδειγμα, μια ρύθμιση λήψης αποφάσεων που αποσκοπεί στην χειραφέτηση των γυναικών σε ένα τομέα μπορεί να έχει διαφορετικά αποτελέσματα από έναν άλλον. Μια γυναίκα μπορεί να έχει εξουσία μέσα στο νοικοκυριό αλλά έξω από αυτό να μη έχει κάποια μορφής εξουσία (Peterman & Seymour, 2018).

Στο πλαίσιο αυτό, το δεύτερο ερώτημα που αφορά το πως πρέπει να μετρηθεί η εφαρμογή της γυναικείας χειραφέτησης αποδεικνύεται υψίστης σημασίας. Για σκοπούς συνέπειας, έχει προταθεί από διάφορες διακρατικές οργανώσεις η χρήση διεθνών ή/και περιφερειακών δεικτών της γυναικείας χειραφέτησης. Οι δείκτες αποτελούν κριτήρια βάσει των οποίων μπορούν να αξιολογηθούν οι αλλαγές σε σχέση με την απόκτηση εξουσίας και αυτονομίας των γυναικών (Imp-Act, 2005). Στην πράξη μπορεί να αποτελούνται από επιμέρους δείκτες, δεδομένα, αριθμούς, απόψεις ή αντιλήψεις και χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν αλλαγές σε συγκεκριμένες συνθήκες ή ακόμα και για να αναδείξουν την πρόοδο των αλλαγών σε συγκεκριμένους στόχους της γυναικείας χειραφέτησης (CIDA, 1997). Οι Janoušková, Hák και Moldan (2018) ανέφεραν ότι οι δείκτες αποτελούν εργαλεία επικοινωνίας προς τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής αλλά και την κοινωνία. Συγκεκριμένα, η Demetriadis (2007) επισήμανε ότι οι δείκτες γυναικείας χειραφέτησης είναι χρήσιμοι γιατί: α) βελτιώνουν τον προγραμματισμό και σχεδιασμό σε σχέση με την γυναικεία χειραφέτηση, β) μπορούν να χρησιμοποιηθούν

από τους οργανισμούς για την υλοποίηση των στόχων τους και γ) μπορούν να συνεισφέρουν στην αλλαγή μέσα από τη διαδικασία της συλλογής δεδομένων.

Υπάρχουν διάφοροι δείκτες που αξιολογούν τη γυναικεία χειραφέτηση, οι οποίοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν είτε σε σχέση με το τι προσπαθούν να μετρήσουν (π.χ. αποτελέσματα) είτε σύμφωνα με την διάσταση που εξετάζουν (Klasen, 2017). Για παράδειγμα, οι Bui Chung et al. (2013) ανέφεραν ότι οι δείκτες της γυναικείας χειραφέτησης μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε: *εισαγωγικούς δείκτες* που αξιολογούν στοιχεία απαραίτητα για παρεμβάσεις, *παραγωγικούς δείκτες* που εξετάζουν τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων, *δομικούς δείκτες* που περιγράφουν τις συνθήκες που σχετίζονται με τα αποτελέσματα και *διαδικαστικούς δείκτες* που εστιάζουν στην εφαρμογή και την ποιότητα πολιτικών. Επίσης, υπάρχουν δείκτες που αξιολογούν τη γυναικεία χειραφέτηση σε σχέση με την πολιτική, οικονομική η/και κοινωνική διάσταση της έννοιας μεταξύ άλλων (βλέπε ενότητα 3.1.5). Επιπρόσθετα, υπάρχουν δείκτες που εξετάζουν τον βαθμό της γυναικείας χειραφέτησης σε ατομικό επίπεδο ενώ άλλοι υιοθετούν πιο συγκεντρωτικές προσεγγίσεις που αξιολογούν την γυναικεία χειραφέτηση ομαδικά (π.χ. σε οργανωτικό επίπεδο) ή ακόμα και σε εθνικό επίπεδο, προχωρώντας σε συγκρίσεις μεταξύ χωρών (Lombardini, Bowman & Garwood, 2017).

Εν κατακλείδι, η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης εναπόκειται στη χρήση δεικτών που αντικατοπτρίζουν την γυναικεία χειραφέτηση σε σχέση με τον σκοπό της εκάστοτε μελέτης. Στη συνέχεια, ακολουθεί μια συνοπτική παρουσίαση των κύριων δεικτών που έχουν εφαρμοστεί κατά καιρούς στην εξέταση της (αν)ισότητας των φύλων και της γυναικείας χειραφέτησης και που αποτελούν τους πιο ευρέως διαδεδομένους στη σχετική βιβλιογραφία.

- **Δείκτης Ανάπτυξης Γένους (Gender Development Index)**

Ο δείκτης ανάπτυξης γένους προτάθηκε το 1995 (μαζί με τον δείκτη χειραφέτησης γένους) από το UNDP ως προσθετικός στις διαστάσεις του δείκτη της ανθρώπινης ανάπτυξης¹² (Human Development Index), δίνοντας έμφαση στο γένος. Το χάσμα μεταξύ του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης και του δείκτη ανάπτυξης γένους υποδεικνύει τη μείωση της ανθρώπινης ανάπτυξης λόγω της ανισότητας των φύλων (Klasen & Schüller, 2009). Ο δείκτης αποτελείται από τρεις διαστάσεις: α) την **υγιεινή ζωή** που περιλαμβάνει δείκτες σχετικούς με το προσδόκιμο ζωής, β) την **γνώση** που αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης και γ) το **βιοτικό επίπεδο** που σχετίζεται με το ακαθάριστο εθνικό κατά κεφαλή εισόδημα των ανδρών και γυναικών (Dijkstra & Hanmer, 2000).

¹² Ο δείκτης αποσκοπεί στην αξιολόγηση της ανθρώπινης ανάπτυξης και αποτελείται από τρεις διαστάσεις: το προσδόκιμο ζωής, την εκπαίδευση και το βιοτικό επίπεδο (UNWTO, 2021).

Παρόλη τη δημοτικότητα του, ο δείκτης ανάπτυξης γένους έχει δεχθεί σημαντική κριτική ως προς την εφαρμογή του (Klasen, 2017), την πραγματική του ερμηνεία (Beneria & Permanyer, 2010, Schüler, 2006) αλλά και ότι εξετάζει το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα εισοδήματος χωρίς να υπολογίζει ότι το εισόδημα μοιράζεται σε ένα νοικοκυριό (Bardhan & Klasen, 1999), ενώ δεν δείκτης δεν λαμβάνει υπόψη άλλες δημογραφικές διαστάσεις όπως κοινωνική τάξη και φυλή (Klasen, 2006).

- **Δείκτης χειραφέτησης γένους (Gender Empowerment Measure)**

Ο δείκτης χειραφέτησης γένους δημιουργήθηκε το 1995 από το United Nations Development Programme (UNDP) και προτάθηκε σε συνδυασμό με τον δείκτη ανάπτυξης γένους. Ο δείκτης έχει ως σκοπό να αντικατοπτρίσει ανισότητες μεταξύ των δυο φύλων σε θέματα πολιτικής και οικονομικής συμμετοχής και λήψης αποφάσεων (Pillarsetti & McGillivray, 1998). Ο δείκτης χωρίζεται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες: α) στην **οικονομική συμμετοχή και εξουσία στη λήψη αποφάσεων** εστιάζοντας στο ποσοστό ανδρών και γυναικών σε επαγγελματικές θέσεις εργασίας και διοικητικές ή διευθυντικές θέσεις, β) στην **πολιτική συμμετοχή και εξουσία στη λήψη αποφάσεων** με έμφαση στο ποσοστό ανδρών και γυναικών στην κοινοβουλευτική εκπροσώπηση και γ) στην **εξουσία σε οικονομικούς πόρους** όπως προκύπτει από το εισόδημα ανάμεσα στα δυο φύλα (UNDP, 1997). Παρά την ευρεία εφαρμογή, έχει δεχθεί εξίσου μεγάλη κριτική.

Ορισμένα από τα προβλήματα που έχουν αναφερθεί είναι ότι η μέτρηση του φαίνεται να επικεντρώνεται περισσότερο σε εθνικό επίπεδο (Rettig, Fick & Hijmans, 2020), ότι δεν είναι προσβάσιμες οι πληροφορίες που απαιτούνται για τη μέτρηση του από όλα τα κράτη (Pillarsetti & McGillivray, 1998). Επιπλέον αγνοεί στη μέτρηση του τη χειραφέτηση του ελέγχου που οι γυναίκες ασκούν στο σώμα και στη σεξουαλικότητα τους (Betata, 2007), αλλά και άλλες μη οικονομικές διαστάσεις της χειραφέτησης, όπως η φυσική αυτονομία, η θέση στο νοικοκυριό και οι θρησκευτικές επιλογές (Charmes & Wieringa, 2003, Syed, 2010.)

- **Δείκτης Ανισότητας Γένους (Gender Inequality Index)**

Ο δείκτης της ανισότητας γένους, που δημιουργήθηκε το 2010 από το UNDP και συμπεριλαμβάνει στις διαστάσεις του την χειραφέτηση ενώ δεν εστιάζει σε επίπεδα εισοδήματος όπως οι προηγούμενοι δείκτες (UN, 2010). Συγκεκριμένα, ο δείκτης χρησιμοποιεί τρεις παραμέτρους για να μετρήσει την ανισότητα μεταξύ των φύλων: α) την **αναπαραγωγική υγεία** και συγκεκριμένα το ποσοστό μητρικής θνησιμότητας και των εφηβικών γεννήσεων, β) τη **χειραφέτηση** ανδρών και γυναικών σε θέματα εκπαίδευσης και στην κατοχή εδρών στο κοινοβούλιο και γ) τη **συμμετοχή στην αγορά εργασίας**. Παρά τον διορθωτικό του ρόλο, ο δείκτης έχει γίνει αποδέκτης κριτικής. Συγκεκριμένα, έχει κατηγορηθεί για την πολυσύνθετη μορφή του που συνδυάζει διάφορους δείκτες όπως την ευημερία και την χειραφέτηση, δημιουργώντας

πολυπλοκότητα (Klaser & Schüller, 2009) αγνοεί την συμβολή των γυναικών σε ανεπίσημους τομείς της οικονομίας ή την απλήρωτη εργασία. Επίσης, έχει αναγνωριστεί η αδυναμία του δείκτη να ανταποκριθεί στις ιδιαιτερότητες των χωρών αφού χρησιμοποιεί τους ίδιους δείκτες για όλες τις χώρες του κόσμου (Permanyer, 2011).

- **Δείκτης ισότητας γένους (Gender Equity Index)**

Ο δείκτης δημιουργήθηκε το 2005 από το Social Watch, συμπεριλαμβάνει τρεις διαστάσεις: α) την **εκπαίδευση** και πιο συγκεκριμένο το επίπεδο μόρφωσης ανδρών και γυναικών, β) τη **συμμετοχή** στην οικονομία όπως αναδεικνύεται από το ποσοστό ανδρών-γυναικών στην εργασία και το εισόδημα τους και γ) τη **χειραφέτηση** που σχετίζεται με το ποσοστό γυναικών σε επαγγελματικές, διευθυντικές και διοικητικές θέσεις αλλά και τον αριθμό τους στο κοινοβούλιο και σε θέσεις σχετιζόμενες με τη λήψη αποφάσεων (Social Watch, 2005). Είναι δύσκολος στη μέτρηση λόγω έλλειψης δεδομένων σε συγκεκριμένες χώρες, ενώ αγνοεί ενδείξεις για απλήρωτη εργασία ή την ανεπίσημη εργασία των γυναικών (Demetriades, 2007).

- **Δείκτης χάσματος γένους (Gender Gap Index)**

Ο δείκτης δημιουργήθηκε το 2006 από το World Economic Forum για να μετρήσει την ισότητα των δυο φύλων. Χρησιμοποιώντας ποσοτικά δεδομένα, ο δείκτης συμπεριλαμβάνει τις ακόλουθες παραμέτρους: α) **οικονομική συμμετοχή** (επίπεδα ανεργίας, οικονομικής δραστηριότητας, αποζημίωση για ίση εργασία), β) **οικονομικές ευκαιρίες** (διάρκεια άδειας μητρότητας, αριθμός γυναικών σε διευθυντικές θέσεις, ανισότητα μισθού μεταξύ ανδρών και γυναικών), γ) **πολιτική χειραφέτηση** (αριθμός γυναικών στο κοινοβούλιο και σε διοικητικές θέσεις), δ) **εκπαιδευτική επίτευξη** (επίπεδο μόρφωσης και φοίτησης) και ε) **υγεία και ευημερία** συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικότητας των κυβερνήσεων στην προσπάθεια να μειώσουν τη φτώχεια και την ανισότητα, το ποσοστό γεννήσεων από έφηβες, το ποσοστό γεννήσεων που παρακολουθούνται από εξειδικευμένο προσωπικό υγείας και το ποσοστό θνησιμότητας για μητέρες και βρέφη (Lopez-Claros & Zahidi, 2005). Ο δείκτης χάσματος γένους έχει παρουσιάσει δυσκολίες ως προς την μέτρηση λόγω έλλειψης δεδομένων σε συγκεκριμένες χώρες. Επίσης, ο δείκτης δεν συμπεριλαμβάνει στις μετρήσεις του ενδείξεις για απλήρωτη εργασία ή την ανεπίσημη εργασία των γυναικών (Demetriades, 2007).

- **Δείκτης ισότητας γένους (Gender Equality Index)**

Ο δείκτης ισότητας γένους αναπτύχθηκε το 2013 από το European Institute for Gender Equality για να μετρήσει τις ανισότητες βάσει γένους στην Ευρώπη και να οδηγήσει σε καλύτερη λήψη αποφάσεων όσον αφορά την ισότητα των φύλων (Plantega et al., 2009). Ο δείκτης συμπεριλαμβάνει οκτώ παραμέτρους συμπεριλαμβανομένων των ακόλουθων: εργασία, χρήματα, γνώση, χρόνος, εξουσία, υγεία, συσχετιζόμενες ανισότητες και βία (βλέπε Παράρτημα 1). Αντιπροσωπεύει ένα πολυσύνθετο και ευρύ

εργαλείο για να μετρήσει την ανισότητα στην Ευρώπη, το οποίο όμως παρουσιάζει μεθοδολογικές αδυναμίες (π.χ. άγνοια των θεσμικών και ιστορικών χαρακτηριστικών) και πρέπει να συνδυαστεί με άλλους δείκτες (Bericat, 2012, Dilli, Carmichael & Rijpma, 2019).

- **Δείκτης γυναικείας χειραφέτησης (Women Empowerment Index)**

Ο δείκτης γυναικείας χειραφέτησης αναπτύχθηκε το 2011 από το Oxfam. Ο δείκτης μετράει την αλλαγή που χρειάζεται για να επιτευχθεί η γυναικεία χειραφέτηση σε τρία επίπεδα: το προσωπικό, το σχεσιακό και το περιβαλλοντικό (Lombardini, Bowman & Garwood, 2017). Το προσωπικό επίπεδο αφορά το πώς βλέπει μια γυναίκα τον εαυτό της μέσα στην κοινωνία και στην οικονομία σε σχέση με άλλες γυναίκες. Το σχεσιακό επίπεδο αφορά το δίκτυο μιας γυναίκας και εστιάζει σε αλλαγές που σχετίζονται με τον έλεγχο της γυναίκας στο νοικοκυριό, τη συμμετοχή της στη λήψη αποφάσεων στη κοινωνία, κ.ά. Τέλος, το περιβαλλοντικό επίπεδο αναφέρεται στο ευρύτερο περιβάλλον όπου ζει η γυναίκα και τις ανεπίσημες (π.χ. αλλαγή στις κοινωνικές πεποιθήσεις ή στάσεις) ή επίσημες αλλαγές (π.χ. πολιτικές και νομοθετικές μεταρρυθμίσεις) που πραγματοποιούνται μέσα σε αυτό. Το πλεονέκτημα του συγκεκριμένου δείκτη είναι ότι μπορεί να προσαρμοστεί ανάλογα με διάφορους ορισμούς της γυναικείας χειραφέτησης σε συγκεκριμένα πλαίσια (Lombardini, Bowman & Garwood, 2017, Quinn, 2018) και να συνδυαστεί με άλλες προσεγγίσεις ή/και μοντέλα που εξετάζουν σχετικές παραμέτρους όπως θεωρίες εξουσίας (Rowlands, 1997). Για παράδειγμα, το προσωπικό επίπεδο γυναικείας χειραφέτησης αλληλοεπιδρά με τις παραμέτρους εξουσίας 'power from within' και 'power to', ενώ το σχεσιακό με τις 'power with' και 'power over' διαστάσεις (βλέπε ενότητα 3.1.4.1), όπως αποτυπώνεται στο Παράρτημα 2, όπου παρουσιάζονται λεπτομερώς οι σχετικοί δείκτες ανάλογα με το κάθε επίπεδο της χειραφέτησης και την παράμετρο εξουσία.

3.2.2 Προβλήματα στη μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης

Η χρήση των δεικτών και η σύνδεσή τους με τη γυναικεία χειραφέτηση καθίσταται απαραίτητη για την υλοποίηση των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης των χωρών και αποτελεί έναν τρόπο εξέτασης της προόδου για την επίτευξη της ισότητας των δυο φύλων (Fernando, 2003, Hák et al., 2018). Παρόλα αυτά, η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης αποτελεί δύσκολο έργο λόγω της πολυσύνθετης και πολυδιάστατης φύσης της έννοιας. Σύμφωνα με την Klasen (2017), μέχρι σήμερα δεν έχει βρεθεί δείκτης που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των πολιτικών, ακαδημαϊκών και αναπτυξιακών λειτουργιών και να εκπροσωπεί μια ξεκάθαρη, διαφανή, αξιόπιστη και διεθνώς αναγνωρισμένη προσέγγιση στη μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης και ανισότητας των φύλων. Αν και έχουν προταθεί διάφοροι δείκτες για τη μέτρηση της ανισότητας των φύλων γενικά και της γυναικείας χειραφέτησης συγκεκριμένα, φαίνεται να παρουσιάζουν διάφορες μεθοδολογικές αδυναμίες που αντικατοπτρίζουν τη δυσκολία στη μέτρηση μιας πολυσύνθετης έννοιας όπως αυτή της γυναικείας χειραφέτησης. Για παράδειγμα, όπως προαναφέρθηκε στις πιο πάνω ενότητες, οι

δείκτες μπορεί να αγνοούν ορισμένες διαστάσεις της χειραφέτησης ή/και ομάδες γυναικών, τείνουν να δείχνουν γενικευμένα ποσοστά ανισότητας και χειραφέτησης αντί να προσμετράνε ποσοστά για συγκεκριμένες διαστάσεις, ενώ χρησιμοποιούν δεδομένα τα οποία είτε είναι δύσκολο να συλλεχθούν σε όλες τις χώρες είτε αφορούν ως επί το πλείστον αριθμητικές ενδείξεις που αγνοούν αντιλήψεις και στάσεις των γυναικών (Demetriades, 2017, Klasen & Schüller, 2009, Richardson, 2018). Αυτό συνεπάγεται με το ότι δίνεται μια μονομερής έμφαση στα ποσοτικά δεδομένα σε βάρος των ποιοτικών.

Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν που πολλοί ερευνητές έχουν επανειλημμένα επισημάνει τα εμπόδια που δυσχεραίνουν τη μέτρηση της απόδοσης της γυναικείας χειραφέτησης, αναγνωρίζοντας ότι οι εκάστοτε δείκτες που χρησιμοποιούνται είναι είτε ανεπαρκείς είτε αναξιόπιστοι (Kabeer 1999, Malhotra & Schuler, 2005, Raj 2017, Richardson, 2018). Μια ακόμη σημαντική δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι μελετητές στη μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης είναι το ερώτημα ποιοι δείκτες πρέπει να χρησιμοποιηθούν σε κάθε διαφορετική περίπτωση, εφόσον εξ ορισμού σε κάθε περίπτωση μελέτης υπάρχει μια υποκειμενικότητα, η οποία ορίζεται στα πλαίσια του ερευνητικού ενδιαφέροντος (Mahmud, Shah & Becker, 2012). Αν και οι προαναφερθέντες δείκτες αποτελούν προσπάθειες μέτρησης της ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και της γυναικείας χειραφέτησης που είναι διεθνώς αναγνωρισμένες, έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια αρκετοί δείκτες προσαρμοσμένοι στα πλαίσια συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας, όπως η γεωργία και η οικονομία (π.χ. Alkire et al., 2013) ή διάφορων αναπτυγμένων και υποανάπτυκτων χωρών (π.χ. Biswas & Kabir, 2004). Οι δείκτες αυτοί αναγνωρίζουν την επιρροή που έχει το πλαίσιο στην μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης.

Σύμφωνα με τους Ibrahim και Alkire (2009), η επιλογή των δεικτών που θα χρησιμοποιηθούν σε μια μελέτη αξιολόγησης της γυναικείας χειραφέτησης θα πρέπει να βασίζεται μεταξύ άλλων στην κλίμακα μέτρησης (ενδογενής ή εξωγενής), στο πλαίσιο μέτρησης, στο επίπεδο μέτρησης (ατομικό, περιφερειακό, εθνικό), στην παράμετρο χειραφέτησης (πολιτική, οικονομική, κοινωνική, κ.ά.), στην αιτία και στον σκοπό της μέτρησης (πόροι, διαδικασία, αποτελέσματα), καθώς επίσης και στην προσέγγιση της μέτρησης (ποσοτική ή ποιοτική). Όμως, η βιβλιογραφία αναγνωρίζει προβλήματα σε σχέση με τα πιο πάνω χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, η μέτρηση πρόσβασης σε πόρους ή της αυτονομίας και εξουσίας δεν συνιστά μια εύκολη διαδικασία και οι περισσότερες έρευνες δυσκολεύονται να αποδώσουν με εγκυρότητα αυτές τις μετρήσεις (Paternman & Seymour, 2018). Ακόμη, η χειραφέτηση χαρακτηρίζεται από μια μορφή κοινωνικής αλλαγής και αυτός είναι και ένας από τους λόγους που δύσκολα μπορεί να αποδοθεί ποσοτικά (Kabeer, 2001). Ιδανικά, λόγω της πολυδιάστατης φύσης της γυναικείας χειραφέτησης, οι δείκτες πρέπει να συμπληρώνουν ο ένας τον άλλο και γι' αυτό προτείνεται η υιοθέτηση τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών δεικτών σε σχετικές μελέτες (Demetriades, 2017).

Συμπερασματικά, η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τα χαρακτηριστικά του πλαισίου στο οποίο πραγματοποιείται η χειραφέτηση αλλά και της ομάδας των γυναικών που αφορά. Συνεπώς, οποιαδήποτε προσπάθεια μέτρησης της έννοιας δεν μπορεί απλά να ‘δανειστεί’ στοιχεία από υφιστάμενους δείκτες αλλά πρέπει να προσαρμόσει σχετικούς δείκτες ανάλογα με τις ανάγκες και τον σκοπό της μέτρησης και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τομέα που εξετάζεται. Στην ενότητα που ακολουθεί αναλύεται η ερευνητική προσέγγιση της έννοιας της γυναικείας χειραφέτησης στο πλαίσιο του τουρισμού. Σκοπός αυτής της ανάλυσης είναι η αποσαφήνιση των ιδιαιτεροτήτων του τομέα και των διάφορων γυναικείων ομάδων που μέσω της τουριστικής δραστηριότητας επιχειρούν να αποκτήσουν χειραφέτηση.

3.3 Γυναικεία χειραφέτηση και τουρισμός

3.3.1 Η έννοια της χειραφέτησης στις τουριστικές μελέτες

Τις τελευταίες δεκαετίες, ο τουρισμός έχει αναγνωριστεί ως μια ταχύτατα αναπτυσσόμενη βιομηχανία με τις τουριστικές αφίσξεις να αυξάνονται σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, προσφέροντας σημαντικές ευκαιρίες χειραφέτησης των γυναικών (Rinaldi & Salerno, 2019). Σε αυτή τη βάση, η συνεισφορά του τουρισμού στην προσπάθεια εξάλειψης της ανισότητας των δύο φύλων έχει υπογραμμιστεί από πολλούς φορείς. Για παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Ισότητας των Φύλων (EIGE, 2018) επισημαίνει πως ο τουρισμός δημιουργεί σημαντικές ευκαιρίες απασχόλησης, ενισχύει τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία και παρέχει οικονομική χειραφέτηση και πρόσβαση σε πόρους. Επίσης, σε πρόσφατη μελέτη των Abou-Shouk et al. (2021) τονίστηκε ότι, μέσα από τη συνεχή ανάπτυξη και εξέλιξη του τουρισμού, η γυναικεία χειραφέτηση ευνοείται, αφού είναι ικανή να δώσει το έναυσμα για τη δημιουργία ίσων ευκαιριών προς τις γυναίκες.

Η έννοια της χειραφέτησης έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον μελετητών μέσα στο τουριστικό ακαδημαϊκό πλαίσιο, με σχετικές έρευνες να εξετάζουν την σχέση τουρισμού και χειραφέτησης είτε εννοιολογικά είτε εμπειρικά, αντλώντας από διάφορες περιπτωσιακές μελέτες και εστιάζοντας σε συγκεκριμένες μορφές τουρισμού όπως οικοτουρισμός ή/και αναπτυξιακές επιλογές προορισμών (π.χ. Foley et al., 2018, Kuuder et al., 2020). Μεγαλύτερο μερίδιο ενδιαφέροντος σε σχέση με τη χειραφέτηση φαίνεται να έχει προσελκύσει η τοπική κοινότητα ενός προορισμού στο σύνολο της, με την χειραφέτηση των γυναικών αλλά και άλλων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων και των τουριστών, να δέχονται μικρότερη ερευνητική προσοχή (Aghazamani & Hunt, 2017). Συγκεκριμένα, η χειραφέτηση της τοπικής κοινότητας ενός προορισμού έχει αναγνωριστεί ως σημαντικός στόχος της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης (Sofield, 2003). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το μοντέλο χειραφέτησης της τοπικής κοινότητας της Scheyvens (1999) αποτελεί ίσως το πιο ευρέως διαδεδομένο για την αξιολόγηση αποτελεσμάτων της χειραφέτησης της τοπικής κοινωνίας σε σχέση με οικονομικές, πολιτικές, ψυχολογικές και κοινωνικές παραμέτρους.

Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική χειραφέτηση της τοπικής κοινότητας απορρέει από τα οικονομικά οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης (και ιδιαίτερα την αξιοκρατική διανομή των οικονομικών ωφελημάτων) αλλά και τις ευκαιρίες εργοδότησης καθώς επίσης και την πρόσβαση σε φυσικούς και οικονομικούς πόρους και υποδομές (Boley & Gaither, 2015, Coria & Calfucura, 2012, Scheyvens, 1999, Strzelecka, 2015), με σκοπό να εξέλθει η τοπική κοινότητα από την φτώχεια και να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής της (Aghazamani & Hunt, 2017). Η πολιτική χειραφέτηση μπορεί να επιτευχθεί μέσω της πολιτικής επιρροής, της πρόσβασης πληροφοριών και της συμμετοχής των ντόπιων στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για να προωθηθούν τα ενδιαφέροντα της τοπικής κοινότητας (Cole, 2006, Farrelly, 2011, Scheyvens, 1999). Η κοινωνική χειραφέτηση επιτυγχάνεται μέσω της συλλογικής συμμετοχής στον τουρισμό ενώ ενδυναμώνεται ως αποτέλεσμα των οικονομικών ωφελημάτων που εκπληρώνουν κοινωνικές ανάγκες (Aghazamani & Hunt, 2017). Η ψυχολογική χειραφέτηση μπορεί να επιτευχθεί μέσω του ενδιαφέροντος των επισκεπτών για τον πολιτισμό ενός προορισμού καθώς προσφέρει περηφάνια και αυτοπεποίθηση στην τοπική κοινότητα. Παράλληλα, η ενασχόληση των ντόπιων με τον τουρισμό επιφέρει ψυχολογική χειραφέτηση μέσω των ευκαιριών εκπαίδευσης και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου τους (Aghazamani & Hunt, 2017).

Προσθέτοντας στο μοντέλο της Scheyvens (1999) την περιβαλλοντική διάσταση της χειραφέτησης μέσω του τουρισμού, οι Ramos & Prideaux (2014) επισήμαναν ότι μέσω της διατήρησης και προστασίας του τοπικού οικοσυστήματος, της πρόσβασης σε περιβαλλοντικούς πόρους και του ελέγχου των τουριστικών λειτουργιών, οι ντόπιοι μπορούν να επιτύχουν και περιβαλλοντική χειραφέτηση. Παράλληλα, το μοντέλο της Scheyvens (1999) συνυπολογίζει και τους πιθανούς λόγους της αποδυνάμωσης της τοπικής κοινότητας (disempowerment) συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, της μονοπωλιακής και απολυταρχικής λειτουργίας της τουριστικής βιομηχανίας, της περιορισμένης πρόσβασης σε πόρους και πληροφορίες, του αθέμιτου ανταγωνισμού, της έλλειψης σεβασμού προς τον τοπικό πολιτισμό και της άνισης κατανομής ωφελημάτων (Hall, 2013, Han et al., 2014, Scheyvens, 1999).

Σε μια προσπάθεια ποσοτικής λειτουργικοποίησης της χειραφέτησης της τοπικής κοινότητας, οι Boley και McGehee (2014) ανέπτυξαν την Κλίμακα Χειραφέτησης Ντόπιων Μέσω του Τουρισμού (Resident Empowerment through Tourism Scale-RETS) που βασίζεται μερικώς στο μοντέλο της Scheyvens (1999). Η κλίμακα συμπεριλαμβάνει την κοινωνική, πολιτική και ψυχολογική διάσταση της χειραφέτησης και έχει εφαρμοστεί ως μέτρο αξιολόγησης της χειραφέτησης σε διάφορους προορισμούς (π.χ. Boley et al., 2015, Strzelecka, Boley, & Woosnam, 2017, Maruyama et al., 2017). Πιο συγκεκριμένα η κλίμακα έχει χρησιμοποιηθεί και σε ταυτόχρονα διαφορετικά δείγματα με σκοπό να αναδείξει την πορεία της χειραφέτησης σε διαφορετικές χώρες με άλλες κοινωνικές πεποιθήσεις και πρότυπα μεταξύ των δύο φύλων (Maruyama et al., 2017). Ακόμη, η εν λόγω κλίμακα αποτελεί μια προσθήκη

στην υφιστάμενη βιβλιογραφία η οποία έχει εστιάσει περισσότερο στην μέτρηση της χειραφέτησης μέσω ποιοτικής έρευνας (Duffy et al., 2015, Ferguson & Alarcon, 2014, Scheyvens, 2000, Tucker & Boonabaana, 2012). Επίσης, έχει εφαρμοστεί σε αξιολογήσεις χειραφέτησης συγκεκριμένων τοπικών μειονοτήτων όπως οι ιθαγενείς (π.χ. Scheyvens & Russell, 2012), ενώ έχει προταθεί ως κατάλληλο μέσο αξιολόγησης της χειραφέτησης γυναικείων ομάδων της τοπικής κοινότητας (Boley et al., 2017).

Η εφαρμογή της κλίμακας RETS όμως, καθώς επίσης και το μοντέλο της Scheyvens (1999), παρουσιάζουν αδυναμίες. Πρώτον, η κλίμακα RETS δεν υπολογίζει την οικονομική διάσταση της χειραφέτησης βάσει της λογικής ότι άλλες θεωρίες αξιολόγησης των στάσεων των ντόπιων (π.χ. Θεωρία της Κοινωνικής Ανταλλαγής¹³) έχουν δώσει επαρκή έμφαση σε οικονομικούς παράγοντες (Boley & McGehee, 2014). Επομένως, οι Boley και McGehee (2014) προτείνουν την ταυτόχρονη χρήση της κλίμακας με θεωρίες που εστιάζουν στα οικονομικά ωφέληματα του τουρισμού προς την τοπική κοινότητα. Δεύτερον, το πλαίσιο εφαρμογής της κλίμακας RETS έχει επιρροή στα αποτελέσματα της αξιολόγησης λόγω πολιτιστικών διαφορών αλλά και διαφορών ανάμεσα στους τομείς της τουριστικής βιομηχανίας (Aghazamani & Hunt, 2017).

Για παράδειγμα, η χειραφέτηση σε εταιρικό επίπεδο εστιάζει στην πρόσβαση των υπαλλήλων σε εταιρικές πληροφορίες και στις δυνατότητες συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και προαγωγής (Louh et al., 2014), εν αντιθέσει με τη χειραφέτηση της τοπικής κοινότητας που χαρακτηρίζεται ως πιο ευρεία έννοια. Τρίτον, οι Aghazamani και Hunt (2017) υπενθυμίζουν ότι τόσο το μοντέλο της Scheyvens (1999) όσο και η κλίμακα RETS δίνουν έμφαση στα αποτελέσματα της χειραφέτησης της τοπικής κοινότητας παρά στην διαδικασία. Επιπλέον και η κλίμακα RETS και το μοντέλο της Scheyvens (1999) αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του οικοτουρισμού, συνεπώς η χρήση τους σε άλλες μορφές τουρισμού ίσως να μην είναι ενδεδειγμένη επιλογή (Aghazamani & Hunt, 2017).

Συμπερασματικά, και κατόπιν ανασκόπησης της σχετικής βιβλιογραφίας, οι Aghazamani και Hunt (2017) πρότειναν οι μελλοντικές μελέτες της χειραφέτησης στον τουρισμό να λάβουν υπόψη τους την διαδικαστική φύση της χειραφέτησης, την πολυδιάστατη δομή της έννοιας αλλά και άλλες ομάδες του τοπικού πληθυσμού πέραν

¹³ Μέσα στο πλαίσιο του τουρισμού, η θεωρία της κοινωνικής ανταλλαγής προτείνει ότι οι ατομικές στάσεις απέναντι στον τουρισμό και η υποστήριξη των ατόμων στην τουριστική ανάπτυξη επηρεάζονται από τις αντιλήψεις τους όσον αφορά τα αποτελέσματα του τουρισμού για τους ίδιους και τις κοινότητες τους (Andereck et al., 2005). Εάν, για παράδειγμα, τα μέλη της τοπικής κοινότητας θεωρούν ότι τα ωφέληματα υπερτερούν του κόστους τότε θα έχουν θετικές αντιλήψεις και υποστήριξη προς την τουριστική ανάπτυξη και το αντίθετο.

των κατοίκων. Στο πλαίσιο αυτό, οι συγκεκριμένοι ερευνητές προσδιόρισαν την χειραφέτηση στον τουρισμό ως:

«μια πολυδιάστατη, συναφή με το πλαίσιο και δυναμική διαδικασία που παρέχει στους ανθρώπους - ατομικά και συλλογικά - μεγαλύτερο μέσο, ελευθερία και ικανότητα για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους μέσω της ενασχόλησης τους με το φαινόμενο του τουρισμού» (Aghazamani & Hunt, 2017: 343).

Σύμφωνα με τους Aghazamani και Hunt (2017), ο συγκεκριμένος ορισμός είναι συναφής με τις θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της χειραφέτησης σε άλλες κοινωνικές επιστήμες και μπορεί να προσαρμοστεί σε διάφορες ομάδες σχετικές με τον τουρισμό, όπως εργαζόμενοι, τουρίστες κ.α. Αναμφίβολα, μια σημαντική ομάδα της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας είναι οι γυναίκες, όπως αποδεικνύει τα τελευταία χρόνια ο αυξανόμενος αριθμός ερευνών με εστίαση στο γυναικείο φύλο.

3.2.2 Ο σημαντικός ρόλος της γυναίκας στον τουρισμό

Οι γυναίκες έχουν ενεργό ρόλο στον τουρισμό, είτε σαν παραγωγοί είτε σαν καταναλωτές τουριστικών προϊόντων (Figuerola-Domecq et al., 2015). Από τη μια, οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό κομμάτι της τουριστικής ζήτησης με την τουριστική παραγωγή να προσαρμόζεται στις ανάγκες των γυναικών ταξιδιωτών. Από την άλλη, οι γυναίκες αποτελούν ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς εργασίας στον τουρισμό. Από τους 96.7 εκατομμύρια ανθρώπους που απασχολούνται άμεσα στη βιομηχανία (UNWTO, 2019), οι γυναίκες εκπροσωπούν το 54% του συνόλου του εργατικού δυναμικού στον τουρισμό, ενώ μόλις το 39% των γυναικών απασχολείται σε άλλους τομείς της οικονομίας (World Bank, 2019). Στο σημείο αυτό αξίζει να δοθεί μια εκτενέστερη ανάλυση για το ρόλο που διαδραματίζουν οι γυναίκες στα πλαίσια του εργατικού δυναμικού.

Όντως, η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού δημιούργησε χιλιάδες θέσεις εργασίας, δίνοντας την ευκαιρία απασχόλησης σε διάφορες μειονοτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών (Ramchurjee, 2011). Με την άνοδο του μαζικού τουρισμού, η βιομηχανία αναγνωρίστηκε ως ένας σημαντικός εργασιακός τομέας για τις γυναίκες, ενώ χαρακτηρίστηκε ως βοηθητική διέξοδος για την οικονομική ανεξαρτησία και την προώθηση του ενεργού ρόλου των γυναικών στην κοινωνία (Goeldner & Ritchie, 2009). Πρώτον, η τουριστική βιομηχανία διαθέτει χαμηλά εμπόδια εισόδου (Shaw & Williams, 1998, Williams, Shaw & Greenwood, 1989), καθιστώντας πιο εύκολη την απασχόληση των γυναικών στον τουρισμό παρά στην αγροτική ή κατασκευαστική βιομηχανία. Για παράδειγμα, ο τουρισμός προωθεί την γυναικεία επιχειρηματικότητα μέσω δραστηριοτήτων όπως η δημιουργία χειροτεχνιών, η παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων κ.ά. (McGehee et al., 2007). Δεύτερον, ο τουρισμός προσφέρει στις γυναίκες εργαζόμενες τη δυνατότητα ενός πιο ελαστικού

ωραρίου (π.χ. ημιαπασχόληση) που τους επιτρέπει να μπορούν να ανταπεξέλθουν και στην άτυπη εργασία του νοικοκυριού (Rinaldi & Salerno, 2020).

Αν και ως εργαζόμενες στον τουρισμό οι γυναίκες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας, συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν σημαντικές κοινωνικές και επαγγελματικές ανισότητες στο πλαίσιο του τουρισμού (Figueroa-Domecq et al., 2020, Phommavong & Sorensson, 2014, Rinaldi & Salerno, 2020). Οι γυναίκες καλούνται να αντιμετωπίσουν αρκετές προκλήσεις, ενώ πολλές φορές εγκλωβίζονται σε έμφυλους ρόλους, βιώνοντας μια διαφορετική αντιμετώπιση και συμπεριφορά από ότι το ανδρικό φύλο. Για παράδειγμα, ως αποτέλεσμα των κοινωνικών στερεοτύπων (Arroyo et al., 2019), οι γυναίκες στον τουρισμό απασχολούνται σε θέσεις εργασίας που χαρακτηρίζονται περισσότερο ‘γυναικείες’ όπως είναι το μαγείρεμα, η καθαριότητα και η υποδοχή πελατών (Gentry, 2007). Η προαναφερθείσα μορφή απασχόλησης συνιστά μια προέκταση των δεδομένων έμφυλων καθηκόντων τους, δηλαδή του νοικοκυριού (Γιδαράκου, Δημοπούλου & Καζακόπουλος, 2005).

Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, ακόμα και σήμερα επικρατεί η αντίληψη ότι οι γυναίκες είναι πιο εστιασμένες στην οικογένεια από τους άνδρες, άρα λιγότερο ικανές και κατάλληλες για διευθυντικές θέσεις (Alrwajfah et al., 2020, Carvalho et al., 2019). Όντως, το ποσοστό γυναικών που κατέχουν διευθυντικές θέσεις σε τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών (Carvalho et al., 2018), παρότι η βιομηχανία του τουρισμού χαρακτηρίζεται ως γυναικοκρατούμενη με υψηλή συμμετοχή των γυναικών (Cole, 2018, Segovia-Pérez et al., 2019). Επίσης, η πλειοψηφία των γυναικών απασχολείται για περιορισμένο χρόνο ή με ημιαπασχόληση και σε χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας (Rinaldi & Salerno, 2020). Ως αποτέλεσμα, οι εργασιακές αμοιβές τους είναι 17.9% χαμηλότερες σε σχέση με τους άνδρες (World Bank, 2019), ενώ πολλές φορές οι ίδιες γίνονται θύματα απλήρωτης εργασίας σε διάφορους τομείς όπως η χειροτεχνία (World Bank, 2017).

Από την βιβλιογραφία επίσης απορρέει ότι υπάρχει υποεκπροσώπηση των γυναικών σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας όπως οι τουριστικοί ξεναγοί και οι σεφ (Banerjee & Chua, 2020), αποδεικνύοντας ότι ο τουριστικός κλάδος έχει βαθιά ριζωμένες ανδροκρατούμενες αξίες (Campos-Soria et al., 2011, Kensbock et al., 2014, Segovia-Pérez et al., 2014) που δημιουργεί στις γυναίκες εμπόδια στην ανέλιξη τους σε τεχνικές και διοικητικές θέσεις. Επιπλέον, οι γυναίκες γίνονται αρκετές φορές θύματα πολιτικών και πρακτικών που αποτρέπουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα λόγω δύσκολης πρόσβασης σε πηγές χρηματοδότησης ή/και έλλειψη αυτονομίας (Nomnga, 2017, UNWTO, 2019). Η βιβλιογραφία έχει ακόμη αναγνωρίσει και το θέμα της ασφάλειας ως μείζων πρόβλημα για τις γυναίκες στον τουρισμό αφού συχνά πέφτουν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης και προώθησης στην πορνεία ιδιαίτερα σε υποανάπτυκτους προορισμούς όπου επικρατεί φτώχεια (Brooks & Heaslip, 2019,

Graburn, 1983, Ram, 2018). Τέλος, η στερεότυπη και σεξιστική προβολή των γυναικών ως μέρος της προώθησης τουριστικών προϊόντων και προορισμών (Jordan & Aitchison, 2008, Small, 2017) είναι ακόμα ένα παράδειγμα της διάκρισης που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον τουρισμό.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η χειραφέτηση των γυναικών στον τουρισμό έχει αναγνωριστεί ως ύψιστης σημασίας τόσο για την αειφόρο ανάπτυξη των προορισμών όσο και για την βελτίωση της ζωής των ίδιων των γυναικών και κατ' επέκταση του συνόλου των τοπικών κοινωνιών. Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν η στροφή της ακαδημαϊκής προσοχής από περιγραφές της συμπεριφοράς των γυναικών που επικράτησαν την δεκαετία του 1970 και 1980 (Armstrong 1978, Smith, 1979) στην αναγνώριση των ανισοτήτων μεταξύ των δυο φύλων (Swain, 1993, Sinclair, 1997, Sirakaya & Sönmez, 2000), με πιο πρόσφατη εστίαση της έμφυλης βιβλιογραφίας σε θέματα που άπτονται της γυναικείας χειραφέτησης. Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζεται μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας της γυναικείας χειραφέτησης μέσω του τουρισμού.

3.3.3 Η γυναικεία χειραφέτηση μέσω του τουρισμού

Ο τουρισμός σε παγκόσμιο επίπεδο μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην άρση των ανισοτήτων και στη δημιουργία ίσων ευκαιριών για όλους αλλά ευνοεί ιδιαίτερα την χειραφέτηση των γυναικών (Aghazamani & Hunt, 2017). Το σύνολο των μελετών που εξετάζουν την γυναικεία χειραφέτηση μέσω του τουρισμού (κυρίως μέσω της εργοδότησης ή/και της επιχειρηματικότητας των γυναικών) επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες μορφές τουρισμού (π.χ. Moswete & Lacey, 2015, Su et al., 2020, Tran & Walters, 2014) ή εστιάζουν σε επιλεγμένα πολιτιστικά πλαίσια, ενίοτε συγκρίνοντας τα αποτελέσματα της γυναικείας χειραφέτησης και την ισότητα των φύλων σε διαφορετικούς προορισμούς (π.χ. Abou-Shouk et al., 2021, Boley et al., 2017, Zhang & Zhang, 2020). Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.3, οι περισσότερες μελέτες χρησιμοποιούν ποιοτική ερευνητική προσέγγιση ενώ σε μεγάλο βαθμό βασίζονται στο μοντέλο χειραφέτησης της Scheyvens (1999).

Παράλληλα, οι σχετικές έρευνες που υιοθετούν ποσοτική προσέγγιση βασίζονται επί το πλείστον σε αυτοσχέδια ερωτηματολόγια, στηριζόμενα σε βιβλιογραφία που άπτεται της προβληματικής της εκάστοτε έρευνας (π.χ. χειραφέτηση μέσω εργοδότησης στον τουρισμό, χειραφέτηση μέσω επιχειρηματικότητας). Ανεξάρτητα από την ερευνητική τους προσέγγιση, οι σχετικές μελέτες υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός μπορεί να συνεισφέρει σε όλες τις διαστάσεις της χειραφέτησης (οικονομική, κοινωνική, ψυχολογική, πολιτική, εκπαιδευτική) των γυναικών παρά τις δομικές ανισότητες που επικρατούν στην παγκόσμια τουριστική βιομηχανία (π.χ. διακρίσεις φύλου, στερεότυπα), διατυπώνοντας ότι η επίτευξη της μιας διάστασης της χειραφέτησης (π.χ. οικονομική χειραφέτηση) μπορεί να εξασφαλίσει τις άλλες (π.χ. κοινωνική ή ψυχολογική χειραφέτηση). Αν και οι διαστάσεις της χειραφέτησης των γυναικών είναι

αλληλένδετες (βλέπε ενότητα 3.1.5), οι υφιστάμενες μελέτες της χειραφέτησης μέσω του τουρισμού αναγνωρίζουν τις επί μέρους διαστάσεις της χειραφέτησης ξεχωριστά.

Πίνακας 3.3. Βιβλιογραφία γυναικείας χειραφέτησης στον τουρισμό

Μελετητές	Χώρα	Πλαίσιο	Μεθοδολογία	Εργαλείο
Abou-Shouk et al. (2021)	Αραβικές χώρες	-	Ποσοτική	Ερωτηματολόγιο
Acharya & Halpenny (2013)	Νεπάλ	Κοινοτικός τουρισμός	Ποιοτική	Συμμετοχική παρατήρηση και συνεντεύξεις
Afifi & Al-Sherif (2014)	Ομάν	-	Μικτή	Συνεντεύξεις και ερωτηματολόγιο
Aghazamani et al. (2020)	Ιράν	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Alonso-Almeida (2012)	Μαρόκο	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Alsawafi (2016)	Ομάν	-	Ποσοτική	Ερωτηματολόγιο
Annes & Wright (2015)	Γαλλία	Αγροτουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Arroyo et al. (2019)	Περου	Αγροτουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Bansal & Kumar (2011)	Ινδία	Πολιτιστικός τουρισμός	Ποσοτική	Ερωτηματολόγιο
Berdychesky et al. (2013a)	Ισραήλ	Ταξίδι αναψυχής	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Berdychesky et al. (2013b)	Πολλαπλές	Ταξίδι αναψυχής	Ποιοτική	Ομάδες εστίασης και συνεντεύξεις
Boley et al. (2017)	Η.Π.Α. & Ιαπωνία	-	Ποσοτική	Ερωτηματολόγιο (RETS)
Butler (2017)	Νότια Αφρική	Κοινοτικός τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Carvalho et al. (2018)	Πορτογαλία	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Doran (2016)	-	Τουρισμός Περιπέτειας	Ποιοτική	Ανάλυση περιεχομένου
Duffy et al. (2015)	Δομινικανή Δημοκρατία	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Ertac & Tanova (2020)	Κύπρος	-	Ποσοτική	Ερωτηματολόγιο
Foley et al. (2018)	Παπούα Νέα Γουίνεα	Αειφόρος τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Gentry (2007)	Μπελίζ	Εναλλακτικός τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις και συμμετοχική παρατήρηση
Irandu & Shah (2014)	Κένυα	Οικοτουρισμός	Ποιοτική	Συμμετοχική παρατήρηση
Khalil (2018)	Αίγυπτος	Κοινοτικός τουρισμός	Ποιοτική	Ομάδες εστίασης & συνεντεύξεις

Kuuder et al. (2020)	Γκάνα	Οικοτουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Lim & Couchon (2020)	Μαλαισία	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
McMillan et al. (2011)	Νεπάλ	-	Ποιοτική	Συμμετοχική παρατήρηση και συνεντεύξεις
Monovo & Dahles (2017)	Νησιά Φίτζι	Κοινοτικός τουρισμός	Ποιοτική	Συμμετοχική παρατήρηση και συνεντεύξεις
Marcinek & Hunt (2015)	Αμαζόνιος	Οικοτουρισμός	Ποιοτική	Εθνογραφία
Morgan & Winkler (2020)	Μεξικό	Οικοτουρισμός	Ποιοτική	Συμμετοχική παρατήρηση
Moswete & Lacey (2015)	Μποτσουάνα	Πολιτιστικός τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Moswete et al. (2019)	Μποτσουάνα	Υπαίθριος τουρισμός	Μικτή	Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις
Mrema (2015)	Τανζανία	-	Μικτή	Ερωτηματολόγιο, ομάδες εστίασης και συνεντεύξεις
Balakrishnan Nair & Dileep (2021)	Ινδία	Υπεύθυνος τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις και συμμετοχική παρατήρηση
Nassani et al. (2019)	24 Ευρωπαϊκές χώρες	-	Ποσοτική	Δείκτες του World Bank (2015)
Panta & Thapa (2017)	Νεπάλ	Οικοτουρισμός	Ποιοτική	Ομάδες εστίασης και συνεντεύξεις
Seyfi et al. (2020)	Ιράν	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Scheyvens (2000)		Οικοτουρισμός		
Su et al. (2020)	Κίνα	Πολιτιστικός τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Tran & Walter (2014)	Βιετνάμ	Οικοτουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις και συμμετοχική παρατήρηση
Tucker & Boonabaana (2012)	Τουρκία & Ουγκάντα	Υπαίθριος τουρισμός	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Vujko et al. (2020)	Σερβία	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Yang et al. (2018)	Ασία	-	Ποιοτική	Συνεντεύξεις
Zhang & Zhang (2021)	Ασία	-	Ποσοτική	Δεδομένα πίνακα

3.3.3.1 Οικονομική χειραφέτηση

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (2020), ο τουρισμός προσφέρει ευκαιρίες για την είσοδο των γυναικών στην εργασία, στο επιχειρείν και στην εταιρική ηγεσία. Η εργασιακή απασχόληση στον τουρισμό αποτελεί τον πιο άμεσο και ευρέως διαδεδομένο μοχλό ανάπτυξης της γυναικείας χειραφέτησης, αφού ενισχύονται οι ίσες ευκαιρίες μεταξύ των δυο φύλων και ευνοείται η εξάλειψη διακρίσεων προς το γυναικείο φύλο (Cole, 2018), οδηγώντας στην διαφοροποίηση της πατριαρχικής κουλτούρας που διέπει πολλούς προορισμούς (Zhang & Zhang, 2020). Πιο συγκεκριμένα, έρευνες που εξετάζουν τη χειραφέτηση των γυναικών μέσω του τουρισμού αναφέρουν ότι ο τουρισμός προσφέρει ευκαιρίες εργοδότησης στις γυναίκες (Nyaruwata & Nyaruwata, 2013), ενώ η ενασχόληση των γυναικών στην τουριστική βιομηχανία μπορεί να ενδυναμώσει την οικονομική τους ανεξαρτησία από τους άνδρες ή άλλα μέλη της οικογένειάς τους (Duffy et al., 2015, Moswete & Lacey, 2015, Tucker & Boonabaana, 2012). Μάλιστα, σε χώρες όπου επικρατεί ανισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα λόγω πολιτιστικών πεποιθήσεων (π.χ. Αραβικές χώρες, Αφρική και Νότια Ασία), η τουριστική βιομηχανία φαίνεται να δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες για εργοδότηση για τις γυναίκες από κάθε άλλο βιομηχανικό κλάδο (Abou-Shouk et al., 2021, Alsawafi, 2016).

Παράλληλα, ο τουρισμός προσφέρει στις γυναίκες ευκαιρίες επιχειρηματικότητας αλλά και απόκτησης ιδιοκτησίας (Arroyo et al., 2019, McMillan, O’Gorman & MacLaren, 2011). Κύριοι τομείς της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον τουρισμό είναι οι ξενώνες, οι χειροτεχνίες και άλλες μικροοικογενειακές τουριστικές επιχειρήσεις, όπως δημιουργία σουβενίρ και πώληση τοπικών προϊόντων (Acharya & Halpenny, 2013, Swain, 1993). Έρευνες έδειξαν ότι εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός¹⁴, ο πολιτιστικός τουρισμός¹⁵ και ο οικοτουρισμός¹⁶ αναδεικνύονται φιλικόι προς τις γυναίκες (π.χ. Flanigan, Blackstock & Hunter, 2015, Su et al., 2020), αφού μέσα από την επιχειρηματικότητα τους δίνεται η ευκαιρία αύξησης του εισοδήματός τους σε περιπτώσεις που δύσκολα θα μπορούσαν να βρουν εναλλακτική εργασία λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων ή άλλων εμποδίων όπως η έλλειψη μόρφωσης (McGehee et al., 2007, Scheyvens, 1999). Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια η γυναικεία επιχειρηματικότητα αλλά και η εύρεση εργασίας έχει βοηθηθεί

¹⁴ Ο όρος ‘αγροτικός τουρισμός’ καλύπτει όχι μόνο τον τουρισμό στα αγροκτήματα ή αγροτουρισμό, αλλά και κάθε τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε αγροτικό χώρο (Phillip et al., 2010).

¹⁵ Ως πολιτιστικός τουρισμός ορίζεται η τουριστική δραστηριότητα στην οποία η βασική επιθυμία του τουρίστα είναι να μάθει, να ανακαλύψει, να ζήσει εμπειρίες, να καταναλώσει υλικά και άυλα πολιτιστικά αξιοθέατα και προϊόντα σε έναν τουριστικό τόπο (UNWTO, 2017).

¹⁶ Ως οικοτουρισμός ορίζεται ο οργανωμένος τουρισμός στη φύση που αποσκοπεί στη γνωριμία με το πολιτιστικό και ιστορικό περιβάλλον, λαμβάνοντας υπόψη τη διαφύλαξη του αλλά και προωθώντας οικονομικές ευκαιρίες προς όφελος των τοπικών πληθυσμών (Wood, 1991).

μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών και καινοτομιών (Crittenden et al., 2019, Lim & Bouchon, 2020).

3.3.3.2 Κοινωνική χειραφέτηση

Η οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών μέσω του τουρισμού υποβοηθά στην απόκτηση κοινωνικής χειραφέτησης. Μέσω της εργασίας σε έναν σημαντικό τομέα της οικονομίας όπως ο τουρισμός, οι γυναίκες λαμβάνουν κοινωνική αναγνώριση και σεβασμό ενώ βελτιώνουν την κοινωνική τους θέση (Arroyo et al., 2019, Marcinek & Hunt, 2015, McMillan, O’Gorman & MacLaren, 2011, Tucker & Boonabaana, 2012). Επίσης, οι γυναίκες ενδυναμώνονται κοινωνικά μέσω της αυτοεργοδότησης στον τουρισμό, αφού όχι μόνο βελτιώνεται η οικονομική τους θέση στην κοινωνία, αλλά η επιχειρηματική τους δράση συνδράμει στην παραγωγική διαδικασία της τοπικής οικονομίας (Figuerola-Domecq et al., 2020, Vujko et al., 2020). Μέσω της επιχειρηματικής τους δράσης στον τουρισμό, οι γυναίκες αποκτούν τη θέση του εργοδότη βοηθώντας το σύνολο της τοπικής κοινότητας ενώ στα πλαίσια πολιτιστικών μορφών τουρισμού ή/και αγροτουρισμού συμβάλλουν στην διατήρηση παραδόσεων (π.χ. χειροτεχνίες) και στην προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς (Su et al., 2020, Wright & Annes, 2014).

Η οικονομική συνεισφορά των γυναικών στο οικογενειακό εισόδημα επιφέρει την σταδιακή αλλαγή της κοινωνικής τους θέσης μέσα στην οικογένεια (Tran & Walter, 2015) και στην τοπική κοινότητα όπου ζουν (Tucker & Boonabaana, 2012), αφού οδηγεί στην αλλαγή των αντιλήψεων των ανδρών για τη θέση των γυναικών στην κοινωνία (Aghazamani, Kerstetter & Allison, 2020). Ως αποτέλεσμα, οι γυναίκες ενσωματώνονται περισσότερο στην κοινωνία και συμμετέχουν σε κοινοτικές δραστηριότητες (Boley et al., 2017), επεκτείνοντας τη δράση τους και εκτός του οικογενειακού τους κύκλου. Όντως, τα τουριστικά αναπτυξιακά σχέδια ενισχύουν την κοινοτική συνεργασία και την δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου (Boley & McGehee, 2014). Μέσω του τουρισμού, οι γυναίκες αναπτύσσουν εξουσία (power with) αφού συνεργάζονται με άλλους για την επίτευξη των στόχων τους (Annes & Wright, 2015), ενισχύοντας την συλλογική προσπάθεια για βελτίωση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας.

3.3.3.3 Ψυχολογική χειραφέτηση

Ο τουρισμός αποτελεί ένα όχημα για την ενσωμάτωση των γυναικών στην αγορά εργασίας αλλά και στην παγκόσμια τουριστική κοινότητα και συμβάλλει στην ψυχολογική τους χειραφέτηση, αφού δημιουργεί και καλλιεργεί αισθήματα αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης (Strzelecka, Boley, & Woosnam, 2017). Μέσω της εργασίας στον τουρισμό, οι γυναίκες χειραφετούνται ψυχολογικά, αφού επεκτείνουν τον ρόλο τους πέρα της οικογένειας, ενώ η εργασία τους στον τουρισμό διανοίγει τη δυνατότητα της συνεισφοράς στο οικογενειακό εισόδημα (Aghazamani, Kerstetter & Allison, 2020, Carvalho et al., 2018). Ως αποτέλεσμα, οι γυναίκες αισθάνονται

χρήσιμα, ικανά και παραγωγικά μέλη της κοινωνίας, καθώς ενισχύουν την εργασιακή αγορά και την επιχειρηματική δραστηριότητα ενός προορισμού, κατοχυρώνοντας ταυτόχρονα την αυτονομία τους (Wilkinson & Pratiwi, 1995). Επιπρόσθετα, μέσω της επιχειρηματικής τους δράσης στον τουρισμό, οι γυναίκες ενισχύουν την δημιουργικότητα τους, βελτιώνοντας ταυτόχρονα το αίσθημα της επίτευξης (Annes & Wright, 2015, Manono & Dahles, 2017). Έτσι καλλιεργείται το αίσθημα της περηφάνιας που νιώθουν πολλές φορές στα πλαίσια ανάδειξης της κουλτούρας τους που επιθυμούν να μοιραστούν με τους επισκέπτες του προορισμού (Elshaer et al., 2021).

Σε γενικές γραμμές, η ενασχόληση των γυναικών με τον τουρισμό μπορεί να τους επιφέρει διάφορα προσωπικά ωφελήματα όπως ευχαρίστηση, αυτοσεβασμό και αυτοεκτίμηση (McMillan, O’Gorman & MacLaren, 2011). Παράλληλα, μια μικρή μερίδα μελετών εξέτασε την χειραφέτηση των γυναικών που ταξιδεύουν μόνες, υποστηρίζοντας ότι μέσω του ταξιδιού οι γυναίκες χειραφετούνται σεξουαλικά και ψυχολογικά, αφού κερδίζουν αυτονομία, ελευθερία από τις οικογενειακές υποχρεώσεις και ανεξαρτησία, ενώ βελτιώνουν την ικανότητα να εκπληρώνουν τους στόχους τους, να εκφράζονται και να αναλαμβάνουν ευθύνες (π.χ. Berdychevsky, Gibson & Bell, 2013a, Berdychevsky, Gibson & Poria, 2013b, Doran, 2016, Yang, Khoo-Lattimore & Arcodia, 2018).

3.3.3.4 Πολιτική χειραφέτηση

Διαμέσου της βελτίωσης της θέσης τους στον οικογενειακό περίγυρο αλλά και στην τοπική κοινωνία, επιτυγχάνεται και πολιτική χειραφέτηση από τις γυναίκες (Baliamoune - Lutz, 2016). Έρευνες έδειξαν ότι ο τουρισμός μπορεί να δώσει στις γυναίκες πρόσβαση σε κοινωνικές και πολιτικές οργανώσεις και να βελτιώσει την ικανότητα συμμετοχής τους σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων, σε διοικητικές θέσεις σχετικές με τουριστικές δραστηριότητες και στον τουριστικό σχεδιασμό (π.χ. Tran & Walter, 2014, Tucker & Boonabaana, 2012). Παράλληλα, μέσω της βελτίωσης της κοινωνικής τους θέσης οι γυναίκες μπορούν να επιτύχουν αναγνώριση των δικαιωμάτων τους και την πρόσβαση σε πόρους, κεφάλαια, εκπαίδευση και κρατικές υπηρεσίες (Moswete & Lacey, 2015, Tran & Walter, 2014). Ως αποτέλεσμα, μέσω της πολιτικής χειραφέτησης των γυναικών δύναται να μειωθούν οι δομικές ανισότητες που εμποδίζουν τις γυναίκες σε θέματα εργασίας και κοινωνικής θέσης (Alsawafi, 2016). Πιο συγκεκριμένα, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός, φαίνεται να ενισχύουν την πολιτική χειραφέτηση των γυναικών αφού οι γυναίκες μπορούν να κινητοποιηθούν και να διεκδικήσουν δικαιώματα όσον αφορά το περιβάλλον ή την κοινωνία (Gupta & Shah, 1999). Τα τελευταία χρόνια, η πολιτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω του τουρισμού βελτιώνεται, όπως διαφαίνεται από το υψηλό ποσοστό εκπροσώπησης των γυναικών σε υπουργικές θέσεις συναφείς με τον τουρισμό (UNWTO, 2019).

3.3.3.5 Εκπαιδευτική χειραφέτηση

Η εκπαίδευση αποτελεί ένα ισχυρό μέσο αντιμετώπισης κάθε μορφής διάκρισης. Έτσι και στα πλαίσια του τουρισμού έχει αναγνωριστεί ως ένα βασικό εργαλείο για την γυναικεία χειραφέτηση, που υπό άλλες συνθήκες δεν θα ήταν διαθέσιμο για τις γυναίκες ορισμένων προορισμών (Moswete & Lacey, 2015). Σχετικές έρευνες αναφέρουν ότι, μέσω της δυναμικής διαδικασίας της τουριστικής εκπαίδευσης, οι γυναίκες οδηγούνται στη εκπαιδευτική χειραφέτηση αφού αποκτούν δεξιότητες και μόρφωση που τις εξοπλίζουν κατάλληλα για να ανταπεξέλθουν τόσο στον τομέα της επιχειρηματικότητας όσο και στην αγορά εργασίας στον τουρισμό (Moswete & Lacey, 2015, Nwosu, 2014, Radović-Marković & Živanović, 2019). Η εκπαίδευση αποτελεί την κυρίαρχη δομή πάνω στην οποία μπορούν οι κυβερνήσεις και οι νομοθέτες να θέσουν τις απαραίτητες βάσεις για την δημιουργία και ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών που προωθούν την γυναικεία χειραφέτηση (Ferguson, 2011). Ως αποτέλεσμα της εκπαιδευτικής χειραφέτησης, οι γυναίκες μπορούν να διεκδικούν περισσότερους ρόλους ηγεσίας και να επιτύχουν τους στόχους τους (Le & Nguyen, 2020) αποφεύγοντας έτσι την οικονομική και εκπαιδευτική φτώχεια (Xu et al., 2018). Εν τούτοις, η Hemalatha (2020) συνιστά ότι η εκπαίδευση πρέπει να ξεπερνά τη μαθησιακή γνώση και να μπολιάζει αξίες, αντιλήψεις και απόψεις του αντίθετου φύλου με στόχο την ανάδειξη της θέσης της γυναίκας στον τουρισμό και τη σημαντικότητα της, ιδιαίτερα σε χώρες με υψηλά ποσοστά ανισότητας.

3.3.4 Εμπόδια στη γυναικεία χειραφέτηση μέσω τουρισμού

Παρά τα θετικά ευρήματα που υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης, οι γυναίκες συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν μέχρι σήμερα διάφορα εμπόδια όσον αφορά τη χειραφέτησή τους μέσω του τουρισμού (βλέπε ενότητα 3.3.2). Στη βιβλιογραφία αναγνωρίζονται διάφοροι παράγοντες που συντελούν στην δυσκολία επίτευξης του στόχου της γυναικείας χειραφέτησης μέσω του τουρισμού. Οι Duffy et al. (2015) ανέφεραν ότι καθώς οι γυναίκες αποκτούν οικονομική και κοινωνική ανεξαρτησία, δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις οικογενειακές υποχρεώσεις με αποτέλεσμα να περιορίζεται η συμμετοχή τους στον τουρισμό. Παράλληλα, αναγνωρίστηκαν και άλλα εμπόδια στην επιχειρηματική δράση και επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών στον τουρισμό, όπως η έλλειψη υποστήριξης, μόρφωσης και ευκαιριών δικτύωσης (Kattara, 2015, Nomnga, 2017).

Αυτά τα εμπόδια φαίνεται να ενισχύονται από τις επικρατούσες δομικές ανισότητες που συντηρούν το χάσμα μεταξύ των δυο φύλων, ιδιαίτερα σε Ασιατικές και Μουσουλμανικές χώρες (Global Gender Gap Report, 2018). Για παράδειγμα, πολιτιστικά στερεότυπα και συντηρητικές θρησκευτικές και κοινωνικές παραδόσεις ενισχύουν την διάκριση κατά των γυναικών (Alrwajfah et al., 2020, Alsawafi, 2016, Banerjee & Chua, 2020, Masadeh et al., 2018, Seyfi, Hall & Vo-Thanh, 2020) και οδηγούν στη μειωμένη πρόσβαση σε συγκεκριμένους τομείς του τουρισμού (π.χ. ξεναγοί), σε διοικητικές θέσεις εργασίας αλλά και στην άνιση μισθοδοσία σε σχέση με

τους άνδρες (βλέπε ενότητα 3.1.1). Κοινωνικές και πολιτιστικές αντιλήψεις που θέλουν τη γυναίκα περισσότερο προσηλωμένη στην οικογένεια από τον άνδρα (Arroyo et al., 2019, Carvalho et al., 2019, Masadeh et al., 2018) συνεισφέρουν στη συνεχή διάκριση κατά των γυναικών, εμποδίζοντας τις από το να συμμετέχουν σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Figuerola et al., 2020, Lenao & Basupi, 2016), ειδικά σε αναπτυσσόμενες χώρες (Rinaldi & Salerno, 2019). Ως αποτέλεσμα, οι γυναίκες δεν δέχονται όλα τα πιθανά ωφελήματα από τον τουρισμό (Phommavong & Sorensen, 2014). Στη βάση αυτού του επιχειρήματος, οι Zhang και Zhang (2020) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι πολιτικοί και πολιτιστικοί παράγοντες συντελούν στην ανισότητα των δυο φύλων, η οποία δεν βασίζεται μόνο σε εκπαιδευτικούς και εργασιακούς περιορισμούς.

Επομένως για να μειωθούν οι δομικές ανισότητες που ενισχύουν την διάκριση κατά των γυναικών, και που προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από πολιτικές και κοινωνικό-πολιτιστικές ανισότητες, είναι απαραίτητη η διαχείριση των ίδιων των γυναικών και συγκεκριμένα των ικανοτήτων τους (Santero-Sanchez et al., 2015), με στόχο την ριζική αλλαγή σε οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς αλλά και σε κοινωνικό-πολιτιστικές αντιλήψεις. Στο πλαίσιο αυτό, ο στόχος της γυναικείας χειραφέτησης ταυτίστηκε με την αειφόρο ανάπτυξη που επίσης απαιτεί την αναγνώριση και την άμεση αντιμετώπιση των αιτιών που συμβάλλουν στις ανισότητες και στα προβλήματα των τοπικών κοινωνιών των προορισμών (Boluk, Cavaliere & Higgins-Desbiolles, 2019). Σύμφωνα με τις Alarcon & Cole (2019) η επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης είναι αδύνατη χωρίς την επίτευξη της ισότητας μεταξύ των δυο φύλων. Η σημαντικότητα της ισότητας των δυο φύλων διαφαίνεται και από την συμπερίληψη του στόχου στην Ατζέντα 2030 (βλέπε ενότητα 2.4.4) κατόπιν της αναγνώρισης του ρόλου των γυναικών στην διαδικασία της αειφόρου ανάπτυξης.

Αναγνωρίζοντας τη σημαντικότητα της γυναικείας χειραφέτησης μέσω του τουρισμού στην αειφόρο ανάπτυξη, και συγκεκριμένα στην επίτευξη του στόχου 5 της Ατζέντας 2030 που προωθεί την ισότητα των δυο φύλων, η παρούσα έρευνα εστιάζει στην εξέταση της γυναικείας χειραφέτησης μέσα στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής. Πιο συγκεκριμένα, αντλώντας από τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb, η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να εξετάσει τους τρόπους που μπορεί να επιτευχθεί η χειραφέτηση των γυναικών μέσω της δραστηριότητας τους ως οικοδεσπότες στην πλατφόρμα Airbnb. Στο επόμενο κεφάλαιο, αιτιολογείται λεπτομερώς η εστίαση της έρευνας και διευκρινίζεται το ερευνητικό κενό στο οποίο ανταποκρίνεται ενώ διατυπώνονται οι στόχοι της έρευνας και οι υποθέσεις που καλείται να ερευνηθεί.

Σε αυτό το κεφάλαιο, επεξηγείται αρχικά το ερευνητικό κενό στη βιβλιογραφία που η παρούσα έρευνα επιχειρεί να καλύψει και διατυπώνονται βάσει αυτού ο ερευνητικός σκοπός, οι ερευνητικοί στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα. Κατόπιν, παρουσιάζεται η περιοχή έρευνας και οι λόγοι επιλογής της. Τέλος, γίνεται αναλυτική παρουσίαση της δόμησης των υποθέσεων η οποία απορρέει συνδυαστικά από την βιβλιογραφία και την ποιοτική ανάλυση.

4.1 Προβληματική της έρευνας

4.1.1 Ερευνητικό Κενό

Δικαίως, η οικονομία του διαμοιρασμού έχει αναγνωριστεί ως ένα σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας (Kuhzady et al., 2021), αφού η ραγδαία ανάπτυξη της και οι ευοίωνες προβλέψεις για τη μελλοντική της πορεία (βλέπε ενότητα 2.1) έχουν αναγάγει την οικονομία του διαμοιρασμού σε καίριο παράγοντα διαταραχής παραδοσιακών μοντέλων οικονομίας (Lutz & Newlands, 2018). Καθοδηγούμενη από τεχνολογικές βελτιώσεις αλλά και οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις (π.χ. αλλαγή στις καταναλωτικές στάσεις), η ανάπτυξη της οικονομίας του διαμοιρασμού εδραίωσε την οικονομική συναλλαγή από ομότιμο προς ομότιμο, μέσω συνεργατικών πλατφορμών που υποστηρίζονται από την τεχνολογία του διαδικτύου. Εν αντιθέσει με τα παραδοσιακά μοντέλα της οικονομίας που συμπεριλαμβάνουν οικονομικές συναλλαγές από κερδοσκοπικές εταιρίες προς τους καταναλωτές, το μοντέλο της οικονομίας του διαμοιρασμού αποτελείται από τον *προμηθευτή* που προσφέρει υπηρεσίες ή αγαθά, τον *πελάτη* που επιθυμεί να διαθέσει χρήματα για να τα αποκτήσει και την *πλατφόρμα* μέσω της οποίας γίνεται η προσωρινή παραχώρηση από έναν καταναλωτή σε έναν άλλον περιουσιακών στοιχείων έναντι χρηματικής αμοιβής ή δωρεάν (Frenken, 2017).

Μια βιομηχανία που έχει διαταραχθεί ιδιαίτερα από την άνοδο της οικονομίας του διαμοιρασμού είναι ο τουρισμός (Sigala, 2017). Όντως, οι δυο μεγαλύτεροι τομείς της οικονομίας διαμοιρασμού είναι η μεταφορά και η διαμονή που εκπροσωπούν τους κύριους κλάδους της τουριστικής βιομηχανίας. Δημοφιλείς πλατφόρμες όπως η Uber και η Airbnb έχουν επηρεάσει την τουριστική εμπειρία αφού προσφέρουν εναλλακτικούς, οικονομικούς και αξιόπιστους τρόπους μετακίνησης και διαμονής στους τουρίστες. Αντίστοιχα, η δημοτικότητα των πλατφορμών αυτών αύξησε το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον των ερευνητών στο πεδίο του τουρισμού. Υπάρχουν πολλές μελέτες που αποδεικνύουν τις δραστικές αλλαγές που έχουν υποστεί οι κλάδοι αυτοί λόγω της ανάπτυξης της οικονομίας του διαμοιρασμού τόσο στον τομέα της ζήτησης όσο και της προσφοράς (π.χ. Guttentag, 2015, Park, Kim & Pan, 2020, Zervas, Proserpio & Byers, 2017). Οι περισσότερες έρευνες όμως έχουν εστιάσει στον τομέα της

διαμονής που έχει κλονιστεί ιδιαίτερα από την άνοδο της οικονομίας του διαμοιρασμού. Συγκεκριμένα, ο όρος ‘ομότιμη διαμονή’ έχει εδραιωθεί ως μια εναλλακτική επιλογή διαμονής σε σχέση με αυτή που προσφέρουν τα παραδοσιακά καταλύματα διαμονής (π.χ. ξενοδοχεία) και αποτελείται από το διαδικτυακό σύστημα πλατφορμών που επιτρέπουν στον πάροχο (οικοδεσπότη) να ενοικιάσει τον προσωπικό του χώρο στον πελάτη (φιλοξενούμενο) για περιορισμένη χρήση (Belk, 2014).

Ο αριθμός των τουριστών που προτιμούν την εναλλακτική εμπειρία της ομότιμης διαμονής από τα παραδοσιακά καταλύματα έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, η Airbnb, που θεωρείται η πιο δημοφιλής πλατφόρμα ομότιμης διαμονής (Camilleri & Neuhofer, 2017), έχει πάνω από 150 εκατομμύρια χρήστες ενώ δραστηριοποιείται σε 220 χώρες (Airbnb, 2021). Η αυξανόμενη προτίμηση στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής οφείλεται στα διάφορα ωφέληματα που προσφέρει η ομότιμη διαμονή τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους (βλέπε ενότητα 2.2.1). Από τη μια, οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής παρέχουν στους χρήστες που διαθέτουν τα ακίνητα τους για βραχυπρόθεσμη μίσθωση τη δυνατότητα αύξησης του εισοδήματός τους καθώς επίσης και ευκαιρίες επιχειρηματικότητας και κοινωνικοποίησης (Fang et al., 2016, Farmaki & Stergiou, 2019, Zhang, Bufquin & Lu, 2019).

Από την άλλη, οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής προσφέρουν στους τουρίστες μια εναλλακτική επιλογή διαμονής που θεωρείται από πολλούς ως πιο οικονομική, άνετη και αυθεντική με δυνατότητες κοινωνικοποίησης μεταξύ οικοδεσπότη και φιλοξενούμενου (Lin, 2018, Moon et al., 2019, Tussyadiah & Pesonen, 2016). Παρά τα ωφέληματα προς τους χρήστες, η ραγδαία ανάπτυξη των πλατφορμών ομότιμης διαμονής έχει κατακριθεί για τα διάφορα προβλήματα που έχει επιφέρει στον ξενοδοχειακό κλάδο αλλά και στην κοινωνία υποδοχής (βλέπε ενότητα 2.2.2), όπως συνεισφορά στην περιβαλλοντική μόλυνση, στον συνωστισμό σε κατοικημένες περιοχές και στην αύξηση των τιμών των ακινήτων (Belarmino & Koh, 2020, Stergiou & Farmaki, 2019, Voytenko et al., 2015).

Στο πλαίσιο αυτό, η πρόσφατη βιβλιογραφία αναγνωρίζει την ανάγκη για εξέταση του φαινομένου της ομότιμης διαμονής υπό το πρίσμα της αειφόρου ανάπτυξης (Caldicott et al., 2020, Midgett et al., 2017, Shin & Kang, 2021) που αποτελεί σημαντικό στόχο των τουριστικών προορισμών παγκοσμίως (βλέπε ενότητα 2.5.1). Η σημαντικότητα της αειφόρου ανάπτυξης στον τουρισμό έχει επισημανθεί και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού που δεσμεύτηκε την προσπάθεια υλοποίησης των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης τους οποίους διατύπωσαν τα Ηνωμένα Έθνη στην πρόσφατα δημοσιευμένη Ατζέντα 2030 (βλέπε ενότητα 2.4.4).

Όμως, κατά την συγγραφή της παρούσας διατριβής, η σχέση ομότιμης διαμονής και αειφορίας είχε λάβει ελάχιστο ερευνητικό ενδιαφέρον με τις λιγιστές μελέτες που

εξέτασαν τη θεματική αυτή να εστιάζουν περισσότερο σε οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του φαινομένου (Chen et al., 2020, Curtis & Mont, 2020). Συγκεκριμένα, η σχέση του φαινομένου της ομότιμης διαμονής με τους επί μέρους στόχους της Ατζέντας 2030 παραμένει ανεξερεύνητη. Η απουσία έρευνας για το ρόλο της ομότιμης διαμονής στην επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης είναι παράδοση δεδομένης της αυξανόμενης προσοχής που έχει προσελκύσει η Ατζέντα 2030 στο τουριστικό ερευνητικό πεδίο (π.χ. Boluk, Cavaliere & Higgins-Desbiolles, 2017, Hall, 2019, Rosato et al., 2021) αλλά και της σημασίας που έχει αποδοθεί στο φαινόμενο της οικονομίας του διαμοιρασμού.

Οι Gossling και Hall (2019) έχουν δημοσιεύσει ένα εννοιολογικό άρθρο, συνδέοντας την οικονομία διαμοιρασμού με τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης, όμως έδωσαν έμφαση σε συγκεκριμένους στόχους (π.χ. SDG 8, SDG 10) που αποβλέπουν στην οικονομική ανάπτυξη και την εργασία, την υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή και την ευημερία μεταξύ άλλων, παραβλέποντας άλλους στόχους εξίσου εφαπτόμενους με την οικονομία του διαμοιρασμού όπως ο στόχος της ισότητας των δύο φύλων. Ο πέμπτος στόχος της Ατζέντας που αποβλέπει στην ισότητα των δυο φύλων δεν έχει εξεταστεί στο πλαίσιο της οικονομίας του διαμοιρασμού και της ομότιμης διαμονής. Αυτό αποτελεί έκπληξη, δεδομένης της σημασίας που φέρει η ισότητα των δυο φύλων, ειδικά σε τομείς όπως την ευημερία, την ειρήνη αλλά και το κοινωνικό σύνολο, ταυτόχρονα όμως και της συμβολής της στην επίτευξη της αειφορίας ως ένα από τους στόχους της Ατζέντας 2030 (Alarcón & Cole, 2019, Grant et al., 2017).

Παρόλο που η ανισότητα των φύλων είναι ένα καίριο ζήτημα των τουριστικών μελετών (Cole, 2018), έχει προσελκύσει σε μικρότερο βαθμό το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον σε σχέση με άλλες θεματικές (Figuerola-Domecq et al., 2015), παρά τις ενδείξεις που υποδεικνύουν την άμεση σχέση μεταξύ τουρισμού και ισότητας των φύλων (Ferguson, 2011, Xu et al., 2018, Zhang & Zhang, 2020). Όντως, οι γυναίκες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον τουρισμό είτε ως τουρίστριες είτε ως εργαζόμενες (Figuerola-Domecq et al., 2015), με την βιομηχανία του τουρισμού να έχει αναγνωριστεί ως ένας ιδεατός τομέας για την απασχόληση των γυναικών και κατ' επέκταση για την οικονομική και κοινωνική ανεξαρτησία τους (Goeldner & Ritchie, 2009). Συγκεκριμένα, ο τουρισμός έχει αποδειχτεί ευνοϊκός τομέας για την χειραφέτηση των γυναικών (Aghazamani & Hunt, 2017), αφού προσφέρει στις εργαζόμενες οικονομικά και κοινωνικά ωφέληματα και στις τουρίστριες κοινωνική αποδοχή και ελευθερία (βλέπε ενότητα 3.3.2).

Εντούτοις, η βιβλιογραφία αναγνωρίζει συνεχείς διακρίσεις κατά των γυναικών στο πλαίσιο του τουρισμού, όπως άνιση μισθοδοσία και περιορισμένη πρόσβαση σε διοικητικές θέσεις (Alrwajfah et al., 2020, Carvalho et al., 2019, 2018) και συνεπώς αδυναμία στην απόκτηση χειραφέτησης τους (Figuerola-Domecq et al., 2020, Goeldner & Ritchie, 2009, Phommavong & Sorensson, 2014, Rinaldi & Salerno, 2020). Ως

αποτέλεσμα, προκύπτει η ανάγκη για περαιτέρω έρευνα στη γυναικεία χειραφέτηση στα πλαίσια του τουρισμού και στον ρόλο της για την επίτευξη του στόχου της αειφορίας (Alarcon & Cole, 2019, Ferguson & Alarcon, 2015). Αν και τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των μελετών που εξετάζουν τη γυναικεία χειραφέτηση στον τουρισμό, ωστόσο η πλειοψηφία αυτής της βιβλιογραφίας χαρακτηρίζεται από αποκλειστικά ποιοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις και εστιάζει σε συγκεκριμένες μορφές τουρισμού αλλά και υποανάπτυκτες χώρες, κυρίως στην Αφρική και την Ασία ή/και συντηρητικές κοινωνίες στον Αραβικό κόσμο (βλέπε πίνακα 3.3). Ταυτόχρονα, παρατηρείται έλλειψη διαφορετικών θεωρητικών υπόβαθρων που να κατευθύνουν τις σχετικές ερευνητικές προσπάθειες, αφού οι περισσότερες μελέτες δανείζονται από προηγούμενα θεωρητικά πλαίσια όπως το μοντέλο χειραφέτησης της τοπικής κοινότητας μέσω οικοτουρισμού της Scheyvens (1999) ή πιο πρόσφατα το μοντέλο χειραφέτησης της κατοίκων μέσω του τουρισμού των Boley και McGehee (2014).

Τέτοιες προσπάθειες προσαρμογής υφιστάμενων μοντέλων και θεωρητικών προσεγγίσεων τείνουν να αγνοούν την επιρροή του πλαισίου όπου πραγματοποιείται η γυναικεία χειραφέτηση (βλέπε ενότητα 3.2.2). Σύμφωνα με την Bailey (1992) η κατανόηση της γυναικείας χειραφέτησης εξαρτάται από το πλαίσιο όπου πραγματοποιείται και την ομάδα που την αφορά. Επομένως, η εξέταση της έννοιας θα πρέπει να λάβει υπόψη τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τα χαρακτηριστικά της γυναικείας ομάδας που εξετάζεται, αλλά και τις συνθήκες που καθορίζουν το περιβάλλον όπου δραστηριοποιούνται οι γυναίκες. Παρόλα αυτά, δεν έχει πραγματοποιηθεί έρευνα στην γυναικεία χειραφέτηση ως αντίδοτο των ανισοτήτων μεταξύ των δυο φύλων στο πλαίσιο συγκεκριμένων τομέων της τουριστικής βιομηχανίας (π.χ. διαμονής). Απουσία έρευνας παρατηρείται επίσης και σε σχέση με τις πλατφόρμες της ομότιμης διαμονής, παρά το γεγονός ότι η τεχνολογία συμβάλλει στην χειραφέτηση των γυναικών (Crittenden, Crittenden & Ajjan, 2019, Shirazi, 2012), αλλά και την αυξανόμενη χρήση των πλατφορμών από γυναίκες που απαρτίζουν και το μεγαλύτερο ποσοστό χρηστών (Farmaki, 2019). Όντως, η γνωστή πλατφόρμα ομότιμης διαμονής Airbnb ισχυρίζεται ότι οι γυναίκες μπορούν να χειραφετηθούν μέσω της επιχειρηματικής τους δράσης ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα αλλά και ως φιλοξενούμενες (βλέπε ενότητα 2.5.4.1).

Σε σχέση με τα προαναφερθέντα, η παρούσα έρευνα διεξήχθη στην Ελλάδα όπου χρησιμοποιώντας μικτή μέθοδο έρευνας εξετάστηκαν οι αντιλήψεις Ελληνίδων γυναικών σχετικά με τους τρόπους χειραφέτησης τους από την δραστηριότητά τους ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα της Airbnb. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η διατριβή ανταποκρίνεται στα διάφορα ερευνητικά κενά που απορρέουν από την βιβλιογραφία, όπως παρουσιάστηκαν νωρίτερα, και συνεισφέρει:

- Στην περιορισμένη βιβλιογραφία της γυναικείας χειραφέτησης στον τουρισμό με εστίαση στον τομέα της διαμονής και πιο συγκεκριμένα στον ανερχόμενο κλάδο της ομότιμης διαμονής.
- Στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας της γυναικείας χειραφέτησης υιοθετώντας μικτή μέθοδο έρευνας που στόχο έχει την ανάπτυξη θεωρίας που θα βελτιώσει την κατανόηση του εξεταζόμενου ζητήματος και θα κατευθύνει μελλοντικές έρευνες.
- Στον εμπλουτισμό της υφιστάμενης βιβλιογραφίας της γυναικείας χειραφέτησης μέσω της εστίασης σε αναπτυγμένο προορισμό, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Στην βελτίωση της κατανόησης της συμβολής του τουρισμού στην επίτευξη του στόχου 5 'Ισότητα των φύλων' της Ατζέντας 2030.
- Στην διερεύνηση του ρόλου της οικονομίας του διαμοιρασμού στην αειφόρο ανάπτυξη των προορισμών.

4.1.2 Ερευνητικός σκοπός, στόχοι και ερωτήματα

Ο σκοπός της διατριβής αυτής είναι η εξέταση της επίτευξης της χειραφέτησης των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb μέσω της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής. Για την επίτευξη του σκοπού της διατριβής, υιοθετείται ο ορισμός της χειραφέτησης των Aghazamani και Hunt (2017: 343) και προσαρμόζεται στα πλαίσια της γυναικείας χειραφέτησης στην ομότιμη διαμονή. Η παρούσα έρευνα λοιπόν αναγνωρίζει την γυναικεία χειραφέτηση ως:

«μια πολυδιάστατη, συναφής με την ομότιμη διαμονή και δυναμική διαδικασία που παρέχει στις γυναίκες οικοδεσπότες – ατομικά και συλλογικά – μεγαλύτερο μέσο, ελευθερία και ικανότητα για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους μέσω της ενασχόλησης τους με το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής».

Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα εστιάζει στην εξέταση όλων των ειδών της γυναικείας χειραφέτησης, εν αντιθέσει με προηγούμενες μελέτες που τείνουν να εμβαθύνουν σε συγκεκριμένες παραμέτρους βάσει του σκοπού και του πλαισίου της έρευνας (Wigginton & Lafrance, 2019). Επιπλέον, η παρούσα έρευνα αναγνωρίζει την ανάγκη για έμφαση στην διαδικασία της απόκτησης γυναικείας χειραφέτησης, σε αντίθεση με προηγούμενες ερευνητικές προσπάθειες που καθοδηγήθηκαν από έμφαση στα αποτελέσματα. Επομένως, η έρευνα εστιάζει όχι μόνο στα αποτελέσματα, αλλά και στη διαδικασία και στους πόρους με τους οποίους οι οικοδέσποινες της Airbnb χειραφετούνται, βάσει της θεωρίας της γυναικείας χειραφέτησης της Kabeer (1999). Για τον σκοπό αυτό, η έρευνα υιοθετεί ως υπόδειγμα τη δημοφιλή θεωρία της Kabeer (1999), προσαρμοσμένη στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής, βάσει της υπάρχουσας βιβλιογραφίας (διάγραμμα 4.1), για να διερευνήσει τις συνθήκες, την διαδικασία και τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την γυναικεία χειραφέτηση από την δραστηριότητα της φιλοξενίας στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής (Διάγραμμα 4.1).

Διάγραμμα 4.1: Υπόδειγμα γυναικείας χειραφέτησης στην ομότιμη διαμονή

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία (προσαρμοσμένο από Kabeer, 1999)

Συγκεκριμένα, η θεωρία της Kabeer (1999) αναγνωρίζει τρεις αλληλένδετες διαστάσεις στην γυναικεία χειραφέτηση που χαρακτηρίζονται ως ‘πόροι’, ‘μέσο’ και ‘επιτεύγματα’. Οι ‘πόροι’ αποτελούν τα προαπαιτούμενα για την επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης και μπορεί να είναι υλικοί, οικονομικοί ή/και ατομικοί (βλέπε ενότητα 3.1.5). Η δραστηριότητα της φιλοξενίας μέσω ομότιμης διαμονής προϋποθέτει την ύπαρξη ή απόκτηση υλικού πόρου (π.χ. ακίνητο), αλλά και οικονομικού κεφαλαίου για ανακαίνιση ή τροποποίηση του ακινήτου βάσει των κριτηρίων των πλατφορμών (Krause & Aschwanden, 2020, Liang et al., 2020). Επίσης, είναι απαραίτητη η στήριξη του οικείου περιβάλλοντος του ενδιαφερόμενου οικοδεσπότη. Για παράδειγμα, σε αρκετούς προορισμούς όπως η Βαρκελώνη, είναι νομικά απαραίτητη η συγκατάθεση γειτόνων για μετατροπή του διαμερίσματος σε Airbnb κατάλυμα (Gurran & Phibbs, 2017, Xu et al., 2019). Αν και πρόσφατες μελέτες αναγνωρίζουν ότι ένα σημαντικό μερίδιο των οικοδεσποτών της ομότιμης διαμονής δεν κατέχει ιδιόκτητο ακίνητο, αλλά το διαχειρίζεται μέσα στο πλαίσιο επαγγελματικής δραστηριότητας, είτε ως συνοικοδεσπότες¹⁷ είτε ως εταιρεία (Gibbs et al., 2018, Sigala, 2017, Xie et al., 2021). Επομένως, η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό ή/και διαχείριση ακινήτων βραχυπρόθεσμης ενοικίασης μπορεί να αποτελέσει σημαντικό ‘πόρο’ για την

¹⁷ Οι συνοικοδεσπότες βοηθούν τους ιδιοκτήτες καταλυμάτων αναλαμβάνοντας τη φροντίδα του σπιτιού και των επισκεπτών τους με αντάλλαγμα ένας μέρος από τα έσοδα των κρατήσεων.

χειραφέτηση των γυναικών οικοδεσποτών. Σύμφωνα με τους Xie et al. (2021), οι επαγγελματίες οικοδεσπότες της Airbnb λαμβάνουν περισσότερο εισόδημα από τους μη επαγγελματίες.

Ακολούθως, το 'μέσο' είναι σημαντικό για την διαδικασία επίτευξης της γυναικείας χειραφέτησης αφού δίνει στις γυναίκες ικανότητες και δυνατότητες να υλοποιήσουν τους στόχους τους μέσω αντίστασης, διαπραγμάτευσης, ανάλυσης και αυτοκριτικής (βλέπε ενότητα 3.1.5). Βασικό ρόλο στην διαδικασία χειραφέτησης λοιπόν διαδραματίζουν τα κίνητρα που ωθούν τις γυναίκες προς την φιλοξενία μέσω ομότιμης διαμονής. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, οι γυναίκες να ενοικιάσουν τα ακίνητα τους βάσει μακροχρόνιας μίσθωσης όμως επιλέγουν την φιλοξενία μέσω ομότιμης διαμονής ως δίοδο στην απόκτηση χειραφέτησης. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, τα αντιληπτά οφέληματα κυρίως οικονομικής και κοινωνικής φύσης είναι το βασικό κίνητρο των οικοδεσποινών ομότιμης διαμονής (Moon et al., 2019, Tussyadiah & Pesonen, 2018, Zhang et al., 2019, Zhu et al., 2019). Άρα τα κίνητρα διαδραματίζουν καθοριστικό παράγοντα που καθοδηγεί την απόφαση των γυναικών να δράσουν ως προς την επίτευξη του στόχου τους μέσω της δραστηριότητας της οικοδέσποινας.

Επίσης, ο ρόλος της πλατφόρμας ομότιμης διαμονής που επιτρέπει στις γυναίκες να χειραφετηθούν μέσω της δραστηριότητας της οικοδέσποινας είναι σημαντικός. Σύμφωνα με την Airbnb (2019), η χειραφέτηση των οικοδεσποινών από την απόκτηση οικονομικών και κοινωνικών ωφελημάτων αποτελεί κύριο στόχο της πλατφόρμας. Η έρευνα της Farmaki (2019) καταλήγει ότι τα κοινωνικοοικονομικά οφέληματα που προσφέρει η πλατφόρμα Airbnb βοηθούν τις γυναίκες οικοδεσπότες να χειραφετηθούν. Ο ρόλος των ομάδων ή συνδέσμων οικοδεσποτών είναι ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που βοηθά τις γυναίκες στην επίτευξη του στόχου της χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας, αφού αυτές οι ομάδες προσφέρουν γνώση και συμβουλές στους οικοδεσπότες – ειδικά στους νέους οικοδεσπότες – όσον αφορά τις πρακτικές της φιλοξενίας αλλά και τις πολιτικές της πλατφόρμας (Farmaki & Kaniadakis, 2020).

Τέλος, ως επιτεύγματα της γυναικείας χειραφέτησης αναγνωρίζονται τα επιθυμητά αποτελέσματα που μπορεί να προσφέρει η φιλοξενία μέσω ομότιμης διαμονής και που συνάδουν με τους τύπους χειραφέτησης (βλέπε ενότητα 3.1.5). Άρα, τα οφέληματα των οικοδεσποινών μπορεί να είναι οικονομικά, κοινωνικά, ψυχολογικά, πολιτικά αλλά και εκπαιδευτικά. Αν και η σχετική βιβλιογραφία αναγνωρίζει την οικονομική ενίσχυση μέσω απόκτησης/αύξησης εισοδήματος και την κοινωνικοποίηση ως κύρια οφέληματα που απολαμβάνουν οι οικοδέσποινες ομότιμης διαμονής (Bremser & Wüst, 2021, Farmaki & Kaniadakis, 2020,), η δραστηριότητα μπορεί να επιφέρει και ψυχολογικά ή/και εκπαιδευτικά οφέληματα όπως η μείωση της μοναξιάς και η διερεύνηση πολιτιστικής κατανόησης μεταξύ άλλων (Dolnicar & Talebi, 2020, Farmaki & Stergiou, 2019). Παρόλο που δεν υπάρχουν μελέτες που να συνδέουν την Airbnb με την απόκτηση πολιτικών ωφελημάτων, η έρευνα της Antoniou (2021) που

εστιάζει στην πλατφόρμα Couchsurfing αναγνωρίζει τις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής ως πιθανά εργαλεία επίτευξης αλληλεγγύης και πολιτικής σταθερότητας.

Έχοντας ως γνώμονα τα πιο πάνω, ο κύριος ερευνητικός στόχος που κατευθύνει την παρούσα έρευνα είναι διττός: α) να αξιολογήσει την επίτευξη οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής, ψυχολογικής και εκπαιδευτικής χειραφέτησης των γυναικών από την δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα Airbnb αλλά και β) να εξετάσει την επιρροή της χειραφέτησης στην ποιότητα ζωής τους, όπως διατυπώνεται στον ορισμό της γυναικείας χειραφέτησης των Aghazamani και Hunt (2017) που αποδίδεται πιο πάνω.

Συγκεκριμένα, οι ερευνητικοί στόχοι που κατευθύνουν την παρούσα διατριβή είναι οι ακόλουθοι:

- Να αναλύσει τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής.
- Να διερευνήσει τις προϋποθέσεις που χρειάζονται για να αποκτήσουν οι γυναίκες χειραφέτηση μέσω της δραστηριότητας τους ως οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb.
- Να αναγνωρίσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb.
- Να εξετάσει την επιρροή της χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των γυναικών οικοδεσποτών.

Με αφετηρία αυτόν τον στόχο, η παρούσα διατριβή επιδιώκει να απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής;
2. Υπό ποιες προϋποθέσεις αποκτούν οι γυναίκες χειραφέτηση μέσω της δραστηριότητας τους ως οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb;
3. Ποιοι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb;
4. Ποια η επιρροή της χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των γυναικών οικοδεσποτών;

4.1.3 Περιοχή Έρευνας

Η έρευνα εστιάζει στην Ελλάδα, μια χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που βρίσκεται στο νοτιότερο άκρο της Βαλκανικής χερσονήσου με ακτές στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Ελλάδα κατέχει την ενδέκατη θέση στις χώρες με μεγαλύτερη ακτογραμμή ενώ συμπεριλαμβάνει πλήθος νησιών από τα οποία πολλά είναι κατοικημένα (Εικόνα 4.1). Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η Ελλάδα

επένδυσε στην ανάπτυξη του τουρισμού για να αξιοποιήσει τους φυσικούς της πόρους και να διεκδικήσει τα οφέλη από την αυξανόμενη ζήτηση από Βορειοευρωπαίους για παράκτιο τουρισμό τις δεκαετίες των 1960-70. Οι πρώτες προσπάθειες για ανάπτυξη καταγράφονται κατά την δεκαετία του 1950, οπότε ιδρύθηκε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού για να συντονίζει τις προσπάθειες ανάπτυξης και να προωθήσει την Ελλάδα ως τουριστικό προορισμό κυρίως στην ευρωπαϊκή αγορά με έμφαση την θάλασσα, τον ήλιο αλλά και παράλληλα να προάγει τον πλούσιο πολιτισμό της (Buhalis, 2001).

Αργότερα, τις δεκαετίες 1970 και 1980, υπήρξε ανοδική ανάπτυξη ξενοδοχειακών υποδομών μέσα από μια σωρεία προωθητικών ενεργειών όπως επιδοτήσεις και δάνεια (Χατζηδάκης, 2015). Το 1989, συστάθηκε το Υπουργείο Τουρισμού βάσει του Ν. 1835/1989, αφού αναγνωρίστηκε ο σημαντικός ρόλος της τουριστικής βιομηχανίας ως πυλώνας της οικονομίας (Κατσιγιάννης, 2017). Αξίζει να επισημανθεί ότι την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων που διοργανώθηκαν στην Αθήνα το 2004 έγιναν σημαντικές βελτιώσεις σε υποδομές συνεπώς αυξήθηκε η οικονομική δραστηριότητα από τον τουρισμό που οδήγησε την χώρα σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης (Boukas et al., 2012).

Εικόνα 4.1: Χάρτης της Ελλάδας

Πηγή: <http://magrathea.eetaa.gr>

Παρά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2012, η οποία έφερε μηδαμινές απώλειες, η γενικότερη εικόνα της Ελλάδας είναι ανοδική όπως φαίνεται στο διάγραμμα 4.4. Πιο συγκεκριμένα, οι τουριστικές αφίξεις στην Ελλάδα εκτοξεύτηκαν στους 31.3 εκατομμύρια τουρίστες το 2019, σηματοδοτώντας μια ελπιδοφόρο χρονιά για τον

τουρισμό της χώρας και ενισχύοντας την οικονομική της ανάπτυξη αφού η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας το 2019 ήταν 12.5% (ΣΕΤΕ, 2019). Στις αρχές του 2020 ξέσπασε η πανδημία του COVID-19, οδηγώντας τις αφίξεις σε απότομη μείωση που έφτανε τα 7.4 εκατομμύρια, ενώ το 2021 παρατηρήθηκε άνοδος, φτάνοντας στα 14.7 εκατομμύρια (Διάγραμμα 4.2). Η συνεισφορά του τουρισμού είναι ιδιαίτερα σημαντική για πολλές περιφέρειες της χώρας που βασίζονται στον τουρισμό για οικονομική επιβίωση. Όσον αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες, το 2019 διέθετε 9971 ξενοδοχειακές μονάδες (ΣΕΤΕ, 2020), ενώ την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε ραγδαία αύξηση των πολυτελών ξενοδοχείων στην χώρα (Κουρλιμπίνη, 2020).

Διάγραμμα 4.2.: Τουριστικές Αφίξεις στην Ελλάδα

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία (ΣΕΤΕ, 2021)

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (2020), ο αριθμός των καταλυμάτων βραχυχρόνιας μίσθωσης έφτασε τον αριθμό των ξενοδοχειακών μονάδων, με την Airbnb να είναι η πρώτη σε προτίμηση πλατφόρμα. Στην Ελλάδα, η Airbnb εισήλθε το 2010 με 132 καταλύματα, ενώ μέχρι το 2018 ο αριθμός καταλυμάτων έφτασε τα 126,231 (αύξηση 999%). Στις πρώτες αναζητήσεις κατατάσσεται η περιοχή 'Κουκάκι' στην Αθήνα που έχει αναδειχθεί σε μια από τις 10 πιο περιζήτητες γειτονιές παγκοσμίως (Airbnb, 2019), ενώ ως επί το πλείστον οι περιοχές που έχουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση καταλυμάτων βρίσκονται σε αστικά κέντρα και σε νησιώτικούς προορισμούς. Συγκεκριμένα, στην Αθήνα υπάρχουν 14,348 καταλύματα ενώ ακολουθούν τα Χανιά με 10,909, η Χαλκιδική με 8881, η Κέρκυρα με 7374 και το Ηράκλειο με 5800 (Airbnb, 2019). Η υπερεκπροσώπηση ιδίως νησιώτικων περιοχών σηματοδοτεί τη ζήτηση που έχει η ομότιμη διαμονή στην

Ελλαδικό χώρο. Σύμφωνα με την Eurostat (2020), η περιφέρεια της Κρήτης με ποσοστό 91.4% είχε τη μεγαλύτερη εκπροσώπηση σε διαμονή σε καταλύματα τέτοιου τύπου από εξερχόμενους και εισερχόμενους τουρίστες. Στον Πίνακα 4.1 απεικονίζονται τα διαθέσιμα καταλύματα ανά περιφέρεια σε σχέση με το είδος τους.

Πίνακας 4.1: Αριθμός καταλυμάτων ανά περιφέρεια

Περιφέρεια	Περιφέρειες					Είδος καταλύματος			
	Καταλύματα	Δυναμικότητα υποδωματίων	Δυναμικότητα κλινών	ΜΟ Υποδωματίων ανά κατάλυμα	ΜΟ Κλινών ανά κατάλυμα	Αυτόνομο	Δωμάτιο σε ξενοδοχείο	Ιδιωτικό δωμάτιο	Κοινόχρηστο δωμάτιο
Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	3.850	6.555	18.671	1,7	4,8	3.499	30	313	8
Αττικής	32.786	53.755	141.553	1,6	4,3	29.307	339	2.991	149
Βορείου Αιγαίου	3.384	5.122	13.746	1,5	4,1	2.959	60	365	0
Δυτικής Ελλάδας	3.075	5.743	15.162	1,9	4,9	2.784	15	276	0
Δυτικής Μακεδονίας	320	531	1.482	1,7	4,6	253	5	56	6
Ηπείρου	2.470	4.029	11.133	1,6	4,5	2.132	56	279	3
Θεσσαλίας	7.027	12.245	32.208	1,7	4,6	6.082	162	768	15
Ιονίων Νήσων	24.349	47.599	117.642	2,0	4,8	22.202	428	1.701	18
Κεντρικής Μακεδονίας	16.938	30.749	82.822	1,8	4,9	15.814	98	1.007	19
Κρήτης	29.611	58.712	149.140	2,0	5,0	26.790	705	2.088	28
Νοτίου Αιγαίου (Δωδεκάνησα)	9.288	16.486	42.462	1,8	4,6	8.209	162	908	9
Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδες)	30.160	58.767	148.168	1,9	4,9	25.510	1.261	3.349	40
Πελοποννήσου	11.597	21.805	57.096	1,9	4,9	3.874	57	447	4
Στερεάς Ελλάδας	4.382	8.909	22.642	2,0	5,2	10.658	132	794	13
Σύνολο	179.237	331.007	853.927	1,8	4,8	160.073	3.510	15.342	312

Πηγή: ΣΕΤΕ (2020)

Η ραγδαία αυτή αύξηση των καταλυμάτων της Airbnb ενίσχυσε τον τουρισμό στην Ελλάδα, αφού έφερε έσοδα και παράτεινε την περίοδο διαμονής (Piieva, 2020), ενώ στήριξε οικονομικά τις τοπικές γειτονιές και τις μικροεπιχειρήσεις (Balampanidis et al., 2021, Stergiou & Farmaki, 2019). Από την άλλη, καταγράφηκαν έντονα προβλήματα σε διάφορες περιοχές, συμπεριλαμβανομένων των ακολούθων: άνοδος των ενοικίων, δυσκολία εύρεσης φοιτητικής κατοικίας ιδίως σε μεγάλα αστικά κέντρα και αλλοίωση του τοπικού χαρακτήρα των γειτονιών (Amore et al., 2020, Ioannides et al., 2018, Stergiou & Farmaki, 2020), τα οποία ώθησαν τους κάτοικους της Αθήνας και Θεσσαλονίκης σε διαμαρτυρίες, ακολουθώντας το παράδειγμα κατοίκων άλλων ευρωπαϊκών πόλεων. Και ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις έχουν ήδη θεσπιστεί διάφορα νομοθετικά πλαίσια, στην Ελλάδα η Airbnb προχώρησε σε επίσημη συμφωνία με την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) μόλις τον Ιούνιο του 2021 όπου με την σύμπραξη των δυο μερών η ΑΑΔΕ απέκτησε πρόσβαση στα καταλύματα της πλατφόρμας στην Ελλάδα και καθίσταται πλέον υποχρεωτική η έκδοση Αριθμού Μητρώου Ακινήτου (ΑΜΑ) για κάθε ακίνητο. Επιπλέον, οι οικοδεσπότες υποχρεούνται να δηλώνουν τα έσοδα τους από την φιλοξενία στην πλατφόρμα στον φόρο εισοδήματος. Σε μια προσπάθεια περιορισμού των καταλυμάτων η ΑΑΔΕ

εφάρμοσε ως κανόνα το κάθε φυσικό πρόσωπο να μπορεί να έχει μέχρι δυο αριθμούς AMA στον προσωπικό του Αριθμό Φορολογικού Μητρώου.

Επομένως, βάσει των πιο πάνω δεδομένων, η Ελλάδα θεωρήθηκε ως κατάλληλη για το πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η Ελλάδα για την μελέτη της γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας ομότιμης διαμονής για διάφορους λόγους. Πρώτον, η χώρα αποτελεί κύριο τουριστικό προορισμό και πιο συγκεκριμένα τον όγδοο σε τουριστικές αφίξεις από τις χώρες της Ευρώπης (UNWTO, 2020). Δεύτερον, η χώρα διαθέτει πληθώρα καταλυμάτων ομότιμης διαμονής και πιο συγκεκριμένα στην πλατφόρμα Airbnb. Τρίτον, η Ελλάδα θεωρείται ανεπτυγμένη χώρα με υψηλό κατά κεφαλή εισόδημα και δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης που κατατάσσεται σε 33^η χώρα παγκοσμίως (UNDP, 2021). Εν αντιθέσει με προηγούμενες έρευνες που εξετάζουν την γυναικεία χειραφέτηση σε πλαίσια αναπτυσσόμενων χωρών ή αγροτικών περιοχών (π.χ. Annes & Wright, 2015, Moswete & Lacey, 2015), η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται σε μια ανεπτυγμένη ευρωπαϊκή χώρα.

4.1.4 Ανάπτυξη υποθέσεων

Η ποσοτική έρευνα δίνει έμφαση στην επαλήθευση υποθέσεων εργασίας που αναπτύσσονται σύμφωνα με τα ζητούμενα μιας έρευνας. Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν στοιχειοθετηθεί στην αρχή του κεφαλαίου (βλέπε ενότητα 4.1.2), στην ενότητα αυτή προσδιορίζονται οι υποθέσεις εργασίας που στηρίζονται τόσο στα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας της παρούσας διατριβής όσο και στη σχετική βιβλιογραφία.

4.1.4.1 Κίνητρα

Σύμφωνα με τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας αυτής της διατριβής, τα κίνητρα για δραστηριοποίηση σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής ως οικοδέσποινες αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα για την χειραφέτηση των γυναικών μέσω της φιλοξενίας (βλέπε ενότητα 6.3). Ως κίνητρο προσδιορίζεται η διαδικασία κινητοποίησης ενός ατόμου σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα για να πετύχει τους στόχους του (Ryan & Deci, 2000). Οι Koontz και O' Donnell (1983), προσδιόρισαν την έννοια του κινήτρου ως μια εσωτερική κατάσταση που παρακινεί και υποβοηθά τη συμπεριφορά ενός ατόμου προς την επίτευξη διαφόρων στόχων. Η πλειοψηφία των ερευνητών θεωρεί τα κίνητρα ως την κινητήρια δύναμη πίσω από κάθε μορφή ανθρώπινης συμπεριφοράς (Γεμέλου, 2010).

Στη βιβλιογραφία στον τομέα της ομότιμης διαμονής, τα κίνητρα έχουν αναγνωριστεί σε πολλές έρευνες ως σημαντικά για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα της φιλοξενίας ως οικοδέσποινα, με τα οικονομικά και κοινωνικά κίνητρα να πρωτοστατούν (Fang et al., 2016, Farmaki & Stergiou, 2019, Moon et al., 2019). Σε σχέση με τη γυναικεία χειραφέτηση, τα κίνητρα ενασχόλησης με τη φιλοξενία υποδηλώνουν τον κύριο λόγο για τον οποίο οι γυναίκες αποφάσισαν να γίνουν οικοδέσποινες σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, από όπου φαίνεται να χειραφετούνται. Επομένως, η απόκτηση

βαθύτερης κατανόησης της επιρροής των κινήτρων των οικοδεσποινών στη γυναικεία χειραφέτηση είναι απαραίτητη αφού τα κίνητρα φαίνεται να δρουν ως μια προϋπόθεση για την γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας. Συνεπώς, βάσει των πιο πάνω προκύπτει οι ακόλουθες υποθέσεις:

H_{1α}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην οικονομική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1β}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1γ}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην πολιτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1δ}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην ψυχολογική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1ε}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

4.1.4.2 Προορατική στάση

Ακόμη ένα εύρημα της ποιοτικής ανάλυσης ήταν η προσωπική θέληση και στάση των γυναικών ως προς την εκμετάλλευση ευκαιριών και ικανοτήτων χειραφέτησης (βλέπε ενότητα 6.9). Σύμφωνα με τον Schwarzer (1999), η προορατική στάση αποτελεί το χαρακτηριστικό γνώρισμα στον χαρακτήρα του ατόμου οπότε μπορεί να τον καθοδηγήσει να αναπτύξει συγκεκριμένα κίνητρα και δράση. Θεωρείται ότι είναι οι πιθανές αλλαγές που μπορεί το άτομο να κάνει στο περιβάλλον του αξιοποιώντας τα μέσα που έχει, δείχνοντας υπευθυνότητα και ακολουθώντας τις αξίες και το όραμα του (Schwarzer, 1999). Ένα άτομο χρησιμοποιεί σωστά τα μέσα που διαθέτει όταν γνωρίζει πώς και που μπορεί να τα χρησιμοποιήσει για να πετύχει το στόχο του ενώ όταν κατέχει υπευθυνότητα έχει και τον έλεγχο της ανάπτυξής του. Οι αξίες του ατόμου επίσης καθορίζουν τον τρόπο που ενεργεί ενώ η δημιουργία του οράματος του στηρίζεται στην επίτευξη φιλόδοξων στόχων.

Επομένως, η προορατική στάση ενός ατόμου είναι σημαντική αφού μπορεί να φέρει θετικά αποτελέσματα στην χειραφέτηση των εργαζομένων αλλά και της εταιρικής επίδοσης (Huang, 2017, Packham et al., 2010). Στο πλαίσιο του τουρισμού, η προορατική στάση των εταιρικών στελεχών έχει αναγνωριστεί ως καθοριστική για την επίτευξη της αειφορίας του τουρισμού (Budeanu, 2005, Buil-Fabregà et al., 2017, Postma et al., 2017) αλλά και για τη συμπεριφορά εργαζομένων σε σχέση με τις επιδόσεις τους και την ικανοποίηση πελατών (Chien et al., 2021, Li et al., 2021). Μάλιστα, η προορατική στάση έχει αναγνωριστεί ως ιδιαίτερα σημαντική σε περιόδους κρίσεων αφού μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερους χειρισμούς (Brzozowski & Cucculelli, 2016, Meutia, 2017). Στην παρούσα διατριβή, η προορατική στάση των γυναικών οικοδεσποτών αναγνωρίζεται ως σημαντική επιρροή στην απόκτηση γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας. Όπως επεξηγείται στην ενότητα 3.1.7, η

γυναικεία χειραφέτηση είναι μια προσωπική επιλογή που προϋποθέτει όπως η άμεσα ενδιαφερόμενη επιθυμεί την χειραφέτηση και αποφασίζει να δράσει προς την απόκτηση αυτής (Cornwall, 2016). Επομένως, οι επόμενες υποθέσεις διαμορφώνονται ως εξής:

H_{2α}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την οικονομική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2β}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2γ}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την πολιτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2δ}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την ψυχολογική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2ε}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

4.1.4.3 Ποιότητα ζωής

Η γυναικεία χειραφέτηση προϋποθέτει την ενδυνάμωση των γυναικών ενώ αποσκοπεί στην παροχή ευκαιριών για να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους (βλέπε ενότητα 3.1.2). Η έννοια της ποιότητας ζωής είναι πολυδιάστατη και εξαρτάται από πλήθος διαφόρων παραγόντων. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2021), η ποιότητα ζωής ορίζεται ως «η υποκειμενική αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι για τη θέση τους στη ζωή, μέσα στα πλαίσια των πολιτισμικών χαρακτηριστικών και του συστήματος αξιών της κοινωνίας στην οποία ζουν και σε συνάρτηση με τους προσωπικούς στόχους, τις προσδοκίες, τα πρότυπα και τις ανησυχίες τους». Στην κοινωνιολογία, ποικίλες έρευνες μελέτησαν τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ποιότητας ζωής φέρνοντας στο προσκήνιο τις δύο βασικές διαστάσεις της: (1) την υποκειμενική διάσταση που χαρακτηρίζεται από τις επιθυμίες του ατόμου και (2) την αντικειμενική διάσταση που χαρακτηρίζεται ως οι ανάγκες του ατόμου.

Σύμφωνα με τους Ventegodt, Hilden και Merrick(2003) η αποτίμηση της ποιότητας ζωής του κάθε ατόμου ανατροφοδοτείται από την υποκειμενική αίσθηση πληρότητας και ασφάλειας που προσλαμβάνει σε συνάρτηση με την ικανοποίηση και απόλαυση που του δημιουργεί η συμμετοχή του σε όλες τις δραστηριότητες της καθημερινότητας. Στα πλαίσια του τουρισμού, η ποιότητα ζωής έχει απασχολήσει το ενδιαφέρον από την πλευρά της ζήτησης αλλά και της προσφοράς. Για παράδειγμα, υπάρχουν αρκετές έρευνες που μελέτησαν τις επιπτώσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής της τοπικής κοινότητας ή/και των τουριστών (π.χ. Croes et al., 2018, Neal et al., 2007, Uysal et al., 2016). Επιπλέον, έχει ευρέως αποδειχθεί η θετική σύνδεση ποιότητας ζωής και επαγγελματικής εξέλιξης (π.χ. Lin et al., 2013, Morrison, 2006, Peters et al., 2018) αφού σε κλάδους όπως η φιλοξενία και ο τουρισμός η επαγγελματική και προσωπική ζωή είναι αλληλένδετες (Peters & Buhalis, 2013).

Αυτό που απορρέει από τη βιβλιογραφία είναι ότι η ποιότητα ζωής σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την ικανοποίηση σε διαφορετικές εκφάνσεις τη ζωής του ατόμου συμπεριλαμβανομένων της υγείας, της εργασίας, της οικογένειας και της ισορροπίας μεταξύ εργασίας και ζωής (Peters, & Schuckert, 2014). Ο ορισμός της γυναικείας χειραφέτησης των Aghazamani & Hunt (2017) όπως διατυπώνεται στην ενότητα 4.1.2 και που υιοθετήθηκε στην παρούσα έρευνα αναγνωρίζει ως κύριο σκοπό της γυναικείας χειραφέτησης την βελτίωση της ποιότητας ζωής των γυναικών. Συνεπώς, οι υποθέσεις ορίζονται ως:

H_{3α}: Η οικονομική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3β}: Η κοινωνική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3γ}: πολιτική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3δ}: Η ψυχολογική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3ε}: εκπαιδευτική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

4.1.4.4 Προηγούμενη εμπειρία

Τα ευρήματα της ποιοτικής ανάλυσης αναγνώρισαν επίσης ως σημαντικό παράγοντα επιρροής στη γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας την προηγούμενη εμπειρία που κατέχουν οι οικοδέσποινες. Κυρίαρχη βασική υπόθεση αυτής της οπτικής είναι ότι τα άτομα που έχουν προηγούμενη εμπειρία με κάτι τείνουν να έχουν έντονη προδιάθεση ως προς αυτό (Laurent & Karferer, 1985). Επομένως, η προηγούμενη εμπειρία μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας πρόβλεψης της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου. Η προηγούμενη εμπειρία έχει μελετηθεί στον κλάδο του τουρισμού ως παράγοντας επηρεασμού τόσο σε εργασιακό όσο και σε καταναλωτικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, η προηγούμενη εμπειρία φαίνεται να επηρεάζει την εργασιακή συμπεριφορά και επίδοση των εργαζομένων στον τουρισμό ή να καθορίζει την εργασιακή ικανοποίησή τους (Bellou et al., 2018, Sun et al., 2020).

Παράλληλα, η προηγούμενη εμπειρία φαίνεται να επηρεάζει ή να καθορίζει την διαδικασία λήψης τουριστικών αποφάσεων και τουριστικής συμπεριφοράς (Cecdet Altunel & Erkurt, 2015, Havitz & Dimanche, 1990, Huang & Hsu, 2009, Mazursky, 1989, Rodriguez Molina et al., 2013, San Martin et al., 2013). Στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής, η προηγούμενη εμπειρία αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει θετικά την μελλοντική χρήση πλατφορμών από ταξιδιώτες (Jun, 2020, Poon & Hang, 2017). Σύμφωνα με τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας αυτής της διατριβής, η προηγούμενη εμπειρία των οικοδεσποινών στον τουρισμό (π.χ. εργασιακή εμπειρία, διαμονή σε τουριστικό προορισμό) έχει ρυθμιστική επιρροή μεταξύ κινήτρων και οικονομικής,

κοινωνικής, πολιτικής, ψυχολογικής και εκπαιδευτικής χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας αφού ενθαρρύνει τις γυναίκες να ενασχοληθούν με την ομότιμη φιλοξενία (βλέπε ενότητες 6.3 και 6.9). Βάσει αυτών των ευρημάτων, παρατίθενται οι επόμενες υποθέσεις της παρούσας διατριβής:

H_{4α}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και οικονομικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4β}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και κοινωνικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4γ}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και πολιτικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4δ}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και ψυχολογικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4ε}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων εκπαιδευτικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

Οι διάφορες μεταβλητές που αναγνωρίστηκαν από την ποιοτική έρευνα ως σημαντικές για την γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας και που υποστηρίχθηκαν από τη σχετική βιβλιογραφία παρουσιάζονται διαγραμματικά στο πιο κάτω εννοιολογικό μοντέλο. Το Διάγραμμα 4.3 δείχνει τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών και τις ανάλογες υποθέσεις που εξετάζονται μέσω ποσοτικής έρευνας.

Διάγραμμα 4.3: Εννοιολογικό Πλαίσιο

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται ο σχεδιασμός της έρευνας και αιτιολογείται η επιλογή της μικτής μεθόδου έρευνας. Επιπλέον, επεξηγούνται η επιλογή της μεθόδου και του εργαλείου συλλογής δεδομένων αλλά και η διαδικασία της δειγματοληψίας για κάθε μέθοδο έρευνας. Τέλος, παρουσιάζεται η μέθοδος ανάλυσης των ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, ενώ διατυπώνονται τυχόν προβληματισμοί που προκύπτουν από τις μεθόδους και επεξηγείται ο έλεγχος που πραγματοποιήθηκε για τη διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας. Συμπερασματικά, το κεφαλαίο στοχεύει στην παρουσίαση και αιτιολόγηση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα.

5.1 Σχεδιασμός και διαδικασία έρευνας

5.1.1 Φιλοσοφία της έρευνας

Ο προσδιορισμός της φιλοσοφίας της έρευνας είναι σημαντικός διότι παρουσιάζει την αντίληψη του ερευνητή όσον αφορά τον τρόπο που πιστεύει ότι πρέπει να συλλεχθούν, να αναλυθούν και να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα. Ουσιαστικά, η φιλοσοφία της έρευνας αντικατοπτρίζει το πλαίσιο που κατευθύνει το πώς πρέπει να διεξαχθεί μια έρευνα (Collis & Hussey, 2014) και αποτελείται από: α) την *οντολογία*, δηλαδή την αντίληψη του ερευνητή για τη φύση της πραγματικότητας, β) την *επιστημολογία* που αφορά την θεωρία της γνώσης και βασίζεται στο πώς ο ερευνητής θα εξετάσει τη γνώση για να φτάσει στην πραγματικότητα και γ) την *αξιολογία* που αφορά τις αξίες που αποδίδει ένας ερευνητής στην έρευνα (Carson et al., 2001, Hudson & Ozanne, 1988, Killam, 2013). Επομένως, η φιλοσοφία της έρευνας προσδιορίζει τη σχέση μεταξύ γνώσης και ερευνητή και επηρεάζει την μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας, δηλαδή την στρατηγική που θα ακολουθήσει ο ερευνητής για να συλλέξει και να αναλύσει τα δεδομένα (Scotland, 2012).

Σε γενικές γραμμές, επικρατούν δύο κύριες ερευνητικές φιλοσοφίες, ο ‘Θετικισμός’ (Positivism) και ο ‘Ερμηνευτισμός’ (Interpretivism). Ενώ στον θετικισμό οι ερευνητές παρατηρούν την πραγματικότητα αντικειμενικά, στον ερμηνευτισμό η πραγματικότητα θεωρείται υποκειμενική γιατί επηρεάζεται από τις απόψεις των συμμετεχόντων (Collis & Hussey, 2014). Πιο συγκεκριμένα, ο θετικισμός εστιάζει στην επιβεβαίωση υποθέσεων σε μια προσπάθεια να αυξήσει την προβλέψιμη κατανόηση ενός φαινομένου μέσω στατιστικής ανάλυσης (Myers, 1997). Επομένως, ο θετικισμός έχει ως άξονες την ακρίβεια και την βεβαιότητα, αφού αναγνωρίζει ως γνώση ότι μπορεί να τεκμηριωθεί επιστημονικά μέσω χρήσης μεγάλων δειγμάτων πληθυσμού που παράγουν ακριβή, αντικειμενικά και ποσοτικά δεδομένα (Saunders et al., 2009). Ως αποτέλεσμα της έμφασης του στις γενικεύσεις, ο θετικισμός παρουσιάζει μια αδυναμία: αυτή της άγνοιας των ιδιαιτεροτήτων της ανθρώπινης συμπεριφοράς (Saunders et al.,

2009), αφού προσδίδει σημασία στα γεγονότα που δεν επηρεάζεται από τις ανθρώπινες προκαταλήψεις.

Εν αντιθέσει, ο ερμηνευτισμός εστιάζει εις βάθος στους παράγοντες που εξετάζει μια έρευνα, λαμβάνοντας υπόψιν πολιτιστικές διαφορές, χρόνους και γεγονότα που μπορεί να επηρεάσουν την ανάπτυξη της πραγματικότητας (Alharahsheh & Pius, 2020). Ο ερμηνευτισμός αποσκοπεί στον πλούτο των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί παρά σε γενικεύσεις για να μελετήσει ερμηνείες που αποδίδονται σε φαινόμενα. Ως συνέπεια, στον ερμηνευτισμό η σχέση ερευνητή και ερευνητικού φαινομένου είναι αλληλένδετη αφού δεν μπορεί να διαχωριστεί ο ανθρώπινος παράγοντας από την παραγωγή γνώσης (Saunders et al., 2009). Γι' αυτό, ο ερμηνευτισμός δίνει έμφαση στον χαρακτήρα των ατόμων και στη συμμετοχή τους σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο (Elster, 1997), αλλά και στις εμπειρίες των ατόμων και πώς αυτές μεταφράζονται μέσα στο κοινωνικό και πολιτιστικό σύνολο (Eliaeson, 2002). Αδιαμφισβήτητα, αυτή η τοποθέτηση εναπόκειται στην μοναδικότητα της κάθε περίπτωσης προσφέροντας μια εις βάθος ανάλυση (Myers, 1997) που όμως έχει δεχθεί κριτική σχετικά με τον βαθμό αξιοπιστίας, εγκυρότητας και ικανότητας γενίκευσης των δεδομένων (Perry, 1998, Eisenhardt, 1989).

Στον παρακάτω Πίνακα 5.1, συνοψίζονται οι διαφορετικές προσεγγίσεις που αναπτύσσουν οι δυο φιλοσοφίες του θετικισμού και ερμηνευτισμού.

Πίνακας 5.1: Διαφορές μεταξύ θετικισμού και ερμηνευτισμού

Παράμετρος	Θετικισμός	Ερμηνευτισμός
Στόχος Δεδομένων	Διατύπωση υποθέσεων	Κατανόηση
Φύση Δεδομένων	Συλλογή δεδομένων	Δημιουργία δεδομένων
Αντιμετώπιση Δεδομένων	Ανάλυση μετά την συλλογή δεδομένων	Ανάλυση κατά τη δημιουργία δεδομένων
Στόχος Ανάλυσης	Επιβεβαίωση υποθέσεων	Διατύπωση εννοιών
Διαδικασία Ανάλυσης	Στατιστική ανάλυση	Επαγωγικές γενικεύσεις

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Hallebone & Priest (2009)

5.1. 2 Ερευνητική προσέγγιση

Οι δυο φιλοσοφίες έρευνας που αναλύθηκαν στην προηγούμενη ενότητα οδηγούν στη θεμελίωση διαφορετικών ερευνητικών προσεγγίσεων. Σε γενικές γραμμές, ο θετικισμός σχετίζεται με την παραγωγική (deductive) ερευνητική προσέγγιση ενώ ο ερμηνευτισμός με την επαγωγική (inductive) ερευνητική προσέγγιση (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011). Η παραγωγική ερευνητική προσέγγιση εστιάζει στην εξέταση της υπάρχουσας θεωρίας όπου βάσει αυτής αναπτύσσει ο ερευνητής υποθέσεις τις οποίες θα επαληθεύσει, χρησιμοποιώντας εμπειρικά πρωτογενή δεδομένα (βλέπε διάγραμμα 5.1). Συγκεκριμένα, η παραγωγική ερευνητική προσέγγιση εξετάζει τις συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών χρησιμοποιώντας δομημένη μεθοδολογία για να ενισχύσει την

αξιοπιστία των δεδομένων και την δυνατότητα εφαρμογής τους σε άλλα ερευνητικά πλαίσια (Saunders et al., 2009). Στην συγκεκριμένη ερευνητική προσέγγιση ο ερευνητής οφείλει να είναι ανεξάρτητος από το φαινόμενο που εξετάζει ενώ οι παράγοντες που εξετάζονται πρέπει να είναι μετρήσιμοι ποσοτικά (Remenyi et al, 1998).

Από την άλλη μεριά, η επαγωγική ερευνητική προσέγγιση έχει ως στόχο την ανάπτυξη θεωρίας βάσει των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί, με την νέα θεωρία που προκύπτει να συγκρίνεται με υπάρχοντα θεωρητικά μοντέλα (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011). Εν αντιθέσει με την παραγωγική ερευνητική προσέγγιση που κινείται από τις γενικεύσεις σε συγκεκριμένες παρατηρήσεις με δομημένο τρόπο, η επαγωγική ερευνητική προσέγγιση εστιάζει πρώτα σε ειδικές παρατηρήσεις που κάνει ο ερευνητής μελετώντας μοτίβα, ομοιότητες και διαφορές και σταδιακά καταλήγει σε συμπεράσματα που μπορεί να γενικευθούν (Saunders et al., 2009). Στην επαγωγική προσέγγιση ο ερευνητής αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της έρευνας διότι οφείλει να κατανοήσει την υποκειμενική σημασία της κοινωνικής δράσης (Bryman, 2004). Ως αποτέλεσμα, η επαγωγική ερευνητική προσέγγιση διατρέχει το ρίσκο να επισκιάσει πληροφορίες και στοιχεία λόγω προκαταλήψεων στην διαδικασία συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων (Thomas, 2006). Τα Διαγράμματα 5.1 και 5.2 πιο κάτω συνοψίζουν τα στάδια της παραγωγικής και επαγωγικής ερευνητικής προσέγγισης:

Διάγραμμα 5.1: Στάδια παραγωγικής ερευνητικής προσέγγισης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 5.2: Στάδια επαγωγικής ερευνητικής προσέγγισης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

5.1.3 Επιλογή ερευνητικών μεθόδων

Η επιλογή ερευνητικών μεθόδων έρευνας αντικατοπτρίζει τον τρόπο που συλλέγονται και αναλύονται τα δεδομένα. Ουσιαστικά μελετά τις στρατηγικές, τα εργαλεία και τις διαδικασίες που υιοθετεί ο ερευνητής στην συλλογή και ανάλυση δεδομένων (Walliman, 2010). Υπάρχουν τρεις βασικές ερευνητικές προσεγγίσεις: α) η ποσοτική,

β) η ποιοτική και γ) η μικτή μέθοδος που συνδυάζει την ποσοτική και την ποιοτική μέθοδο.

Η ποσοτική έρευνα θεωρείται πιο κατάλληλη ως στρατηγική έρευνα όταν υιοθετείται η παραγωγική ερευνητική προσέγγιση αφού στηρίζεται στην συστηματική διαδικασία συλλογής και ανάλυσης ποσοτικών δεδομένων και αποσκοπεί στην διατύπωση νόμων μέσω της εξέτασης της συχνότητας των παρατηρήσεων (Kvale, 1996). Η ποσοτική μέθοδος έρευνας ουσιαστικά χρησιμοποιείται για να ανακαλύψει μοτίβα στα δεδομένα, να κάνει συγκρίσεις και προβλέψεις αλλά και να εξετάσει τις σχέσεις μεταξύ μεταβλητών, ειδικά αυτές που σχετίζονται με τα αίτια και τα αποτελέσματα ενός φαινομένου (Muijs, 2004). Υπάρχουν δυο είδη ποσοτικής έρευνας: η πρωτογενής ποσοτική έρευνα που αφορά την συλλογή δεδομένων από δείγμα πληθυσμού με τη χρήση ερωτηματολογίου ή πειράματος και η δευτερογενής ποσοτική έρευνα που χρησιμοποιεί υπάρχοντα δεδομένα από διάφορες βάσεις δεδομένων (Sukamolson, 2007). Τα ποσοτικά δεδομένα είναι κυρίως αριθμητικά και για αυτό χρησιμοποιείται στατιστική ανάλυση στην ποσοτική μέθοδο έρευνας (Bryman, 2012).

Η ποιοτική μέθοδος έρευνας θεωρείται καταλληλότερη όταν υιοθετείται η επαγωγική ερευνητική προσέγγιση, αφού αποσκοπεί στο να δώσει εξηγήσεις για το υπό εξέταση φαινόμενο, εμβαθύνοντας σε μοναδικά χαρακτηριστικά (Kvale, 1996, Παπαγεωργίου, 1998). Η ποιοτική μέθοδος έρευνας είναι μια ευέλικτη στρατηγική έρευνας που χρησιμοποιείται για να διερευνήσει πρωτόγνωρα φαινόμενα για τα οποία η γνώση είναι περιορισμένη με σκοπό να αναπτύξει νέες θεωρίες (Creswell, 2003, Morse, 1995). Χρησιμοποιεί μη αριθμητικά δεδομένα όπως κείμενα ενώ επιδιώκει να κατανοήσει υποκειμενικές αντιλήψεις των ανθρώπων σε σχέση με τη σημασία που δίνουν στην κοινωνική πραγματικότητα (Silverman, 2020). Η συλλογή ποιοτικών δεδομένων γίνεται συνήθως μέσω άμεσης επικοινωνίας μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα με χρήση συνεντεύξεων ή ομάδων εστίασης αλλά και παρατήρησης των συμμετεχόντων ενώ υιοθετούνται διάφοροι τρόποι ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων όπως η ανάλυση περιεχομένου, η θεματική ανάλυση και η αφηγηματική ανάλυση (Ισάρη & Πούρκος, 2015). Ο Πίνακας 5.2 απεικονίζει τις κύριες διαφορές μεταξύ των δυο μεθόδων έρευνας.

Πίνακας 5.2: Διαφορές μεταξύ ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας

Κριτήριο	Ποσοτική	Ποιοτική
Σκοπός	Επιβεβαιώνει υποθέσεις και γενικεύει τα αποτελέσματα	Αναπτύσσει ιδέες και θεωρίες για να αποκτήσει εις βάθος κατανόηση
Προσέγγιση	Μέτρηση	Παρακολούθηση και ερμηνεία
Μέθοδος συλλογής δεδομένων	Δομημένη	Ευέλικτη
Ρόλος ερευνητή	Ανεξάρτητος, τα αποτελέσματα είναι αντικειμενικά	Συμμετέχει στη διαδικασία, τα αποτελέσματα είναι υποκειμενικά
Δείγμα	Μεγάλα δείγματα	Μικρά δείγματα
Είδος έρευνας	Διερευνητικός σχεδιασμός έρευνας	Περιγραφικός και αιτιώδης σχεδιασμός έρευνας
Αποτέλεσμα	Προάγει κατανόηση	Εισηγείται τακτικές δράσης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η μικτή μέθοδος έρευνας συνδυάζει την ποσοτική με την ποιοτική μέθοδο, σε μια προσπάθεια να αξιοποιήσει καλύτερα τα προτερήματα, αλλά και να αντιμετωπίσει τις αδυναμίες της κάθε μεθόδου (Creswell, 2014, Denscombe, 2008). Η μικτή μέθοδος έρευνας καλεί τους ερευνητές να συνδυάσουν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα (Johnson & Onwuegbuzie, 2004) για να επιτύχουν μια πιο αξιόπιστη προσέγγιση στην έρευνα. Η μικτή μέθοδος έρευνας ενισχύει την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων και επιτρέπει την δημιουργία μιας ολιστικής προσέγγισης ως προς την εξέταση ενός φαινομένου αφού συνδυάζει μηχανισμούς και τεχνικές από κάθε μέθοδο (Collins, Onwuegbuzie, & Sutton, 2006). Συνδυάζοντας και τις δυο μεθόδους έρευνας, επιτυγχάνεται η τριγωνοποίηση των δεδομένων, δηλαδή η χρήση δευτερογενών, ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων (Denzin, 1978) που μπορεί να αυξήσει την αξιοπιστία των δεδομένων και να δράσει ως στρατηγική επιβεβαίωσης (Flick, 2018). Η συλλογή δεδομένων στην μικτή έρευνα μπορεί να γίνει παράλληλα ή διαδοχικά, είτε σε ένα είτε σε περισσότερα στάδια της έρευνας (Tashakkori & Teddie, 2003). Στην πρώτη περίπτωση, τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα συλλέγονται ταυτόχρονα (convergent design) για σκοπούς σύγκρισης ή/και επιβεβαίωσης. Στην δεύτερη περίπτωση, μπορεί να προηγηθεί η ποιοτική έρευνα με σκοπό να αναπτύξει υποθέσεις και εργαλεία ποσοτικής μεθόδου έρευνας (π.χ. ερωτηματολόγια) ακολουθώντας διερευνητικό διαδοχικό σχεδιασμό (exploratory sequential design) και να επιβεβαιώσει ή να ενισχύσει ποσοτικά αποτελέσματα (explanatory sequential design).

5.1.4 Αιτιολόγηση της προσέγγισης και μεθοδολογίας της παρούσας έρευνας

Για να εκπληρώσει τον σκοπό της, η παρούσα έρευνα υιοθετεί την μικτή μέθοδο έρευνας, συνδυάζοντας έτσι τον θετικισμό με τον ερμηνευτισμό και την παραγωγική με την επαγωγική προσέγγιση έρευνας. Σύμφωνα με τον Asif (2013), αυτή η επιλογή

ονομάζεται μεθοδολογικός πλουραλισμός. Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα χρησιμοποίησε πρώτα την ποιοτική μέθοδο έρευνας για να διερευνήσει τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb σχετικά με την γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας ομότιμης διαμονής και τις προϋποθέσεις της γυναικείας χειραφέτησης. Επομένως, η ποιοτική έρευνα ανταποκρίνεται στα πρώτα δυο ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώνονται στην ενότητα 4.1.2. Η διαδικασία συλλογής και ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων επεξηγείται λεπτομερώς στην ενότητα 5.3 ενώ ακολουθεί επεξήγηση της διαδικασίας της ποσοτικής μεθοδολογίας (βλέπε ενότητα 5.4). Κατόπιν, χρησιμοποιήθηκαν τα ποιοτικά δεδομένα για να δημιουργηθούν ερωτήσεις για την γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας και να αναπτυχθούν οι υποθέσεις που θα κατεύθυναν την ποσοτική έρευνα όσον αφορά την εξέταση των προσδιοριστικών παραγόντων της γυναικείας χειραφέτησης και της επιρροής της στην ποιότητα ζωής των γυναικών σύμφωνα με τα τελευταία δυο ερευνητικά ερωτήματα (βλέπε ενότητα 4.1.2).

Η χρήση ποιοτικής έρευνας πριν την ποσοτική έρευνα κρίθηκε απαραίτητη για δυο κύριους λόγους. Πρώτον, λόγω της περιορισμένης βιβλιογραφίας στην γυναικεία χειραφέτηση στον τουρισμό και ειδικά στον τομέα της φιλοξενίας (βλέπε ενότητα 3.3.3) είναι απαραίτητο να διερευνηθεί η έννοια της γυναικείας χειραφέτησης εις βάθος, αντλώντας από τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες των οικοδεσποινών της πλατφόρμας. Δεύτερον, είναι αναγκαία η χρήση ποιοτικής έρευνας πριν την ποσοτική για να μπορούν να διατυπωθούν συγκεκριμένες δηλώσεις για τη γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας στην ομότιμη διαμονή, αφού η υπάρχουσα βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι υπάρχει πρόβλημα στην μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης (βλέπε ενότητα 3.2.2). Συγκεκριμένα, υπογραμμίζεται στην βιβλιογραφία η ανάγκη προσαρμογής των δεικτών της γυναικείας χειραφέτησης που θα χρησιμοποιηθούν σε μια έρευνα στο πλαίσιο όπου αυτή εξετάζεται (Dimitriadis, 2007, Seymour & Peterman, 2019, Collins, Onwuegbuzie, & Sutton, 2006), ενώ αποθαρρύνεται ο δανεισμός υφιστάμενων δεικτών που πιθανόν να αγνοούν τα μοναδικά χαρακτηριστικά του πλαισίου έρευνας.

Επομένως, η παρούσα έρευνα ακολούθησε διερευνητικό διαδοχικό σχεδιασμό μικτής έρευνας υλοποιώντας πρώτα ποιοτική έρευνα και ακολούθως ποσοτική βάσει των ποιοτικών πορισμάτων. Αξίζει να σημειωθεί πως η συγκεκριμένη έρευνα μπορεί να συνεισφέρει μεθοδολογικά στην περιορισμένη βιβλιογραφία που εξετάζει την γυναικεία χειραφέτηση στον τουρισμό, αφού οι περισσότερες σχετικές έρευνες υιοθετούν ποιοτική ανάλυση με ορισμένες να χρησιμοποιούν ποσοτική ανάλυση, αλλά όχι και τις δυο μεθόδους συνδυαστικά. Η μικτή μέθοδος έρευνας έχει αρχίσει να γίνεται δημοφιλής στον κλάδο του τουρισμού (Khoo-Lattimore et al., 2019, Truong et al, 2020) και της φιλοξενίας (Mariani & Baggio, 2020), ειδικά σε θέματα αειφορίας (Molina-Azorin & Font, 2015), όμως δεν έχει χρησιμοποιηθεί επαρκώς στην φεμινιστική τουριστική έρευνα.

5.2 Ποιοτική Έρευνα

5.2.1 Συλλογή ποιοτικών δεδομένων

Στην παρούσα έρευνα, η συλλογή ποιοτικών δεδομένων είναι σημαντική αφού επιχειρούν να διερευνήσουν το υπό εξέταση φαινόμενο και να κατευθύνουν την ποσοτική μέθοδο έρευνας. Σε αυτή την ενότητα αναλύονται οι διάφορες μέθοδοι συλλογής δεδομένων και αιτιολογείται η επιλογή μεθόδου της έρευνας. Κατόπιν, επεξηγείται η επιλογή των συμμετεχόντων, η στρατηγική δειγματοληψίας και το μέγεθος του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα. Επιπλέον, περιγράφεται η διαδικασία ανάπτυξης των ερωτήσεων και ο τρόπος συλλογής δεδομένων. Τέλος, επεξηγείται η επιλογή ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων με αναφορά στην εγκυρότητα και στην αξιοπιστία τους.

5.2.1.1 Μέθοδος συλλογής ποιοτικών δεδομένων

Υπάρχουν τρεις βασικές μέθοδοι συλλογής ποιοτικών δεδομένων: α) η συνέντευξη, β) οι ομάδες εστίασης (focus groups) και γ) η παρατήρηση. Η συνέντευξη είναι ουσιαστικά μια συζήτηση μεταξύ του ερευνητή και του συνεντευξιαζόμενου. Μπορεί να είναι ατομική όταν γίνεται μεταξύ δυο ατόμων ενώ όταν γίνεται μεταξύ του ερευνητή και μιας ομάδας συνεντευξιαζόμενων είναι ομαδική. Η συνέντευξη είναι κατάλληλη μέθοδος συλλογής δεδομένων όταν είναι αναγκαίο να αντλήσει ο ερευνητής γνώση για οντολογικά στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας (Mason, 2001), δηλαδή απόψεις, εμπειρίες, ερμηνείες εννοιών και σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων (Ισάρη & Πούρκου, 2015). Η συνέντευξη μπορεί να είναι μη δομημένη, ημιδομημένη ή δομημένη. Στην μη δομημένη συνέντευξη δεν περιλαμβάνονται προκαθορισμένες ερωτήσεις αλλά η συζήτηση εξελίσσεται με ευέλικτο και ελεύθερο τρόπο.

Η ημιδομημένη συνέντευξη συμπεριλαμβάνει αριθμό προκαθορισμένων ερωτήσεων όμως διατηρεί μια ευελιξία αφού ο ερευνητής μπορεί να κάνει επιπρόσθετες ερωτήσεις ανάλογα με την εξέλιξη της συζήτησης. Η δομημένη συνέντευξη βασίζεται σε προκαθορισμένες ερωτήσεις χωρίς να επιτρέπει τροποποίηση τους. Οι συνεντεύξεις αποτελούν ένα βασικό εργαλείο της ποιοτικής μεθόδου αφού συμβάλλουν στην βαθύτερη κατανόηση και ανάλυση ενός θέματος. Ουσιαστικά, μέσω των συνεντεύξεων η γνώση μεταφέρεται από τον συνεντευξιαζόμενο στον ερευνητή (Boeije 2010). Για να διασφαλιστεί η επιτυχία μιας συνέντευξης θα πρέπει ο ερευνητής να ακούσει προσεκτικά τον συνεντευξιαζόμενο χωρίς να διακόπτει την ροή της συζήτησης, οφείλει να διατυπώσει με κατανοητό τρόπο τις ερωτήσεις ενώ ταυτόχρονα είναι απαραίτητο να ελέγχει την συνεχή εξέλιξη των απαντήσεων του συνεντευξιαζόμενου για να μην ξεφύγει από την θεματολογία (Gill et al., 2008).

Παράλληλα, οι ομάδες εστίασης αποτελούν μια δημοφιλή μέθοδο συλλογής δεδομένων αφού παρέχουν πλούσιες πληροφορίες στον ερευνητή. Οι ομάδες εστίασης είναι

ουσιαστικά οργανωμένες ομαδικές συζητήσεις που αποσκοπούν στο να αντλήσουν απόψεις για ένα θέμα και οι οποίες γίνονται σε ένα ελεγχόμενο περιβάλλον δηλαδή σε συνθήκες που έχει ορίσει ο ερευνητής (Krueger, 1988). Ο ρόλος του ερευνητή στις ομάδες εστίασης είναι σημαντικός διότι κατευθύνει την συζήτηση χωρίς όμως να εμπλέκεται σε αυτήν, διατηρώντας έτσι τη θέση του διαμεσολαβητή/συντονιστή. Επομένως, οι ομάδες εστίασης στηρίζονται στην αλληλεπίδραση κυρίως μεταξύ των συμμετεχόντων αλλά και του ερευνητή (Frey & Fontana, 1993). Οι ομάδες εστίασης μπορεί να αποτελούνται από ομοιογενή ή ετερογενή μέλη που γνωρίζονται μεταξύ τους ή είναι άγνωστα ενώ ιδανικά δεν πρέπει να ξεπερνάνε τα 12 άτομα (Ισάρη και Πούρκου, 2015). Παρά το ότι μπορούν να προσφέρουν πλούσιο υλικό στον ερευνητή, λόγω της δυναμικής τους υπάρχει ο κίνδυνος ορισμένα μέλη να εκφράσουν τις απόψεις τους με τρόπο τέτοιο ώστε να μην αφήσουν χώρο να εισακουστούν διαφορετικές οπτικές.

Τέλος, η παρατήρηση των ατομικών συμπεριφορών είναι συχνή μέθοδος συλλογής ποιοτικών δεδομένων όπου ο ερευνητής καλείται να ακούσει, να θέσει ερωτήματα και να παρατηρήσει για ένα χρονικό διάστημα το δείγμα πληθυσμού μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο (McLeod, 2009). Ο ερευνητής μπορεί να συμμετέχει στη διαδικασία ανοιχτά υπό τον ρόλο του παρατηρητή ή έμμεσα ως συμμετέχοντας ενώ η συμμετοχή του μπορεί να είναι πλήρης ή μερική (Gephart, 2004). Εν αντιθέσει με τις συνεντεύξεις και τις ομάδες εστίασης που απομαγνητοφωνούνται τα λεγόμενα των συμμετεχόντων σε κείμενο προς ανάλυση, συνήθως αυτολεξεί, στην περίπτωση της παρατήρησης ο ερευνητής καλείται να παράξει κείμενο, βασισμένο στις παρατηρήσεις του και στον αναστοχασμό του (Flick, 2007). Ως αποτέλεσμα, η παρατήρηση μπορεί να επιφέρει την ταύτιση του ερευνητή με την ομάδα που παρατηρεί και να οδηγήσει σε προκαταλήψεις στα δεδομένα (Robson, 2007). Στον Πίνακα 5.3 παρουσιάζονται οι παραπάνω προσεγγίσεις δίνοντας έμφαση στην εστίαση της κάθε μιας αλλά και στην καταλληλότητα της χρήσης τους.

Πίνακας 5.3: Δημοφιλείς ποιοτικές προσεγγίσεις

Προσέγγιση	Εστίαση	Αιτιολόγησης χρήσης
Συνέντευξη	Στις υποκειμενικές απόψεις	Νοηματοδότηση προσωπικών εμπειριών και απόψεων
Ομάδες εστίασης	Διάδραση σε μια ομάδα ατόμων σχετικά με ένα συγκεκριμένο θέμα	Δίνεται έμφαση στην κοινωνική συμπεριφορά των ατόμων
Παρατήρηση	Συστηματική καταγραφή του περιβάλλοντος	Καταγραφή φαινομένων και καταστάσεων

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η παρούσα έρευνα επέλεξε τις ατομικές συνεντεύξεις ως μέθοδο συλλογής δεδομένων. Προτιμήθηκε η ατομική συνέντευξη έναντι εναλλακτικών μεθόδων γιατί επιτρέπει

στον ερευνητή να άντληση τις πληροφορίες που χρειάζεται από τον κάθε συμμετέχοντα με άμεσο τρόπο (Bryman, 2008, Silverman, 2017). Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα χρησιμοποίησε ημι-δομημένες συνεντεύξεις για να επιτύχει τον σκοπό της διερεύνησης των αντιλήψεων των οικοδέσποινών της Airbnb για την γυναικεία χειραφέτηση. Η χρήση ατομικών συνεντεύξεων αποτελεί ιδανική μέθοδο έρευνας σε θεματολογίες που υστερούν σε βιβλιογραφικές αναφορές και δεν υπάρχει επαρκές υπόβαθρο πληροφοριών. Αυτός ο τύπος συνέντευξης επέτρεψε στην ερευνήτρια να ακολουθήσει συγκεκριμένη θεματολογία ερωτήσεων με ευέλικτο τρόπο αφού, ανάλογα με την συζήτηση και με τα λεγόμενα της κάθε συνεντευξιαζόμενης, η ερευνήτρια μπορούσε να προβεί στην διατύπωση επιπλέον ερωτήσεων. Ως αποτέλεσμα, η ερευνήτρια μπόρεσε να κατανοήσει την γυναικεία χειραφέτηση μέσα από τον λόγο των συνεντευξιαζόμενων, διερευνώντας θέματα που δεν είχαν απαραίτητα προκαθοριστεί αλλά προέκυψαν εν τη ερήμην του λόγου.

5.2.1.2 Επιλογή συμμετεχόντων, διαδικασία δειγματοληψίας και μέγεθος δείγματος

Η επιλογή των συμμετεχόντων στην ποιοτική έρευνα είναι σημαντική γιατί οι συμμετέχοντες θεωρούνται ερευνητικοί συνεργάτες που παρέχουν γνώση (Kidder & Fine, 1987). Όπως προκύπτει από τον ερευνητικό σκοπό της παρούσας έρευνας, ο ερευνητικός πληθυσμός αποτελείται από οικοδέσποινες που δραστηριοποιούνται στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής μέσα από την πλατφόρμα της Airbnb στην Ελλάδα. Επειδή είναι αδύνατο να ερωτηθεί όλος ο πληθυσμός που είναι σχετικός με την έρευνα, οι ερευνητές τείνουν να χρησιμοποιούν δείγμα αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού εξοικονομώντας έτσι χρόνο και κόστος (Saunders et al., 2009). Στην ποιοτική έρευνα όμως ο στόχος δεν είναι η γενίκευση από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα πληθυσμού (Mertens, 1998) αλλά η άντληση πλούσιων πληροφοριών.

Υπάρχουν διάφορες στρατηγικές δειγματοληψίας που χρησιμοποιούνται στην ποιοτική έρευνα. Συγκεκριμένα, τέτοια είδη είναι η δειγματοληψία ευκολίας (convenience sampling) όπου ο ερευνητής στοχεύει σε άτομα στα οποία έχει εύκολα πρόσβαση, καθώς και η δειγματοληψία προκαθορισμένων ποσοστών (quote sampling) όπου ο ερευνητής καθορίζει ορισμένα χαρακτηριστικά και κατηγοριοποιεί το δείγμα σε ομάδες για να καθορίσει ποσοστά των συμμετεχόντων βάσει των χαρακτηριστικών. Μια άλλη αναγνωρίσιμη μέθοδος είναι η δειγματοληψία με μορφή χιονοστιβάδας (snowball sampling) όπου ο ερευνητής ζητά από άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα να υποδείξουν άλλους πιθανούς συμμετέχοντες. Ωστόσο, από τις πιο δημοφιλής μεθόδους δειγματοληψίας στην ποιοτική έρευνα σύμφωνα με τον Patton (2002) είναι το δείγμα σκοπιμότητας (purposive sampling) όπου ο ερευνητής χρησιμοποιεί τη γνώση που έχει για το θέμα βάσει της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και επιλέγει το δείγμα που πιστεύει ότι θα τον βοηθήσει να εκπληρώσει τον στόχο της έρευνας (Ισάρη & Πούρκου, 2015).

Το δείγμα στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε με δειγματοληψία σκοπιμότητας ενώ συμπληρωματικά χρησιμοποιήθηκε και η δειγματοληψία χιονοστιβάδας. Οι παραπάνω τύποι δειγματοληψίας αξιολογήθηκαν για την καταλληλότητά τους ώστε να βοηθήσουν στην κατανόηση του φαινομένου της ομότιμης διαμονής, με σκοπό την ανάπτυξη μιας λεπτομερούς κατανόησης της γυναικείας χειραφέτησης στα πλαίσια του. Συμπερασματικά, ο συνδυασμός των δύο επιλογών δειγματοληψίας μπορεί να εξασφαλίσει χρήσιμες πληροφορίες και να προσφέρει περαιτέρω γνώση στο θέμα της διατριβής. Η επιλογή συμμετεχουσών με σκοπιμότητα έγινε με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Δεδομένου του σκοπού της παρούσας μελέτης, οι συμμετέχοντες έπρεπε να είναι οικοδέσποινες στην πλατφόρμα Airbnb στην Ελλάδα.
2. Οι συμμετέχουσες έπρεπε να έχουν τουλάχιστον ένα χρόνο εμπειρίας ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα ώστε να διαθέτουν προγενέστερη εμπειρία προκειμένου να είναι σε θέση να συζητήσουν για την δραστηριότητα αυτή.

Δεδομένου ότι η συλλογή δεδομένων έγινε εν καιρώ πανδημίας COVID-19 και γενικότερης παύσης όχι μόνο του τουριστικού κλάδου αλλά και άλλων κλάδων της οικονομίας, οι συμμετέχουσες που επιλέχθηκαν έπρεπε να έχουν ενεργό ρόλο στην πλατφόρμα και να μην έχουν αποσυρθεί από την δραστηριότητα ως συνέπεια των προαναφερθέντων περιορισμών.

Αφού αναγνωρίστηκαν μετά από διαδικτυακό κάλεσμα αρχικά 12 άτομα με δειγματοληψία σκοπιμότητας, ακολουθήθηκε μετέπειτα η δειγματοληψία με μορφή χιονοστιβάδας για επίσπευση της διαδικασίας συλλογής δεδομένων. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες ρωτήθηκαν από την ερευνήτρια αν μπορούσαν να υποδείξουν άλλες οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb που να πληρούν τα απαραίτητα κριτήρια. Στο σύνολο, συμπεριελήφθησαν 30 γυναίκες στο δείγμα πληθυσμού με την διαδικασία συλλογής δεδομένων να ολοκληρώνεται στον αριθμό αυτό αφού δεν προέκυπταν πλέον νέα στοιχεία, δηλαδή είχε φτάσει η έρευνα σε θεωρητικό κορεσμό (Ισάρη & Πούρκου, 2015). Δεδομένου ότι η ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στην εις βάθος ανάλυση και όχι στη γενίκευση των ευρημάτων δεν τέθηκαν αριθμητικοί περιορισμοί ως προς το δείγμα του πληθυσμού (Patton, 2002). Η ερευνήτρια προσπάθησε να συμπεριλάβει στο δείγμα οικοδέσποινες από διάφορα μέρη της Ελλάδας και διαφόρων κατηγοριών καταλυμάτων ώστε να διατηρήσει το δείγμα ποικιλομορφία (Ritchie et al., 2014). Το προφίλ των συμμετεχουσών οικοδεσποινών παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο.

5.2.1.3 Στρατηγική συνεντεύξεων και ανάπτυξη ερωτήσεων

Για την εξεύρεση του δείγματος αρχικά χρησιμοποιήθηκαν διάφορες ομάδες οικοδεσποινών της Airbnb σε κοινωνικά μέσα δικτύωσης (π.χ. Facebook, LinkedIn). Η ερευνήτρια προσκάλεσε ενδιαφερόμενες να λάβουν μέρος στην έρευνα διενεργώντας ανοιχτό κάλεσμα (open call) στο διαδίκτυο και ενημερώνοντας παράλληλα για τον

σκοπό της έρευνας και τον τρόπο διεξαγωγής των συνεντεύξεων. Αφού επικυρωνόταν η καταλληλότητα του δείγματος από την ερευνήτρια με βάση τα προαναφερθέντα κριτήρια, καθοριζόταν η μέρα και η ώρα της συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις έγιναν διαδικτυακά προς διευκόλυνση τόσο της ερευνήτριας όσο και των συνεντευζιζόμενων. Το διαδίκτυο ήταν το πιο κατάλληλο μέσο για να διεξαχθούν οι συνεντεύξεις επειδή την περίοδο της συλλογής δεδομένων η Ελλάδα όπως και ο υπόλοιπος κόσμος αντιμετώπιζε υγειονομικούς περιορισμούς και κοινωνική αποστασιοποίηση λόγω της πανδημίας COVID-19. Πριν την έναρξη της διαδικασίας των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκαν τρεις πιλοτικές συνεντεύξεις με άτομα του οικείου περιβάλλοντος της ερευνήτριας που πληρούσαν τα κριτήρια της δειγματοληψίας. Ο σκοπός των πιλοτικών συνεντεύξεων ήταν να επιβεβαιωθεί η κατανόηση των ερωτήσεων από τις συμμετέχουσες, να εκτιμηθεί η ώρα που χρειαζόταν για να ολοκληρωθεί μια συνέντευξη και να οριστικοποιηθεί η σειρά των ερωτήσεων ανάλογα με την εξέλιξη της συζήτησης.

Οι ερωτήσεις που συμπεριελήφθησαν στο πρωτόκολλο της συνέντευξης (βλέπε παράρτημα 4) διατυπώθηκαν βάσει της βιβλιογραφίας και συγκεκριμένα της θεωρίας της Kabeer (1999) όπως περιγράφεται στην ενότητα. 4.1.2. Σύμφωνα με τον Robson (2002), ο κύριος στόχος του ερευνητή είναι η σύνδεση των ερευνητικών ερωτημάτων με τις ερωτήσεις της ερευνητικής μεθόδου. Επειδή κατά τις πιλοτικές συνεντεύξεις διαπιστώθηκε πρόβλημα κατανόησης της ερώτησης που αφορούσε τις προϋποθέσεις για την γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας ομότιμης διαμονής (π.χ. σε σχέση με τους όρους 'πόρος' και 'μέσο'), έγινε αναπροσαρμογή στην διατύπωση των ερωτήσεων σε μια προσπάθεια να αντληθούν οι απαραίτητες πληροφορίες έμμεσα με χρήση απλής, καθημερινής γλώσσας.

Αρχικά, στις συμμετέχουσες έγιναν γενικές ερωτήσεις για να δημιουργηθεί οικειότητα μεταξύ συνεντευζιζόμενου και ερευνήτριας και να καθοριστεί το προφίλ της οικοδέσποινας (McCracken, 1998). Μετά, ρωτήθηκαν για τα κίνητρα που τις ώθησαν προς την δραστηριότητα της οικοδέσποινας και τα αντιληπτά οφέληματα που αποκομίζουν. Κατόπιν, οι συμμετέχουσες ρωτήθηκαν για την ερμηνεία της έννοιας της χειραφέτησης και τις αντιλήψεις τους σχετικά με τους τύπους χειραφέτησης που αποκτούν από την δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα. Επίσης, οι συμμετέχουσες ρωτήθηκαν για τα πιθανά εμπόδια που αποτρέπουν την χειραφέτησή τους, ποιος είναι ο ρόλος της πλατφόρμας ως προς την επίτευξη της χειραφέτησής τους αλλά και την επίδραση της πανδημίας στην δραστηριότητά τους. Όποτε κρίθηκε αναγκαίο η ερευνήτρια πρόσθεσε ερωτήσεις με σκοπό να αποσαφηνίσει τις δηλώσεις των συμμετεχουσών.

Η διαδικασία των συνεντεύξεων διήρκεσε περίπου δυο μήνες (Απρίλιος-Μάιος 2021). Όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν αφού οι συμμετέχουσες συμπλήρωσαν και υπέγραψαν έντυπο συγκατάθεσης που τους αποστάλθηκε από την ερευνήτρια

ηλεκτρονικά (βλέπε παράρτημα 3). Η προφορική και γραπτή συγκατάθεση των συνεντευξιαζόμενων είναι απαραίτητη ειδικά όταν ηχογραφείται μια συνέντευξη (Mack et al., 2005). Οι συμμετέχουσες στην έρευνα ενημερώθηκαν πριν από κάθε συνέντευξη για τον σκοπό της έρευνας ενώ για την διασφάλιση της ανωνυμίας τους και για λόγους εμπιστευτικότητας έγινε χρήση ψευδώνυμου ή κωδικού. Επιπλέον, όλες οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για το δικαίωμα να αποσυρθούν από την έρευνα. Η κάθε συνέντευξη διήρκησε περίπου 45 λεπτά ενώ όταν ολοκληρώθηκαν όλες οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν σε μορφή κειμένου προκειμένου να αναλυθούν.

5.2.2. Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων

Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων πρέπει να γίνεται στη βάση εννοιολογικού επιπέδου (Braun & Clarke, 2006), δηλαδή να ρωτά ο ερευνητής τι σημαίνει ένα συγκεκριμένο θέμα που απορρέει από την ανάλυση και όχι απλά να περιγράφει τα πορίσματα. Συγκεκριμένα, πρέπει ο ερευνητής να αναζητήσει θέματα που προκύπτουν από τα αποτελέσματα και να αναγνωρίσει πιθανές συσχετίσεις μεταξύ τους (Ισάρη & Πούρκου, 2015). Επομένως, ο ρόλος του ερευνητή στην ποιοτική ανάλυση είναι σημαντικός, αφού καλείται να ερμηνεύσει και να νοηματοδοτήσει τα δεδομένα. Εξίσου σημαντική είναι η αναλυτική προσέγγιση που θα επιλεγεί για να διαχειριστεί ο ερευνητής τον μεγάλο όγκο των δεδομένων που προκύπτουν. Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων μπορούν να ακολουθηθούν διάφορες προσεγγίσεις. Οι κύριες είναι η *ανάλυση λόγου* που αποσκοπεί στην ανάλυση γραπτού ή/και προφορικού λόγου σε σχέση με ένα κοινωνικό πλαίσιο για να κατανοήσει τη σημασία του λόγου, η *ανάλυση περιεχομένου* που εστιάζει στη μελέτη κειμένων ή οπτικοακουστικού υλικού με σκοπό να εξετάσει μοτίβα στην επικοινωνία με συστηματικό τρόπο, η *ανάλυση θεμελιωμένης θεωρίας* που αποσκοπεί στην δημιουργία υποθέσεων και θεωριών βάσει διαφόρων σταδίων κωδικοποίησης και η *αφηγηματική ανάλυση* όπου ο ερευνητής προσπαθεί να ερμηνεύσει ιστορίες των ανθρώπων. Ενδεχομένως, η πιο δημοφιλής προσέγγιση στην ποιοτική έρευνα να είναι η *θεματική ανάλυση* (Namey et al., 2008).

Η θεματική ανάλυση αποσκοπεί στο να εντοπίσει, να περιγράψει, να αναφέρει και να θεματοποιήσει επαναλαμβανόμενα μοτίβα στα δεδομένα (Braun & Clarke, 2006). Εν αντιθέσει με άλλες ποιοτικές προσεγγίσεις που δεσμεύονται σε επιστημολογικές θέσεις και αποτελούν περισσότερο μεθοδολογίες, η θεματική ανάλυση θεωρείται ως μια ευέλικτη μέθοδος που επιτρέπει στον ερευνητή να καθορίσει την ανάλυση με βάση το πλαίσιο της έρευνας (Alhojailan, 2012). Οι Braun και Clarke (2006) αναγνώρισαν έξι στάδια στην διαδικασία ποιοτικής ανάλυσης: α) την εξοικείωση με τα δεδομένα που προϋποθέτει την προσεκτική ανάγνωση τους, β) την κωδικοποίηση των δεδομένων σε ομάδες που έχουν νόημα βάσει του ερευνητικού ερωτήματος, γ) την αναζήτηση των θεμάτων και μοτίβων συνδυάζοντας κωδικούς, δ) την επανεξέταση των θεμάτων για να αξιολογηθεί κατά πόσο πρέπει να συμπεριληφθούν, ε) την ονομασία θεμάτων για να δοθεί μια εικόνα ως προς το τι περιλαμβάνει το κάθε ένα και ζ) την συγγραφή των

πορισμάτων, παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα με λογική σειρά και χρησιμοποιώντας αυτούσια αποσπάσματα από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων.

5.2.2.1 Αιτιολόγηση επιλογής αναλυτικής προσέγγισης

Στην παρούσα έρευνα, επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση ως καταλληλότερη προσέγγιση για να αναλυθούν τα δεδομένα. Μέσω της θεματικής ανάλυσης η ερευνήτρια μπόρεσε να εξετάσει τη σημασία που αποδίδουν οι οικοδέσποινες στην έννοια της χειραφέτησης, τη σημαντικότητα που έχει η δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες στη ζωή τους και τη σχέση μεταξύ της φιλοξενίας και της χειραφέτησης. Η διαδικασία θεματικής ανάλυσης που ακολουθήθηκε βασίστηκε στα βήματα που πρότειναν οι Braun και Clarke (2006). Στα πλαίσια αυτά, πρώτα, η ερευνήτρια απομαγνητοφώνησε τις συνεντεύξεις σε γραπτή μορφή και εν συνέχεια διάβασε επανειλημμένα το κείμενο που προέκυψε από την απομαγνητοφώνηση για να εξοικειωθεί με τα λόγια των συμμετεχουσών.

Σε δεύτερο στάδιο, η ερευνήτρια χρησιμοποίησε το λογισμικό πρόγραμμα 'Nvivo 11' για να οργανώσει, να διαχειριστεί και να κωδικοποιήσει τα δεδομένα. Το λογισμικό πρόγραμμα Nvivo είναι ένα εργαλείο που βοηθά στην απομείωση της πολυπλοκότητας του λόγου (Leech & Onwuegbuzie, 2011). Η χρήση του συγκεκριμένου προγράμματος επέτρεψε στην ερευνήτρια να ανακτήσει δεδομένα που χρειάστηκε να επανεξετάσει αλλά και να οπτικοποιήσει τα δεδομένα χρησιμοποιώντας σχηματικές απεικονίσεις (Τσιώλης, 2014) για να εξετάσει τη συχνότητα εμφάνισης θεμάτων. Συγκεκριμένα, έγινε χρήση των λειτουργιών εντοπισμού της συχνότητας/επαναληψιμότητας των λέξεων με την απεικόνιση των αποτελεσμάτων σε ραβδογράμματα συχνότητας (text query searches). Έπειτα, αποκλείστηκαν όσες λέξεις δεν συνεισέφεραν στην εξαγόμενη πληροφορία (π.χ. συνδετικές λέξεις όπως 'και'). Έτσι, προέκυψαν υπολογιστικά φύλλα με την κατάταξη των λέξεων σύμφωνα με τη συχνότητα εμφάνισης τους ενώ επιλέχθηκαν οι 40 πιο συχνά εμφανιζόμενες λέξεις.

Κατόπιν, τα δεδομένα διαχωρίστηκαν σε διακριτά τμήματα υπό τη μορφή 'κώδικα' βάσει της βιβλιογραφίας, της κοινής λογικής και σύμφωνα με τα λόγια των συνεντευξιζόμενων (Τσιώλης, 2014). Εν συνέχεια, η ερευνήτρια αναζήτησε τις θεματικές που προέκυψαν από το κείμενο και θεωρήθηκαν σημαντικές σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα, συνδυάζοντας κωδικούς για να αναπτύξει συγκεκριμένες θεματικές κατηγορίες. Ύστερα, η ερευνήτρια επανεξέτασε τις θεματικές κατηγορίες πιθανές αλλαγές ή βελτιώσεις αφού η κωδικοποίηση δεν αποτελεί μια μηχανική ενέργεια αλλά απαιτεί μια σύνθετη και δυναμική διαδικασία απόδοσης νοήματος, όπου κωδικοί αναδιαμορφώνονται και αξιολογούνται συνεχώς όσο ο ερευνητής έρχεται σε μεγαλύτερη τριβή με το κείμενο για απόκτηση νέων νοηματοδοτήσεων. Σε αυτό το στάδιο, η ερευνήτρια οργάνωσε και σύγκρινε τις διάφορες θεματικές για να αναγνωριστούν θεματικές υποκατηγορίες. Με αυτόν τον τρόπο, οι θεματικές

κατηγορίες επεκτάθηκαν και συγκεκριμενοποιήθηκαν ενώ ορισμένες υποκατηγορίες ενοποιήθηκαν για να επιτραπεί η εστίαση σε κύρια θέματα (Joffe & Yardley, 2004).

5.2.2.2 Έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία μιας ποιοτικής έρευνας επιτυγχάνεται με τη διασφάλιση των κριτηρίων της έρευνας και την λεπτομερή καταγραφή της διαδικασίας που ακολουθήθηκε. Η αξιοπιστία των δεδομένων σχετίζεται με την ακρίβεια τους, δηλαδή πόσο κοντά είναι στην κοινωνική πραγματικότητα που μελετά η έρευνα αλλά και στην αυστηρότητα με την οποία διεξήχθη η έρευνα (Huitt, 1998). Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008), η εγκυρότητα μιας έρευνας επιτυγχάνεται όταν αντιστοιχίζονται ο ερευνητικός σκοπός, οι υποθέσεις και τα ερωτήματα με τα αποτελέσματα. Οι Mulholland και Wallace (2003) υποστήριξαν ότι για να πετύχει κανείς ακρίβεια και αυστηρότητα στην ποιοτική έρευνα χρειάζεται να λάβει υπόψιν τη βασιμότητα (dependability) και την επιβεβαιωσιμότητα (confirmability) της. Η βασιμότητα εξετάζει κατά πόσο ο ερευνητής έχει κάνει μια εις βάθος και αληθινή περιγραφή που ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και η επιβεβαιωσιμότητα έχει να κάνει με τη πλαισιοθέτηση των δεδομένων την έρευνας, πώς η ερευνήτρια νοσηματοδοτεί τα αποτελέσματα της έρευνας σε σχέση με το κείμενο, δηλαδή κατά πόσο τα αποτελέσματα αυτά υποστηρίζονται πειστικά από τον ερευνητή και δεν αποτελούν προϊόν μυθοπλασίας. Για την διασφάλιση αυτή, ακολουθήθηκε μια αναλυτική καταγραφή της ερευνητικής διαδικασίας, με σκοπό την ανάδειξη της διαφάνειας όλη της διαδικασίας. Στην παρούσα έρευνα αρχικά υιοθετήθηκε η τριγωνοποίηση των δεδομένων, δηλαδή χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφία μέσω δευτερογενούς έρευνας (π.χ. θεωρία της Kabeer) και μικτή μέθοδος πρωτογενούς έρευνας για την καθοδήγηση της έρευνας και τη συλλογή δεδομένων, προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο έγκυρη και αξιόπιστη έρευνα. Η τριγωνοποίηση βοηθά να αναγνωριστούν διαφορετικές πραγματικότητες μέσα από την επιβεβαίωση μιας υπόθεσής με διάφορες μεθόδους μέτρησης και ερμηνείας.

Επιπλέον, η επιλογή του δείγματος πληθυσμού έγινε προσεκτικά βάσει κριτηρίων για να βεβαιωθεί η ερευνήτρια ότι οι συμμετέχουσες είχαν πράγματι γνώση των εξεταζόμενων ζητημάτων. Η χρήση πιλοτικών συνεντεύξεων αύξησε την εγκυρότητα και αξιοπιστία των δεδομένων αφού η ερευνήτρια βεβαιώθηκε για την κατανόηση των ερωτήσεων πριν την διεξαγωγή των συνεντεύξεων (Guest et al., 2012). Επιπρόσθετα, η συλλογή δεδομένων έγινε με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να διατηρηθεί μια αφετηρία του εξεταζόμενου θέματος ορμώμενο από τη βιβλιογραφία (π.χ. ημιδομημένες συνεντεύξεις), ενώ η επεξεργασία των δεδομένων ήταν περιεκτική, λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα δεδομένα συμπεριλαμβανομένων και αντιφατικών πληροφοριών χωρίς να επιλεχθούν μόνο αυτά που οδηγούν σε επιθυμητά αποτελέσματα (Bryman, 2008). Γι' αυτό τον σκοπό, ενσωματώθηκαν στο κεφάλαιο 6 αυτολεξεί αναφορές των συνεντευξιαζόμενων για να διαφανεί ο απευθείας λόγος τους σε σχέση με τις ερωτήσεις που τους έγιναν.

5.3 Ποσοτική έρευνα

5.3.1 Συλλογή ποσοτικών δεδομένων

Σε αυτή την ενότητα, αναλύονται οι διάφορες μέθοδοι συλλογής ποσοτικών δεδομένων και αιτιολογείται η επιλογή μεθόδου. Κατόπιν, επεξηγείται η επιλογή των συμμετεχόντων, το μέγεθος του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα αλλά και η διαδικασία δειγματοληψίας. Επιπλέον, διατυπώνεται η ανάπτυξη των υποθέσεων και των ερωτήσεων που συμπεριλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο ενώ παρουσιάζεται το εννοιολογικό μοντέλο που κατευθύνει την ποσοτική έρευνα. Τέλος, επεξηγείται η επιλογή ανάλυσης των ποσοτικών δεδομένων με αναφορά στην εγκυρότητα και αξιοπιστία τους.

5.3.1.1 Μέθοδος συλλογής ποσοτικών δεδομένων

Στην ποσοτική έρευνα υπάρχουν δυο κύριες μέθοδοι συλλογής δεδομένων με σκοπό την εξέταση αριθμητικών δεδομένων και την στατιστική ανάλυση. Η πρώτη μέθοδος αφορά την συλλογή υπαρχόντων στατιστικών δεδομένων για περιγραφή ενός φαινομένου ή/και ανάλυση συσχέτισης μεταξύ των συγκεκριμένων μεταβλητών που είναι υπό εξέταση. Η δεύτερη μέθοδος αφορά την συλλογή πρωτογενών δεδομένων από ένα οριοθετημένο δείγμα του πληθυσμού, συνήθως με τη χρήση ερωτηματολογίου, και για σκοπούς εξέτασης συσχετίσεων συγκεκριμένων μεταβλητών ή των σχέσεων αίτιου-αποτελέσματος. Σύμφωνα με τον Bryman (2004), η δεύτερη μέθοδος ποσοτικής έρευνας θεωρείται στις κοινωνικές επιστήμες η καταλληλότερη όταν σκοπεύει να ερευνήσει απόψεις και στάσεις ανθρώπων ενώ η μέθοδος αυτή επιτρέπει να γίνουν συγκρίσεις μεταξύ ομάδων που αντιπροσωπεύουν το σύνολο του πληθυσμού.

Η χρήση ερωτηματολογίου ως εργαλείο συλλογής ποσοτικών δεδομένων είναι ευρέως διαδεδομένη, λόγω των διάφορων πλεονεκτημάτων που προσδίδει στην έρευνα όπως η ευελιξία αφού μπορεί να μοιραστεί σε μεγάλο δείγμα πληθυσμού με γεωγραφική διασπορά, χωρίς να είναι απαραίτητη η παρουσία του ερευνητή (Gillham, 2007). Επίσης, το ερωτηματολόγιο μπορεί να συμπληρωθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα από πολλά άτομα ταυτόχρονα και είναι οικονομικότερο έναντι άλλων μεθόδων. Με τη σειρά του, ο ερευνητής υποχρεώνει τον ερωτηθέντα να απαντήσει με έναν προκαθορισμένο τρόπο ενώ για τον ερευνητή δεν καθίσταται δυνατό να αποσαφηνίσει ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (Lietz, 2010). Η διανομή μπορεί να πραγματοποιηθεί στο δείγμα πληθυσμού με διάφορους τρόπους, όπως σε έντυπη μορφή μέσω ταχυδρομείου ή ηλεκτρονικά μέσω διαδικτύου. Η επιλογή διανομής του ερωτηματολογίου εξαρτάται από το δημογραφικό προφίλ των ερωτώμενων, το μέγεθος του δείγματος πληθυσμού, το είδος των ερωτήσεων αλλά και τον αριθμό των ερωτήσεων.

Στη σημερινή εποχή, ο τρόπος αλλά και τα μέσα που χρησιμοποιούν οι ερευνητές για να συλλέξουν ποσοτικά δεδομένα έχει αλλάξει ριζικά (Evans & Mathur, 2005), αφού η συνεχής εξοικείωση με το διαδίκτυο οδήγησε στην αυξημένη προτίμηση για τη

διανομή ερωτηματολογίου μέσω διαδικτύου. Η διαδικτυακή μέθοδος συλλογής δεδομένων φαίνεται να προτιμάται σήμερα λόγω των γρήγορων ταχυτήτων, της ευελιξίας που προσφέρει και του χαμηλού κόστους (Goritz, 2004). Ο διαδικτυακός τρόπος διανομής ερωτηματολογίου μπορεί να γίνει με τη χρήση πιθανοτικού ή μη πιθανοτικού δείγματος (Couper, 2000). Παρόλη τη δημοτικότητα της τακτικής αυτής, έχει κατακριθεί όσον αφορά την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων αφού ένα άτομο μπορεί να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο περισσότερες από μια φορές.

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η μέθοδος συλλογής πρωτογενών ποσοτικών δεδομένων με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε διαδικτυακά και διαζώσης σε έντυπη μορφή. Αυτή η μέθοδος θεωρήθηκε καταλληλότερη γιατί επέτρεπε στην ερευνήτρια να αντλήσει προκαθορισμένο δείγμα από εκτεταμένη γεωγραφική έκταση στην Ελλάδα αλλά και να μεγιστοποιήσει την αξιοπιστία των απαντήσεων των ερωτώμενων, δίνοντας τους χρόνο να συμπληρώσουν από μόνοι τους το ερωτηματολόγιο. Πιο κάτω περιγράφεται αναλυτικότερα η διαδικασία επιλογής συμμετεχόντων, η διαδικασία δειγματοληψίας και η οριστικοποίηση του μεγέθους δείγματος.

5.3.1.2 Επιλογή συμμετεχόντων, διαδικασία δειγματοληψίας και μέγεθος δείγματος

Ο πληθυσμός που αφορά την παρούσα έρευνα είναι οι οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Η επιλογή των συμμετεχόντων για την ποσοτική έρευνα έλαβε υπόψη τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Οι συμμετέχουσες έπρεπε να είναι οικοδέσποινες που να διαθέτουν κατάλυμα ή καταλύματα στην πλατφόρμα της Airbnb στην Ελλάδα.
2. Οι συμμετέχουσες έπρεπε να έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, αν και αυτό το κριτήριο δεν θεωρήθηκε εμπόδιο, διότι η χρήση της πλατφόρμας Airbnb υπονοεί ότι οι συμμετέχουσες έχουν πρόσβαση και γνώση του διαδικτύου.
3. Οι συμμετέχουσες έπρεπε να είναι ενεργές στην πλατφόρμα ακόμα και κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19 όπου αρκετές οικοδέσποινες είχαν ανενεργές τις καταχωρήσεις τους.
4. Οι συμμετέχουσες έπρεπε να είναι σε θέση να κατανοήσουν την ελληνική γλώσσα, αφού το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε στα ελληνικά.

Η συλλογή ποσοτικών δεδομένων μπορεί να γίνει με διάφορες στρατηγικές τυχαίας δειγματοληψίας όπως: α) η απλή τυχαία δειγματοληψία (simple random sampling) όπου κάθε μέλος του πληθυσμού έχει την ίδια πιθανότητα να επιλεγεί, β) η συστηματική δειγματοληψία (systematic sampling) όπου ο ερευνητής αντιστοιχεί έναν αριθμό (k) σε κάθε μέλος του πληθυσμού και το δείγμα επιλέγεται με συστηματικό τρόπο δηλαδή επιλέγοντας κάθε k μονάδα, γ) η στρωματοποιημένη δειγματοληψία (stratified sampling) όπου ο πληθυσμός διαιρείται σε ομάδες βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών όπως το φύλο, την ηλικία κ.α και επιλέγεται αντιπροσωπευτικός

αριθμός δείγματος από κάθε ομάδα βάσει απλής τυχαίας ή συστηματικής δειγματοληψίας και δ) η δειγματοληψία κατά ομάδες (cluster sampling) όπου ο πληθυσμός υποδιαιρείται σε ομάδες με την κάθε ομάδα να έχει παρόμοια χαρακτηριστικά του δείγματος και μετά επιλέγονται τυχαία ολόκληρες ομάδες (Δαμιανού, 2016, Μπένος, 1991).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία ευκολίας σε συνδυασμό με τη δειγματοληψία χιονοστιβάδας η επιλογή αυτή κρίνεται η πλέον κατάλληλη εφόσον δεν υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία για το δείγμα του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, αναρτήθηκε πρόσκληση συμμετοχής (βλέπε Παράρτημα 5) σε διάφορα κοινωνικά δίκτυα (π.χ. Facebook) όπου δραστηριοποιούνται ομάδες οικοδεσποινών της Airbnb στην Ελλάδα κατόπιν απόκτησης άδειας από τον εκάστοτε διαχειριστή των ομάδων. Το Facebook έχει αξιολογηθεί ως αποδοτικό μέσο προσέγγισης δύσκολα προσβάσιμων πληθυσμών (Baltar & Brunet, 2012, Gilligan, Kypri, & Bourke, 2014, Evans and Mathur, 2018) και οικονομική επιλογή που μπορεί να οδηγήσει στην συλλογή υψηλής ποιότητας δεδομένων (Guttentag & Smith, 2017, Ramo & Prochaska, 2012). Μάλιστα, έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως σε μελέτες ομότιμης διαμονής (π.χ. Agapitou et al., 2020, Farmaki & Kladou, 2020). Οι ομάδες οικοδεσποτών στο Facebook αποτελούν μια δυναμική οντότητα που όχι μόνο συσπειρώνουν τους οικοδεσπότες και προσφέρουν ενότητα αλλά δίνουν συμβουλές και τοποθετούνται σε μια ευρεία γκάμα θεμάτων, από θέματα διαχείρισης μέχρι θέματα νομικά και φοροτεχνικά.

Ενδιαφέρον προκαλεί για παράδειγμα το γεγονός ότι η ομάδα Airbnb Greek Hosts έχει 39,500 μέλη ενώ καθημερινά θέτονται αρκετά ερωτήματα που λαμβάνουν απάντηση μέσα σε λίγα λεπτά από τους διαχειριστές και συντονιστές της ομάδας. Στην πρόσκληση που ανάρτησε η ερευνήτρια αναφερόταν ο σκοπός της έρευνας, ενώ επιβεβαιωνόταν η ανωνυμία των συμμετεχόντων και ο τρόπος διαχείρισης των δεδομένων. Η ερευνήτρια δεν δημοσιοποίησε το ερωτηματολόγιο στην σχετική ανάρτηση, αλλά το προώθησε στις γυναίκες προσωπικά στην κάθε μια, αφού εκδήλωσαν πρώτα ενδιαφέρον. Επομένως, οι ίδιες οι οικοδέσποινες επέλεξαν εθελοντικά να συμμετάσχουν στην έρευνα δεδομένου ότι πληρούσαν τα απαραίτητα κριτήρια. Παράλληλα, η ερευνήτρια επικοινωνήσε με τους διοργανωτές του ετήσιου συνεδρίου οικοδεσποινών της Airbnb στην Ελλάδα που διοργανώνεται από το BNBNEWS οι οποίοι ανταποκρίθηκαν θετικά στο αίτημα υποστήριξης της έρευνας.

Αρχικά δημιουργήθηκε ένα άρθρο πλαισίωσης της έρευνας και αναρτήθηκε πρόσκληση σε αντίστοιχη σελίδα οικοδεσποινών (bnbnews) για συμμετοχή στην έρευνα. Επίσης, η ερευνήτρια παραβρέθηκε στο συνέδριο που διεξήχθη τον Απρίλιο του 2022 μετά από σχετική άδεια του διοργανωτή με σκοπό να διεξάγει δια ζώσης συλλογή δεδομένων. Κατά τη συλλογή δεδομένων στο συνέδριο, η ερευνήτρια προσέγγισε τις ερωτηθείσες κάνοντας χρήση QR code για διαδικτυακή συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ενώ σε όσες οικοδέσποινες αδυνατούσαν να κάνουν

διαδικτυακή συμπλήρωση δόθηκαν ερωτηματολόγια σε έντυπη μορφή. Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε από τον Ιανουάριο 2022 έως τον Απρίλιο 2022, δηλαδή διήρκεσε περίπου 3 μήνες. Συνολικά συλλέχθηκαν 308 πλήρως ολοκληρωμένα ερωτηματολόγια διαδικτυακά και 40 από το συνέδριο, από τα οποία όμως τα 5 δεν θεωρήθηκαν έγκυρα. Μετά τους ελέγχους συμπλήρωσης ερωτηματολογίων, το σύνολο του τελικού δείγματος ανήλθε σε 343. Ο αριθμός αυτός θεωρείται ικανοποιητικός, δεδομένου ότι πρόσφατα αποφασίστηκε από την Eurostat η δημοσίευση στατιστικών για τον κλάδο ομότιμης διαμονής (Europa, 2021), ενώ στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη στατιστικών στα πλαίσια της Airbnb. Επομένως, υπάρχει άγνοια όσον αφορά τον συνολικό αριθμό οικοδεσποτών στην χώρα.

5.3.1.3 Ανάπτυξη ερωτηματολογίου

Η ανάπτυξη ενός ερωτηματολογίου καθορίζεται από τα δεδομένα που πρέπει να συλλεχθούν. Σύμφωνα με τους Saunders et al. (2009), αν η έρευνα αποσκοπεί στην σύγκριση δεδομένων ή στην αντιγραφή δεδομένων από άλλες έρευνες τότε ο ερευνητής μπορεί να χρησιμοποιήσει ή να τροποποιήσει ερωτήσεις από άλλα ερωτηματολόγια. Παράλληλα, αν οι υπάρχουσες ερωτήσεις σε άλλα ερωτηματολόγια δεν ανταποκρίνονται στον σκοπό μιας έρευνας τότε ο ερευνητής μπορεί να αναπτύξει δικές του ερωτήσεις. Στην παρούσα έρευνα, χρησιμοποιούνται ερωτήσεις που βασίζονται τόσο στα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας που προηγήθηκε όσο και σε υπάρχουσες ερωτήσεις. Η ανάπτυξη ερωτήσεων βάσει ποιοτικών δεδομένων κρίθηκε απαραίτητη λόγω του ότι η μέτρηση της γυναικείας χειραφέτησης πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα χαρακτηριστικά του πλαισίου όπου πραγματοποιείται η χειραφέτηση και της ομάδας γυναικών που την αφορά (βλέπε ενότητα 3.2.2), ενώ η τροποποίηση υφιστάμενων ερωτήσεων από άλλα ερωτηματολόγια συνείσφερε στην αξιοπιστία του ερωτηματολογίου αφού έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί σε πολλές έγκυρες ακαδημαϊκές μελέτες.

Το ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας συμπεριλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου όπως κατηγορηματικές ερωτήσεις (categorical questions) και κλίμακες μέτρησης. Οι κλίμακες είναι ουσιαστικά συνεχόμενες τιμές πάνω στις οποίες μπορεί να τοποθετηθεί το ζήτημα που μετράει η έρευνα (Albaum, 1997). Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιούνται δυο τύποι κλιμάκων: α) πενταβάθμιες κλίμακες μέτρησης (5-point Likert scales) και β) κλίμακες σημασιολογικής διαφοροποίησης (semantic differential questions). Στις κλίμακες τύπου Likert οι ερωτώμενοι καλούνται να υποδείξουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους σε σχέση με συγκεκριμένες δηλώσεις με τον μεσαίο αριθμό να αντιπροσωπεύει ουδέτερη στάση (Gay & Armstrong, 1987), ενώ στις κλίμακες σημασιολογικής διαφοροποίησης οι ερωτώμενοι καλούνται να αξιολογήσουν ένα αντικείμενο σε δίπολη διάσταση (Barett & Russell, 1998).

Οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν στο ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκαν αφού αξιολογήθηκαν τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας και της σχετικής βιβλιογραφίας και

θεωρήθηκαν καίριες ως προς την ανταπόκριση τους στα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας. Για να διασφαλιστεί η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου, σε κάθε ενότητα του ερωτηματολογίου υπάρχουν τουλάχιστον τρεις δηλώσεις (items), όπως προβλέπεται στην στατιστική επεξεργασία των αποτελεσμάτων που χρησιμοποιείται στα Δομικά Μοντέλα Εξισώσεων, ή αλλιώς Structural Equation Modelling (Kline, 2010). Το ερωτηματολόγιο (βλέπε Παράρτημα 6) αποτελείται από πέντε θεματικές ενότητες και συμπεριλαμβάνει: 1) ερωτήσεις που αξιολογούν τα κίνητρα των οικοδεσποινών για φιλοξενία, 2) ερωτήσεις που αξιολογούν τις αντιλήψεις των γυναικών σε σχέση με την οικονομική, κοινωνική, πολιτική, εκπαιδευτική και ψυχολογική χειραφέτηση, 3) ερωτήσεις που αφορούν την προορατική στάση ζωής των οικοδεσποινών, 4) ερωτήσεις που αξιολογούν τις αντιλήψεις των γυναικών σχετικά με την ποιότητα ζωής τους και 5) ερωτήσεις που αποσκοπούν στην αναζήτηση δημογραφικών χαρακτηριστικών των γυναικών.

Στην πρώτη ενότητα οι συμμετέχουσες καλούνται να αναγνωρίσουν τα κίνητρα για φιλοξενία μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής. Οι δηλώσεις που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη μεταβλητή απορρέουν από την ποιοτική ανάλυση και συμπεριλαμβάνουν την αύξηση εισοδήματος, την αξιοποίηση ακινήτου, την τάση της αγοράς, την ευελιξία και τα κοινωνικά ωφελήματα (βλέπε ενότητα 6.3). Για κάθε δήλωση (item) οι συμμετέχουσες καλούνται να απαντήσουν σε πεντάβαθμια κλίμακα τύπου Likert από το 1 (διαφωνώ απόλυτα) μέχρι το 5 (συμφωνώ απόλυτα). Η δεύτερη ενότητα αποσκοπεί στην αποτύπωση των αντιλήψεων των γυναικών όσον αφορά την απόκτηση χειραφέτησης από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Η ενότητα αυτή συμπεριλαμβάνει δηλώσεις που απορρέουν από την ποιοτική ανάλυση ενώ η μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας υποδεικνύει ότι οι δηλώσεις συμβαδίζουν με αυτές που έχουν χρησιμοποιηθεί σε προηγούμενες μελέτες, Moswete & Lacey, 2015). Στην ενότητα αυτή συμπεριλαμβάνονται δηλώσεις για όλα τα είδη γυναικείας χειραφέτησης όπως οικονομική, κοινωνική, πολιτική, ψυχολογική και εκπαιδευτική (βλέπε διάγραμμα 6.2) ενώ έχουν προστεθεί και δυο αρνητικές δηλώσεις.

Η χρήση αρνητικών δηλώσεων έχει διττή ερμηνεία, από τη μια για να κατοχυρωθεί η αναφορά σε αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η δραστηριότητα της οικοδέσποινας (βλέπε Ενότητα 6.6) και από την άλλη να διασφαλιστεί ότι οι ερωτώμενοι δίνουν την απαραίτητη προσοχή σε κάθε απάντηση και δεν απαντούν μηχανικά ή βεβιασμένα. Αυτή η μέθοδος ονομάζεται reverse question (Kervin, 1999). Για κάθε δήλωση (item) οι συμμετέχουσες καλούνται να απαντήσουν σε πεντάβαθμια κλίμακα τύπου Likert από το 1 (διαφωνώ απόλυτα) μέχρι το 5 (συμφωνώ απόλυτα). Η τρίτη ενότητα αφορά την προορατική στάση των γυναικών και για να μετρηθεί χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα μέτρησης του Schwarzer (1999) που έχει χρησιμοποιηθεί σε άλλες μελέτες. Η κλίμακα αποτελείται από 9 δηλώσεις που αξιολογούν τη στάση των συμμετεχουσών εκ των οποίων δυο είναι αρνητικές. Οι δηλώσεις αυτές έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά ενώ

η κλίμακα απαντήσεων τροποποιήθηκε από τετραβάθμια σε πεντάβαθμια κλίμακα τύπου Likert από το 1 (καθόλου αληθές) μέχρι το 5 (απόλυτα αληθές) για καλύτερη συνοχή σε σχέση με τις προαναφερθείσες κλίμακες μέτρησης που υιοθετήθηκαν στην παρούσα έρευνα.

Η τέταρτη ενότητα ζητάει από τις συμμετέχουσες να αξιολογήσουν την ποιότητα ζωής τους και γι' αυτό το σκοπό έχει χρησιμοποιηθεί η ευρέως διαδεδομένη κλίμακα Multicultural Quality of Life Index (Mezzich et al., 2011). Η συγκεκριμένη κλίμακα αποτελείται από 10 δηλώσεις που σχετίζονται με την ικανοποίηση ζωής και καλύπτουν θεματικές όπως: σωματική ευεξία, ψυχική ευεξία, προσωπική φροντίδα και ανεξαρτησία, επαγγελματική δραστηριότητα, διαπροσωπικές σχέσεις, κοινωνική και συναισθηματική υποστήριξη, υποστήριξη από την κοινότητα/υπηρεσίες, προσωπική ολοκλήρωση, πνευματική ολοκλήρωση και αντίληψη της ποιότητας ζωής (Mezzich et al., 2011). Η κλίμακα αυτή έχει χαρακτηριστεί ως μια από τις πιο ολοκληρωμένες προσεγγίσεις στην μέτρηση της ποιότητας ζωής ενώ έχει χρησιμοποιηθεί με επιτυχία σε διάφορα πολιτιστικά πλαίσια, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού κοινού (Kokaliari & Roy, 2020). Ενώ η αρχική κλίμακα είναι δεκαβάθμια, στην παρούσα έρευνα έχει τροποποιηθεί σε πενταβάθμια για καλύτερη συνοχή. Για κάθε δήλωση (item) οι συμμετέχουσες καλούνται να απαντήσουν σε πεντάβαθμια κλίμακα τύπου semantic differential με διπολική διάσταση το 1 (καθόλου) και το 5 (εξαιρετικά). Τέλος, η πέμπτη ενότητα αποσκοπεί στο να καταγράψει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών όπως ηλικία, εισόδημα, μορφωτικό επίπεδο και είδος καταλύματος που χρησιμοποιούν για τη φιλοξενία που στόχο έχουν να ερμηνεύσουν το προφίλ του δείγματος αλλά και να γίνουν διάφοροι έλεγχοι στατιστικής σημαντικότητας.

Όπως και στην ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση (βλέπε ενότητα 5.2), ομοίως και στην ποσοτική έρευνα κρίνεται απαραίτητο η διενέργεια μιας πιλοτικής έρευνας. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα δόθηκε πρώτα σ' ένα πιλοτικό δείγμα 30 γυναικών μετά από συνεχή επεξεργασία με σκοπό να επισημανθούν τυχόν ασάφειες και αστοχίες των ερωτήσεων και να γίνουν σχετικές διορθώσεις. Κατόπιν, δημοσιοποιήθηκε στην πλατφόρμα Qualtrics.

5.3.1.4 Καθορισμός Δείγματος και ρυθμός απαντήσεων

Για την εκτίμηση του μεγέθους του δείγματος, λήφθηκε υπόψιν ότι το ερωτηματολόγιο συμπεριλάμβανε 50 ερωτήσεις και 8 λανθάνουσες μεταβλητές και το επίπεδο σημαντικότητας ορίστηκε ως $\alpha = 5\%$. Σύμφωνα με τη μελέτη του Westland (2010), το εκτιμώμενο μέγεθος δείγματος για να εντοπιστούν επιδράσεις μέτριου μεγέθους ($d = 0.3$), με 80% ισχύ και με επίπεδο σημαντικότητας 5% υπολογίστηκε ίσο με 241. Η εκτίμηση αυτή όμως απαιτεί ότι κάθε σχέση μεταξύ των μεταβλητών θα εμφανίζει τουλάχιστον μέγεθος επίδρασης ίσο με $d = 0.3$, κάτι που δεν είναι απαραίτητο να συμβεί στο μοντέλο SEM, καθώς μπορεί να υπάρχουν επιδράσεις μεγαλύτερου μεγέθους έτσι το μέγεθος του δείγματος υπερεκτιμάται. Μια δεύτερη μέθοδος,

προκαθορίζει το απαιτούμενο *RMSE* μεταξύ του θεωρητικού μοντέλου και του εκτιμώμενου μοντέλου και το εκτιμώμενο μέγεθος δείγματος έτσι ώστε το σφάλμα να είναι μικρότερο του 0.05 υπολογίστηκε ίσο με 47 συμμετέχοντες (Jobst et al., 2021). Λαμβάνοντας υπόψιν τις εκτιμήσεις και γνωρίζοντας ότι ο ρυθμός των απαντήσεων θα είναι μικρότερος από 100%, προσεγγίστηκε ο διπλάσιος αριθμός του μεγίστου εκτιμώμενου μεγέθους δείγματος ($N = 482$), από τα οποία τα 343 συμμετείχαν στη δειγματοληψία και έδωσαν έγκυρες απαντήσεις. Με βάση το μέγεθος αυτό ($N = 343$), ο ρυθμός απαντήσεων ήταν ίσος με 71% και η post-hoc μελέτη ισχύος υπέδειξε πως η ισχύς της παρούσας μελέτης ανέρχεται στο 95%.

5.3.2 Ανάλυση ποσοτικών δεδομένων

Η χρήση δειγματοληψίας στη ποσοτική έρευνα επιτρέπει την ποσοτικοποίηση των δεδομένων και τη δόμησή τους σε υλικό μετρήσιμο και επεξεργάσιμο στατιστικά (Veal, 2006). Η ποσοτική έρευνα μπορεί να ανταποκριθεί σε ερωτήματα του τύπου ‘ποιος’, ‘τι’ και ‘γιατί’ ενώ μπορούν να ερευνηθούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, οι συμπεριφορές, τα κίνητρα και οι στάσεις τους. Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι ανάλυσης ποσοτικών δεδομένων όπως η περιγραφική ανάλυση (descriptive statistics) που επιτρέπει την περιγραφική παρατήρηση των χαρακτηριστικών του δείγματος πληθυσμού, η ανάλυση συσχετίσεων (correlation) που εξετάζει τις συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών, η παλινδρόμηση (regression) που εξετάζει συνήθως την επιρροή ανεξάρτητων μεταβλητών σε εξαρτημένες μεταβλητές, η παραγοντική ανάλυση (factor analysis) που περιγράφει τις σχέσεις συνδιακυμάνσεων μεταξύ πολλών μεταβλητών σε όρους λιγότερων μεταβλητών και η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) όπου γίνεται έλεγχος υποθέσεων για να ανιχνευθούν τυχόν διαφορές στις μέσες τιμές περισσότερων από δυο πληθυσμών (Pallant, 2020).

5.3.2.1 Αιτιολόγηση επιλογής αναλυτικής προσέγγισης

Για την ποσοτική ανάλυση της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε η μέθοδος των Δομικών Μοντέλων Εξισώσεων, ή αλλιώς Structural Equation Modelling. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα Ammos graphics 21 σε συνδυασμό με το SPSS25, κατόπιν κωδικοποίησης των δεδομένων και μεταφοράς τους στο στατιστικό πρόγραμμα ανάλυσης SPSS25. Τα δομικά μοντέλα εξισώσεων (SEM) θεωρούνται μια μέθοδος ανάλυσης που αποτελεί επέκταση της παλινδρόμησης και της παραγοντικής ανάλυσης αφού επιτρέπει την ταυτόχρονη εξέταση των σχέσεων εξαρτημένων και ανεξάρτητων μεταβλητών. Πρώτα, εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική για τη συνοπτική και αποτελεσματική παρουσίαση των δεδομένων. Στη συνέχεια, ακολουθήθηκε η μέθοδος εξέτασης του δομικού μοντέλου εξίσωσης με το πρόγραμμα Ammos graphics. Η εφαρμογή δομικών μοντέλων εξισώσεων είναι δυνατό να δώσει μια πιο σύνθετη εικόνα της δομής των μεταβλητών σε σύγκριση με άλλες συνήθειες μεθόδους στατιστικής ανάλυσης (McArdle & Aber, 1990). Η μέθοδος αυτή κρίνεται ιδανική όταν ο ερευνητής επιθυμεί να επιβεβαιώσει σύνθετα αιτιακά σχήματα μεταξύ μεταβλητών.

Τα δομικά μοντέλα εξισώσεων αποτελούνται από δύο βασικά στάδια ανάλυσης: α) το μοντέλο μέτρησης (CFA measurement model) και β) το δομικό μοντέλο (structure equation model) . Το μοντέλο μέτρησης προσδιορίζει τις σχέσεις ανάμεσα στη λανθάνουσα μεταβλητή και τις παρατηρήσιμες μεταβλητές. Το δομικό μοντέλο επικεντρώνεται στις αιτιώδεις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των λανθάνουσών μεταβλητών (Ho, 2006). Όπως βεβαιώνει και ο Byrne (2013), τα δομικά μοντέλα εξισώσεων είναι μια στατιστική μέθοδος για την οποία απαιτείται μια προσέγγιση επιβεβαίωσης για να επιτευχθεί η ανάλυση της δομικής θεωρίας. Ακόμη, στην ανάλυση αυτή πραγματοποιήθηκε έλεγχος EFA (Exploratory factor analysis) για να ελεγχθεί η σταθερότητα των καταλοίπων σε κάθε ερώτηση ενώ μέσα από το δομικά μοντέλα εξισώσεων μπόρεσαν να εξεταστούν οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν παραπάνω στην ενότητα 4.1.4. Τα αποτελέσματα των παραπάνω ποσοτικών αναλύσεων παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 7.

5.3.2.2 Έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας

Οι έλεγχοι της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των ποσοτικών δεδομένων είναι αυτοί που θα διασφαλίσουν ότι τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται στην έρευνα είναι κατάλληλα ώστε να εξαχθούν έγκυρα αποτελέσματα. Η εγκυρότητα της ποσοτικής έρευνας αφορά το βαθμό στον οποίο είναι πραγματική η σχέση μεταξύ μεταβλητών (Roberts & Priest, 2006). Η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου στην παρούσα έρευνα αποτιμήθηκε στα πλαίσια του περιεχομένου (content validity) και της εννοιολογικής κατασκευής (construct validity). Αναφορικά με τον έλεγχο του ερωτηματολογίου αξιολογήθηκε ως προς τη μορφή, τη γλώσσα, τη σαφήνεια και τη δυσκολία του. Η ερευνήτρια λόγω της προσωπικής επαφής που είχε με τις οικοδέσποινες για να της προσκαλέσει στην έρευνα ήταν σε θέση να επιβλέψει την εγκυρότητα των ερωτηματολογίων αλλά και να διασφαλίσει ότι η κάθε συμμετέχουσα απάντησε μόνο μια φορά. Αυτό κατέστη δυνατό από τη χρήση του λογισμικού προγράμματος Qualtrics το οποίο συλλέγει το μοναδικό αναγνωριστικό κάθε χρήστη.

Η αξιοπιστία των δεδομένων αφορά στην ελαχιστοποίηση του τυχαίου σφάλματος, δηλαδή κατά πόσο υπάρχει σταθερότητα μέσα από την επαναλαμβανόμενη μέτρηση (διαφορετικές μετρήσεις) που να οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα άρα και στην ομοιογένεια του εργαλείου μέτρησης (Nunnally, 1978). Η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου αποτιμήθηκε με τον έλεγχο Cronbach's alpha και γίνεται με τη χρήση του ειδικού λογισμικού στατιστικής επεξεργασίας SPSS25. Η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου αφορά τις απαντήσεις των συμμετεχόντων και όχι το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου. Είναι σύνηθες οι τιμές του δείκτη Cronbach alpha που είναι αποδεκτές να είναι μεγαλύτερες του 0.7 (Bagozzi, Yi, & Phillips, 1991, Nunnally & Bernstein, 1994). Από την άλλη όμως είναι συχνά αποδεχτό στα αρχικά στάδια κάποιας μελέτης οι τιμές να κυμαίνονται μεταξύ του 0.5 και 0.6 (Devellis, 1993). Εδώ θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το μεγάλο εύρος εναλλακτικών απαντήσεων κλίμακας Likert που χρησιμοποιείται στην έρευνα το οποίο έχει θετική επίδραση στον δείκτη

αξιοπιστίας. Με ένα μέσο αποδεκτό εύρος 7 ± 2 εναλλακτικών απαντήσεων, όπου το ανθρώπινο εύρος το οποίο το ανθρώπινο μυαλό είναι σε θέση να διακρίνει (Miller, 1955) θεωρείται ακόμα περισσότερο η αξιοπιστία. Στο στάδιο της πιλοτικής έρευνας εφαρμόστηκε ο έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's alpha του οποίου οι τιμές για κάθε μεταβλητή κυμάνθηκαν σε υψηλά νούμερα >0.6 .

5.4 Προβλήματα και περιορισμοί στη συλλογή δεδομένων

Στην τελευταία ενότητα του κεφαλαίου καταγράφονται τα προβλήματα που αντιμετώπισε η ερευνήτρια κατά την συλλογή δεδομένων συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών που συναντήθηκαν κατά την δειγματοληψία. Επίσης, αναφέρονται οι ηθικοί προβληματισμοί που πρέπει να διασαφηνίσει ο ερευνητής επικοινωνώντας των κώδικα ηθικής της ερευνάς.

5.4.1 Προβλήματα

Ανάμεσα στα κύρια προβλήματα που συνάντησε η ερευνήτρια ήταν η δυσκολία πρόσβασης στο δείγμα του πληθυσμού. Η δυσκολία εύρεσης και πρόσβασης στο δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας προήλθε επειδή η πλατφόρμα αποθαρρύνει την επικοινωνία μέσω αυτής για λόγους που δεν καταλήγουν σε κράτηση, ενώ δεν μπορούν οι χρήστες να μοιραστούν προσωπικά στοιχεία μέσα από τη συνομιλία τους στην πλατφόρμα, αν προηγουμένως δεν έχει επιβεβαιωθεί κράτηση. Συνεπώς, η ερευνήτρια δεν μπόρεσε να διαμοιράσει το ερωτηματολόγιο με αυτόν τον τρόπο και στράφηκε στην επιλογή προσέγγισης του δείγματος μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα. Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθεί ως περιορισμός η εθελοντική βάση με την οποία έγινε η συμμετοχή του δείγματος στην έρευνα, αφού εγείρει το θέμα της αντιπροσώπευσης του πληθυσμού. Όμως, δεδομένης της συνδυαστικής μεθοδολογικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα κρίνεται ότι το δείγμα είναι αρκετά αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού, αν και δεν εφαρμόζει τον κανόνα της γενίκευσης στο σύνολο του πληθυσμού οικοδεσποινών σε όλη τη χώρα.

Ακόμα ένας περιορισμός που δυσκόλεψε την έρευνα είναι ότι δεν υπάρχει κάποια επίσημη ιστοσελίδα ή δημόσια αρχή που να προσφέρει πληροφορίες για τις οικοδεσποίνες της πλατφόρμας της Airbnb στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να παραμένει άγνωστος ο αριθμός των οικοδεσποινών που δραστηριοποιούνται στη χώρα. Ως αποτέλεσμα, ήταν δύσκολος ο υπολογισμός του ιδανικού δείγματος αφού δεν υπήρχε προηγούμενη γνώση του αριθμού του πληθυσμού. Τέλος, η συλλογή δεδομένων αντιμετώπισε καθυστερήσεις λόγω της ύπαρξης και εξάπλωσης της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα που δυσχέραινε την διαδικασία λόγω των δημοσιονομικών μέτρων και των κανόνων υγιεινής που εφαρμόστηκαν και που ενδεχομένως να αποθάρρυναν την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου δια ζώσης.

5.4.2 Ηθικοί προβληματισμοί

Σε μια ακαδημαϊκή έρευνα, πρωταρχικό μέλημα είναι η διεξαγωγή της έρευνας με τη καλύτερη συναίσθηση και κατανόηση των δεοντολογικών και ηθικών προβληματισμών οι οποίοι συνδέονται άμεσα με την ερευνητική διαδικασία (Cohen et al., 2011). Δύο σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν στην παρούσα έρευνα είναι η συναίνεση των συμμετεχουσών και η διαφύλαξη της προσωπικής τους ανωνυμίας. Για την απόκτηση της συγκατάθεσης τους, η ερευνήτρια πρώτα διενέργησε μια σύντομη περιγραφή της έρευνας διασαφηνίζοντας το θέμα, τον σκοπό της έρευνας, το πλαίσιο στο οποίο διεξάγεται δηλώνοντας το πανεπιστήμιο και τον ακαδημαϊκό υπεύθυνο που υποστηρίζει την ερευνήτρια, ενώ ακολούθως ζητήθηκε από τις συμμετέχουσες να υπογράψουν σχετικό έντυπο συγκατάθεσης για την ηχογράφηση τους στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας.

Ακόμη, όλες οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για το γεγονός ότι η έρευνα διεξαγόταν στα πλαίσια της διδακτορικής διατριβής της ερευνήτριας, ενώ από την αρχή είχαν ενημερωθεί ότι είχαν κάθε δικαίωμα να άρνησης συμμετοχής ή αποχώρησης από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή επιθυμούσαν, χωρίς να χρειαστεί κάποια αιτιολόγηση και χωρίς καμία συνέπεια. Τέλος, η διασφάλιση της προσωπικής ανωνυμίας των συμμετεχουσών διασφαλίστηκε και λόγω του γεγονότος ότι η προστασία απορρήτου, ιδιαίτερα σε σχέση με τη χρήση τεχνολογιών, είναι πλέον νομικό δικαίωμα. Καθ' όλη τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων λοιπόν τηρήθηκε πλήρης εμπιστευτικότητα και ανωνυμία, ενώ διαβεβαιώθηκαν οι συμμετέχουσες ότι τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς σκοπούς.

Κεφάλαιο 6 Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις με τις οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb και που σκοπό έχουν να ανταποκριθούν στα πρώτα δυο ερευνητικά ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει τα κύρια θέματα που αναγνωρίστηκαν στην ποιοτική ανάλυση, σε σχέση με τις ερωτήσεις που έγιναν στις συμμετέχουσες αλλά και τα ερευνητικά ερωτήματα που κατευθύνουν την συλλογή και ανάλυση δεδομένων. Στη συνέχεια επεξηγούνται οι διάφορες διασυνδέσεις μεταξύ των παραγόντων που διαμορφώνουν την γυναικεία χειραφέτηση διαμέσου της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής σε σχέση με το θεωρητικό υπόδειγμα που κατεύθυνε την ποιοτική έρευνα. Συνολικά, ο σκοπός του κεφαλαίου είναι η ανάλυση των ευρημάτων της ποιοτικής έρευνας σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα και η σύνδεση αυτών με την ποσοτική έρευνα.

6.1 Αναγνώριση Θεμάτων

Κατόπιν θεματικής ανάλυσης με χρήση του λογισμικού προγράμματος Nvivo, προέκυψαν ορισμένες θεματικές που ανταποκρίνονται στα πρώτα δυο ερευνητικά ερωτήματα που κατευθύνουν την παρούσα έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, τα ποιοτικά ευρήματα παρουσιάζουν τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb όσον αφορά την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης διαμέσου της δραστηριότητας της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής και τις προϋποθέσεις για την απόκτηση χειραφέτησης των γυναικών διαμέσου της δραστηριότητας τους ως οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb (βλέπε ενότητα 6.1.2). Στην παρούσα ενότητα, παρουσιάζεται το προφίλ των συμμετεχουσών ενώ κατόπιν αναλύονται τα ευρήματα σε σχέση με τις αντιλήψεις και τις προϋποθέσεις της γυναικείας χειραφέτησης διαμέσου της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής. Στο παρόν κεφάλαιο χρησιμοποιούνται αυτολεξεί οι απαντήσεις των οικοδεσποινών στις ερωτήσεις για να διαφανούν πιο ξεκάθαρα οι απόψεις τους. Λόγω της ανωνυμίας που διατηρήθηκε, απαλείφθηκαν τα ονόματα των συνεντευξιαζόμενων και η κάθε οικοδέσποινα προσδιορίστηκε με κωδικό ως εξής Σ1, Σ2, Σ3 κλπ.

6.2 Προφίλ οικοδεσποινών

Στο σύνολο, συμμετείχαν στις συνεντεύξεις 30 οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb ενώ οι συνεντεύξεις σταμάτησαν όταν παρατηρήθηκε κορεσμός στις απαντήσεις (data saturation). Το προφίλ των οικοδεσποινών παρουσιάζεται λεπτομερώς στον πίνακα 6.1.

Πίνακας 6.1: Προφίλ Οικοδεσποινών

Κωδικός	Ηλικία	Περιοχή	Καταλύματα	Οικογενειακή κατάσταση	Επαγγελματική ή δραστηριότητα	Εμπειρία (χρόνια)
Σ1	48	Ηράκλειο, Κρήτη	3 (ιδιόκτητα)	Παντρεμένη με παιδιά	Πλήρης οικοδεσπότης	4
Σ2	47	Θεσσαλονίκη	3 (ιδιόκτητα)	Παντρεμένη	Δικηγόρος	2
Σ3	50	Ρόδος	2 (ιδιόκτητα)	Παντρεμένη με παιδιά	Ξενοδοχοϋπάλληλος	2
Σ4	33	Θεσσαλονίκη	30 (εταιρεία)	Άγαμη	Πλήρης οικοδεσπότης, μακροχρόνιες ενοικιάσεις ακινήτων	5
Σ5	31	Κέρκυρα	5, 1 B&B (ιδιόκτητα)	Άγαμη	Πλήρης οικοδεσπότης	9
Σ6	53	Μυτιλήνη	1 (ιδιόκτητο)	Παντρεμένη	Εκπαιδευτικός	3
Σ7	51	Αθήνα	20, 1 ξενοδοχείο (εταιρεία)	Διαζευγμένη με παιδί	Πλήρης οικοδεσπότης, κτηματομεσιτικό γραφείο	7
Σ8	42	Αλεξανδρούπολη	12 (εταιρεία)	Άγαμη	Κτηματομεσιτικό γραφείο, πλήρης οικοδεσπότης	2.5
Σ9	42	Ηράκλειο, Κρήτη	1 (ιδιόκτητο)	Παντρεμένη	Εκπαιδευτικός	3
Σ10	66	Κόρινθος	1 (ιδιόκτητο)	Άγαμη	Συνταξιούχος	2
Σ11	36	Βόλος	10 (εταιρεία)	Χήρα με παιδί	Πλήρης οικοδεσπότης και καθηγήτρια	6
Σ12	50	Νάξος	3 (ιδιόκτητα)	Άγαμη	Δημόσιος υπάλληλος	3
Σ13	52	Ρόδος	1 (ιδιόκτητο)	Διαζευγμένη με παιδιά	Ξενοδοχοϋπάλληλος	7
Σ14	44	Ρέθυμνο, Κρήτη	30 (εταιρεία)	Παντρεμένη με παιδιά	Πλήρης οικοδεσπότης	4
Σ15	57	Σύρος	2 (ιδιόκτητα)	Παντρεμένη με παιδιά	Ξενοδοχοϋπάλληλος	4
Σ16	57	Πρέβεζα	1 (ιδιόκτητο)	Παντρεμένη με παιδιά	Συνταξιούχος	1
Σ17	38	Χανιά	1 (ιδιόκτητο)	Παντρεμένη με παιδιά	Νηπιαγωγός	3
Σ18	40	Θεσσαλονίκη	8 (ιδιόκτητα)	Διαζευγμένη με παιδιά	Πλήρης οικοδεσπότης	8
Σ19	49	Κεφαλλονιά	2 (ιδιόκτητα)	Παντρεμένη με παιδιά	Πολιτικός μηχανικός	5
Σ20	24	Αθήνα	1 (ιδιόκτητο)	Άγαμη	Φοιτήτρια	4
Σ21	39	Αθήνα	Δωμάτιο	Άγαμη	Ηθοποιός	3

			(ιδιόκτητο)			
Σ22	63	Πόρτο Ράφτη	1 (ιδιόκτητο)	Παντρεμένη με παιδιά	Βοηθός μικροβιολογικού εργαστηρίου	6
Σ23	30	Θεσσαλονίκη	1 (ιδιόκτητο)	Άγαμη	Λογίστρια	4
Σ24	52	Ρέθυμνο, Κρήτη	7 (ιδιόκτητα)	Άγαμη	Συνταξιούχος	5
Σ25	49	Ρόδος	7 (ιδιόκτητα)	Παντρεμένη με παιδιά	Πλήρης οικοδεσπότης	5
Σ26	31	Μύκονος	4 (εταιρεία)	Παντρεμένη με παιδιά	Πλήρης οικοδεσπότης	5
Σ27	29	Θεσσαλονίκη	1 (ιδιόκτητο)	Άγαμη	Ιδιοκτήτρια καταστήματος ρουχισμού	4
Σ28	30	Θεσσαλονίκη	1 (ιδιόκτητο)	Παντρεμένη	Τεχνολόγος ιατρικών εργαστηρίων	3
Σ29	47	Ηράκλειο, Κρήτη	4 (ιδιόκτητα) 2 (μη ιδιόκτητα)	Παντρεμένη με παιδιά	Πλήρης οικοδεσπότης	7
Σ30	30	Πρέβεζα	1 (ιδιόκτητο)	Άγαμη	Ιδιωτική υπάλληλος	1

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, οι γυναίκες που συμμετείχαν στο δείγμα ανήκουν στο ηλικιακό εύρος μεταξύ 24 και 66 ετών, ενώ οι περισσότερες οικοδέσποινες είναι μεταξύ 30 και 55 χρονών. Σχεδόν οι μισές οικοδέσποινες είναι παντρεμένες, με τη συντριπτική πλειοψηφία των παντρεμένων να έχει παιδιά. Οι υπόλοιπες δήλωσαν άγαμες, ενώ δύο εξ αυτών είναι διαζευγμένες με παιδιά. Μια οικοδέσποινα δήλωσε πως είναι χήρα με παιδί. Η πλειοψηφία των οικοδεσποινών διαθέτει εμπειρία αρκετών χρόνων στην φιλοξενία ομότιμης διαμονής, με μόνο 2 οικοδέσποινες να έχουν μόλις ένα χρόνο εμπειρίας. Όσον αφορά τον αριθμό ακινήτων που διαθέτουν οι συμμετέχουσες προκύπτουν δυο κατηγορίες οικοδεσποινών: α) αυτές που έχουν ιδιόκτητα ακίνητα και β) αυτές που δεν τους ανήκουν τα ακίνητα αλλά τα διαχειρίζονται επαγγελματικά. Στην πρώτη περίπτωση τα ακίνητα ανήκουν είτε στις γυναίκες είτε σε συγγενικά τους πρόσωπα ή/και στους συζύγους τους με τις ίδιες να έχουν προχωρήσει στην εκμετάλλευσή τους. Στην δεύτερη περίπτωση, οι οικοδέσποινες εκπροσωπούν εταιρίες που διαχειρίζονται έναν μεγάλο όγκο ακινήτων ή ακόμα και μικρά ξενοδοχεία τα οποία συμπεριλαμβάνονται πλέον στην πλατφόρμα Airbnb.

Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, υπάρχει ένας ανερχόμενος αριθμός οικοδεσποινών στην πλατφόρμα Airbnb που είναι επαγγελματίες και θέλουν να αδράξουν την ευκαιρία της δημοφιλίας της πλατφόρμας για μεγαλύτερη προβολή στην δυνητική αγορά και αύξηση εσόδων (π.χ. Farmaki & Kaniadakis, 2020, Sundararajan, 2014). Τα καταλύματα των οικοδεσποινών βρίσκονται τόσο σε αστικά κέντρα (π.χ. Αθήνα, Θεσσαλονίκη) όσο και σε νησιώτικούς τουριστικούς προορισμούς που έχουν

και τα περισσότερα Airbnb καταλύματα στην Ελλάδα (βλέπε ενότητα 4.1.3). Αναφορικά με την επαγγελματική τους ιδιότητα, οι 9 από τις 30 οικοδέσποινες δήλωσαν πως η δραστηριότητά τους στη φιλοξενία αποτελεί για αυτές πλήρη απασχόληση. Οι υπόλοιπες οικοδέσποινες εργάζονται τόσο στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα και η φιλοξενία αποτελεί για αυτές μερική απασχόληση.

6.3 Κίνητρα για φιλοξενία μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής

Αφού καθορίστηκε το προφίλ των οικοδεσποινών, ρωτήθηκαν για τους λόγους που τις ώθησαν να στραφούν στην φιλοξενία μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής. Ουσιαστικά, οι συμμετέχουσες αναγνώρισαν ως κίνητρα τα αντιληπτά οικονομικά και κοινωνικά οφέληματα που αποκομίζουν από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες ανέφεραν διαφορετικά κίνητρα ενώ κάποιες διευκρίνισαν ότι δεν είχαν μόνο ένα κίνητρο αλλά ταυτόχρονα διάφορα κίνητρα που τις οδήγησαν στην απόφαση να ασχοληθούν με την φιλοξενία σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Επιγραμματικά, τα κίνητρα των οικοδεσποινών είναι: η αύξηση εισοδήματος, η αξιοποίηση ακινήτου, η τάση της αγοράς, η ευελιξία και η κοινωνικοποίηση που προσφέρει η δραστηριότητα του οικοδεσπότη.

6.3.1 Αύξηση εισοδήματος

Ιδιαίτερα σημαντικό αποδεικνύεται πως είναι το κίνητρο των οικονομικών απολαβών για την πλειονότητα των οικοδεσποινών. Όντως, σε παλαιότερες έρευνες, τα οικονομικά κίνητρα έχουν αναγνωριστεί ως ο πιο σημαντικός λόγος συμμετοχής στην φιλοξενία μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής ως οικοδεσπότης (π.χ. Lim & Bouchon, 2020, Fang et al., 2016). Πιο συγκεκριμένα, τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες όπως η υψηλή ανεργία αλλά και η αβεβαιότητα στον τομέα της εργασίας εξώθησε τις γυναίκες σε εναλλακτικές διόδους εισοδήματος, με την φιλοξενία σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής να φαντάζει ιδανική οικονομική δραστηριότητα. Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (2022), το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ανήλθε στο 12.2%¹⁸, ένα ποσοστό υψηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ το ποσοστό ανεργίας των νέων είναι διπλάσιο και ανέρχεται στο 29.2%¹⁹. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει υψηλή ψαλίδα ποσοστού ανεργίας μεταξύ γυναικών και αντρών με τα νούμερα που καταγράφηκαν για το Αύγουστο του 2022 κυμαίνονται μεταξύ 16.1% για τις γυναίκες και 9% για τους άντρες (ΕΛΣΤΑΤ, 2022). Λόγω οικονομικής δυσχέρειας σε νοικοκυριά, οι οικοδέσποινες δήλωσαν ότι η ενασχόληση τους με την φιλοξενία είχε σκοπό να ενισχύσει το περιορισμένο εισόδημα της οικογένειας. Τα αποσπάσματα πιο κάτω εκφράζουν αυτές τις απόψεις των οικοδεσποινών:

¹⁸ Αφορούν τον Αύγουστο του 2022.

¹⁹ Αφορούν τον Αύγουστο 2022.

Έκλεισα το φροντιστήριο και ασχολήθηκα με το Airbnb αποκλειστικά...το έκανα καθαρά για οικονομικούς λόγους. [Σ13]

Υπήρχε οικονομική ανάγκη και έτσι ασχοληθήκαμε με αυτό [φιλοξενία] μαζί με τον σύζυγό μου...το βρήκαμε σαν μια διέξοδο, ένα έξτρα εισόδημα. [Σ28]

6.3.2 Αξιοποίηση ακινήτου

Η ιδιοκτησία ακινήτου δεν αποτελεί βασική προϋπόθεση για να γίνει μια γυναίκα οικοδέσποινα σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής και αυτό φαίνεται από τον μεγάλο αριθμό οικοδεσποτών που διαχειρίζονται ακίνητα, τα οποία όμως δεν τους ανήκουν (Gibbs et al., 2018, Xie & Mao, 2017). Όμως, η αξιοποίηση του ακινήτου φαίνεται να είναι ένα σημαντικό κίνητρο που ωθεί τις γυναίκες στην εκμετάλλευση του μέσω των πλατφορμών ομότιμης διαμονής. Πιο συγκεκριμένα, οι οικοδέσποινες με ιδιότητα ακίνητα ανέφεραν ως λόγο για την ενασχόληση με την φιλοξενία την απόρριψη της μακροχρόνιας μίσθωσης ως επιλογή, την ύπαρξη ενός ανεκμετάλλετου χώρου και την ανάγκη συντήρησης, βελτίωσης και αποκατάστασης του ακινήτου.

6.3.2.1 Απόρριψη μακροχρόνιας ενοικίασης

Μια μεγάλη μερίδα ιδιοκτητών ακινήτων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει στραφεί από τη μακροχρόνια μίσθωση στη βραχυχρόνια μίσθωση. Ένας από τους λόγους που οι ιδιοκτήτες ακινήτων απορρίπτουν την επιλογή της μακροχρόνιας ενοικίασης είναι ότι με την βραχυχρόνια μίσθωση τα πιθανά εισοδήματα είναι συγκριτικά υψηλότερα. Οι συνεντευξιαζόμενες προσδιόρισαν όμως και άλλες αιτίες για τη στροφή στην βραχυχρόνια μίσθωση ακινήτων με την μείωση υλικών φθορών, την αποφυγή διαμαχών με τους ενοικιαστές και την έλλειψη νομοθετικού πλαισίου που να προασπίζει τα συμφέροντα του ιδιοκτήτη να πρωτοστατούν. Οι πιο κάτω δηλώσεις υποδεικνύουν τους λόγους στροφής των οικοδεσποινών σε βραχυχρόνια μίσθωση:

...εγώ είχα 2 γκαρσονιέρες, έμειναν ανοίκιαστα για πολύ καιρό οπότε δε με συνέφερε να τα έχω κλειστά. Ήρθε η [οικονομική] κρίση, μου λέγανε 120 ευρώ το μήνα...δεν ήθελα και εγώ να βάλω κάποιον [στα διαμερίσματα] για 120 ευρώ και να μου δημιουργήσει ιστορίες. Οπότε είπα άστο και το έψαξα από αυτή την κατεύθυνση [Airbnb]. [Σ1]

Προτίμησα να μη δεσμεύσω τα ακίνητα που έχω με μακροχρόνια συμβόλαια. Ύστερα από συζητήσεις με ειδικούς κατάλαβα πως είναι η πιο καλή λύση για εμένα. [Σ3]

6.3.2.2 Ανεκμετάλλετος Χώρος

Μια άλλη μερίδα οικοδεσποινών ξεκίνησε να ανεβάζει τα ακίνητα στην πλατφόρμα όταν ανακάλυψε πως μπορεί να εκμεταλλευτεί έναν χώρο, που μέχρι πρότινος ήταν ανεκμετάλλετος, και να κερδίζει κάτι από αυτό. Όπως εξήγησε η Σ27, «είχαμε ένα δωμάτιο που δεν ξέραμε τι να το κάνουμε, παλιά ήτανε γραφείο». Η ανάγκη

εκμετάλλευσης ακινήτου που προήλθε στα χέρια των οικοδεσποτών από κληρονομιά τονίστηκε και από άλλες συνεντευξιαζόμενες. Αναφορικά με αυτό η Σ5 δήλωσε:

Ξεκίνησα να σου πω την αλήθεια με το σπίτι στην πόλη της Κέρκυρας, το οποίο είναι ένα ακίνητο που είχαμε και δεν το χρησιμοποιούσαμε ιδιαίτερα...τότε που είχε ξεκινήσει η κρίση το κάναμε σαν ένα έξτρα εισόδημα γιατί «καθότανε» το σπίτι, είχε καλή τοποθεσία και το ξεκινήσαμε δειλά δειλά.

6.3.2.3 Συντήρηση Χώρου

Ένα από τα πλεονεκτήματα που έχει επιφέρει η ομότιμη διαμονή, όχι μόνο προς τους ιδιοκτήτες ακινήτων αλλά και στη μεσιτική αγορά, είναι η συντήρηση ακινήτων. Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια με αφορμή το Airbnb ξεκίνησαν μαζικές ανακαίνισεις κτιρίων και διαμερισμάτων που άλλα ήταν ακατοίκητα και άλλα χρήζανε ολικής ανακαίνισης (Stergiou & Farmaki, 2020). Η άνοδος του τομέα της ομότιμης διαμονής όμως λειτούργησε θετικά και επιτάχυνε τη διαδικασία ανακαίνισης, εφόσον για να μπορέσουν να διεκδικήσουν απολαβές από τις βραχυχρόνιες μισθώσεις οι ιδιοκτήτες ακινήτων θα έπρεπε τα καταλύματα να πληρούν κάποια κριτήρια (Airbnb, 2021). Όπως είπε η Σ2:

Το ακίνητο αυτό το οποίο βρίσκεται στο κέντρο της Θεσσαλονίκης και πάρα πολύ κοντά στα Πανεπιστήμια το είχε ο σύζυγός μου αλλά λόγω της οικονομικής κρίσης το ενοίκιο που παίρναμε ήτανε πάρα πολύ μικρό. Αλλά και το σπίτι ήθελε μια ανακαίνιση για να μπορέσει να νοικιαστεί καλύτερα. Είδαμε ότι ένα ακίνητο στο κέντρο θα είχε ανταπόκριση στη βραχυχρόνια μίσθωση και από κει ξεκινήσαμε και είπαμε να το ανακαινίσουμε, να το επιπλώσουμε να δούμε πως θα πάει ένα τέτοιο εγχείρημα.

Η Σ12 συμφώνησε λέγοντας πως είδε την φιλοξενία σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής ως μια ευκαιρία «να γίνει η ανακαίνιση στο ακίνητο και παράλληλα να φέρει κάποιο έσοδο».

6.3.3 Η τάση της αγοράς

Οι οικοδέσποινες που προσδιορίζονται ως επαγγελματίες και ασχολούνται με την φιλοξενία ως πλήρη απασχόληση τόνισαν τη στροφή στη δραστηριότητα της οικοδέσποινας ως αποτέλεσμα των τάσεων της αγοράς. Δεν είναι λίγες οι γυναίκες που εξέφρασαν ως κίνητρο την τάση της αγοράς, την οποία είδαν να δημιουργείται στην περιοχή όπου δραστηριοποιούνται επαγγελματικά. Η Σ8 δήλωσε:

Όταν επέλεξα να κάνω αυτή τη δουλειά την έκανα επειδή είδα μια ανάγκη στην αγορά από το πελατολόγιο που είχα ήδη στο κτηματομεσιτικό γραφείο. Γιατί σε ένα κτηματομεσιτικό [γραφείο] ασχολούμαστε κατά βάση με πωλήσεις και μακροχρόνιες μισθώσεις. Έτσι είχαμε πολλούς ιδιοκτήτες οι οποίοι δεν είχαν το χρόνο και θέλανε να μην εμφανίζονται οι ίδιοι [στους φιλοξενούμενους] και χρειάζοντουσαν έναν

διαχειριστή για βραχυχρόνια μίσθωση. Πόσο μάλλον στην Ελλάδα που οι ιδιοκτήτες ακινήτων ξεπερνούν ηλικιακά τα 50 έτη οπότε ήτανε πάρα πολύ δύσκολο να διαχειρίζονται τις πλατφόρμες.

Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι και οι μη επαγγελματίες οικοδέσποινες αναγνώρισαν τη δημοφιλία της βραχυχρόνιας μίσθωσης στην περιοχή τους ως ένα λόγο που τις οδήγησε στην φιλοξενία μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής. Η άνοδος των καταλυμάτων σε περιοχές όπου υπάρχει τουριστική ζήτηση δημιουργήσε τις προϋποθέσεις για τις γυναίκες με διαθέσιμο ακίνητο να στραφούν στην βραχυχρόνια μίσθωση. Όπως εξήγησε η Σ12, «[στην φιλοξενία] με οδήγησε η τάση της αγοράς και η γενικότερη ατμόσφαιρα στο νησί όπου διαθέτω ακίνητο».

6.3.4 Ευελιξία

Η σύγχρονη γυναίκα ζει μια πολύβουη και απαιτητική καθημερινότητα, ενώ μια γυναίκα έχει πολλά πρόσωπα στην ενήλική της ζωή, όπως της συζύγου, της μητέρας, της νοικοκυράς, της εργαζόμενης. Οι ευθύνες των πολλαπλών ρόλων των γυναικών φαίνεται να εναρμονίζονται καλύτερα στο περιβάλλον της φιλοξενίας όπως δήλωσαν οι συνεντευξιαζόμενες. Με άλλα λόγια, η ενασχόληση με την φιλοξενία ως οικοδέσποινες σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής δίνει στις γυναίκες μια ευελιξία και μια δυνατότητα να συνδυάσουν την επαγγελματική με την προσωπική τους ζωή. Για παράδειγμα, η Σ14 δήλωσε τα εξής:

Κατέληξε να είναι η μοναδική μου δουλειά και με τη οικογένεια με βόλεψε γιατί όταν ξεκίνησα να κάνω παιδιά ήταν πολύ εύκολο να το κάνω από το σπίτι [την φιλοξενία] ...σιγά σιγά τα ακίνητα άρχισαν να αυγατίζουν. Τώρα θα το κάνω πιο οργανωμένα.

6.3.5 Κοινωνικά οφέληματα

Τα κοινωνικά οφέλη αποτέλεσαν ένα δημοφιλή λόγο για την ενασχόληση με την φιλοξενία σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, πολλές γυναίκες γίνονται οικοδέσποινες σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής γιατί επιζητούν την κοινωνικοποίηση, την επαφή με τον κόσμο και τη γνωριμία με νέες κουλτούρες (π.χ. Farmaki & Stergiou, 2019, Karlsson & Dolnicar, 2016, Moon et al., 2019). Στην παρούσα έρευνα αρκετές συμμετέχουσες, αν και οδηγήθηκαν στην φιλοξενία πρωτίστως για οικονομικούς λόγους, αναγνώρισαν τα κοινωνικά οφέληματα που απέκτησαν αφού ξεκίνησαν την δραστηριότητα του οικοδεσπότη ως σημαντικό λόγο για συνέχιση της δραστηριότητας της οικοδέσποινας. Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των οικοδεσποινών – επαγγελματιών και μη επαγγελματιών – ανέφερε τη φιλία, την επικοινωνία με κόσμο και τη γνωριμία με νέες κουλτούρες ως τα κύρια οφέληματα που απολαμβάνουν από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας.

Η παρούσα έρευνα όμως αναγνωρίζει ένα επιπλέον κοινωνικό όφελος που αφορά τις γυναίκες οικοδεσπότες σε τουριστικούς προορισμούς. Πιο συγκεκριμένα, οι οικοδέσποινες τόνισαν το ενδιαφέρον τους να προάγουν τον ελληνικό τουρισμό και κατ' επέκταση την ελληνική φιλοξενία στους ξένους μέσω της δραστηριότητας της οικοδέσποινας. Αυτή η διάθεση να ασχοληθούν με τον ανερχόμενο τομέα της ομότιμης διαμονής διαφαίνεται ειδικά στις οικοδέσποινες που είχαν προηγούμενη γνώση ή εμπειρία με τον τουρισμό (δηλαδή ζουν σε τουριστικό μέρος) ή έχουν προηγούμενη εργασιακή απασχόληση στην τουριστική βιομηχανία. Στον Πίνακα 6.3.5, παρουσιάζονται δηλώσεις ορισμένων οικοδεσποινών σε σχέση με τα κοινωνικά ωφέληματα που απολαμβάνουν από τη δραστηριότητα του οικοδεσπότη.

Πίνακας 6.2: Αντιλήψεις για τα κοινωνικά ωφέληματα

Ωφέλημα	Δηλώσεις οικοδεσποινών
Φιλία	Είναι μια ωραία δουλειά, εγώ είμαι από τη φύση μου κοινωνικό άτομο, μου αρέσει να γνωρίζω καινούργιους ανθρώπους, κουλτούρες...έχω κάνει πολλούς φίλους πλέον και έρχονται κάθε χρόνο...έχουμε επαφές, πηγαίνω και εγώ και τους βλέπω...[Σ1] ...γνωρίζω κόσμο γιατί οι ξένοι προτιμούν αυτό τον τρόπο διαμονής και έχουν έρθει και ξαναέρθει πολλοί και εκτός πλατφόρμας. [Σ15]
Επικοινωνία με κόσμο	...νιώθω πολύ μεγάλη χαρά όταν έχω κάποια κράτηση, όχι για τα χρήματα αλλά που μιλάω με ανθρώπους...Ανταλλάσσουμε πάρα πολλά μηνύματα, τους στέλνω συμβουλές, οδηγίες. [Σ16] Η επικοινωνία με χαρούμενο κόσμο, αυτό είναι το βασικό και το πιο σημαντικό. Έχεις να κάνεις με ανθρώπους που τους πετυχαίνεις στην καλύτερη φάση της ζωής τους, στις διακοπές τους. Οπότε όσο μονόχνοτος και να είναι κάποιος εκείνη τη στιγμή θα είναι ευτυχισμένος, θα είναι χαρούμενος. Και εμένα μου αρέσει πάρα πολύ να μοιράζομαι αυτές τις όμορφες στιγμές μαζί τους και γι' αυτό και θεωρώ ο τουρισμός είναι από τα καλύτερα επαγγέλματα, είναι μια μορφή ψυχοθεραπείας. [Σ11] Μου άρεσε η φιλοσοφία του να γνωρίζεις καινούργιο κόσμο και δεδομένου ότι εγώ ήμουν και κοινωνική λέω στη μαμά μου όταν αποφασίσαμε να ανακαινίσουμε το σπίτι να το κάνουμε Airbnb, δεν υπήρχανε τότε και πολλά. [Σ20]
Γνωριμία με άλλες κουλτούρες	Ομολογώ ότι ανακάλυψα μια πλευρά του χαρακτήρα μου, αυτή η δραστηριότητα μου αρέσει επειδή με φέρνει σε επαφή με κόσμο. Το 98% των φιλοξενούμενων μου είναι ξένοι. Αυτό το τονίζω επειδή είναι η συντριπτική πλειοψηφία και μου αρέσει να ακούω διαφορετικές απόψεις. Προσπαθώ πάντα να κάνω λίγη κουβέντα μαζί τους... [Σ22] Μ' αρέσει πάρα πολύ να επικοινωνώ με τον κόσμο, να αισθάνομαι ότι ταξιδεύω ενώ είμαι στον τόπο μου με το να

	δέχομαι καινούργιες κουλτούρες. [Σ17]
	...μέσα από αυτό [της ενασχόλησης ως οικοδέσποινα] γνώρισα υπέροχους ανθρώπους...[έχω] μια πόρτα διαρκώς ανοιχτή σε όλο τον κόσμο. [Σ21]
Φιλοξενία	Πρώτα απ' όλα, μ' αρέσει πάρα πολύ να φιλοξενώ, δηλαδή μου αρέσει πιο πολύ από την κύρια μου δουλειά. [Σ23] Εμένα μου έδωσε μια χαρά γιατί η επαφή με τους ξένους ήταν και είναι ευχάριστη. Έχει να κάνει βέβαια και με τον χαρακτήρα, να θέλεις να είσαι εξυπηρετικός, να τους δώσεις πληροφορίες για το μέρος σου. [Σ12] Μου αρέσει η φιλοξενία, νιώθω τον εαυτό μου υπόλογη απέναντί στους φιλοξενούμενους. Φροντίζω μια φορά την εβδομάδα να περνάω να τους βλέπω, φτιάχνοντας κάτι κρητικό όπως σκαλτσούνια. Επειδή αγαπώ τον τουρισμό νιώθω σαν να είμαι μια πρέσβειρα του Ελληνικού τουρισμού. Και μου αρέσει να τους φροντίζω. [Σ14] Επέλεξα αυτό [τη φιλοξενία] γιατί έχω γεννηθεί σ' ένα τουριστικό μέρος και είχα πάντα επαφή με ξένους και μου αρέσει πολύ. [Σ29]

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Τα κίνητρα που ώθησαν τις γυναίκες στην απόφαση τους να γίνουν οικοδέσποινες σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής απεικονίζονται στο Διάγραμμα 6.1.

Διάγραμμα 6.1: Κύρια κίνητρα δραστηριότητας οικοδέσποινας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

6.4 Φιλοξενία στην πλατφόρμα Airbnb

Ιδιαίτερη έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι οι περισσότερες οικοδέσποινες χρησιμοποιούν διάφορες πλατφόρμες ομότιμης διαμονής (π.χ. Airbnb, booking. com, homeaway) για μεγαλύτερη προβολή σε ενδιαφερόμενους πελάτες αλλά και λόγω ανταγωνισμού. Όμως, η Airbnb παραμένει η κύρια πλατφόρμα προτίμηση τους. Όταν ρωτήθηκαν γιατί επέλεξαν την πλατφόρμα Airbnb για την ενασχόληση τους με την φιλοξενία, οι οικοδέσποινες δήλωσαν πως την προτίμησαν γιατί ήταν η πρώτη πλατφόρμα που χρησιμοποίησαν για αυτό τον σκοπό. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπως αυτή της οικοδέσποινας που νοικιάζει δωμάτιο στο σπίτι της, η Airbnb φαίνεται να είναι μονόδρομος. Όπως δήλωσε η οικοδέσποινα:

Είμαι μόνο στην Airbnb καθότι η περίπτωση μου είναι λίγο ιδιαίτερη όσον αφορά την φιλοξενία, είμαι και εγώ στο σπίτι με τους φιλοξενούμενους οπότε η πλατφόρμα αυτή είναι η μόνη που έχει ασφαλέστερη συνθήκη σε σχέση με άλλες, με πολλές ρυθμίσεις που προφυλάσσει τον οικοδεσπότη από πολλά συμβάντα, από κλοπή έως καταστροφή υλικών σε προστατεύει πάρα πολύ [Σ21].

Επομένως, η ασφάλεια είναι ένας σημαντικός λόγος που ωθεί τις γυναίκες οικοδέσποινες που μοιράζονται τον ίδιο χώρο με τους φιλοξενούμενους στην επιλογή της συγκεκριμένης πλατφόρμας. Αυτό το πόρισμα συνάδει με τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (π.χ. Farmaki, 2019, Malazizi et al., 2018). Τέλος, η δημοτικότητα και το χαμηλό κόστος χρήσης της πλατφόρμας αναγνωρίστηκαν ως λόγοι επιλογής της. Η Σ19, για παράδειγμα, ανέφερε πως η Airbnb «είναι εύκολα προσβάσιμη, μπορώ να έχω πολλά views χωρίς να έχω μεγάλο κοστολόγιο».

6.5 Η σημασία της χειραφέτησης

Στη συνέχεια, οι ερωτήσεις εστίασαν στην ερμηνεία που αποδίδουν οι οικοδέσποινες στην έννοια της χειραφέτησης. Σε σχέση με την έννοια της χειραφέτησης, στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχουσες συσχέτισαν τη γυναικεία χειραφέτηση με την αυτονομία και την ανεξαρτησία, ερμηνείες που συμφωνούν με την ανάλυση της έννοιας της γυναικείας χειραφέτησης όπως διατυπώνεται στο Κεφάλαιο 3. Τα παρακάτω αποσπάσματα αντικατοπτρίζουν τις ερμηνείες των γυναικών για την έννοια της γυναικείας χειραφέτησης.

Να είναι ανεξάρτητη, να μπορεί να έχει μια δουλειά για να βγάζει τα χρήματα της. [Σ9]

...[χειραφέτηση] σημαίνει δύναμη, οικονομική ανεξαρτησία και αυτοπεποίθηση...να έχει μια γυναίκα το δικό της επάγγελμα, τα δικά της χρήματα και δημιουργικότητα...είναι δημιουργικό το να ασχολείσαι είτε σαν host είτε σε οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα και να μην είσαι στο σπίτι. [Σ28]

Είναι οι δυνατότητες που έχει μια γυναίκα να είναι ανεξάρτητη, να μπορεί να επιβιώσει σε ένα χώρο ο οποίος να μην είναι ανδροκρατούμενος, να έχει λόγο σε αυτό. [Σ17]

Όμως, η σημασία της γυναικείας χειραφέτησης φαίνεται να διαφέρει ανάμεσα στις οικοδέσποινες, επισφραγίζοντας την πολυπλοκότητα και υποκειμενικότητα που χαρακτηρίζει την έννοια (Mahmud, Shah & Becker, 2012). Από την μια, ορισμένες γυναίκες δήλωσαν ότι ζούνε σε μια προοδευμένη κοινωνία όπου έχουν εξαλειφθεί τα στερεότυπα που σχετίζονται με τα δυο φύλα και τους ρόλους τους. Η Σ3 δήλωσε το εξής:

Δεν έχω προβληματιστεί με το θέμα της χειραφέτησης των γυναικών γιατί στη δυτική κοινωνία που ζούμε η ισότητα των φύλων είναι δεδομένη, δηλαδή και οι άντρες και οι γυναίκες έχουν ίσες ευκαιρίες στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην πολιτική.

Από την άλλη, κάποιες συμμετέχουσες ανέφεραν πως έχουν βιώσει κάποιας μορφής διάκριση στον επαγγελματικό τους χώρο σε σύγκριση με το αντρικό φύλο, εκφράζοντας πως δεν αισθάνονται ότι έχουν τις ίδιες επαγγελματικές ευκαιρίες. Εν αντιθέσει, ορισμένες συμμετέχουσες δήλωσαν πως έχουν βιώσει διακρίσεις στον επαγγελματικό τους περιβάλλον και κατά συνέπεια δεν αισθάνονται να διεκδικούν ίσες ευκαιρίες στον επαγγελματικό τους χώρο σε σχέση με το αντρικό φύλο.

6.6 Χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb

Σε σχέση με τις απόψεις των οικοδεσποινών κατά πόσο πιστεύουν ότι χειραφετούνται μέσα από τη δραστηριότητα του οικοδεσπότη, οι συμμετέχουσες απάντησαν είτε θετικά είτε αρνητικά. Πιο συγκεκριμένα, οι οικοδέσποινες που έχουν ήδη πετυχημένη επαγγελματική πορεία και σταθερή εργασία δήλωσαν πως η δραστηριότητα της οικοδέσποινας δεν συμβάλλει στη χειραφέτηση τους γιατί αισθάνονται ήδη χειραφετημένες. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις η εξάσκηση του επαγγέλματος των συμμετεχουσών προαπαιτεί συγκεκριμένο μορφωτικό επίπεδο (π.χ. απόκτηση πτυχίου), επομένως για τις ίδιες η χειραφέτηση έχει αποκτηθεί ήδη μέσω μορφωτικού αλλά και εργασιακού επιπέδου. Όπως είπε η Σ2 «*ούτως ή άλλως η δουλειά μου είναι μια δουλειά που προσφέρει χειραφέτηση προς τη γυναίκα*». Παραπάνω από τις μισές οικοδέσποινες όμως απάντησαν πως χειραφετούνται από την δραστηριότητα του οικοδεσπότη, αφού η φιλοξενία τις βοήθησε να αυτονομηθούν όχι μόνο οικονομικά αλλά και ψυχολογικά. Οι πιο κάτω δηλώσεις συνοψίζουν τέτοιες απόψεις.

Εμένα προσωπικά η Airbnb μου έχει δώσει τη διευκόλυνση να μπω σ' έναν ανδροκρατούμενο χώρο και μέσω της δουλειάς μου να πάρω αποδοχή και αναγνωσιμότητα. Μέσω του hosting η Airbnb μου δίνει μια ευελιξία να φτιάξω τη δική μου επιχείρηση, την δική μου ομάδα, να δημιουργήσω τον δικό μου στόλο για να κερδίσω τα δικά μου χρήματα. [Σ4]

...πιο πολύ είναι ψυχολογική [η χειραφέτηση], όχι ότι δεν συνεισφέρει χρήματα...εννοείται γιατί είναι ένα εισόδημα πολύ περισσότερο από αυτό που θα έπαιρνα αν νοίκιαζα το σπίτι μηνιαίως. Αλλά νομίζω ότι είναι πιο πολύ η ευχαρίστηση του να προσφέρω κάτι σ' έναν άνθρωπο...πιο πολύ αυτό μου αρέσει, πιστεύω με ωφελεί η όλη κατάσταση. [Σ23]

Ορισμένες οικοδέσποινες, ενώ αναγνώρισαν τη συμβολή της δραστηριότητας του οικοδεσπότη στην γυναικεία χειραφέτηση, είπαν ότι αισθάνονται να χειραφετούνται μερικώς, ως επί το πλείστον λαμβάνοντας μόνο ένα επιπλέον εισόδημα. Σύμφωνα με την Σ9, «το [hosting] χρησιμοποιώ σαν δεύτερο επάγγελμα, πέρα από τα περισσότερα χρήματα δεν πιστεύω ότι μου προσφέρει κάτι άλλο».

Επομένως, από τις απόψεις των συμμετεχουσών για την απόκτηση χειραφέτησης μέσω της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής παρατηρούνται τα εξής. Πρώτον, οι οικοδέσποινες αντιλαμβάνονται την έννοια της γυναικείας χειραφέτησης ως διαβαθμισμένη εμπειρία (levelled experience), δηλαδή κάποιες αισθάνονται ότι χειραφετούνται πλήρως ή μερικώς έως καθόλου από τη δραστηριότητα. Αυτό το εύρημα έρχεται σε αντίθεση με το θεωρητικό πλαίσιο της Scheyvens (1999) που μελετά τη χειραφέτηση ως δυαδικό σύστημα (χειραφετείσαι / δεν χειραφετείσαι) και υποδηλώνει ότι η αντίληψη των γυναικών για την απόκτηση χειραφέτησης πρέπει να μελετηθεί ως πολυεπίπεδη έννοια. Δεύτερον, οι αντιλήψεις των γυναικών για μερική ή ολική απόκτηση χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας του οικοδεσπότη σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, και δεδομένου ότι η γυναικεία χειραφέτηση ορίζεται ως μια πολυδιάστατη έννοια (βλέπε ενότητα 3.1.5), υπογραμμίζουν την ανάγκη αξιολόγησης της έννοιας σε συνάρτηση με τα είδη της χειραφέτησης. Η ακόλουθη ενότητα επεξηγεί τις αντιλήψεις των γυναικών ως προς την φιλοξενία στην ομότιμη διαμονή σε σχέση με τα είδη της γυναικείας χειραφέτησης.

6.6.1 Οικονομική Χειραφέτηση

Οι επαγγελματίες οικοδέσποινες απάντησαν θετικά στην ερώτηση αν χειραφετούνται οικονομικά μέσα από την δραστηριότητα σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Πιο συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι στα πλαίσια της πλήρους απασχόλησης λαμβάνουν εργασία και κατ' επέκταση οικονομική ανεξαρτησία, ευρήματα που συνάδουν με προηγούμενες μελέτες (Duffy et al., 2015, Moswete & Lacey, 2015). «*Εννοείται μου δίνει οικονομική ανεξαρτησία και χρόνο με το χρόνο η δουλειά μου γίνεται και καλύτερη...αναγκάστηκα να δημιουργήσω τη δική μου ομάδα, να αντιμετωπίσω τον μεγαλύτερο όγκο εργασίας που προέκυψε*» είπε η Σ4. Μια υποομάδα επαγγελματιών οικοδεσποινών δήλωσε πως προσδοκά ευκαιρίες επένδυσης αν και ακόμα δεν το έχει υλοποιήσει. Όπως εξήγησε η Σ14:

...δεν έχει φτάσει εκεί που θέλω οικονομικά. Θεωρώ ότι υπάρχουν ευκαιρίες επένδυσης, δηλαδή αυτό μπορεί να μεγαλώσει και κάποια στιγμή να έχω ένα δικό μου

ακίνητο μέσα από αυτή τη δουλειά. Μπορεί να προσφέρει οικονομική ανεξαρτησία και όπου και να είμαι μπορώ αν έχω ίντερνεντ να δουλέψω.

Αντιθέτως, οι μη επαγγελματίες οικοδέσποινες που έχουν ένα ακίνητο στην πλατφόρμα χαρακτήρισαν τις απολαβές που λαμβάνουν από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα ως επιπλέον βοήθημα που δεν φέρνει απαραίτητα οικονομική χειραφέτηση. Για παράδειγμα, η Σ6 δήλωσε:

ήδη εργάζομαι όπως και ο σύζυγος...έχουμε και 3 παιδιά δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν [οι ανάγκες] με τους μισθούς μας και χρειαζόμασταν επιπλέον έσοδα. Δηλαδή τη χειραφέτηση που λέτε εν μέρη την έχω ήδη από τη δουλειά μου. Δεν είναι η αποκλειστική μου απασχόληση το Airbnb, έχω ήδη βγει στην αγορά εργασίας αρκετό καιρό. Αυτό [οικονομική χειραφέτηση] ίσως θα αφορούσε κάποιον που είχε αποκλειστική ενασχόληση.

6.6.2 Κοινωνική Χειραφέτηση

Η πλειοψηφία των οικοδεσποινών απάντησε θετικά ως προς την κοινωνική χειραφέτηση που λαμβάνει από την δραστηριότητα της φιλοξενίας, αναφέροντας συγκεκριμένα την επέκταση δικτύου και τη γνωριμία με καινούργιο κόσμο ως κύρια ωφέληματα που απολαμβάνουν. Κάποιες γυναίκες φαίνεται να κρατάνε στενή επαφή με επισκέπτες αφού, όπως δήλωσαν, τους έχουν επίσης επισκεφτεί. Η Σ6 ανέφερε:

Με ένα ζευγάρι κάναμε καλή παρέα εδώ [στο κατάλυμα], μπορεί αν βρεθώ στην Θεσσαλονίκη να τους αναζητήσω. Υπάρχει μια συναδελφικότητα μέσα από τις ομάδες αυτές [πλατφόρμες] που όντως αν χρειαστείς βοήθεια θα μπορούσαν να προσφέρουνε....

Επιπλέον, από την συζήτηση διαπιστώθηκε η επέκταση δικτύου με επαγγελματικούς συνεργάτες όπως υδραυλικοί ή ηλεκτρολόγοι ώστε να διορθώσουν τυχόν βλάβες. «Έρχεσαι σε επαφή με ανθρώπους που συνδέονται [με τον τουρισμό], κάποιο γραφείο που νοικιάζει αυτοκίνητα για παράδειγμα οπότε με αυτό τον τρόπο σίγουρα υπάρχει μια μεγαλύτερη διάσταση της κοινωνικοποίησης» είπε η Σ22. Ακόμη, αναγνωρίστηκε η βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών λόγω της δραστηριότητας της οικοδέσποινας. Για παράδειγμα, πολλές γυναίκες αναφέραν ότι απέκτησαν γνωριμίες με άτομα σε θέση δύναμης στον τουρισμό (π.χ. υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής). Όπως δήλωσε η Σ12, «αρχίζεις να έχεις περισσότερες επαφές με ανθρώπους του τουρισμού» μέσα από την δραστηριότητα του οικοδεσπότη. Η βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών μπορεί λοιπόν να επιφέρει σταδιακά συλλογική χειραφέτηση (Annes & Wright, 2015, Boley et al., 2017) λόγω της εμπλοκής των οικοδεσποινών σε δίκτυο που συμβάλλει και καθορίζει την τουριστική ανάπτυξη μια περιοχής, η οποία μπορεί να επηρεάσει θετικά τη θέση της γυναίκας στη βιομηχανία του τουρισμού.

Ακόμη, όλες σχεδόν οι οικοδέσποινες φαίνεται να συμμετέχουν σε διάφορες ομάδες στα κοινωνικά δίκτυα που παρέχουν συνεχή ενημέρωση και συμβουλές για τη δραστηριότητα του οικοδεσπότη, όμως σε ποικίλο βαθμό αφού κάποιες είναι περισσότερο ενεργές και κάποιες λιγότερο. Οι παρακάτω απόψεις εκφράζουν την ανάμιξη των γυναικών σε σχετικά κοινωνικά δίκτυα:

Είμαι στο Facebook, είμαι σε κάποιες ομάδες και παρακολουθώ τις συζητήσεις μεταξύ τους. Δεν έχω αποταθεί για κάποιο πρόβλημα ή κάποια απορία. Με καλύπτουν οι κουβέντες τους. [Σ15]

Είμαι σε διαφορά γκρουπ στο Facebook και σε παγκόσμιους συνδέσμους itrack, είμαι μέλος στο ΣΤΑΜΑ (Σύνδεσμος Εταιριών Βραχυχρόνιας Μίσθωσης Ακινήτων) όπως και στον ΠΑ.ΣΥ.ΔΑ. (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Διαχειριστών Ακινήτων). Θεωρώ ότι μέσα από αυτά μπορείς να μάθεις πράγματα όταν δεν ξέρεις μια δουλειά, κάπως πρέπει να δικτυωθείς. [Σ14]

Μέσα από αυτές τις κοινωνικές ομάδες, οι οικοδεσπότες συσπειρώνονται και χειραφετούνται δημιουργώντας μια συλλογική ομάδα που όμως κατά τις οικοδέσποινες δεν περιορίζεται στις γυναίκες οικοδεσπότες μόνο. «Βλέπουμε γενικότερα το σκηνικό να αρχίζει να αλλάζει, διαφοροποιείται μέσα από την συσπείρωση» είπε η Σ28. Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι μερικές οικοδέσποινες αποκρύπτουν την ταυτότητα τους, είτε γιατί δεν είναι κοινωνικά αποδεκτό είτε λόγω ανταγωνισμού που βιώνουν στη τοπική κοινωνία. «Δεν ξέρω αν φταίει το 'host' γιατί υπάρχει αρνητική ακόμα αντιμετώπιση από την κοινωνία, δεν το βλέπουν με καλό μάτι» εξήγησε η Σ14. Εν αντιθέσει, άλλες οικοδέσποινες είπαν ότι η φιλοξενία είναι μόδα και πως πολλοί την επιζητούν. Συγκεκριμένα, η Σ2 δήλωσε:

Όταν διαφημίζεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ότι είσαι ιδιοκτήτρια ακινήτου και έχεις και αυτή τη δραστηριότητα, ως γυναίκα κάνεις πιο έντονη την παρουσία...προκαλείς θαυμασμό. Είναι μια δεξιότητα και αυτό και επαγγελματικό προσόν [Σ2].

6.6.3 Πολιτική Χειραφέτηση

Όσον αφορά την πολιτική χειραφέτηση των γυναικών και της φιλοξενίας στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, η πλειοψηφία των οικοδεσποινών υποστήριξε ότι υπάρχει μια έμμεση συσχέτιση που δύναται να βοηθήσει τις γυναίκες στο να ενδυναμωθούν πολιτικά. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν δείχνουν τις απόψεις αυτές:

Το hosting είναι πολύπλευρη δραστηριότητα γιατί πρέπει να είσαι μέσα στα πράγματα, πρέπει να ξέρεις να μιλάς σωστά, πρέπει να ξέρεις και μια ξένη γλώσσα άρα μέσα από

την ενδυνάμωση της προσωπικότητας της γυναίκας μπορεί [να ενισχυθεί] ο ρόλος της στην κοινωνία ως πολιτικό ον. [Σ27]

Μου έχει δώσει [η φιλοξενία] τη δυνατότητα να συμμετέχω σε κάποιες επιτροπές τουρισμού στον δήμο, να έχω το δικαίωμα να θέτω τις προτάσεις μου. Δεν είμαι υπάλληλος του δήμου ούτε δημοτικός συμβούλος αλλά στα πλαίσια της εμπειρίας μου [ως οικοδέσποινα] έχω επιχειρήματα. [Σ14]

Αυτά τα ευρήματα συμφωνούν με προηγούμενες μελέτες (π.χ. Tran & Walter, 2014, Tucker & Boonabaana, 2012). Οικοδέσποινες όμως τόνισαν πως ακόμη υπάρχουν ανασταλτικοί παράγοντες στην πολιτική χειραφέτηση των γυναικών λόγω της αρνητικής αντίληψης για την ομότιμη διαμονή, αναφέροντας πως «*αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις δεν το βλέπουν με καλό μάτι το Airbnb...η φωνή [των οικοδεσποτών] δεν έχει γίνει καθαρή*» [Σ14]. Συνεπώς, από την μια πλευρά για τις γυναίκες η δραστηριότητα της οικοδέσποινας λειτουργεί ως εργαλείο απόκτησης δεξιοτήτων (π.χ. διαπραγμάτευσης) που ενισχύει τις αξίες και τις απόψεις τους και, κατ' επέκταση, αν επιθυμούν τις υποβοηθά στην ανάμιξη με την πολιτική. Από την άλλη όμως υπάρχουν ακόμη εμπόδια όσον αφορά την απόκτηση πολιτικής χειραφέτησης μέσω της ιδιότητας της οικοδέσποινας, λόγω της εικόνας που έχει η ομότιμη διαμονή ως απειλή για τα παραδοσιακά μοντέλα διαμονής, όπου δραστηριοποιούνται επαγγελματίες. Παρόλη την σημασία της πολιτικής χειραφέτησης που αναγνωρίστηκε από τις συμμετέχουσες, στην πλειοψηφία τους οι γυναίκες δήλωσαν πως δεν έχουν ενδιαφερθεί για την απόκτηση πολιτικής χειραφέτησης. Όπως επεξήγησε η Σ3:

Θεωρώ ότι η δραστηριότητα [της φιλοξενίας] λειτουργεί θετικά στις γυναίκες που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με την πολιτική. Και ομολογουμένως τις θαυμάζω αυτές τις γυναίκες που συμμετέχουνε στο πολιτικό σκηνικό και στη λήψη αποφάσεων. Ωστόσο σε πολιτικό επίπεδο δεν με κέντρισε ποτέ η ενασχόληση με την πολιτική.

6.6.4 Εκπαιδευτική χειραφέτηση

Η δραστηριότητα του οικοδεσπότη φαίνεται να οδηγεί στην εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών, υποστηρίζοντας προηγούμενες μελέτες που υπογραμμίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης για την γυναικεία χειραφέτηση (π.χ. Marcinek & Hunt, 2015, McMillan, O'Gorman & MacLaren, 2011). Στα πλαίσια της δραστηριότητας τους, πολλές οικοδέσποινες βελτίωσαν την γνώση ξένων γλωσσών και ανέπτυξαν τεχνολογικές δεξιότητες μέσα από την εξοικείωση με την πλατφόρμα, τη δημιουργία αλλά και την καθημερινή χρήση του προφίλ τους. Άλλες πάλι δήλωσαν ότι έχουν παρακολουθήσει εκπαιδευτικά σεμινάρια που αφορούν τη διαχείριση κρατήσεων, την καθαριότητα καταλυμάτων και το νομοθετικό πλαίσιο. Αυτή η δραστηριότητα φαίνεται να ενισχύθηκε με την πανδημία, αφού έδωσε την ευκαιρία σε γυναίκες που δεν είχαν την δυνατότητα να μετακινηθούν να παρακολουθήσουν επιμορφωτικά σεμινάρια, τα

οποία λόγω περιορισμών εν καιρώ πανδημίας πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά. Η Σ14 ανέφερε επί του θέματος το εξής:

Εξαιτίας του ιού έχω παρακολουθήσει συνέδρια, έχω συμμετάσχει σε συζητήσεις που από τον μικρόκοσμο του Ρεθύμνου δε θα μπορούσα [να παρακολουθήσω], ούτε θα μπορούσα να αφήνω τη οικογένειά μου κάθε τρεις και λίγο. Μέσα από την έρευνα που έκανα για να βρω λογισμικό διαχείρισης καταλυμάτων γνώρισα πολύ κόσμο...οι ξένοι δεν έχουν ταμπού, πολύ πιο εύκολα μπορείς να μάθεις πληροφορίες από κάποιον στη Νέα Ζηλανδία παρά από κάποιον στο διπλανό γραφείο.

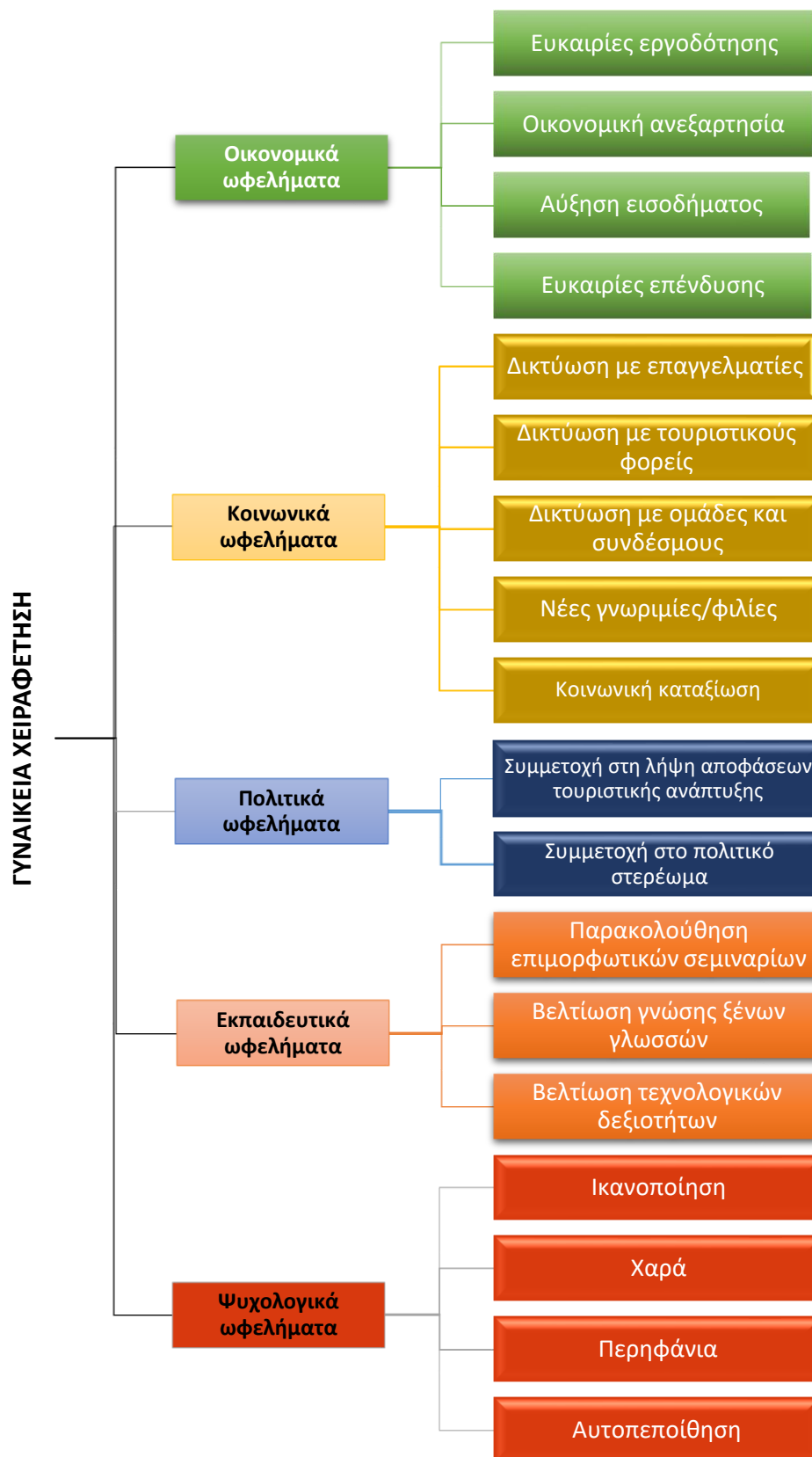
Παρόλα αυτά, μια μερίδα γυναικών απάντησε ότι δεν έχει συμμετάσχει σε επιμορφωτικές ευκαιρίες είτε γιατί δεν είχαν τον χρόνο είτε γιατί δεν υπήρχε η θέληση από μέρους τους.

6.6.5 Ψυχολογική χειραφέτηση

Σχεδόν όλες οι γυναίκες εξέφρασαν το πόσο ευχαριστημένες είναι από τη φιλοξενία στην πλατφόρμα Airbnb, λέγοντας πως η δραστηριότητα τους αρέσει και τους γεμίζει χαρά και περηφάνια. Για παράδειγμα, η Σ10 είπε: *«πραγματικά το απολαμβάνω. Όταν περιμένω ή όταν μου στέλνουν μήνυμα ότι ερχόμαστε σπίτι σας μου ανεβάζουνε την ψυχική μου διάθεση. Όχι επειδή θα βγάλω λεφτά, επειδή με επέλεξαν για να έρθουν σπίτι μου»*. Μια άλλη οικοδέσποινα συμφώνησε, αναφέροντας την ικανοποίηση της όταν *«οι βαθμολογίες είναι ψηλές...πιστεύω ότι είμαι δοτική και βοηθάω, θέλω να νιώσουνε σαν το σπίτι τους. Είναι μια ικανοποίηση στο τέλος [η βαθμολογία] και νιώθεις ωραία»* [Σ25]. Οι απόψεις αυτές των γυναικών υποστηρίζουν τη βιβλιογραφία που αναγνωρίζει ότι η ψυχολογική χειραφέτηση αποκτάται όταν διευρυνθεί ο ρόλος της γυναίκας εκτός οικογένειας ενισχύοντας το αίσθημα της επίτευξης και δημιουργικότητας (Aghazamani, Kerstetter & Williams, 2020, Annes & Wright, 2015, Mavono & Dahles, 2017).

Αντίθετα με τα πιο πάνω, ένας μικρός αριθμός οικοδεσποινών υπογράμμισαν το συναίσθημα της ευθύνης που αισθάνονται απέναντι στους φιλοξενούμενους τους στο να καταφέρουν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες τους που πολλές φορές τους δημιουργεί άγχος. Όπως εξήγησε η Σ30, *«[νιώθω] αγχωμένη...έχει να κάνει με κόσμο, θα πρέπει να είναι όλα καλά. Να είναι ευχαριστημένος ο κόσμος, να μην γίνονται λάθη, να πηγαίνουν τα πράγματα καλά για να μπορώ να συνεχίσω»*. Παρόλο που η δραστηριότητα της οικοδέσποινας μπορεί να αποφέρει κατά τις οικοδεσποινες αρνητικές επιπτώσεις, όπως αύξηση άγχους, που επηρεάζουν αρνητικά το αποτέλεσμα της φιλοξενίας ή αποτρέπουν τη γυναικεία χειραφέτηση λόγω της αρνητικής εικόνας που έχει η ομότιμη διαμονή σε αρκετούς προορισμούς, συνολικά η δραστηριότητα της φιλοξενίας μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής φαίνεται να επιφέρει ωφέληματα. Το Διάγραμμα 6.2 παρουσιάζει τα κύρια ωφέληματα της γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας όπως προκύπτουν από την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων.

Διάγραμμα 6.2: Ωφελήματα γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Συμπερασματικά, οι επαγγελματίες οικοδέσποινες φαίνεται να επιδεικνύουν περισσότερο ζήλο στο να συμμετέχουν σε επιμορφωτικά σεμινάρια ή σε πολιτικές δράσεις, ενώ προσπαθούν να βελτιώσουν τις οικονομικές απολαβές που λαμβάνουν μέσα από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας προχωρώντας σε επενδυτικές δραστηριότητες. Εν μέρει, αυτή η στάση είναι κατανοητή, αφού πρόκειται για το επάγγελμα των γυναικών, άρα η επιτυχία της δραστηριότητας της φιλοξενίας αναδεικνύεται σε αυτή την περίπτωση ως σημαντική για βιοποριστικούς λόγους μεταξύ άλλων. Μέσα από τη διερεύνηση των ειδών της γυναικείας χειραφέτησης όμως, φαίνεται η υποκειμενικότητα της κάθε περίπτωσης, αφού οι γυναίκες – είτε επαγγελματίες είτε μη επαγγελματίες – διατηρούν συγκεκριμένη στάση απέναντι στην φιλοξενία και τα ωφελήματα που μπορεί να αποκομίσουν από αυτή, επιλέγοντας να συμμετέχουν ή να εμπλακούν σε σχετικές δράσεις ή ομάδες σε ποικίλο βαθμό. Όντως, η βιβλιογραφία υπογραμμίζει πως η χειραφέτηση σε οποιαδήποτε κατεύθυνση και έκφραση της είναι μια προσωπική επιλογή (Cornwall, 2016), προϋποθέτει δηλαδή το ίδιο το άτομο να έχει την επιθυμία για προσωπική εξέλιξη και ανέλιξη, διεκδίκηση και ανεξαρτησία (βλέπε ενότητα 3.1.7). Επομένως, όπως διαφαίνεται από τα ευρήματα, μια σημαντική παράμετρος της ικανότητας των γυναικών να αποκτήσουν χειραφέτηση μέσω της φιλοξενίας είναι η προσωπική τους στάση και συμπεριφορά όσον αφορά την εκμετάλλευση ευκαιριών για γυναικεία χειραφέτηση και απόκτηση των σχετικών ωφελημάτων σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, ψυχολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο.

6.7 Εμπόδια και ο ρόλος της πλατφόρμας στην γυναικεία χειραφέτηση

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι όταν ρωτήθηκαν οι οικοδέσποινες για τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην δραστηριότητα της οικοδέσποινας, δεν αναγνώρισαν σημαντικά προβλήματα, πέρα από υλικές ζημιές και φθορές που έχουν υποστεί τα καταλύματα τους και για τις οποίες χρειάστηκαν τη συμβολή ανδρών. Η Σ3 δήλωσε ότι *«υπάρχουν προβλήματα που αφορούν τεχνικά [θέματα], υδραυλικές και ηλεκτρολογικές βλάβες που χρειάζομαι βοήθεια ειδικών, κυρίως αντρών για να μπορέσω να τα λύσω»*. Σε αυτό το πλαίσιο, ορισμένες οικοδέσποινες υποστήριξαν ότι δύναται οι ίδιες οι γυναίκες να επιβάλουν οι ίδιες εμπόδια στον εαυτό τους, όπως γίνεται με την έλλειψη αυτοπεποίθησης, που περιορίζουν τις δυνατότητες τους. Σύμφωνα με την Boone et al. (2013), τα εμπόδια αυτά περιορίζουν τους στόχους που θέτουν οι γυναίκες να πετύχουν και λειτουργούν αποτρεπτικά. Επιπλέον, είναι χαρακτηριστικές οι δηλώσεις των συμμετεχουσών ότι μια γυναίκα μπορεί να φοβάται να ανοίξει το σπίτι της μια νυκτερινή ώρα για να υποδεχτεί έναν επισκέπτη ή ότι μπορεί να μην την αφήνουν οι οικογενειακές υποχρεώσεις να εξελιχθεί. Για παράδειγμα, η Σ28 ανέφερε *«ο ρόλος των γυναικών μπορεί να τις εμποδίσει, όπως για παράδειγμα οι οικογενειακές υποχρεώσεις που δεν τις αφήνουν να αφοσιωθούν [στη φιλοξενία]»*. Αυτά τα ευρήματα συνάδουν με την βιβλιογραφία που αναγνωρίζει τις επιβαρυνμένες υποχρεώσεις των γυναικών στο σπίτι και στην οικογένεια ως ανασταλτικό παράγοντα στην γυναικεία χειραφέτηση (π.χ. Duffy et al. 2015).

Στο πλαίσιο αυτό οι γυναίκες ρωτήθηκαν για τον ρόλο της πλατφόρμας στην γυναικεία χειραφέτηση. Οι περισσότερες οικοδέσποινες ανέφεραν ότι δεν διακρίνουν κάποια ειδική αντιμετώπιση της πλατφόρμας προς αυτές, τονίζοντας ότι δεν διαδραματίζει κάποιο ρόλο το φύλο του οικοδεσπότη για την πλατφόρμα ή τους επισκέπτες. Όπως είπε η Σ6, «δεν νομίζω ότι μπαίνει μπροστά το φύλο, μπαίνει η ιδιότητα». Οι γυναίκες τόνισαν πως λαμβάνουν ίση μεταχείριση από την πλατφόρμα και πως δεν έχουν βιώσει πολιτικές υποστήριξης λόγω του φύλου τους. Όλες οι συμμετέχουσες όμως αναγνώρισαν τη σημασία της πλατφόρμας ως τον συνδετικό κρίκο μεταξύ οικοδεσπότη και φιλοξενούμενου, δηλώνοντας πως η πλατφόρμα παραμένει μια απρόσωπη οντότητα που λειτουργεί περισσότερο ως δίοδος προς την υλοποίηση της δραστηριότητας του οικοδεσπότη και πως σημασία έχει ο ίδιος ο οικοδεσπότης ως προς την ικανοποίηση του φιλοξενούμενου. Μάλιστα, αναγνωρίστηκε από τις συμμετέχουσες η περιπονητική ικανότητα των γυναικών ως ένα προτέρημα των οικοδεσποινών σε σχέση με τους άνδρες οικοδεσπότες. Όπως δήλωσε η Σ6:

Πολλές γυναίκες οικοδεσπότες ασχολούνται προσωπικά με την καθαριότητα και την τακτοποίηση...το αντρικό φύλο αλλιώς αντιμετωπίζει αυτά τα πράγματα και αλλιώς η γυναίκα, τα φροντίζει η γυναίκα με περισσότερη λεπτομέρεια και έτσι ο φιλοξενούμενος θεωρώ ότι έχει περισσότερες πιθανότητες να ικανοποιηθεί όταν έχει γυναίκα οικοδεσπότη.

6.8 Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην γυναικεία χειραφέτηση

Η πανδημία COVID-19 βρισκόταν σε έξαρση στην Ελλάδα κατά την περίοδο της συλλογής δεδομένων. Δεδομένων των επιπτώσεων της πανδημίας στον τουρισμό και στην ομότιμη διαμονή συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες ερωτήθηκαν για τις επιπτώσεις της πανδημίας στη δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινας. Αρχικά, οι οικοδέσποινες απάντησαν ότι επηρεάστηκαν ψυχολογικά καθότι αντιμετώπισαν μια δύσκολη και αβέβαιη χρονιά σε όλους τους τομείς. Μάλιστα, για μια οικοδέσποινα οι ψυχολογικές επιπτώσεις υπερέτησαν των οικονομικών. Όπως δήλωσε:

Οικονομικά θα έλεγα ότι τα πράγματα μπορούσαν να είναι χειρότερα, τα περίμενα χειρότερα. Αλλά ψυχολογικά πολύ άσχημα γιατί πέσαμε σ' έναν κυκεώνα αβεβαιότητας. Δηλαδή από τον Μάρτιο που ξεκίνησε η ιστορία αυτή [η πανδημία] ήτανε όλα στον αέρα...εγώ συνήθως ξεκινάω από πρώτη Απριλίου, δεν δούλεψα καθόλου Απρίλη, Μάη και τον μισό Ιούνη αλλά μόλις άνοιξε ο τουρισμός μπορώ να πω ότι πήγε καλά γιατί ο κόσμος ήθελε πιο πολύ σπίτι παρά ξενοδοχείο [Σ22].

Όντως, οι περισσότερες οικοδέσποινες που βρίσκονται σε τουριστικά μέρη δήλωσαν ότι με το άνοιγμα του τουρισμού το καλοκαίρι του 2020 παρατήρησαν τις κρατήσεις τους να αυξάνονται. «Την περίοδο που ήτανε κλειστά τα αεροδρόμια εννοείται πως με επηρέασε [η πανδημία], το διάστημα όμως που είχανε ανοίξει τα αεροδρόμια όχι γιατί ήταν η πληρότητα μας φουλ» [Σ9]. Ορισμένες οικοδέσποινες δήλωσαν πως κατά την

πανδημία είδαν τη μέση διάρκεια κρατήσεων να αυξάνεται και αυτό γιατί φιλοξένησαν άτομα τα οποία είχαν απομακρυσμένη εργασία (remote workers) και προτίμησαν να βρεθούν σε μια άλλη χώρα με σκοπό να εργαστούν και να διαμείνουν σ' έναν όμορφα διαμορφωμένο χώρο με βασικές προδιαγραφές επαγγελματιών, όπως υψηλή ταχύτητα ίντερνετ.

Αντιστοίχως, άλλες γυναίκες στράφηκαν σε φοιτητές μέσω του προγράμματος ανταλλαγής φοιτητών Erasmus που διέμεναν στη χώρα κατά την πανδημία. Όπως ανέφερε η Σ2:

Μέσω μιας ομάδας Erasmus ενδιαφέρθηκε μια κοπέλα να το νοικιάσει [το κατάλυμα] μέχρι να φύγει στη Γαλλία...τελικά έμεινε στο σπίτι 11 μήνες οπότε το σπίτι το κατέβασα από την πλατφόρμα αφού είδα και από άλλους γνωστούς ότι δεν υπήρχε ενδιαφέρον [από τουρίστες].

Αξιοσημείωτο είναι ότι αρκετές οικοδέσποινες δήλωσαν ότι είχαν ελάχιστες κρατήσεις, οι οποίες όμως διευθετήθηκαν εκτός πλατφόρμας. Η Σ6 είπε αναφορικά με αυτό: «έχω καταφύγει και σε άλλους τρόπους, μέσω γνωστών και φίλων κοινοποιώ αυτή τη δραστηριότητα [της φιλοξενίας] οπότε δε μένω μονάχα στις πλατφόρμες για να προσελκύω πελάτες». Αυτό φανερώνει ότι ορισμένες γυναίκες πήραν τον έλεγχο στα χέρια τους και προσπαθούν να αναζητήσουν φιλοξενούμενους εκτός των πλατφορμών ομότιμης διαμονής όπου η ζήτηση είναι χαμηλή λόγω πανδημίας.

6.9 Σύνοψη αποτελεσμάτων ποιοτικής έρευνας

Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων ρίχνει φως στις απόψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb όσον αφορά την απόκτηση χειραφέτησης μέσω του ρόλου της οικοδέσποινας, αλλά και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες χειραφετούνται οι γυναίκες. Σε γενικές γραμμές, αναδεικνύονται τα παρακάτω συμπεράσματα από την ποιοτική ανάλυση:

- Οι περισσότερες οικοδέσποινες εξέφρασαν θετικές απόψεις όσον αφορά την χειραφέτηση τους μέσω του ρόλου της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα, αναγνωρίζοντας τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, ψυχολογικά και εκπαιδευτικά οφέλη ως απορρέοντα από την δραστηριότητα. Εν αντιθέσει, δεν αναγνωρίστηκε ίση επίτευξη όλων των σχετικών ωφελημάτων της χειραφέτησης από τις γυναίκες. Δηλαδή, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αποκτήθηκαν από οικοδέσποινες διάφορα είδη χειραφέτησης (π.χ. οικονομική, κοινωνική, πολιτική), σε άλλες φαίνεται να αποκτήθηκε ένας είδος μόνο (π.χ. οικονομική). Αυτό το εύρημα υποδεικνύει ότι η γυναικεία χειραφέτηση είναι πολυδιάστατη έννοια (βλέπε ενότητα 3.1.5) και πρέπει να μελετηθεί ανάλογα με τις επιμέρους διαστάσεις της, δηλαδή τα είδη χειραφέτησης να αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστές μεταβλητές.

- Ορισμένες γυναίκες δήλωσαν ότι δεν χειραφετούνται από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας λόγω του ότι αισθάνονται να έχουν χειραφετηθεί από την επίσημη επαγγελματική τους ιδιότητα. Επομένως, το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό επίπεδο των γυναικών φαίνεται να επηρεάζει την απόκτηση χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας αφού όσο πιο μορφωμένες και επαγγελματικά καταξιωμένες είναι στην αρχική τους εργασία τόσο λιγότερο αισθάνονται να χειραφετούνται μέσω από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας, ιδιαίτερα όταν αυτή φαίνεται να είναι συμπληρωματική ιδιότητα.
- Διαφαίνεται μια κατηγοριοποίηση όσον αφορά την ιδιότητα του οικοδεσπότη με τις γυναίκες να κατατάσσονται είτε ως επαγγελματίες είτε ως μη επαγγελματίες οικοδέσποινες. Στην πρώτη περίπτωση, οι γυναίκες δεν είναι απαραίτητα ιδιοκτήτες των ακινήτων αλλά διαχειρίζονται έναν αριθμό ακινήτων επαγγελματικά. Στην δεύτερη περίπτωση, οι γυναίκες είτε είναι ιδιοκτήτες των ακινήτων που διαχειρίζονται είτε τα ακίνητα ανήκουν σε άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος με αυτές να αναλαμβάνουν τη διαχείριση. Ο διαχωρισμός αυτός του προφίλ των οικοδεσποινών φαίνεται να επηρεάζει την απόκτηση συγκεκριμένων ειδών γυναικείας χειραφέτησης. Για παράδειγμα, οι επαγγελματίες οικοδέσποινες φαίνεται να επιδεικνύουν περισσότερο ζήλο στο να συμμετέχουν σε επιμορφωτικά σεμινάρια ή σε πολιτικές δράσεις. Συνάμα, προσπαθούν να βελτιώσουν τις οικονομικές απολαβές που λαμβάνουν μέσα από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας προχωρώντας σε επενδυτικές δραστηριότητες.
- Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, και συγκριτικά με το υπόδειγμα της Kabeer (1999) που παρουσιάζεται στην ενότητα 4.1.2, η απόκτηση ακινήτου ή οικονομικού κεφαλαίου δεν αποτελεί προϋπόθεση για την δραστηριότητα της οικοδέσποινας αφού οι γυναίκες μπορούν να διαχειριστούν ακίνητα τρίτων προσώπων. Αντίθετα, η υποστήριξη του οικείου περιβάλλοντος φαίνεται να είναι σημαντική γιατί επιτρέπει στις γυναίκες να διαχειριστούν ακίνητα οικείων προσώπων τους, ενώ δεν αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επίτευξη χειραφέτησης αφού, όπως διαφαίνεται από τα ευρήματα, η χειραφέτηση επιτυγχάνεται λόγω της προσωπικής θέλησης και της στάσης των γυναικών ως προς την εκμετάλλευση ευκαιριών και ικανοτήτων χειραφέτησης.
- Επιπλέον, η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό είτε μέσω εργασίας είτε έμμεσα διαμένοντας σε τουριστικό μέρος φαίνεται να επηρεάζει την σχέση μεταξύ κινήτρων και απόκτηση γυναικείας χειραφέτησης μέσω φιλοξενίας, αφού οι γυναίκες που μένουν σε τουριστικούς προορισμούς ή εργάζονται σε τουριστικές επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερη προδιάθεση να γίνουν οικοδέσποινες και να επιδιώξουν χειραφέτηση πέρα της οικονομικής μέσω του ρόλου τους.
- Σημαντικό παράγοντα για την χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας αποτελούν τα κίνητρα που ώθησαν τις γυναίκες προς αυτή τη δραστηριότητα. Τα κίνητρα αντικατοπτρίζουν τα αντιληπτά ωφελήματα που πιστεύουν οι γυναίκες ότι κερδίζουν από τη δραστηριότητα της οικοδέσποινας όμως δεν περιορίζονται στα οικονομικά αφού τόσο για τις επαγγελματίες όσο και για τις μη επαγγελματίες

οικοδέσποινες, εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα κοινωνικά κίνητρα μεταξύ άλλων.

- Πηγές πληροφόρησης αποτελούν οι ομάδες οικοδεσποτών που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο ή/και πιο οργανωμένα μέσω της δημιουργίας συνδέσμων, όμως δεν αναμιγνύονται όλες οι γυναίκες σε αυτές. Η ανάμιξη σε οργανωμένα δίκτυα γίνεται ανάλογα με την προσωπική θέληση και στάση της κάθε οικοδέσποινας. Επιπρόσθετα, δεν αναγνωρίστηκαν οι ομάδες/σύνδεσμοι ως καθοριστικοί μόνο για τις γυναίκες οικοδεσπότες αφού ο ρόλος τους είναι σημαντικός για τον ευρύτερο τομέα της φιλοξενίας.
- Ακόμη, ο ρόλος της πλατφόρμας δεν αναγνωρίστηκε ως καθοριστικός ως προς την γυναικεία χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας αφού δεν φαίνεται να παρέχεται συγκεκριμένη υποστήριξη προς τις οικοδέσποινες. Αντιθέτως, η πολιτική της πλατφόρμας αφορά όλους τους οικοδεσπότες, γυναίκες και άνδρες.
- Επιλογικά, οι οικοδέσποινες δεν αναγνώρισαν οποιαδήποτε προβλήματα στη δραστηριότητα τους πέρα από τη χαμηλή ζήτηση που επέφερε η πανδημία. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι ακόμα και σε αυτή τη δύσκολη περίοδο υπήρχαν οικοδέσποινες που άδραξαν την επιλογή να βρουν φιλοξενούμενους εκτός πλατφόρμας. Επομένως, διαφαίνεται πως η προσωπική βούληση των οικοδεσποινών δρα καταλυτικά ως προς την απόκτηση των ωφελημάτων που μπορεί να προκύπτουν από την χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας.
- Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ορισμένες γυναίκες επιθυμούν/επιδιώκουν την χειραφέτηση τους μέσω της ιδιότητας της οικοδέσποινας ενώ άλλες όχι. Επίσης, κάποιες οικοδέσποινες φαίνεται να βάζουν οι ίδιες εμπόδια στον εαυτό τους.

Τα παραπάνω ευρήματα βοήθησαν στην ανάπτυξη του εννοιολογικού μοντέλου που κατευθύνει την ποσοτική έρευνα αλλά και την δημιουργία των ερευνητικών υποθέσεων προς εξέταση (βλέπε ενότητα 4.1.4), ενώ χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά με την βιβλιογραφία για να αναπτυχθούν δηλώσεις για την ‘γυναικεία χειραφέτηση από τη δραστηριότητα της φιλοξενίας’. Στο επόμενο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας που σκοπό έχει την επαλήθευση των υποθέσεων σε σχέση με τα τελευταία δυο ερωτήματα της έρευνας (βλέπε ενότητα 4.1.2).

Κεφάλαιο 7 Ευρήματα ποσοτικής ανάλυσης

Στο κεφάλαιο 7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από την ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Πρώτα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης, καθώς και ο ορισμός των λανθανουσών μεταβλητών. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι στατιστικοί έλεγχοι για την εξομάλυνση των δεδομένων, όπως ο έλεγχος ελλειπών τιμών, ο εντοπισμός ακραίων τιμών και ο έλεγχος της κανονικότητας των δεδομένων. Επίσης, παρουσιάζεται ο έλεγχος Harman's single factor test, ο οποίος ελέγχει για την μεροληψία του εργαλείου μέτρησης (common method bias) και επιβεβαιώνει ότι δεν παρεμποδίζει το μοντέλο ούτε και η διερευνητική παραγοντική ανάλυση (EFA) για την αρχική διερεύνηση των μεταβλητών και της εσωτερικής τους συνοχής. Έπειτα, παρουσιάζεται η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων, με σκοπό την αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας του προσαρμοσμένου μοντέλου. Τέλος, στο παρόν κεφάλαιο περιγράφεται η ανάλυση του μοντέλου δομικών εξισώσεων, που πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το λογισμικό πρόγραμμα IBM AMOS (Έκδοση 20) και καταγράφει τα εμπειρικά αποτελέσματα που σχετίζονται με την εξέταση των αιτιακών ερευνητικών υποθέσεων, συμπεριλαμβανομένης της ρυθμιστικής μεταβλητής.

7.1 Προφίλ του δείγματος

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζεται το προφίλ του δείγματος. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 343 οικοδέσποινες από όλη την Ελλάδα. Για το προφίλ των συμμετεχόντων συγκεντρώθηκαν τα εξής δημογραφικά στοιχεία: η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, το επίπεδο μόρφωσης, το ετήσιο εισόδημα, το επάγγελμα, η γεωγραφική θέση της καταχώρησης τους στην πλατφόρμα, εάν εκπροσωπούν εταιρεία ή είναι φυσικό πρόσωπο, εάν διαθέτουν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό και εάν μένουν στον ίδιο χώρο με τους επισκέπτες ή όχι. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.1. Όπως φαίνεται στον πίνακα αυτό, 102 γυναίκες (29.7%) βρίσκονται στην ηλικιακή κατηγορία 46-55 που αποτελεί την πλειοψηφία του δείγματος, ενώ το αμέσως επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό είναι 23.6% που αντιστοιχεί σε 81 γυναίκες επί του συνόλου και ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 26-35. Μικρότερη συμμετοχή είχαν οι γυναίκες μεταξύ 18-25 χρονών που αποτελεί το 5.5% του δείγματος, δηλαδή 19 γυναίκες, ενώ 39 οικοδέσποινες ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 56-65 (11.4%), με μόλις το 2.9% του δείγματος να είναι ηλικίας 65 και άνω (10 γυναίκες).

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των γυναικών, το 49% (δηλαδή 168 γυναίκες) είναι παντρεμένες με παιδιά, ενώ το 28.6% (δηλαδή 98 γυναίκες) είναι ελεύθερες. Από το σύνολο του δείγματος, 26 είναι διαζευγμένες (7.6%), 46 γυναίκες είναι παντρεμένες χωρίς παιδιά (13.4%), ενώ 5 γυναίκες δήλωσαν πως είναι χήρες (1.5%). Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 7.1, ιδιαίτερα υψηλό φαίνεται πως είναι το μορφωτικό επίπεδο των

οικοδεσποινών, αφού το 37.6% (δηλαδή 129 γυναίκες) κατέχουν πτυχίο Πανεπιστημίου, ενώ το 29.7% (102 γυναίκες) κατέχει και μεταπτυχιακό τίτλο. Από το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των γυναικών δεν λείπουν οι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου, με 9 γυναίκες να κατέχουν τον τίτλο αυτό (2.6%), ενώ 59 γυναίκες (17.2%) είναι απόφοιτοι κολλεγίου ή τεχνικής σχολής. Στη συνέχεια, 38 γυναίκες δήλωσαν ότι έχουν μορφωτικό επίπεδο λυκείου (11%) και 6 γυναίκες ανέφεραν ότι είναι απόφοιτες γυμνασίου.

Τα εισοδήματα των οικοδεσποινών φαίνεται να διαφέρουν, αφού παρατηρούνται διαφορετικές ομάδες εισοδημάτων. Όπως φαίνεται στο πίνακα 7.1, 82 οικοδέσποινες (23.9%) έχουν εισόδημα μέχρι €8000, ενώ 80 γυναίκες (23.3%) έως €12,000. Το 19.5% (δηλαδή 67 συμμετέχουσες) έχουν εισόδημα μέχρι €18,000, ενώ το 13.7% (47 συμμετέχουσες) μέχρι €25,000. Τέλος, την υψηλότερη εισοδηματική κλίμακα έχει το 19.5% των συμμετεχουσών (δηλαδή 67 γυναίκες). Οι διαφορετικές ομάδες εισοδημάτων ερμηνεύονται μέσα από την ποικιλομορφία του δείγματος και την αλληλεξάρτηση με την επαγγελματική απασχόληση των γυναικών, τον αριθμό καταχωρήσεων στην πλατφόρμα αλλά και τη γεωγραφική τους κατανομή.

Σε νησιώτικους προορισμούς η μέση διάρκεια παραμονής είναι υψηλότερη από τα αστικά κέντρα όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη. Τα αστικά κέντρα πολλές φορές τους καλοκαιρινούς μήνες λειτουργούν ως στάσεις transit, στα οποία συνήθως οι τουρίστες μεταβαίνουν για να διαμείνουν 1-2 διανυκτερεύσεις (UNWTO, 1999), ενώ στους νησιώτικους προορισμούς διαμένουν περισσότερες ημέρες. Επιπλέον οι νησιώτικοι προορισμοί (π.χ. Μύκονος, Σαντορίνη, Κρήτη) έχουν υψηλότερη μέση τιμή διανυκτέρευσης σε σύγκριση με τα αστικά κέντρα (Airdna, 2022).

Το επαγγελματικό προφίλ των οικοδεσποινών είναι πολυδιάστατο και πολυποίκιλο με το 35.9% (δηλαδή 123 γυναίκες) να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι (30.3%), δηλαδή 104 γυναίκες. Όσον αφορά αυτές που δήλωσαν οικοδέσποινες πλήρους απασχόλησης, στο σύνολο ήταν 45 (δηλαδή 13.1%). Οι 30 εξ αυτών απασχολούνται στο δημόσιο τομέα σε ποσοστό 8.7%. Αρκετά χαμηλά ήταν τα ποσοστά των γυναικών που δηλώνουν οικιακή εργασία με μόλις 9 συμμετέχουσες (2.6 %), ενώ ως άνεργες καταγράφηκαν στο σύνολο του δείγματος 17 συμμετέχουσες με ποσοστό 5.0%. Τέλος, στο δείγμα καταγράφηκαν γυναίκες σε συνταξιοδότηση και συγκεκριμένα 15 εξ αυτών με ποσοστό 4.4% του συνόλου του δείγματος. Από την παραπάνω περιγραφή γίνεται εύκολα αντιληπτό πως οι οικοδέσποινες χαρακτηρίζονται ως γυναίκες δραστήριες και ενεργές στην αγορά εργασίας. Ο Πίνακας 7.1 παρουσιάζει την απόλυτη και σχετική συχνότητα του επαγγελματικού προφίλ των συμμετεχουσών.

Μια εξίσου σημαντική παράμετρος για την εξέταση του δείγματος είναι η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό. Η εμπειρία αυτή καταγράφεται θετικά αν οι οικοδέσποινες

έχουν εργαστεί στον κλάδο του τουρισμού ή αν έχουν ζήσει σε τουριστικό μέρος. Από το παρόν δείγμα, το 41.1% αποκρίθηκε θετικά στην ερώτηση αυτή (δηλαδή 141 συμμετέχουσες), ενώ αρνητικά απάντησαν 202 γυναίκες οικοδεσπότες με ποσοστό 58.9%.

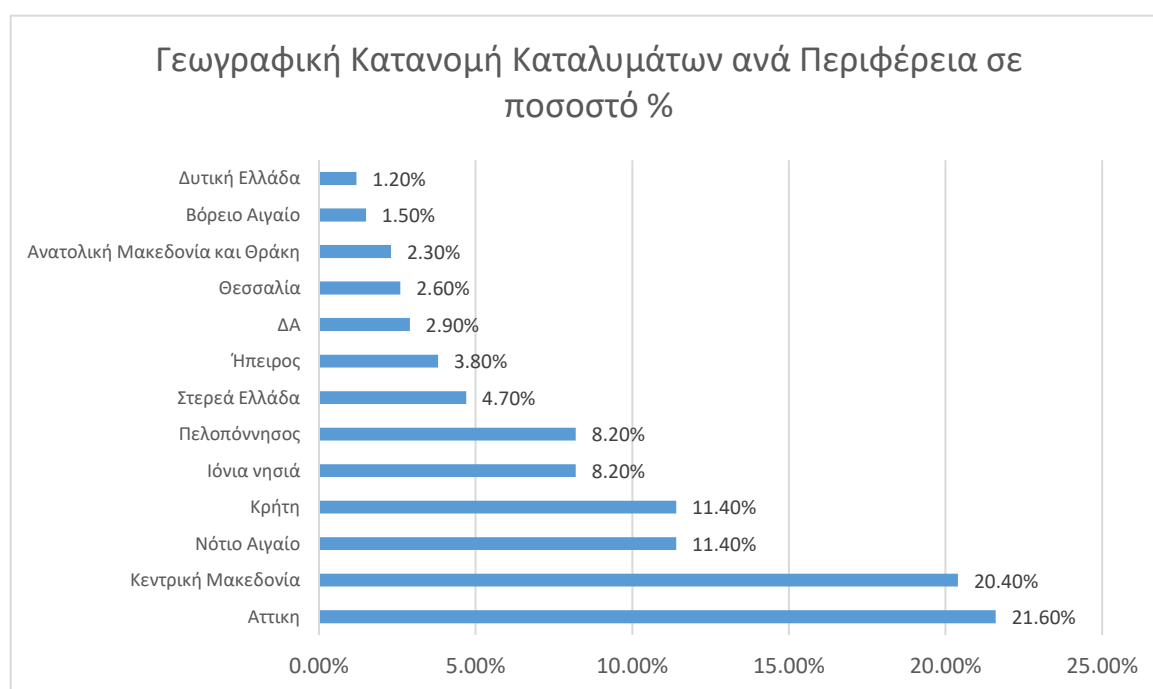
Πίνακας 7.1: Συχνότητες και ποσοστά των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
<i>Ηλικία</i>		
18-25	19	5.5
26-35	81	23.6
36-45	92	26.8
46-55	102	29.7
56-65	39	11.4
65 και πάνω	10	2.9
<i>Οικογενειακή κατάσταση</i>		
Ελεύθερη	98	28.6
Παντρεμένη με παιδιά	168	49.0
Διαζευγμένη	26	7.6
Παντρεμένη χωρίς παιδιά	46	13.4
Χήρα	5	1.5
<i>Μορφωτικό Επίπεδο</i>		
Γυμνάσιο	6	1.7
Λύκειο	38	11.1
Κολλέγιο ή τεχνική σχολή	59	17.2
Πτυχίο	129	37.6
Μεταπτυχιακό	102	29.7
Διδακτορικό	9	2.6
<i>Εισόδημα</i>		
Έως 8000 ευρώ	82	23.9
Από 8000 έως 12000 ευρώ	80	23.3
Από 12000 έως 18000 ευρώ	67	19.5
Από 18000 έως 25000 ευρώ	47	13.7
Πάνω από 25000 ευρώ	67	19.5
<i>Επαγγελματικό προφίλ</i>		
Ελεύθερη Επαγγελματίας	123	35.9
Δημόσιος Υπάλληλος	30	8.7
Ιδιωτικός υπάλληλος	104	30.3
Άνεργη	17	5.0
Οικιακά	9	2.6
Host Airbnb	45	13.1
Συνταξιούχος	15	4.4
<i>Προηγούμενη εμπειρία στο τουρισμό</i>		
Όχι	202	58.9
Ναι	141	41.1

7.2 Χαρακτηριστικά των καταλυμάτων

Στο διάγραμμα 7.1, απεικονίζεται η διασπορά των καταλυμάτων του δείγματος ανά περιφέρεια. Όπως φαίνεται από το διάγραμμα, υπάρχει μαζικότερη συγκέντρωση σε καταλύματα που ενοικιάζονται μέσω της πλατφόρμας Airbnb σε αστικά κέντρα, κάτι που διαφαίνεται και από τη σχετική βιβλιογραφία (π.χ. Kourtiti, Nijkamp, Östth & Turk, 2022). Πιο συγκεκριμένα, στην περιφέρεια της Αττικής καταγράφηκαν 74 καταλύματα (21.4%), ενώ στην Κεντρική Μακεδονία καταγράφηκαν 70 καταλύματα (20.4%). Εν συνεχεία, πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν οι νησιωτικοί προορισμοί με την Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο να αντιστοιχούν σε ποσοστό 11.4%, ενώ τα Ιόνια νησιά σε ποσοστό 8.2%. Άλλες περιφέρειες που συγκέντρωσαν υψηλή συμμετοχή ήταν η Πελοπόννησος με ποσοστό 8.2%, η Στερεά Ελλάδα με ποσοστό 4.7% και η Θεσσαλία με ποσοστό 2.6% ενώ τη μικρότερη συμμετοχή αλλά και γεωγραφική κάλυψη σε καταλύματα Airbnb κατέγραψε η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με ποσοστό 2.3%, αλλά και του Βόρειου Αιγαίου με ποσοστό 1.5% και της Δυτικής Ελλάδας με ποσοστό 1.2%. Υπάρχουν επίσης και 10 συμμετέχουσες που δεν δήλωσαν περιφέρεια (2.9%).

Διάγραμμα 7.1: Ραβδόγραμμα σχετικής συχνότητας συμμετεχουσών ανά περιφέρεια στην ανήκουν οι καταχωρήσεις

Με κριτήριο την κατηγοριοποίηση των συμμετεχουσών σε υποομάδες που διαθέτουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, οι οικοδέσποινες ρωτήθηκαν εάν δραστηριοποιούνται ως φυσικό πρόσωπο ή εκπροσωπούνται από νομική εταιρεία. Όπως αποτυπώθηκε στο Πίνακα 7.2, το 78.1 % είναι φυσικά πρόσωπα δηλαδή 268 συμμετέχουσες. Το 21.9% διαθέτουν εταιρεία για τη λειτουργία και διαχείριση των καταλυμάτων τους, δηλαδή 75 από τις 343 γυναίκες.

Για την εις βάθος κατανόηση και μελέτη του δείγματος κρίθηκε αναγκαίο να αποκτηθεί γνώση αναφορικά με τη μορφή των καταχωρήσεων των οικοδεσποινών. Στο ερώτημα εάν οι καταχωρήσεις τους αποτελούνται από έναν ολόκληρο χώρο ή ιδιωτικό δωμάτιο, μόλις 18 οικοδέσποινες αποκρίθηκαν ότι νοικιάζουν ένα ιδιωτικό δωμάτιο και μένουν μαζί με τους επισκέπτες (δηλαδή το 5.2%). Η συντριπτική πλειοψηφία 325 συμμετεχουσών διαθέτει ένα ολόκληρο διαμέρισμα ως καταχώρηση, ποσοστό που αγγίζει το 95.8%. Τέλος, ακόμα μια παράμετρος που εξετάστηκε είναι η κατανομή των καταχωρήσεων. Η πλειοψηφία των οικοδεσποινών διαθέτει μόλις 1 καταχώρηση (37.3%), ενώ το 18.7% διαθέτει 2 καταχωρήσεις. Αμέσως μετά, 3 καταχωρήσεις διαθέτει το 10.5% του δείγματος δηλαδή 36 συμμετέχουσες, ενώ για κάθε άλλη απάντηση που καταγράφηκε το ποσοστό είναι <10%. Τα παραπάνω στοιχεία απεικονίζονται στο πίνακα 7.2.

Πίνακας 7.2: Συχνότητες και ποσοστά των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
<i>Ιδιωτικό δωμάτιο</i>		
Ναι	18	5.2
Όχι	325	94.8
<i>Νομική μορφή</i>		
Φυσικό Πρόσωπο	268	78.1
Εταιρεία	75	21.9
<i>Αριθμός καταχωρήσεων</i>		
Μια καταχώρηση	128	37.3
Δυο καταχωρήσεις	64	18.7
Τρεις καταχωρήσεις	36	10.5
Πάνω από τρεις καταχωρήσεις	116	33.5

7.3 Βασικοί στατιστικοί έλεγχοι

Συνολικά εξετάστηκαν οκτώ λανθάνουσες μεταβλητές (κλίμακες μέτρησης), οι οποίες παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.3, με το αντίστοιχο πλήθος ερωτήσεων που συμπεριλάμβαναν. Στο Παράρτημα 7 απεικονίζεται η μέση τιμή και η τυπική απόκλιση για κάθε ερώτηση ανά λανθάνουσα μεταβλητή. Στη συνέχεια ακολουθούν διάφοροι στατιστικοί έλεγχοι των δεδομένων, όπως η συμπλήρωση ελλιπών τιμών, ο εντοπισμός ακραίων τιμών στα δεδομένα, η αξιολόγηση της κανονικότητας των δεδομένων και ο έλεγχος μεροληψία. Στο Παράρτημα 8 απεικονίζονται όλες οι εξωγενείς και ενδογενείς μεταβλητές μαζί τα σχετικά τυπικά σφάλματα τους.

Πίνακας 7.3: Λανθάνουσες κλίμακες μέτρησης και πλήθος ερωτήσεων

Λανθάνουσες μεταβλητές	Πλήθος ερωτήσεων
Κίνητρα (MT)	10
Προορατική στάση (PA)	9
Οικονομική χειραφέτηση (EC)	4

Κοινωνική χειραφέτηση (SC)	6
Πολιτική χειραφέτηση (PL)	3
Ψυχολογική χειραφέτηση (PS)	5
Εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED)	3
Ποιότητα ζωής (QL)	10

Σημείωση: Για κάθε ερώτηση χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Likert 5 βαθμών (1 = Διαφωνώ απόλυτα, 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

7.3.1 Συμπλήρωση ελλειπόν τιμών

Ως ελλιπής ή κενή χαρακτηρίζεται μια τιμή όταν ο ερωτώμενος αποτυγχάνει να απαντήσει μια ή περισσότερες ερωτήσεις στη διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, οι κενές τιμές δεν θα πρέπει να ξεπερνούν το 5% των ερωτήσεων στο σύνολό τους. Ο Cohen (1983) επισήμανε ότι οι κενές τιμές ακόμα και σε ποσοστό 10% δεν επιφέρουν αρνητικές συνέπειες στην επεξεργασία και ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Παράλληλα, για το χειρισμό τέτοιων τιμών η βιβλιογραφία προτείνει την μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας Expected Maximisation (EM) ως ιδανικότερη έναντι άλλων όπως η όπως η μέθοδος PLS-SEM (Hair et al., 2019), και η μέθοδος bootstrap (Kline, 2011), στην παρούσα διατριβή, οι εκτιμήσεις των συντελεστών για τις επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών – path coefficients, υπολογίστηκαν χρησιμοποιώντας την μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας. Η μέθοδος της μέγιστης πιθανοφάνειας, σε αντίθεση με τη μέθοδο PLS-SEM, επιδιώκει να ελαχιστοποιήσει τη διαφορά μεταξύ της συνδιακύμανσης του θεωρητικού μοντέλου και αυτής του δείγματος, έτσι μπορεί να χρησιμοποιηθεί όταν σκοπός είναι η επιβεβαίωση ή ο έλεγχος ενός θεωρητικού μοντέλου (Hair et al., 2019). Σε αντίθεση, η μέθοδος PLS-SEM και η μέθοδος bootstrap είναι κυρίως διερευνητικές, και στοχεύουν στο να προβλέψουν την εξαρτημένη μεταβλητή, χρησιμοποιώντας δείγματα μικρότερου μεγέθους (Barclay et al., 1995). Η εκτίμηση μέγιστης πιθανοφάνειας επίσης προϋποθέτει την ύπαρξη πολυδιάστατης κανονικής κατανομής των δεδομένων, έτσι στην περίπτωση που η προϋπόθεση αυτή δεν παραβιάζεται, παρέχει καλύτερες εκτιμήσεις για τους εκτιμητές σε σύγκριση με τη μέθοδο PLS-SEM (Reinartz et al., 2009).

Στην παρούσα έρευνα, το ποσοστό των ελλειπόν τιμών ανέρχεται σε πολύ χαμηλά ποσοστά (κάτω από το 3% του συνολικού δείγματος). Κατά την διαδικασία συλλογής δεδομένων μέσω του Qualtrics, η ερευνήτρια είχε θέσει προαπαιτούμενο κριτήριο για κάθε ερωτώμενο να συμπληρώνει όλες τις ερωτήσεις. Όμως, κατά τη διά ζώσης συλλογή δεδομένων σημειώθηκαν ελλειπείς τιμές από τους συμμετέχοντες. Από τη στιγμή που το πλήθος των ελλειπόν τιμών είναι μικρό, οποιαδήποτε από τις παραπάνω μεθόδους συμπλήρωσης των κενών τιμών, δε αναμένεται να επιφέρει σημαντικές επιδράσεις στα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης (Hair et al., 1998). Για την επίλυση του προβλήματος κενών τιμών χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος υποκατάστασης μέσου για κάθε μεταβλητή. Η καταλληλότητα της μεθόδου ενισχύεται και έχει

αποδεχτεί ως η πιο κοινή (Schwab, 2004) και με ευρεία χρήση (Hair et al., 1998) για την αντικατάσταση ελλιπών τιμών.

7.3.2 Εντοπισμός ακραίων τιμών στα δεδομένα

Η διαχείριση ακραίων τιμών κατά την αξιολόγηση δεδομένων αποτελεί ένα καίριο βήμα για κάθε ερευνητή. Οι ακραίες τιμές αποτελούν τις παρατηρήσεις που με ένα μοναδικό συνδυασμό χαρακτηριστικών καταγράφονται ως διαφορετικές τιμές από τις υπόλοιπες παρατηρήσεις (Hair et al., 1998). Για την αναγνώριση ακραίων τιμών με μονομεταβλητό τρόπο έγινε χρήση των τυποποιημένων τιμών των παρατηρήσεων (standardised z-scores) ενώ για τις πολυμεταβλητές ανιχνεύσεις υπολογίζεται η απόσταση της Mahalanobis D^2 . Η αναγκαιότητα του εντοπισμού των ακραίων τιμών είναι σημαντική για την προφύλαξη και διατήρηση της κανονικότητας των δεδομένων αλλά και των στατιστικών αποτελεσμάτων (Tabachnick & Fidell, 2001).

7.3.3 Μονομεταβλητές ακραίες τιμές (Univariate Outliers)

Για τον έλεγχο μονομεταβλητών ακραίων τιμών εξετάστηκαν τα τυποποιημένα (z) scores για κάθε ερώτηση κάθε κλίμακας. Σύμφωνα με τον Hair et al., (1998), για μεγάλα δείγματα (>200), αν η απόλυτη τυποποιημένη τιμή ξεπερνά το 4 ($|z| > 4$), τότε αυτό αποτελεί ένδειξη ανίχνευσης μιας ακραίας τιμής. Το κριτήριο των τυποποιημένων (z) scores για την κάθε περίπτωση μεταβλητής συνοψίζεται στον Πίνακα 7.4. Από το Παράρτημα 7 προκύπτει ότι οι τιμές z-scores των παρατηρήσεων για τις μεταβλητές της έρευνας κυμαίνονται μεταξύ του -2.814 και του 2.118, άρα συμπεραίνουμε ότι καμία μεταβλητή δεν ξεπερνάει τον κανόνα του ± 4 . Συνεπώς, δεν καταγράφηκαν μονομεταβλητές ακραίες τιμές στις παρατηρήσεις.

Πίνακας 7.4: Τυποποιημένες τιμές (z-scores) για τον εντοπισμό ακραίων τιμών

Λανθάνουσα μεταβλητή	Ερώτηση	Z-score	
		Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή
Motivation (MT)	MT1	-2.013	1.232
	MT2	-1.920	1.606
	MT3	-2.000	1.367
	MT4	-1.260	1.833
	MT5	-1.680	1.427
	MT6	-2.032	1.502
	MT7	-1.927	1.850
	MT8	-1.901	1.522
	MT9	-1.945	1.535
	MT10	-1.979	1.419
Proactive Attitude (PA)	PA1	-2.263	1.523
	PA2	-2.423	1.259
	PA3	-2.489	1.087
	PA4	-2.458	1.122
	PA5_r	-2.245	1.092
	PA6	-2.334	1.808

	PA7	-2.374	1.286
	PA8_r	-2.153	1.419
	PA9	-2.288	1.204
Economic (EC)	EC1	-2.184	1.663
	EC2	-2.245	1.271
	EC3	-2.370	1.035
	EC4	-2.230	1.373
Social (SC)	SC1	-2.222	1.565
	SC2	-2.303	1.795
	SC3	-2.446	1.759
	SC4	-2.561	1.750
	SC5	-2.290	1.849
	SC6	-2.203	1.983
Political (PL)	PL1	-1.807	2.031
	PL2	-1.577	1.952
	PL3_r	-1.841	2.118
Psychological (PS)	PS1	-2.773	1.170
	PS2	-2.708	1.274
	PS3	-2.450	1.314
	PS4	-2.539	1.252
	PS5_r	-2.148	1.504
Educational (ED)	ED1	-1.908	1.693
	ED2	-1.997	1.525
	ED3	-2.121	1.339
Quality of Life (QL)	QL1	-2.305	1.301
	QL2	-2.478	1.225
	QL3	-2.509	1.241
	QL4	-2.559	1.338
	QL5	-2.814	1.058
	QL6	-2.585	1.098
	QL7	-1.507	1.446
	QL8	-2.625	1.178
	QL9	-2.064	1.908
	QL10	-2.588	1.214

7.3.4 Πολυμεταβλητές ακραίες τιμές (Multivariate Outliers)

Τα δεδομένα εξετάστηκαν περαιτέρω με την εφαρμογή ανίχνευσης πολυμεταβλητών ακραίων τιμών, χρησιμοποιώντας την απόσταση Mahalanobis. Η απόσταση Mahalanobis υπογράμμισε τις πολυμεταβλητές ακραίες τιμές. Οι αποστάσεις Mahalanobis D-squared δημιουργούνται για κάθε παρατήρηση, εφαρμόζοντας ένα μοντέλο γραμμικής παλινδρόμησης στο AMOS με τον αριθμό της κάθε περίπτωσης ως εξαρτημένη μεταβλητή και όλα τα μη δημογραφικά χαρακτηριστικά ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Σύμφωνα με τη παρακάτω σχέση, υπολογίζεται η απόσταση Mahalanobis D^2 ως:

$$D^2(x, y) = (x - y)^T S^{-1} (x - y),$$

όπου S είναι ο πίνακας συνδιασποράς και x, y τα διανύσματα των σημείων (Aggarwal & Reddy, 2014). Για την εξέταση μιας πολυμεταβλητής ακραίας τιμής λαμβάνεται υπόψη το κριτήριο της αναλογίας της απόστασης Mahalanobis δια τον αριθμό των βαθμών ελευθερίας, δηλαδή των παραμέτρων του μοντέλου. Αν η τιμή αυτή είναι μεγαλύτερη του 3.5, δηλαδή $\frac{D^2}{df} > 3.5$, τότε η παρατήρηση θεωρείται ακραία τιμή (Hair et al., 1998). Όπως απεικονίζεται στο Παράρτημα 8, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μεγαλύτερη τιμή D^2 value βρέθηκε ίση με 74.645 (ανήκει στη περίπτωση 165). Στο Παράρτημα 7 απεικονίζονται οι εξωγενείς και ενδογενείς μεταβλητές μαζί με το σχετικό σφάλμα εκτίμησης τους και η μεγαλύτερη τιμή ήταν ίση με $\frac{D^2}{df} = 0.691$ (74.645 / 108), που είναι χαμηλότερη και αρκετά μακριά από το 3.5. Επομένως, στην εξέταση των τιμών D^2 για όλες τις περιπτώσεις δεν ανιχνεύθηκαν πολυμεταβλητές ακραίες τιμές, άρα όλες οι παρατήσεις διατηρήθηκαν για ανάλυση.

7.3.5 Αξιολόγηση της κανονικότητας των δεδομένων

Για τη συνέχεια της στατιστικής ανάλυσης και λόγω των διαφόρων ελέγχων που θα καθορίσουν την ανάλυση συχνά κρίνεται αναγκαίο να εξεταστεί η κανονική κατανομή (normal distribution). Η κανονική κατανομή αποτελεί μια συμμετρική συνάρτηση σε μορφή καμπάνας και χαρακτηρίζεται από διαφορετικό ζεύγος μέσων μ και διακυμάνσεων σ^2 , και τη συμβολίζουμε ως $X \sim N(\mu, \sigma^2)$. Η κανονική κατανομή μπορεί να ελεγχθεί για κάθε μεταβλητή ξεχωριστά, αναφερόμενη ως μονοδιάστατη κανονικότητα (Univariate Normality).

Για την εξέταση της μονοδιάστατης κανονικής κατανομής, μπορούν να ελεγχθούν δυο στατιστικά μέτρα, η λοξότητα ή ασυμμετρία (skewness) της κατανομής και η κύρτωση της κατανομής. Η ασυμμετρία μετράει το βαθμό της συμμετρίας των δεδομένων ως προς το ιστόγραμμα συχνοτήτων και την κατανομή τους γύρω από τη μέση τιμή και έτσι υπολογίζει το βαθμό απόκλισης των διαγραμμάτων συχνοτήτων από το διάγραμμα της κανονικής κατανομής. Παράλληλα, η κύρτωση που αναφέρεται στην αιχμηρότητα ή την πλάτυνση της κατανομής, δείχνει κατά πόσο τα δεδομένα της κατανομής σχηματίζουν έντονη κορυφή στο μέσο τους. Τα αποδεκτά διαστήματα για την λοξότητα μιας κατανομής είναι να βρίσκεται εντός του διαστήματος από το -3 έως και το 3, ενώ για την κύρτωση το αντίστοιχο αποδεκτό διάστημα είναι από -7 έως και 7 (Hair et al., 1998). Σύμφωνα με τον Πίνακα 7.5, τα αποτελέσματα για την εξέταση της κύρτωσης και ασυμμετρίας για κάθε ερώτηση των μεταβλητών κυμαίνονται μεταξύ εντός των αποδεκτών διαστημάτων. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι οι ερωτήσεις των παραμέτρων έχουν αντίστοιχη εφαρμογή στην κανονική κατανομή. Όπως παρουσιάζεται, η ασυμμετρία κυμαίνεται από -1.236 μέχρι 0.377 και η κύρτωση από -1.203 μέχρι 1.226.

Πίνακας 7.5: Λοξότητα και κύρτωση των μεταβλητών

Λανθάνουσα μεταβλητή	Ερώτηση	Λοξότητα	Τ.Σ.	Κύρτωση	Τ.Σ.
Motivation (MT)	MT1	-0.536	0.160	-0.8	0.271
	MT2	-0.149	0.134	-0.613	0.253
	MT3	-0.445	0.108	-0.67	0.279
	MT4	0.283	0.160	-1.029	0.274
	MT5	-0.2	0.142	-1.008	0.246
	MT6	-0.416	0.130	-0.641	0.260
	MT7	-0.171	0.124	-0.623	0.262
	MT8	-0.351	0.118	-0.714	0.251
	MT9	-0.402	0.142	-0.635	0.236
	MT10	-0.522	0.134	-0.694	0.285
Proactive Attitude (PA)	PA1	-0.578	0.153	-0.172	0.241
	PA2	-0.908	0.130	0.183	0.254
	PA3	-1.028	0.168	0.388	0.297
	PA4	-1.043	0.169	0.428	0.229
	PA5 r	-0.626	0.160	-0.513	0.231
	PA6	-0.488	0.136	-0.043	0.285
	PA7	-0.629	0.137	-0.308	0.240
	PA8 r	-0.234	0.127	-0.602	0.246
	PA9	-0.758	0.166	-0.148	0.224
Economic (EC)	EC1	-0.561	0.167	-0.321	0.269
	EC2	-0.703	0.114	-0.256	0.263
	EC3	-0.999	0.106	0.141	0.276
	EC4	-0.556	0.138	-0.358	0.272
Social (SC)	SC1	-0.475	0.147	-0.249	0.266
	SC2	-0.4	0.160	-0.147	0.247
	SC3	-0.489	0.143	-0.078	0.288
	SC4	-0.594	0.125	0.125	0.265
	SC5	-0.32	0.144	-0.178	0.288
	SC6	-0.292	0.123	-0.214	0.276
Political (PL)	PL1	0.001	0.154	-0.427	0.233
	PL2	0.377	0.137	-0.449	0.269
	PL3 r	-0.075	0.137	-0.082	0.241
Psychological (PS)	PS1	-1.004	0.113	0.612	0.272
	PS2	-1.104	0.146	1.069	0.276
	PS3	-0.862	0.135	0.369	0.266
	PS4	-0.877	0.122	0.441	0.253
	PS5 r	-0.198	0.155	-0.294	0.238
Educational (ED)	ED1	-0.302	0.167	-0.608	0.253
	ED2	-0.541	0.127	-0.648	0.281
	ED3	-0.728	0.149	-0.294	0.266
Quality of Life (QL)	QL1	-0.675	0.111	-0.169	0.259
	QL2	-0.98	0.108	0.481	0.269
	QL3	-1.041	0.158	0.626	0.295
	QL4	-0.851	0.153	0.335	0.306
	QL5	-1.236	0.120	1.226	0.263
	QL6	-1.031	0.124	0.553	0.269
	QL7	-0.003	0.150	-1.203	0.207
	QL8	-1.026	0.159	0.705	0.240
	QL9	-0.141	0.112	-0.378	0.274
	QL10	-0.987	0.140	0.642	0.281

Τ.Σ.: Τυπικό σφάλμα

7.3.6 Έλεγχος Harman (Harman's single-factor test)

Πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος Harman's single factor test (Podsakoff & Organ, 1986) για τη δοκιμή της μεθόδου κοινής μεροληψίας (common method bias). Κοινή μεροληψία ορίζεται ως η διακύμανση που αποδίδεται στη μέθοδο μέτρησης, παρά στις λανθάνουσες μεταβλητές που αντιπροσωπεύει η μέτρηση αυτή (Podsakoff et al., 2003). Συνεπώς η μέτρηση μπορεί να είναι μη ορθή. Συγκεκριμένα, το φαινόμενο αυτό εστιάζει στις προκαταλήψεις που μπορεί να έχουν τα δεδομένα από εξωτερικούς παράγοντες. Για παράδειγμα, ο ερωτώμενος μπορεί να επηρεάστηκε από διάφορους παράγοντες ως προς την απάντηση που έδωσε κατά τη συλλογή δεδομένων αφού ακολουθήθηκε η μέθοδος συμπλήρωσης ερωτηματολογίου που μπορεί να οδηγήσει σε συστηματικές επαναλαμβανόμενες απαντήσεις που εμπεριέχουν μεροληψία και οι οποίες δύναται να βλάψουν την έρευνα και την ανάλυση των δεδομένων.

Για το σκοπό αυτό, η χρήση του Harman's single-factor test (Hoyle, 1995) έχει επιβεβαιωτικό χαρακτήρα ως προς τον έλεγχο των μεροληπτικών απαντήσεων. Στη δοκιμή του Harman, η επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση πραγματοποιείται χρησιμοποιώντας μόνο έναν παράγοντα. Μεροληψία εμφανίζεται εάν ο μεμονωμένος παράγοντας ερμηνεύει περισσότερο από το 50% της διασποράς. Τα αποτελέσματα του ελέγχου Harman's single factor test έδειξαν, πως για έναν παράγοντα, η συνολική επεξηγούμενη διακύμανση αντιστοιχούσε στο 31.94%, δηλαδή κάτω από 50%, και συνεπώς διασφαλίζεται ότι οι απαντήσεις μεροληψίας δεν αποτελούν πρόβλημα για το σύνολο των δεδομένων (Hoyle, 1995). Άρα, η διακύμανση κοινής μεθόδου δεν αποτελεί μείζονα ανησυχία στην έρευνα. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Παράρτημα 9.

7.4 Διερευνητική Ανάλυση Παραγόντων

Η διερευνητική ανάλυση παραγόντων έχει σκοπό να μειώσει την διάσταση των δεδομένων, να απαλείψει τα μη χρήσιμα δεδομένα αφαιρώντας τις ερωτήσεις που είχαν χαμηλές φορτίσεις παραγόντων (Hair et al., 2006). Στην παρούσα έρευνα κρίθηκε αναγκαία η εφαρμογή της διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για την εξέταση της σταθερότητας στις φορτώσεις των παραγόντων, στην ανάλυση των λανθανουσών μεταβλητών αλλά και για να επιβεβαιωθεί η αξιοπιστία των εργαλείων μέτρησης της έρευνας.

Η διερευνητική ανάλυση παραγόντων είναι χρήσιμη για την αρχική διερεύνηση και τη συνοπτική περιγραφή μιας ομάδας μεταβλητών μέσα από την ομαδοποίησή τους. Εφαρμόστηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση με εφαρμογή μεθόδου εξαγωγής του δεσπόζοντα παραγοντικού άξονα και την περιστροφή Varimax. Κατά την περιστροφή γίνεται αλλαγή συντεταγμένων που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση κύριων συνιστωσών και στην παραγοντική ανάλυση η οποία μεγιστοποιεί το άθροισμα των τετραγώνων των διακυμάνσεων των φορτίσεων προκειμένου να εξαχθούν οι βασικοί παράγοντες των μεταβλητών. Για τον έλεγχο ύπαρξης ικανοποιητικών

ενδογενών συσχετίσεων και τον έλεγχο της συνολικής δειγματικής επάρκειας, προκειμένου να εφαρμοστεί η διερευνητική παραγοντική ανάλυση, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό μέτρο KMO (Kaiser-Mayer-Olkin measure of sampling adequacy) και ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett (Bartlett Test of Sphericity - BTS).

Στον έλεγχο KMO ελέγχεται αν οι μερικές συσχετίσεις μεταξύ των ερωτήσεων είναι μικρές. Για την αποδοχή του παραγοντικού μοντέλου θα πρέπει οι τιμές να είναι μεγαλύτερες από 0.60 (Blaikie, 2003). Το τεστ σφαιρικότητα του Bartlett's ελέγχει εάν ο πίνακας συσχέτισης είναι ένας πίνακας ταυτότητας, δηλαδή οι μεταβλητές είναι ασυσχέτιστες μεταξύ τους. Μια τιμή αποδεκτή του Bartlett's είναι στατιστικά σημαντική για να παρουσιάσει την καταλληλότητα των συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών αλλά και για να δημιουργηθεί μια παραγοντική ανάλυση αν επιτυγχάνει $p < 0.05$ (Williams, Brown & Onsmann, 2011). Επιπλέον, εξετάστηκαν τα scree-plots με τις ιδιοτιμές (eigenvalues) για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας και της ποικιλομορφίας των δεδομένων (Tabachnick & Fidell, 2007). Για την περίπτωση των ιδιοδιανυσμάτων, λήφθηκε υπόψη το κριτήριο Kaiser, όπου για να θεωρηθεί ένας παράγοντας επαρκής θα πρέπει η ιδιοτιμή που του αντιστοιχεί να είναι μεγαλύτερη της μονάδας. Επίσης, για να θεωρηθεί το παραγοντικό μοντέλο ικανοποιητικό, θα πρέπει το συνολικό ποσοστό της επεξηγούμενης διακύμανσης να είναι μεγαλύτερο του 60% (Tabachnick & Fidell, 2007).

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να μελετηθεί ο πίνακας των αποτελεσμάτων της κοινής διακύμανσης των παραγόντων (Communalities), ο οποίος δίνει πληροφορίες για το ποσοστό της διακύμανσης κάθε μεταβλητής που επεξηγείται από τους παράγοντες. Μια ερώτηση θεωρείται ότι μπορεί να αντιπροσωπευτεί από το παραγοντικό μοντέλο, αν η τιμή της κοινής διακύμανσης των παραγόντων είναι μεγαλύτερη του 0.5. Συνεπώς μεταβλητές με χαμηλότερες τιμές, δεν επεξηγούνται ικανοποιητικά από τους παράγοντες και θα πρέπει να απομακρύνονται από την ανάλυση (Fabrigar & Wegener, 2012).

Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας, οι ερωτήσεις πρέπει να πληρούν τα ακόλουθα κριτήρια: αρχικά, κάθε ερώτηση θα πρέπει να παρουσιάζει φόρτιση σε έναν μόνο παράγοντα μεγαλύτερη του 0.5 και οι ερωτήσεις που παρουσιάζουν φορτίσεις μεγαλύτερες του 0.5 για δύο ή περισσότερους παράγοντες δε θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν. Επίσης, για να θεωρηθεί ένας παράγοντας έγκυρος, κρίνεται απαραίτητο να περιλαμβάνει τουλάχιστον 3 ερωτήσεις που φορτίζουν ικανοποιητικά σε αυτόν (Hair, 2006, Ledesma & Valero-Mora, 2007). Τα αποτελέσματα για την διερευνητική παραγοντική ανάλυση και ο υπολογισμός του δείκτη εσωτερικής συνέπειας Cronbach's α για τη διερεύνηση των μεταβλητών παρουσιάζονται στο Πίνακα 7.6. Όπως φαίνεται στο πίνακα αυτό, όλα τα στοιχεία των μεταβλητών κατασκευής αξιολογήθηκαν μέσω του EFA σε μια επαναληπτική διαδικασία. Οι ακόλουθες υποενότητες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της εκτέλεσης EFA για κάθε παράμετρο.

Οι παράγοντες εξετάστηκαν ως προς την διακρίνουσα εγκυρότητα τους, η οποία αναφέρεται στον βαθμό στον οποίο οι παράγοντες είναι διακριτοί μεταξύ τους και ασύνδετοι. Μια κύρια μέθοδος εξέτασης της διακρίνουσας εγκυρότητας κατά την διερευνητική ανάλυση παραγόντων είναι η εξέταση του πίνακα συσχέτισης παραγόντων. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, οι συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 0.7, καθώς μια συσχέτιση μεγαλύτερη από 0.7 υποδηλώνει την κοινή επεξηγούμενη διακύμανση να είναι μεγαλύτερη του 49% (Rönkkö & Cho, 2020).

Πίνακας 7.6: Αποτελέσματα διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης

Λανθάνουσα μεταβλητή	Ερώτηση	2 ^η					BTS	KMO	Ιδιαιμιά	Ποσοστό διακύμανσης (%)	Cronbach's α
		1 ^η επανάληψη			επανάληψη						
		K.Π.Δ.	1 ^{ος} παράγοντας	2 ^{ος} παράγοντας	K.Π.Δ.	1 ^{ος} παράγοντας					
MT	MT1	.781	.881	.064	.779	.883	2774.608***	.954	6.244	78.049	.960
	MT2	.69	.829	.043	.69	.831					
	MT3	.781	.882	-.052	.78	.883					
	MT4	.528	.247	.683							
	MT5	.607	.222	-.747							
	MT6	.777	.881	.005	.779	.883					
	MT7	.741	.861	-.032	.742	.861					
	MT8	.829	.91	.003	.833	.913					
	MT9	.829	.91	.036	.831	.912					
	MT10	.812	.9	.047	.81	.9					
PA	PA1	.695	.833				2780.851***	.960	6.602	73.353	.954
	PA2	.818	.905								
	PA3	.845	.919								
	PA4	.787	.887								
	PA5_r	.678	.823								
	PA6	.692	.832								
	PA7	.733	.856								
	PA8_r	.625	.79								
	PA9	.729	.854								
	EC	EC1	.735	.857							
EC2		.805	.897								
EC3		.817	.904								
EC4		.763	.873								
SC	SC1	.788	.888				1569.502***	.925	4.495	74.914	.933
	SC2	.752	.867								
	SC3	.804	.896								
	SC4	.725	.851								
	SC5	.721	.849								
	SC6	.706	.84								
PL	PL1	.834	.913				639.165***	.754	2.506	83.532	.900
	PL2	.841	.917								
	PL3_r	.831	.912								
PS	PS1	.799	.894				1363.159***	.903	3.944	78.885	.932

	PS2	.818	.904							
	PS3	.78	.883							
	PS4	.801	.895							
	PS5_r	.746	.864							
ED	ED1	.863	.929			890.338***	.762	2.662	88.721	.936
	ED2	.896	.947							
	ED3	.903	.95							
	QL1	.686	.828	0.69	0.831	2896.219***	.960	6.684	74.266	.956
	QL2	.786	.887	0.787	0.887					
	QL3	.804	.897	0.806	0.898					
	QL4	.748	.865	0.753	0.868					
QL	QL5	.779	.883	0.784	0.885					
	QL6	.74	.861	0.745	0.863					
	QL7 ^c	.213	.461							
	QL8	.812	.901	0.813	0.902					
	QL9	.525	.724	0.524	0.724					
	QL10	.778	.882	0.782	0.884					

7.4.1 Κίνητρα (MT)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές της κοινής διακύμανσης των παραγόντων και των 10 ερωτήσεων ήταν πάνω από το όριο του 0.5 και κυμαίνονταν μεταξύ 0.781 και 0.812. Από τις 10 ερωτήσεις εξήχθησαν δύο παράγοντες που αθροιστικά επεξηγούσαν το 73.75% της συνολικής διακύμανσης. Στον πρώτο εξαγόμενο παράγοντα οι φορτίσεις των ερωτήσεων MT1, MT2, MT3, MT6, MT7, MT8, MT9, MT10 ήταν πάνω από το όριο του 0.5 και κυμαίνονταν μεταξύ 0.829 και 0.910. Αντίθετα, στον πρώτο παράγοντα, οι φορτίσεις των ερωτήσεων MT4 και MT5 ήταν 0.247 και 0.222 αντίστοιχα, δηλαδή χαμηλότερες από το όριο του 0.5.

Στο δεύτερο εξαγόμενο παράγοντα, μόνο οι ερωτήσεις MT4 και MT5 παρουσίασαν φορτίσεις μεγαλύτερες του 0.5. Εφόσον κανένα άλλο στοιχείο δεν είχε συντελεστή φόρτισης πάνω από το 0,5 στον δεύτερο εξαγόμενο παράγοντα μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι ο δεύτερος παράγοντας περιλαμβάνει δυο ερωτήσεις (MT4 και MT5), επομένως, οι ερωτήσεις αυτές αφαιρέθηκαν από το μοντέλο λόγω μη επαρκούς συγκλίνουσας εγκυρότητας.

Μετά τη διαγραφή των MT4 και MT5, η EFA διενεργήθηκε ξανά. Στη δεύτερη επανάληψη του EFA, οι τιμές της κοινής διακύμανσης και των υπολοίπων 8 ερωτήσεων ήταν πάνω από το όριο του 0.5 και κυμαίνονταν μεταξύ 0.690 και 0.833. Εξήχθη ένας παράγοντας για τις 8 ερωτήσεις, ο οποίος επεξηγούσε το 78.05% της συνολικής διακύμανσης. Κατά την αξιολόγηση της σύγκλισης εγκυρότητας και οι 8 παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο 0.5 στον εξαγόμενο παράγοντα, με τιμές που κυμαίνονταν μεταξύ 0.813 και 0.913.

7.4.2 Προορατική στάση (PA)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές κοινών παραγόντων διακύμανσης και των 9 παραμέτρων παρουσιάστηκαν υψηλότερες του 0.5, συγκεκριμένα κυμάνθηκε μεταξύ 0.625 και 0.845. Εξάχθηκε ένας παράγοντας και

για τις 9 ερωτήσεις, ο οποίος εξηγούσε το 73.53% της συνολικής διακύμανσης. Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλες οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο 0.5 στον εξαγόμενο παράγοντα και κυμάνθηκαν μεταξύ 0.790 και 0.919.

7.4.3 Οικονομική χειραφέτηση (EC)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές κοινών παραγόντων διακύμανσης και των 4 ερωτήσεων κυμάνθηκαν μεταξύ 0.735 και 0.817. Εξάχθηκε ένας παράγοντας και για τις 4 ερωτήσεις, ο οποίος εξηγούσε το 78% της συνολικής διακύμανσης. Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλες οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο 0,5 στον εξαγόμενο παράγοντα και κυμάνθηκαν μεταξύ 0.857 και 0.904.

7.4.4 Κοινωνική χειραφέτηση (SC)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές κοινών παραγόντων διακύμανσης και των 6 παραμέτρων ήταν υψηλότερες από το κριτήριο του 0.5, και πιο συγκεκριμένα οι τιμές κυμάνθηκαν μεταξύ 0.706 και 0.804. Εξάχθηκε ένας παράγοντας που εξηγούσε το 74.91% της συνολικής διακύμανσης. Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλες οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο 0.5 στον εξαγόμενο παράγοντα και κυμάνθηκαν μεταξύ 0.84 και 0.896.

7.4.5 Πολιτική χειραφέτηση (PL)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές κοινών παραγόντων διακύμανσης και των 3 παραμέτρων κυμάνθηκαν μεταξύ 0.831 και 0.841. Εξάχθηκε ένας παράγοντας και για τις 3 παραμέτρους που εξηγούσε το 83.53% της συνολικής διακύμανσης. Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλες οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο 0.5 στον εξαγόμενο παράγοντα και κυμάνθηκαν μεταξύ 0.912 και 0.917.

7.4.6 Ψυχολογική χειραφέτηση (PS)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές κοινών παραγόντων διακύμανσης και των 5 παραμέτρων υπολογίστηκαν μεταξύ 0.746 και 0.818. Εξάχθηκε ένα παράγοντας και για τις 5 παραμέτρους που εξηγούσε το 78.89% της συνολικής διακύμανσης. Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλα οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο > 0.5 στον εξαγόμενο παράγοντα και κυμάνθηκαν μεταξύ 0.864 και 0.904.

7.4.7 Εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι οι τιμές κοινών παραγόντων διακύμανσης και των τριών παραμέτρων πληρούσαν το κριτήριο του > 0.5 , συγκεκριμένα οι τιμές κυμάνθηκαν μεταξύ 0.863 και 0.903. Εξάχθηκε ένας

παράγοντας και για τις τρεις παραμέτρους (88.72% της συνολικής διακύμανσης). Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλες οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων πάνω από το όριο 0.5 στον εξαγόμενο παράγοντα και κυμάνθηκαν μεταξύ 0.929 και 0.950.

7.4.8 Ποιότητα Ζωής (QL)

Τα αποτελέσματα της πρώτης επανάληψης του EFA έδειξαν ότι η τιμή της κοινής παραγοντικής διακύμανσης για την τιμή του QL7 ήταν 0.213, κάτω από το επιτρεπτό όριο του 0.5, συνεπώς, η ερώτηση αυτή διαγράφηκε, καθώς δεν παρουσίασε ικανοποιητική επεξήγηση από το παραγοντικό μοντέλο. Στην δεύτερη επανάληψη EFA οι τιμές της κοινής παραγοντικής διακύμανσης ήταν μεταξύ 0.525 και 0.812 για όλες τις ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν. Εξάχθηκε ένας παράγοντας και για τις 9 παραμέτρους που εξηγούσε το 74.23% της συνολικής διακύμανσης. Για την επίτευξη της συγκλίνουσας εγκυρότητας όλες οι παράμετροι έδειξαν φορτίσεις παραγόντων που κυμάνθηκαν μεταξύ 0.724 και 0.901.

Επίσης, εφαρμόστηκε το κριτήριο ελέγχου Bartlett's test of Sphericity (BTS). Οι τιμές χ^2 του Bartlett's test of Sphericity (BTS) για όλες τις παραμέτρους ήταν στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 0.001, όπως προτείνεται από τους Williams, Onsmann & Brown (2011) και κυμάνθηκαν μεταξύ 639.165 and 2896.219. Η εκτίμηση για το KMO για όλες τις λανθάνουσες μεταβλητές ήταν πάνω από την κρίσιμη τιμή 0,6 όπως προτείνεται από Blaikie, 2003 και κυμάνθηκε μεταξύ 0.754 and 0.960.

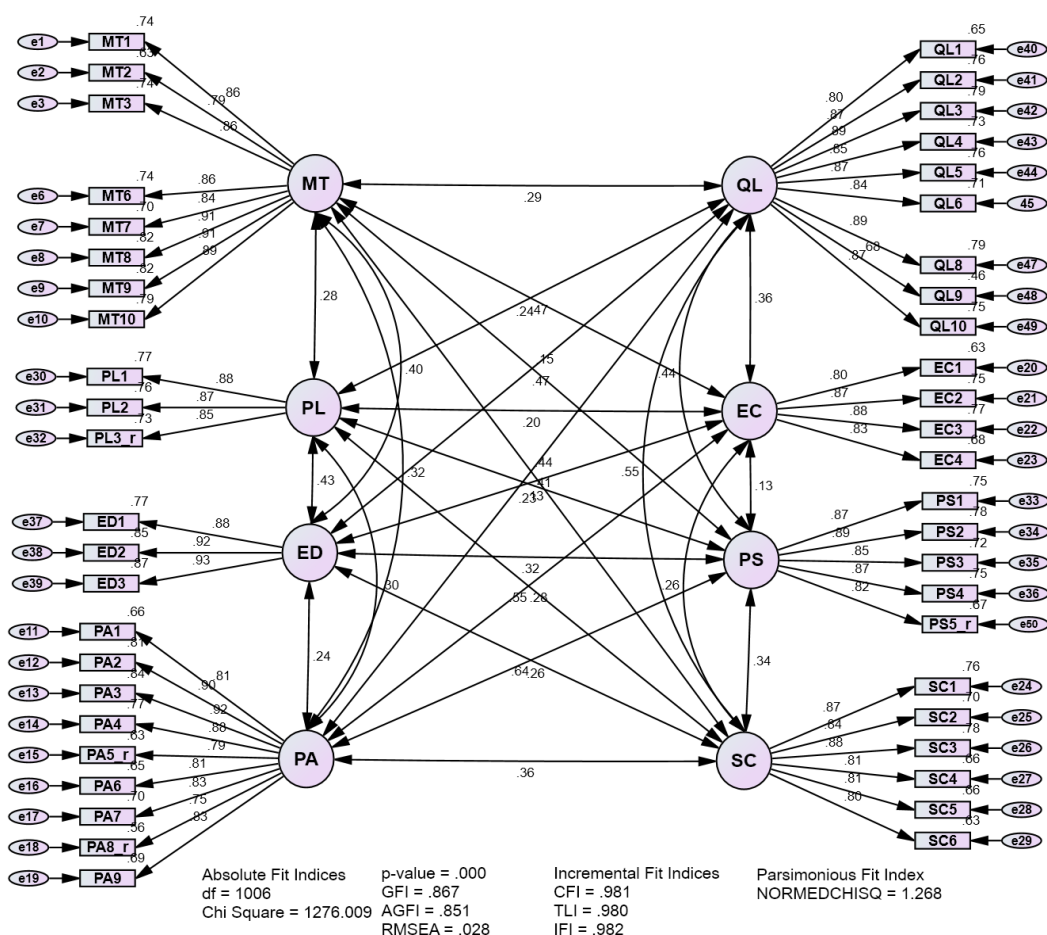
Με βάση τα αποτελέσματα εγκυρότητας, η τιμές των ιδιοδιανυσμάτων για όλους τους παράγοντες ήταν πάνω από το όριο 1 όπως συνίσταται από την βιβλιογραφία (Tabachnick & Fidell, 2001) και κυμάνθηκαν μεταξύ 2.506 and 6.684. Η τιμή της συνολικής επεξηγούμενης διακύμανσης για όλα τα παραγοντικά μοντέλα ήταν πάνω από το όριο του 50% όπως προτείνεται από τον Diekhoff (1992), και πιο συγκεκριμένα κυμάνθηκαν μεταξύ 73.353 and 88.721. Τέλος, οι τιμές εσωτερικής συνέπειας (Cronbach's α), οι οποίες περιγράφουν τον βαθμό αξιοπιστίας ήταν πάνω από το όριο 0.7 όπως προτείνεται από τους Nunnally & Bernstein (1994) για όλες τις παραμέτρους, οι τιμές κυμάνθηκαν από 0.90 και 0.960.

7.5 Ταυτοποίηση μοντέλου – 1^η φάση

Για την διασφάλιση της ακρίβειας των παραμέτρων είναι δόκιμο να εξεταστεί η λειτουργικότητά τους (Hair, 2006). Οι ερευνητές καλούνται μέσα από πολλές εξακριβωμένες κλίμακες να διασφαλίσουν την θεωρητική ακρίβεια των παραμέτρων. Για τη μέτρηση των μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν συνολικά 47 παράμετροι – ερωτήσεις, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 7.2, όπου απεικονίζεται το μοντέλο μέτρησης με τυποποιημένα φορτία παραγόντων για τις 47 παραμέτρους.

Παρά την πληθώρα δοκιμασμένων και εγκεκριμένων κλιμάκων μέτρησης συχνά αυτές δεν είναι αρκετές για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις μια καινούργιας μελέτης, για αυτό το σκοπό πολλές φορές είτε τροποποιούνται υπάρχουσες κλίμακες είτε αναπτύσσονται νέες. Έτσι, η εφαρμογή των δομικών εξισώσεων στηρίζεται στην επιλογή των παραμέτρων που καλούνται να μετρήσουν τις λανθάνουσες μεταβλητές (Hair et al., 2006). Στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε το CFA model το οποίο καλείται να αναδείξει σχέσεις μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών και των δεικτών. Οι επόμενες υπο-ενότητες παρουσιάζουν την ανάπτυξη του μοντέλου μέτρησης. Με τη χρήση του AMOS 20.0 προκύπτουν τα αποτελέσματα δοκιμής της κάθε μονοδιάστατης παραμέτρου. Στο μοντέλο προκύπτουν 47 ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν για να μετρήσουν 8 μεταβλητές όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 7.2. Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το μοντέλο μέτρησης με τα κανονικά φορτία παραγόντων για τις 47 ερωτήσεις.

Διάγραμμα 7.2: Μοντέλο μέτρησης SEM

7.5.1 Προσαρμογή του μοντέλου (Goodness of Fit)

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η συνολική μέτρηση των 47 στοιχείων κρίθηκε κατάλληλη για τα δεδομένα. Οι δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση του μοντέλου μέτρησης παρατίθεται στον πίνακα 7.7. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το

συνολικό μοντέλο μέτρησης είχε την απαραίτητη προσαρμογή των δεδομένων για τα 47 στοιχεία, $\chi^2 = 1276.009$, $df = 1006$, $p < 0.001$. Τα αποτελέσματα του GOF έδειξαν ότι το στατιστικό χ^2 ήταν στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 0.001, ωστόσο, ο δείκτης καλής προσαρμογής της ελάχιστης διαφοράς χ^2 μπορεί να μην ληφθεί υπόψιν εάν το μέγεθος του δείγματος είναι αρκετά μεγάλο (μέγεθος δείγματος > 150) (Hair et al., 1998; Joreskog & Sorbom, 1993). Η τιμή του GFI ήταν $0.867 < 0.9$ αλλά ταυτόχρονα παρέμεινε σε οριακό επίπεδο αποδοχής και κοντά στην προτεινομένη τιμή, γεγονός που υποστηρίζεται από τους Fornell & Larcker (1981) οι οποίοι δήλωσαν πως μια τιμή μικρότερη του 0.9 δεν σημαίνει απαραίτητα ότι το μοντέλο μέτρησης έχει κακή προσαρμογή. Παρομοίως, σύμφωνα με τους Hair et al. (2006) και τον Kline (2010), αν η τιμή του GFI εκτιμηθεί μεταξύ του 0.8 και του 0.9, τότε αυτή κρίνεται ως κατάλληλη για την αποδοχή του μοντέλου. Επιπλέον, ο διορθωμένος δείκτης GFI, ο οποίος λαμβάνει υπόψιν τους βαθμούς ελευθερίας (AGFI) ήταν 0.851 και μεγαλύτερη του 0.8 όπως προτείνεται από τους Chau and Hu (2001). Ακόμη, το μοντέλο επεξηγούσε το 85.1% της συνολικής διακύμανσης. Σύμφωνα με τους δείκτες CFI (0.981), TLI (0.98) και IFI (0.982), όπου όλοι ήταν μεγαλύτεροι του 0.9, το μοντέλο είχε καλή προσαρμογή στα δεδομένα (Ho, 2006). Τέλος, η εκτίμηση της τετραγωνικής ρίζας του μέσου τετραγωνικού σφάλματος (RMSEA) ήταν 0.028 και μικρότερη του 0.1, όπως προτείνεται από τους Schumacker & Lomax (2010), καθώς και το $\frac{\chi^2}{df}$ ήταν $1.268 < 5$ διασφαλίζοντας την καλή προσαρμογή του (Bagozzi and Yi., 1988). Συμπερασματικά, το μοντέλο μέτρησης έχει καλή προσαρμογή στις παραμέτρους και δεν απαιτήθηκαν περαιτέρω αλλαγές.

Πίνακας 7.7: Δείκτες καλής προσαρμογής του μοντέλου (goodness-of-fit)

Δείκτης	Τιμές μοντέλου	Αποδεκτές τιμές	Πηγή
df	1006		
χ^2	1276.009		
p-value	< 0.001	> 0.05	
χ^2/df	1.268	≤ 5.00	Bagozzi and Yi (1988)
GFI	0.867	≥ 0.90	Hoyle (1995)
AGFI	0.851	≥ 0.80	Chau and Hu (2001)
CFI	0.981	≥ 0.90	Bagozzi and Yi (1988)
TLI	0.980	≥ 0.90	Ho (2006)
IFI	0.982	≥ 0.90	Ho (2006)
RMSEA	0.028	≤ 0.10	Schumacker and Lomax (2010)

7.5.2 Αξιοπιστία και συγκλίνουσα εγκυρότητα

Αμέσως μετά την διασφάλιση των μονοδιάστατων παραμέτρων, εφαρμόστηκε ο έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας. Η αξιοπιστία εξετάστηκε χρησιμοποιώντας τις μετρήσεις του δείκτη αξιοπιστίας Cronbach's α και η εγκυρότητα χρησιμοποιώντας την μέση επεξηγούμενη διακύμανση κάθε παράγοντα (AVE). Στον Πίνακα 7.8 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για το τροποποιημένο μοντέλο των 47 παραμέτρων. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.8, οι δείκτες παρουσίασαν υψηλά φορτία παραγόντων που κυμαίνονται μεταξύ 0.681 και 0.933 συνεπώς είναι έγκυροι. Επίσης, το AVE το οποίο μετράει το συνολικό ποσό διακύμανσης στους δείκτες που αντιστοιχούν στη λανθάνουσα μεταβλητή > 0.5 όπως προτείνεται από τους Nunnally & Bernstein (1994) κυμάνθηκε μεταξύ 0.700 and 0.832. Οι τιμές του συντελεστή αξιοπιστίας, η οποία μετράει το βαθμό στον οποίο οι ερωτήσεις εκπροσωπούνται από τις λανθάνουσες μεταβλητές κυμάνθηκε μεταξύ 0.901 και 0.960 και ήταν μεγαλύτερες από την κρίσιμη τιμή του 0.6 σύμφωνα με τους Bagozzi & Yi (1988).

Πίνακας 7.8: Αποτελέσματα συγκλίνουσας εγκυρότητας και αξιοπιστίας των παραγόντων

Λανθάνουσα μεταβλητή	Ερώτηση	Φόρτιση	Μέση επεξηγούμενη διακύμανση (AVE)	Συντελεστής αξιοπιστίας (Cronbach's α)
Κίνητρα (MT)	MT1	0.863	0.749	0.960
	MT2	0.794		
	MT3	0.86		
	MT6	0.86		
	MT7	0.839		
	MT8	0.907		
	MT9	0.907		
	MT10	0.889		
Προορατική στάση (PA)	PA1	0.812	0.701	0.955
	PA2	0.898		
	PA3	0.917		
	PA4	0.877		
	PA5_r	0.794		
	PA6	0.808		
	PA7	0.834		
	PA8_r	0.751		
Οικονομική χειραφέτηση (EC)	PA9	0.832		
	EC1	0.796	0.709	0.907
	EC2	0.866		
	EC3	0.877		
Κοινωνική χειραφέτηση (SC)	EC4	0.826		
	SC1	0.873	0.700	0.933
	SC2	0.838		
	SC3	0.883		
	SC4	0.815		

	SC5	0.81		
	SC6	0.796		
Πολιτική χειραφέτηση (PL)	PL1	0.879		
	PL2	0.872	0.753	0.901
	PL3_r	0.852		
Ψυχολογική χειραφέτηση (PS)	PS1	0.867		
	PS2	0.885		
	PS3	0.85	0.736	0.933
	PS4	0.868		
	PS5_r	0.818		
Εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED)	ED1	0.879		
	ED2	0.924	0.832	0.937
	ED3	0.933		
Ποιότητα ζωής (QL)	QL1	0.804		
	QL2	0.873		
	QL3	0.89		
	QL4	0.853		
	QL5	0.871	0.712	0.957
	QL6	0.844		
	QL8	0.891		
	QL9	0.681		
	QL10	0.869		

7.5.3 Διακρίνουσα εγκυρότητα (Discriminant Validity)

Η διακρίνουσα εγκυρότητα εξετάστηκε στο βαθμό του να προσδιορίσει πόσο διαφέρει κάθε λανθάνουσα μεταβλητή από τις υπόλοιπες μεταβλητές. Στην περίπτωση της παρούσας έρευνας, οι συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων κυμαίνονταν μεταξύ 0.130 και 0.637, οι οποίες είναι χαμηλότερες από το 0,85, όπως προτείνεται από τον Kline (2010). Η εγκυρότητα ελέγχθηκε σύμφωνα με το κριτήριο των Fornell και Larcker (1981), όπου συγκρίνονται οι συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων με την τετραγωνική ρίζα της μέσης εξαγόμενης διακύμανσης (AVE) κάθε παράγοντα. Οι Fornell και Larcker (1981) προτείνουν ότι η μέση εξαγόμενη διακύμανση κάθε παράγοντα θα πρέπει να είναι υψηλότερη από όλες τις συσχετίσεις του παράγοντα, έτσι ώστε να επιτευχθεί η διακρίνουσα εγκυρότητα. Ο Πίνακας 7.9 παρουσιάζει τη διακρίνουσα εγκυρότητα του μοντέλου μέτρησης.

Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 7.9, όλες οι συσχετίσεις ήταν μικρότερες από την τετραγωνική ρίζα της μέσης διακύμανσης που εξήχθη από τους παράγοντες διασφαλίζοντας μια επαρκή διακρίνουσα εγκυρότητα μεταξύ αυτών των παραγόντων (Kline, 2010). Με βάση τους ελέγχους καλής προσαρμογής των δεδομένων, τη συγκλίνουσα εγκυρότητα και τη διακρίνουσα εγκυρότητα του μοντέλου μέτρησης μπορεί να εξαχθεί το τελικό συμπέρασμα ότι η κλίμακα μέτρησης για την αξιολόγηση των κατασκευών και των σχετικών στοιχείων είναι αξιόπιστη και έγκυρη.

Πίνακας 7.9: Συσχετίσεις μεταξύ των εξαγόμενων παραγόντων και τετραγωνική ρίζα της μέσης επεξηγούμενης διακύμανσης

	Ρίζα μέσης εξαγόμενης διακύμανσης (%)	SC	MT	PA	QL	EC	PS	PL	ED
SC	0.837	-							
MT	0.865	0.443	-						
PA	0.837	0.364	0.324	-					
QL	0.844	0.549	0.286	0.414	-				
EC	0.842	0.264	0.240	0.280	0.358	-			
PS	0.858	0.337	0.150	0.264	0.440	0.134	-		
PL	0.868	0.552	0.279	0.304	0.467	0.196	0.230	-	
ED	0.912	0.637	0.399	0.239	0.466	0.130	0.321	0.430	-

7.6 Μέτρηση Μοντέλου – 2^η φάση

Η μέτρηση του μοντέλου δομικών εξισώσεων συνιστά τη δεύτερη κύρια διαδικασία ανάλυσης SEM. Με την ανανέωση του μοντέλου μέτρησης, χρησιμοποιώντας αιτιακές (κατευθυνόμενες) σχέσεις μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών, μπορεί ο ερευνητής να αναπαραστήσει το δομικό μοντέλο ορίζοντας τις σχέσεις μεταξύ των παραμέτρων. Στην αναπαράσταση του δομικού μοντέλου δίνονται πληροφορίες μεταξύ των δεσμών των μεταβλητών. Το δομικό μοντέλο ακόμη μας δίνει πληροφορίες για τη σχέση μεταξύ ανεξάρτητων ή εξωγενών μεταβλητών (Hair et al., 2006, Ho, 2006). Στη συνέχεια γίνεται αξιολόγηση του δομικού μοντέλου η οποία πρώτα εστιάζει στη συνολική προσαρμογή του μοντέλου, στο μέγεθος, στην κατεύθυνση και στη σημαντικότητα των εκτιμώμενων υποθετικών παραμέτρων όπως φαίνεται από τα βέλη στα διαγράμματα διαδρομής (Hair et al., 2006). Το τελευταίο μέρος αφορά την επιβεβαίωση του δομικού μοντέλου της έρευνας, το οποίο αναπτύχθηκε στην προτεινόμενη σχέση μεταξύ μεταβλητών που αναγνωρίστηκαν και αξιολογήθηκαν.

Στην παρούσα μελέτη το δομικό μοντέλο προσαρμόστηκε για να εξετάσει τις υποθέσεις της έρευνας, χρησιμοποιώντας το AMOS (Έκδοση 20) και εφαρμόζοντας την εκτίμηση της μέγιστης πιθανοφάνειας – maximum likelihood estimate (MLE). Οι επόμενες υποενότητες πραγματεύονται την ανάπτυξη του δόκιμου μοντέλου με σκοπό την εξέταση των ερευνητικών υποθέσεων που παρουσιάζονται στην ενότητα 4.1.4. Η κωδικοποίηση και οι περιγραφές των ερευνητικών υποθέσεων παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.10.

Πίνακας 7.10: Αιτιακές υποθέσεις προς εξέταση

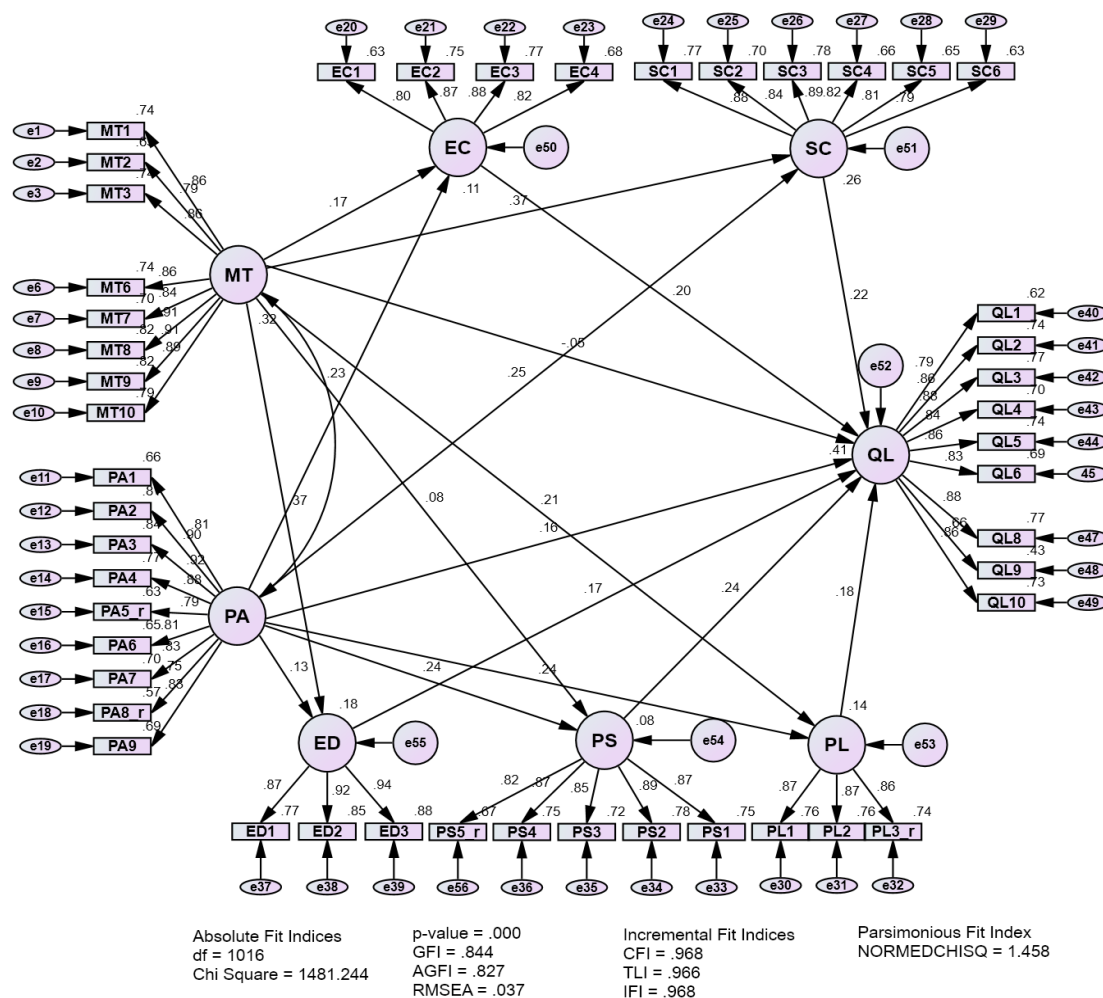
<i>Ερευνητικές υποθέσεις</i>		
H1.α	Τα κίνητρα για φιλοξενία (MT) έχουν θετική επίδραση στην οικονομική (EC) χειραφέτηση	MT → EC
H1.β	Τα κίνητρα για φιλοξενία (MT) έχουν θετική επίδραση στην κοινωνική (SC) χειραφέτηση	MT → SC

H1.γ	Τα κίνητρα για φιλοξενία (MT) έχουν θετική επίδραση στην πολιτική (PL) χειραφέτηση	MT → PL
H1.δ	Τα κίνητρα για φιλοξενία (MT) έχουν θετική επίδραση στην ψυχολογική (PS) χειραφέτηση	MT → PS
H1.ε	Τα κίνητρα για φιλοξενία (MT) έχουν θετική επίδραση στην εκπαιδευτική (ED) χειραφέτηση	MT → ED
H2.α	Η προορατική στάση των οικοδεσποινών (PA) επηρεάζει θετικά την οικονομική (EC) χειραφέτηση	PA → EC
H2.β	Η προορατική στάση των οικοδεσποινών (PA) επηρεάζει θετικά την κοινωνική (SC) χειραφέτηση	PA → SC
H2.γ	Η προορατική στάση των οικοδεσποινών (PA) επηρεάζει θετικά την πολιτική (PL) χειραφέτηση	PA → PL
H2.δ	Η προορατική στάση των οικοδεσποινών (PA) επηρεάζει θετικά την ψυχολογική (PS) χειραφέτηση	PA → PS
H2.ε	Η προορατική στάση των οικοδεσποινών (PA) επηρεάζει θετικά την εκπαιδευτική (ED) χειραφέτηση	PA → ED
H3.α	Η οικονομική χειραφέτηση (EC) έχει θετική επίδραση την ποιότητα ζωής (QL)	EC → QL
H3.β	Η κοινωνική χειραφέτηση (SC) έχει θετική επίδραση την ποιότητα ζωής (QL)	SC → QL
H3.γ	Η πολιτική χειραφέτηση (PL) έχει θετική επίδραση την ποιότητα ζωής (QL)	PL → QL
H3.δ	Η ψυχολογική χειραφέτηση (PS) έχει θετική επίδραση την ποιότητα ζωής (QL)	PS → QL
H3.ε	Η εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) έχει θετική επίδραση την ποιότητα ζωής (QL)	ED → QL
<i>Υποθέσεις ρύθμισης</i>		
H4.α	Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) ρυθμίζει την σχέση μεταξύ των κινήτρων (MT) και της οικονομικής χειραφέτησης (EC)	(TE*QMT) → EC
H4.β	Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) ρυθμίζει την σχέση μεταξύ των κινήτρων (MT) και της κοινωνικής χειραφέτησης (SC)	(TE*QMT) → SC
H4.γ	Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) ρυθμίζει την σχέση μεταξύ των κινήτρων (MT) και της πολιτικής χειραφέτησης (PL)	(TE*QMT) → PL
H4.δ	Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) ρυθμίζει την σχέση μεταξύ των κινήτρων (MT) και της ψυχολογικής χειραφέτησης (PS)	(TE*QMT) → PS
H4.ε	Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) ρυθμίζει την σχέση μεταξύ των κινήτρων (MT) και της εκπαιδευτικής χειραφέτησης (ED)	(TE*QMT) → ED

7.6.1 Υποθέσεις αιτιακών σχέσεων (Causal effects Hypotheses)

Στο αιτιακό μοντέλο εξετάστηκαν οι υποθέσεις αιτιακών σχέσεων για τα κίνητρα (MT) και την προορατική στάση (PA), στην οικονομική χειραφέτηση (EC), κοινωνική χειραφέτηση (SC), πολιτική χειραφέτηση (PL), ψυχολογική χειραφέτηση (PS) και εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) (H1.α, H1.β, H1.γ, H1.δ, H1.ε, H2.α, H2.β, H2.γ, H2.ε και H2.ε αντίστοιχα). Επίσης, εξετάστηκαν οι αιτιακές σχέσεις από την οικονομική χειραφέτηση (EC), την κοινωνική χειραφέτηση (SC), την πολιτική χειραφέτηση (PL), την ψυχολογική χειραφέτηση (PS) και την εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) στην ποιότητα ζωής των γυναικών (QL) (H3.α, H3.β, H3.γ, H3.δ και H3.ε αντίστοιχα). Το Διάγραμμα 7.3 που δημιουργήθηκε από το AMOS δείχνει το μοντέλο διαδρομών για τις παραμέτρους συγκεντρωτικά απεικονίζοντας τις τιμές της παλινδρόμησης.

Διάγραμμα 7.3: Μοντέλο μέτρησης SEM αιτιακών σχέσεων

Επιπλέον, η εξέταση των δεικτών καλής προσαρμογής υπέδειξε ότι τα δεδομένα έχουν προσαρμοστεί επαρκώς στο μοντέλο, όπως φαίνεται από το διάγραμμα 6.3., $\chi^2 = 1481.244$, $df = 1016$, $p < 0.001$, $GFI = 0.844$, $AGFI = 0.827$, $CFI = 0.968$, $TLI = 0.966$, $IFI = 0.968$, $RMSEA = 0.037$ and $\chi^2/df = 1.458$. Παρόλο που η τιμή για το στατιστικό χ^2 είναι στατιστικά σημαντική, μπορεί να μην ληφθεί υπόψιν, δεδομένου και του

επαρκούς μεγέθους του δείγματος (Bagozzi, Yi & Phillips, 1991). Η τιμή του συντελεστή προσδιορισμού R^2 για την οικονομική (EC), κοινωνική (SC), πολιτική (PL) και εκπαιδευτική (ED) χειραφέτηση, καθώς και για την ποιότητα ζωής (QL) ήταν 0.11, 0.26, 0.14, 0.18 και 0.41 αντίστοιχα. Επομένως, το 41% της μεταβλητότητας στην ποιότητα ζωής μπορεί να επεξηγηθεί από τους προγνωστικούς παράγοντες. Συνολικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η τιμή του R^2 είναι μεγαλύτερη από την τιμή 0.1, που θεωρείται αποδεκτή (Quaddus & Hofmeyer, 2007). Επιπρόσθετα, η τιμή για το R^2 της ψυχολογικής χειραφέτησης (PS) υπολογίστηκε ίσο με 0.08, πολύ κοντά στον κανόνα 0.1, που μπορεί να θεωρηθεί οριακά έγκυρη.

Έπειτα, οι εκτιμήσεις των παραμέτρων εξετάστηκαν για να ελεγχθούν οι υποτιθέμενες αιτιακές επιδράσεις των μεταβλητών. Οι συντελεστές διαδρομής και τα αποτελέσματα της εξέτασης των υποθέσεων των αιτιακών σχέσεων απεικονίζονται στον Πίνακα 7.11.

Πίνακας 7.11: Αποτελέσματα των αιτιακών υποθέσεων

Υπόθεση	Μονοπάτι	Συντελεστής		Τυποποιημέν ος συντελεστής (β)	p	Αποτέλεσμα
		Εκτίμηση	Τ.Σ.			
H1.a	MT → EC	0.131	0.046	0.169**	0.004	Υποστηρίζεται
H1.b	MT → SC	0.266	0.04	0.373***	0.000	Υποστηρίζεται
H1.c	MT → PL	0.173	0.048	0.212***	0.000	Υποστηρίζεται
H1.d	MT → PS	0.066	0.048	0.08	0.174	Απορρίπτεται
H1.e	MT → ED	0.374	0.058	0.368***	0.000	Υποστηρίζεται
H2.a	PA → EC	0.22	0.058	0.228***	0.000	Υποστηρίζεται
H2.b	PA → SC	0.224	0.048	0.253***	0.000	Υποστηρίζεται
H2.c	PA → PL	0.249	0.06	0.244***	0.000	Υποστηρίζεται
H2.d	PA → PS	0.251	0.061	0.244***	0.000	Υποστηρίζεται
H2.e	PA → ED	0.165	0.07	0.130*	0.019	Υποστηρίζεται
H3.a	EC → QL	0.206	0.051	0.203***	0.000	Υποστηρίζεται
H3.b	SC → QL	0.242	0.074	0.218**	0.001	Υποστηρίζεται
H3.c	PL → QL	0.178	0.054	0.185***	0.000	Υποστηρίζεται
H3.d	PS → QL	0.233	0.048	0.245***	0.000	Υποστηρίζεται
H3.e	ED → QL	0.133	0.046	0.171**	0.004	Υποστηρίζεται

*p < 0.05 , **p < 0.01, ***p < 0.001; Τ.Σ. = Τυπικό Σφάλμα

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.11, εκτός από το μονοπάτι της επίδρασης των κινήτρων (MT) στην ψυχολογική χειραφέτηση (PS), όλα τα υπόλοιπα παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05. Συνεπώς, οι υποθέσεις H1.α, H1.β, H1.γ, H1.ε, H2.α, H2.β, H2.γ, H2.δ, H2.ε, H3.α, H3.β, H3.γ, H3.δ and H3.ε είναι αποδεκτές. Η υπόθεση της επίδρασης των κινήτρων (MT) στην ψυχολογική χειραφέτηση (PS) απορρίφθηκε εφόσον ($p = 0.174$), άρα η υπόθεση H1.δ απορρίφθηκε. Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης διαδρομής σε σχέση με τις πιο πάνω υποθέσεις στο δομικό μοντέλο αιτιακής σχέσης.

Υποθέσεις

H_{1α}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην οικονομική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1β}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1γ}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην πολιτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1δ}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην ψυχολογική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{1ε}: Τα κίνητρα για φιλοξενία έχουν θετική επίδραση στην εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.11, η εκτίμηση της επίδρασης των κινήτρων (MT) στην οικονομική χειραφέτηση (EC) ήταν θετική, ίση με 0.131 ($\beta = 0.169$) και στατιστικά σημαντική ($p = 0.004$). Άρα, η υπόθεση H1.α υποστηρίχθηκε. Επίσης, η επίδραση των κινήτρων (MT) στην κοινωνική χειραφέτηση (SC) ήταν θετική και στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.373$, $p < 0.001$) σε επίπεδο σημαντικότητας 0.001. Η υπόθεση H1.β υποστηρίχθηκε, δηλαδή τα κίνητρα επηρεάζουν θετικά την κοινωνική χειραφέτηση. Η επίδραση των κινήτρων (MT) στην πολιτική χειραφέτηση (PL) παρουσιάστηκε θετική και στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.212$, $p < 0.001$) σε επίπεδο σημαντικότητας 0.001. Η υπόθεση H1.γ υποστηρίχθηκε, δηλαδή τα κίνητρα επηρεάζουν θετικά την πολιτική χειραφέτηση. Αντίθετα, η επίδραση των κινήτρων (MT) στην ψυχολογική χειραφέτηση (PS) δεν παρουσίασε στατιστική σημαντικότητα ($\beta = 0.08$, $p = 0.174$) σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05. Άρα, η υπόθεση H1.δ απορρίφθηκε, υποδεικνύοντας ότι τα κίνητρα δεν παρουσιάζουν σημαντική επίδραση στη ψυχολογική χειραφέτηση των γυναικών. Τέλος, σύμφωνα με τον Πίνακα 7.11, η επίδραση των κινήτρων στην εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) ήταν στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.368$, $p < 0.001$) στο επίπεδο σημαντικότητας 0.001. Η υπόθεση H1.ε υποστηρίχθηκε, δηλαδή τα κίνητρα επηρεάζουν θετικά την εκπαιδευτική χειραφέτηση.

Υποθέσεις

H_{2α}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την οικονομική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2β}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2γ}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την πολιτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2δ}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την ψυχολογική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{2ε}: Η προορατική στάση των οικοδεσποινών επηρεάζει θετικά την εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

Όλες οι επιδράσεις της προορατικής στάσης (PA) στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική, ψυχολογική και εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών μέσω φιλοξενίας παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές, σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον πίνακα 7.11, η επίδραση της προορατικής στάσης (PA) στην οικονομική χειραφέτηση (EC) παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.228, p < 0.001$) στο επίπεδο σημαντικότητας 0.001. Η υπόθεση H2.α υποστηρίχθηκε, δηλαδή η προορατική στάση επηρεάζει θετικά την οικονομική χειραφέτηση. Η επίδραση της προορατικής στάσης (PA) στην κοινωνική χειραφέτηση είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.253, p < 0.001$). Η υπόθεση H2.β υποστηρίχθηκε, δηλαδή η προορατική στάση επηρεάζει θετικά την κοινωνική χειραφέτηση. Επίσης, η εκτιμώμενη επίδραση της προορατικής στάσης (PA) στην πολιτική χειραφέτηση (PL) παρουσίασε στατιστική σημαντικότητα ($\beta = 0.244, p < 0.001$). Η υπόθεση H2.γ υποστηρίχθηκε, δηλαδή η προορατική στάση επηρεάζει θετικά την πολιτική χειραφέτηση. Η επίδραση τιμή της προορατικής στάσης (PA) στην ψυχολογική χειραφέτηση (PS) είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.244, p < 0.001$) και έτσι η υπόθεση H2.δ υποστηρίχθηκε, δηλαδή η προορατική στάση επηρεάζει θετικά την πολιτική χειραφέτηση. Τέλος, η επίδραση της προορατικής στάσης (PA) στην εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) ήταν στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.130, p < 0.05$) και η υπόθεση H2.ε υποστηρίχθηκε, δηλαδή η προορατική στάση επηρεάζει θετικά την εκπαιδευτική χειραφέτηση.

Υποθέσεις

H_{3α}: Η οικονομική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3β}: Η κοινωνική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3γ}: πολιτική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3δ}: Η ψυχολογική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

H_{3δ}: εκπαιδευτική χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας βελτιώνει την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών.

Όλες οι επιδράσεις της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής, ψυχολογικής και εκπαιδευτικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής τους παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές, σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.11, η επίδραση της οικονομικής χειραφέτησης (EC) στην Ποιότητας ζωής (QL) ήταν θετική και στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.203, p < 0.001$) στο επίπεδο 0.001. Η υπόθεση H3.α υποστηρίχθηκε, δηλαδή η οικονομική χειραφέτηση των γυναικών βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους. Επίσης, η επίδραση της κοινωνικής χειραφέτησης (SC) στην ποιότητας ζωής (QL) είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.203, p = 0.001$) και η υπόθεση H3.β υποστηρίχθηκε

δηλαδή κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους. Παρομοίως, και η επίδραση της πολιτικής χειραφέτησης (PL) στην ποιότητα ζωής (QL) είναι θετική και στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.185, p < 0.001$) στο επίπεδο 0.001 και η υπόθεση H3.γ υποστηρίχθηκε δηλαδή κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους. Επιπρόσθετα, η επίδραση της ψυχολογικής χειραφέτησης (PS) στην ποιότητας ζωής (QL) είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.245, p < 0.001$) και η υπόθεση H3.δ υποστηρίχθηκε δηλαδή κοινωνική χειραφέτηση των γυναικών βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους. Τέλος, η επίδραση της εκπαιδευτικής χειραφέτησης (ED) στην ποιότητας ζωής (QL) είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.171, p = 0.004$) και υποστηρίζει την υπόθεση H3.ε, υποδεικνύοντας ότι η εκπαιδευτική χειραφέτηση των γυναικών βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους.

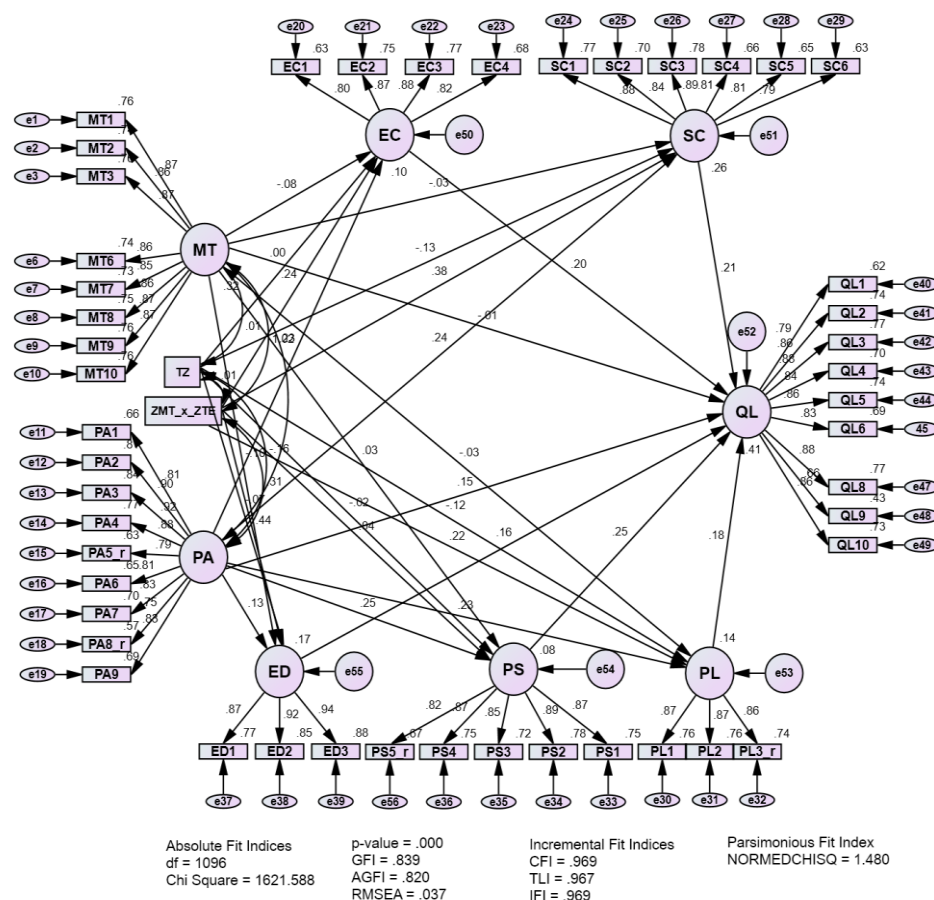
7.6.2 Μοντέλο δομικών εξισώσεων με ρυθμιστική μεταβλητή

Σε αυτή την ενότητα εφαρμόστηκε η προσαρμογή του μοντέλου δομικών εξισώσεων συμπεριλαμβανομένης της ρυθμιστικής μεταβλητής. Πιο συγκεκριμένα εξετάστηκε αν η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) μπορεί να ρυθμίσει την επίδραση των κινήτρων (MA) στην οικονομική (EC), κοινωνική (SC), πολιτική (PL), ψυχολογική (PS) και εκπαιδευτική (ED) χειραφέτηση (H4.α, H4.β, H4.γ, H4.δ, H4.ε).

Είναι γνωστό ότι για να έχει ρυθμιστική επιρροή μια μεταβλητή θα πρέπει να αλλάζει τη φύση των σχέσεων των μεταβλητών καθώς η ίδια μεταβάλλεται. Για τον έλεγχο της σημαντικότητας μιας ρυθμιστικής μεταβλητής δημιουργείται ένας όρος αλληλεπίδρασης στο μοντέλο με σκοπό την εξέταση κατά πόσο αυτή η αλληλεπίδραση ήταν στατιστικά σημαντική ή όχι. Για την αποφυγή της εμφάνισης πολυσυγγραμμικότητας (multicollinearity), οι τιμές όλων των μεταβλητών τυποποιήθηκαν (Aiken & West, 1991). Κατά αυτόν τον τρόπο, από κάθε μεταβλητή αφαιρέθηκε ο μέσος όρος της και το αποτέλεσμα διαιρέθηκε με την τυπική απόκλιση αυτής της μεταβλητής. Έπειτα, υπολογίστηκε ο όρος αλληλεπίδρασης, ως το γινόμενο της μεταβλητής των κινήτρων (MA) με την προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE).

Για το σκοπό της αλληλεπίδρασης, η μεταβλητή που περιέγραφε τα κίνητρά διχοτομήθηκε σε δύο επίπεδά Χαμηλά Κίνητρα και Υψηλά Κίνητρα. Για να καθοριστεί εάν η ρυθμιστική μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική ή όχι θα πρέπει ο όρος αλληλεπίδρασης στην εξαρτημένη μεταβλητή να είναι στατιστικά σημαντικός. Σύμφωνα με τους Aiken & West (1991), η τεχνική που υιοθετήθηκε είναι η δημιουργία διαγραμμάτων με σκοπό την αποτύπωση της επίδρασης της ρυθμιστικής μεταβλητής. Στο Διάγραμμα 7.4 απεικονίζεται το διάγραμμα που προκύπτει από το AMOS του δομικού μοντέλο για την ρυθμιστική μεταβλητή με τον αντίστοιχο όρο αλληλεπίδρασης.

Διάγραμμα 7.4: Δομικό μοντέλο ρυθμιστικής μεταβλητή

Το μοντέλο δομικών εξισώσεων που συμπεριέλαβε την ρυθμιστική μεταβλητή είχε ικανοποιητική προσαρμογή στα δεδομένα: $\chi^2 = 1621.588$, $df = 1096$, $p < 0.001$, $GFI = 0.839$, $AGFI = 0.820$, $CFI = 0.969$, $TLI = 0.967$, $IFI = 0.969$, $RMSEA = 0.037$ και $\chi^2/df = 1.480$. Οι τιμές των συντελεστών R^2 για την οικονομική χειραφέτηση (EC), κοινωνική χειραφέτηση (SC), πολιτική χειραφέτηση (PL), εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) και την ποιότητα ζωής (QL) εκτιμήθηκαν ως 0.10, 0.26, 0.14, 0.17 και 0.41, αντίστοιχα, και ήταν μεγαλύτερες από την κρίσιμη τιμή 0.10 (Quaddus & Hofmeyer, 2007). Η τιμή R^2 για τη ψυχολογική χειραφέτηση (PS) καταγράφηκε σε 0.08 και παρουσιάστηκε οριακά αποδεκτή. Στη συνέχεια, εξετάστηκαν οι εκτιμήσεις των παραμέτρων των συντελεστών για την αξιολόγησή της επίδρασης της ρυθμιστικής μεταβλητής, και τα αποτελέσματα από τη ρυθμιστική μεταβλητή με τις αντίστοιχες υποθέσεις παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.12.

Πίνακας 7.12: Αποτελέσματα Ρυθμιστικής μεταβλητής (TE) στον έλεγχο υποθέσεων

Υπόθεση	Μονοπάτι	Συντελεστής		Τυποποιημένος συντελεστής (β)	p	Αποτέλεσμα
		Εκτίμηση	Τ.Σ.			
H4.α	(TE*MT) $\rightarrow$ EC	0.197	0.065	0.239**	0.002	Υποστηρίζεται

H4.β	(TE*MT) → SC	0.289	0.06	0.384***	0.000	Υποστηρίζεται
H4.γ	(TE*MT) → PL	0.194	0.07	0.224**	0.006	Υποστηρίζεται
H4.δ	(TE*MT) → PS	0.034	0.069	0.039	0.622	Απορρίπτεται
H4.ε	(TE*MT) → ED	0.473	0.087	0.440***	0.000	Υποστηρίζεται
*p< 0.05 , **p< 0.01, ***p< 0.001, T.Σ. = Τυπικό Σφάλμα						

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.12, η αλληλεπίδραση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας στον τουρισμό (TE) και κινήτρων (MT) έχει στατιστικά σημαντική θετική επίδραση στην οικονομική χειραφέτηση (EC), στην κοινωνική χειραφέτηση (SC), στην πολιτική χειραφέτηση (PL) και στην εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED). Ακολούθως, οι υποθέσεις H4.α, H4.β, H4.γ and H4.ε. υποστηρίχθηκαν. Εν αντιθέσει, η αλληλεπίδραση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας (TE) και κινήτρων (MT) δεν παρουσίασε σημαντική επίδραση στην ψυχολογική χειραφέτηση (PS), επομένως, η υπόθεση H4.δ απορρίφθηκε. Παρακάτω καταγράφονται τα αποτελέσματα διαδρομής σε σχέση με την εξέταση των υποθέσεων για τη ρυθμιστική μεταβλητή.

Υποθέσεις

H_{4α}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και οικονομικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4β}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και κοινωνικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4γ}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και πολιτικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

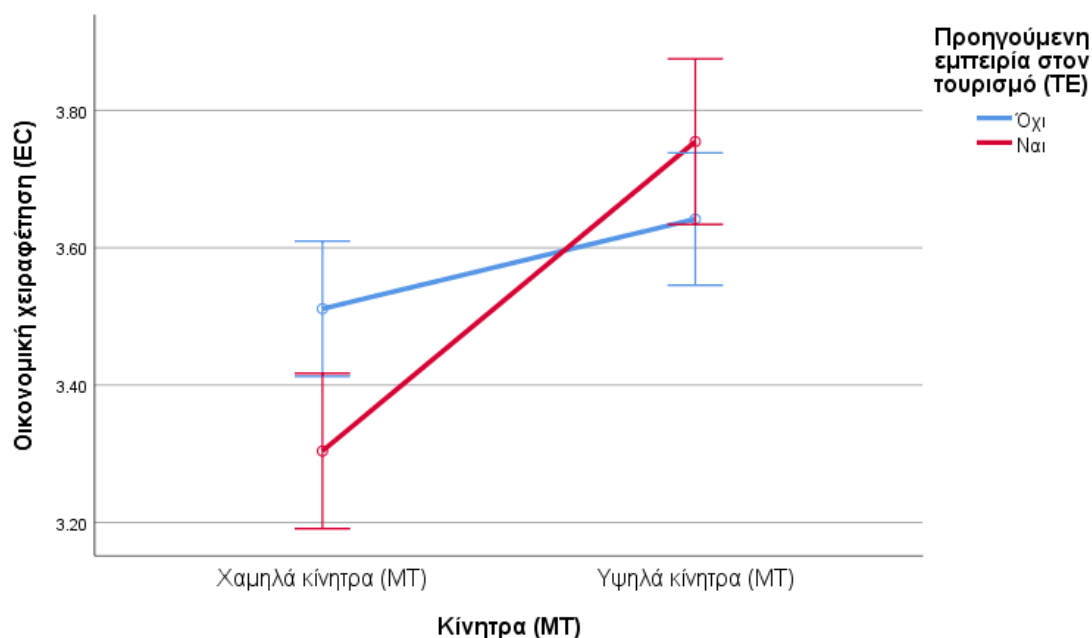
H_{4δ}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων και ψυχολογικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

H_{4ε}: Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση μεταξύ κινήτρων εκπαιδευτικής χειραφέτησης των γυναικών μέσω φιλοξενίας.

Από τον Πίνακα 7.12 ανάγεται η σχέση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας (TE) να έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και Οικονομικής Χειραφέτησης (EC) αφού παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.239$, $p = 0.002$). Η υπόθεση H4.α λοιπόν γίνεται αποδεκτή. Στο Διάγραμμα 7.5 απεικονίζεται η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας (TE) στη σχέση κινήτρων (MT) ως ανεξάρτητη μεταβλητή και οικονομικής χειραφέτησης (EC) ως εξαρτημένη μεταβλητή. Από το διάγραμμα 7.5 προκύπτει ότι οι γραμμές δεν είναι παράλληλες και έτσι υπάρχει ρυθμιστική επιρροή. Συνεπώς, η προηγούμενη εμπειρία (TE) έχει θετικά ρυθμιστική επίδραση στη σχέση μεταξύ κινήτρων (MT) και οικονομικής χειραφέτησης (EC). Πιο συγκεκριμένα στο διάγραμμα γίνεται αντιληπτό πως για τις γυναίκες που δεν έχουν προηγούμενη εμπειρία στο τουρισμό η διαφορά μεταξύ των γυναικών με χαμηλά και υψηλά κίνητρα δεν αναγνωρίζεται σημαντική. Αντίθετα, για τις γυναίκες που έχουν προηγούμενη εμπειρία

στον τουρισμό, εκείνες με υψηλά κίνητρα έχουν μεγαλύτερη οικονομική χειραφέτηση, σε σύγκριση με εκείνες που έχουν χαμηλά κίνητρα.

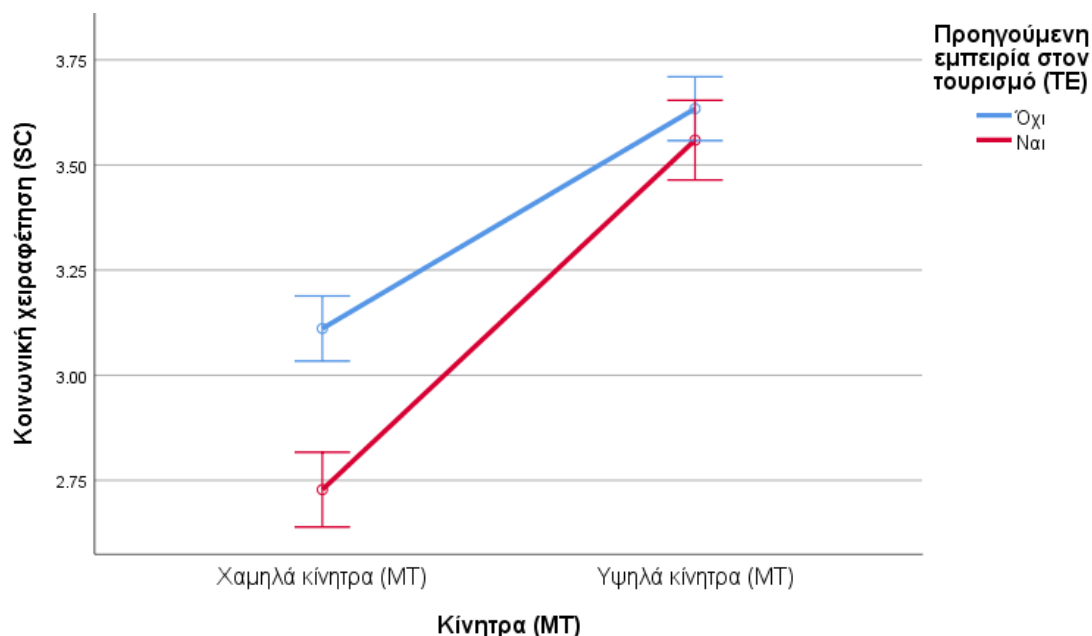
Διάγραμμα 7.5: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Οικονομικής Χειραφέτησης (EC)

H4.β) Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και κοινωνικής χειραφέτησης (SC)

Από τον Πίνακα 7.12, ανάγεται ότι η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) έχει στατιστικά σημαντική ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και κοινωνικής χειραφέτησης (EC) αφού είναι ($\beta = 0.384$, $p < 0.001$). Επομένως, η υπόθεση H4.β γίνεται αποδεκτή. Στο Διάγραμμα 7.6 απεικονίζεται η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας (TE) στη σχέση κινήτρων (MT) ως ανεξάρτητη μεταβλητή και της κοινωνικής χειραφέτησης (SC) ως εξαρτημένη μεταβλητή. Από το Διάγραμμα 7.6, προκύπτει ότι οι γραμμές δεν είναι παράλληλες και έτσι υπάρχει ρυθμιστική επιρροή. Συνεπώς, η προηγούμενη εμπειρία (TE) έχει θετική ρυθμιστική επίδραση στη σχέση μεταξύ κινήτρων (MT) και κοινωνικής χειραφέτησης (EC). Πιο συγκεκριμένα, στο διάγραμμα διατυπώνεται πως για τις γυναίκες με χαμηλά κίνητρα, παρατηρείται στατιστικά μεγαλύτερη κοινωνική χειραφέτηση όταν εκείνες δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό, σε σύγκριση με εκείνες που είχαν προηγούμενη εμπειρία. Αντίθετα, για τις γυναίκες με υψηλά κίνητρα, δεν παρατηρήθηκε διαφορά ανάμεσα στις γυναίκες που είχαν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό και σε εκείνες που δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία.

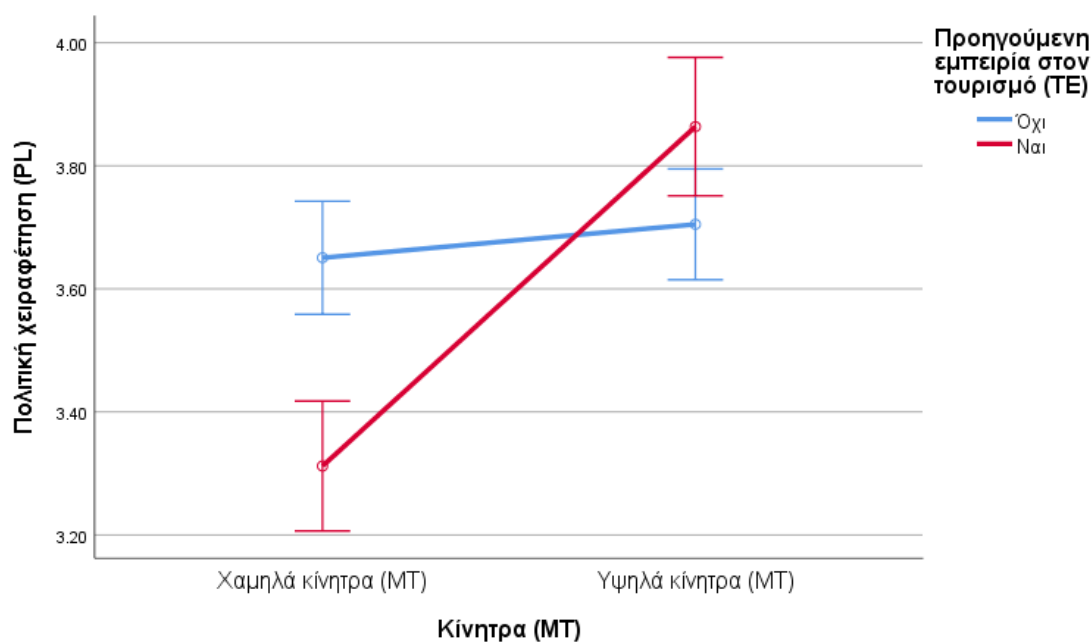
Διάγραμμα 7.6: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Κοινωνικής Χειραφέτησης (SC)

H4.γ) Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και πολιτικής χειραφέτησης (PL)

Από τον Πίνακα 7.12, ανάγεται η σχέση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας (TE) να έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και Πολιτικής χειραφέτησης (PL) αφού είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.224$, $p = 0.006$). Η υπόθεση H4. c γίνεται αποδεκτή. Στο Διάγραμμα 7.7 απεικονίζεται η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας (TE) στη σχέση κινήτρων (MT) ως ανεξάρτητης μεταβλητή και Πολιτικής χειραφέτησης (PL) ως εξαρτημένη μεταβλητή. Από το διάγραμμα προκύπτει ότι οι γραμμές δεν είναι παράλληλες και έτσι υπάρχει ρυθμιστική επιρροή. Συνεπώς, η προηγούμενη εμπειρία (TE) έχει θετική ρυθμιστική επίδραση στη σχέση μεταξύ κινήτρων (MT) και Πολιτικής χειραφέτησης (PL). Πιο συγκεκριμένα, στο διάγραμμα διατυπώνεται πως για τις γυναίκες που δεν έχουν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό, η διαφορά της πολιτικής χειραφέτησης μεταξύ των γυναικών με χαμηλά και υψηλά κίνητρα δεν παρουσιάζεται σημαντική. Αντίθετα, για τις γυναίκες που έχουν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό, εκείνες με υψηλά κίνητρα παρουσίασαν μεγαλύτερη πολιτική χειραφέτηση, σε σύγκριση με εκείνες που είχαν χαμηλά κίνητρα.

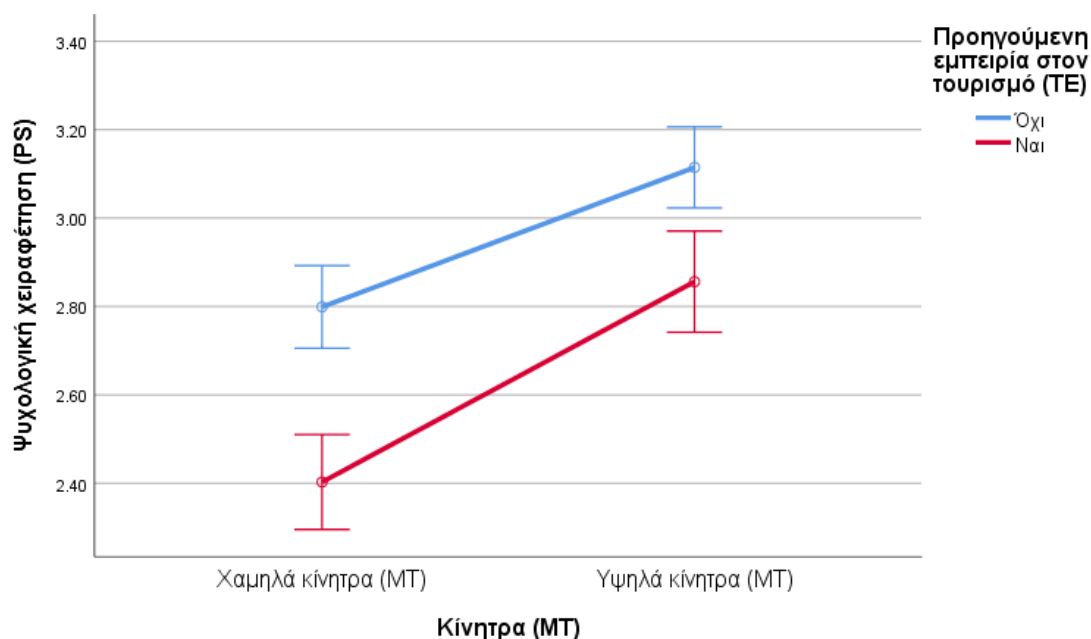
Διάγραμμα 7.7:: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Πολιτικής Χειραφέτησης (PL)

H4.δ) Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και ψυχολογικής χειραφέτησης (PS)

Από τον Πίνακα 7.12, ανάγεται η σχέση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας (TE) να μην έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και ψυχολογικής χειραφέτησης (PS) αφού δεν παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.039$, $p = 0.622$), επομένως η υπόθεση H4. δ απορρίφθηκε. Στο Διάγραμμα 7.8 απεικονίζεται η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας (TE) στη σχέση κινήτρων (MT) ως ανεξάρτητης μεταβλητή και ψυχολογικής χειραφέτησης (PS) ως εξαρτημένη μεταβλητή. Από το διάγραμμα προκύπτει ότι οι γραμμές είναι παράλληλες και έτσι δεν υπάρχει ρυθμιστική επιρροή. Οι γυναίκες με υψηλά κίνητρα παρουσίασαν υψηλότερη ψυχολογική χειραφέτηση, ανεξαρτήτως αν είχαν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό ή όχι.

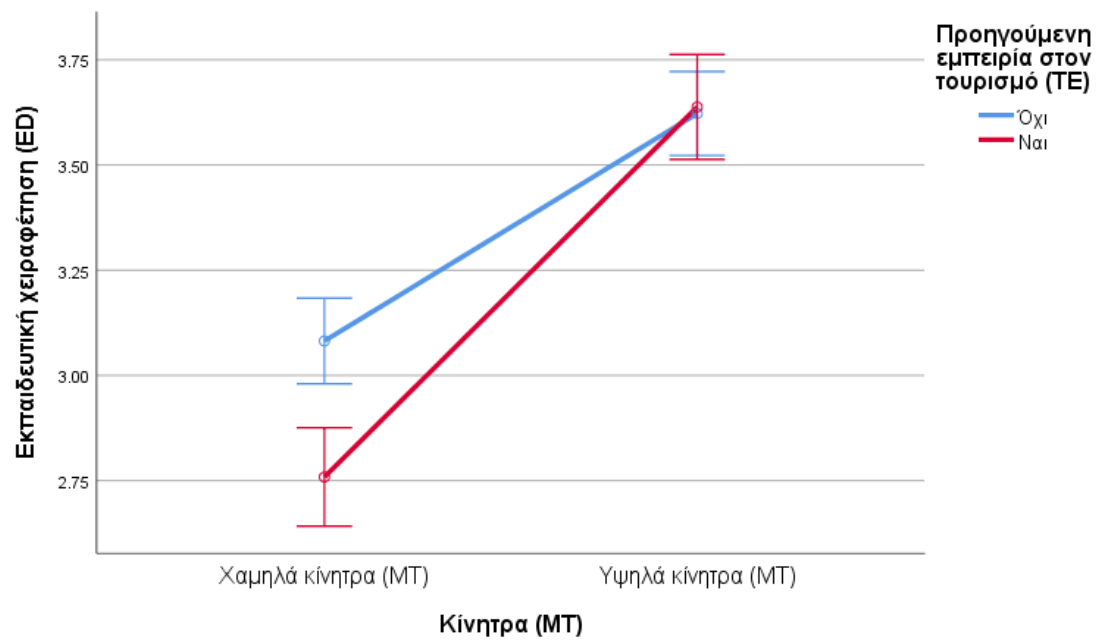
Διάγραμμα 7.8: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Ψυχολογικής Χειραφέτησης (PS)

H4.e) Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό (TE) έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και εκπαιδευτικής χειραφέτησης (ED)

Από τον Πίνακα 7.12, ανάγεται η σχέση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας (TE) να έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων (MT) και εκπαιδευτικής χειραφέτησης (ED) αφού είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0.440$, $p < 0.001$). Η υπόθεση H4.e γίνεται αποδεκτή. Στο Διάγραμμα 7.9 απεικονίζεται η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας (TE) στη σχέση κινήτρων (MT) ως ανεξάρτητη μεταβλητή και εκπαιδευτική χειραφέτηση (ED) ως εξαρτημένη μεταβλητή. Από το διάγραμμα προκύπτει ότι οι γραμμές δεν είναι παράλληλες και έτσι υπάρχει ρυθμιστική επιρροή. Συνεπώς, η προηγούμενη εμπειρία (TE) έχει θετικά ρυθμιστική επίδραση στη σχέση μεταξύ κινήτρων (MT) και εκπαιδευτικής χειραφέτησης (ED). Πιο συγκεκριμένα, από το διάγραμμα προκύπτει ότι για τις γυναίκες με χαμηλά κίνητρα, παρατηρείται στατιστικά μεγαλύτερη εκπαιδευτική χειραφέτηση όταν εκείνες δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό, σε σύγκριση με εκείνες που είχαν προηγούμενη εμπειρία. Αντίθετα, για τις γυναίκες με υψηλά κίνητρα, δεν παρατηρήθηκε διαφορά της εκπαιδευτικής χειραφέτησης ανάμεσα στις γυναίκες που είχαν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό και σε εκείνες που δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία.

Διάγραμμα 7.9: Ρυθμιστική επιρροή προηγούμενη εμπειρία (TE) στη σχέση Κινήτρων (MT) και Εκπαιδευτικής Χειραφέτησης (ED)

Κεφάλαιο 8 Συζήτηση και Σχολιασμός Αποτελεσμάτων

Στο κεφάλαιο 8 παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από την ποιοτική και την ποσοτική έρευνα, ενώ παράλληλα πραγματοποιείται συζήτηση των εξαγόμενων αποτελεσμάτων σε σχέση με την υφιστάμενη βιβλιογραφία. Επιπρόσθετα, παρατίθενται τα κύρια συμπεράσματα που απορρέουν αναφορικά με τα ερωτήματα της παρούσας διατριβής. Ακολούθως, στο κεφάλαιο αυτό υπογραμμίζονται τα πιο σημαντικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα, με σκοπό να αναπτυχθούν πρακτικές συστάσεις και εισηγήσεις που μπορούν να υιοθετηθούν από οικοδέσποινες, πλατφόρμες και υπεύθυνους χάραξης τουριστικής πολιτικής. Επιπρόσθετα, στο κεφάλαιο συμπεριλαμβάνονται μελλοντικές προτάσεις για περαιτέρω έρευνα και ανάπτυξη. Συνολικά, ο σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να θέσει προβληματισμούς σχετικά με την εξέλιξη της οικονομίας διαμοιρασμού στον κλάδο της ομότιμης διαμονής στον τουρισμό και να προσφέρει κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις προσεγγίσεις που μπορεί να υιοθετηθούν για την βελτίωση της επίτευξης του στόχου της αειφορίας μέσω της χειραφέτησης των οικοδεσποινών.

8.1 Εισαγωγή

Με αυτό το κεφάλαιο ολοκληρώνεται η παρούσα διδακτορική διατριβή, η οποία επιδίωξε να συνεισφέρει στην περιορισμένη βιβλιογραφία της ομότιμης διαμονής από την οπτική πλευρά του οικοδεσπότη. Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα εξέτασε τις αντιλήψεις των Ελληνίδων οικοδεσποινών αναφορικά με τους τρόπους χειραφέτησης τους από τη δραστηριότητα της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα της Airbnb. Η περιοχή έρευνας είναι η Ελλάδα, μια χώρα της Μεσογείου όπου ο τουρισμός συνιστά ένα βασικό πυλώνα της οικονομίας. Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως μια αναπτυσσόμενη χώρα της Ευρώπης. Οι οικοδέσποινες ενέχουν σημαντικό ρόλο στον κλάδο της ομότιμης διαμονής ενώ, όπως συζητήθηκε στην θεωρητική επισκόπηση της βιβλιογραφίας, ο ρόλος τους κρίνεται υψίστης σημασίας όχι μόνο γιατί έχουν υψηλό ποσοστό συμμετοχής²⁰ αλλά και γιατί φαίνεται πως ανταποκρίνονται καλύτερα στις απαιτήσεις της φιλοξενίας σε σχέση με το αντρικό φύλο²¹. Επιπλέον, με την ενεργή τους συμμετοχή φαίνεται πως αποκομίζουν πολλά οφέλη από τη δραστηριότητα της φιλοξενίας. Τα οφέλη δύναται να συνεισφέρουν στην χειραφέτηση των γυναικών που αποτελεί έναν από τους υποστόχους για την επίτευξη της ισότητας των δύο φύλων. Κύριος σκοπός της διατριβής ήταν η διερεύνηση της επίτευξης της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής, ψυχολογικής και εκπαιδευτικής χειραφέτησης των

²⁰ Το 55% των οικοδεσποτών παγκοσμίως είναι γυναίκες (Airbnb, 2019).

²¹ Σύμφωνα με έρευνα της Airbnb οι γυναίκες οικοδέσποινες ηλικίας 65+ έχουν τις καλύτερες αξιολογήσεις ανάμεσα σε όλους τους οικοδεσπότες στις Ηνωμένες Πολιτείες (Airbnb, 2017).

οικοδεσποινών από την δραστηριότητα της οικοδεσποινας στην πλατφόρμα της Airbnb και η εξέταση της επιρροής της χειραφέτησης στην ποιότητα ζωής τους.

Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα κλήθηκε να απαντήσει στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης από την δραστηριότητα;
2. Υπό ποιες προϋποθέσεις αποκτούν οι γυναίκες χειραφέτηση από την δραστηριότητα τους ως οικοδεσποινες της πλατφόρμας Airbnb;
3. Ποιοι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης από την δραστηριότητα της φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb;
4. Ποια η επιρροή της χειραφέτησης από την δραστηριότητα φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών;

Για την απάντηση των παραπάνω ερωτημάτων κρίθηκε αναγκαία η υιοθέτηση μικτής μεθόδου έρευνας με την ποιοτική μέθοδο να επικεντρώνεται στα πρώτα δυο ερευνητικά ερωτήματα και την ποσοτική μέθοδο στα τελευταία δυο (βλέπε Κεφάλαιο 5). Η μικτή μέθοδος έρευνας προτιμήθηκε διότι συνεισφέρει στον μεθοδολογικό πλουραλισμό και στον εμπλουτισμό της υπάρχουσας γνώσης. Η βιβλιογραφία της γυναικείας χειραφέτησης στα πλαίσια της οικονομίας του διαμοιρασμού και πιο συγκεκριμένα στην ομότιμη διαμονή (peer-to-peer accommodation) είναι περιορισμένη και αναγνωρίζεται απουσία ερευνητικής προσέγγισης. Αυτό το κενό τόνισε και η Dolnicar (2019), η οποία επισήμανε πως η βιβλιογραφία αγνοεί συστηματικά θέματα που άπτονται κοινωνικών επιδράσεων στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής. Στο ζήτημα εξέτασης της γυναικείας χειραφέτησης η υφιστάμενη βιβλιογραφία έχει επικεντρωθεί κυρίως σε ποιοτικές ερευνητικές μεθόδους. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης διατριβής χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός ποιοτικών και ποσοτικών εργαλείων συλλογής δεδομένων. Με τον συνδυασμό των δύο αυτών μεθόδων κατέστη δυνατό η ερευνήτρια να αξιοποιήσει καλύτερα και συμπληρωματικά τα πλεονεκτήματα της κάθε μεθόδου.

Στις επόμενες ενότητες γίνεται συζήτηση των εξαγόμενων αποτελεσμάτων σε σχέση με την θεωρητική συνεισφορά τους στην σχετική βιβλιογραφία και την πρακτική συνεισφορά τους στον κλάδο. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται πρώτα τα κυριότερα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης που λειτούργησε ως υπόβαθρο για την ανάπτυξη της ποσοτικής έρευνας και τη δημιουργία των κλιμάκων μέτρησης της γυναικείας χειραφέτησης στην ποσοτική ανάλυση, μιας και στην υπάρχουσα βιβλιογραφία απουσιάζει η διερεύνηση της χειραφέτησης στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής. Στη συνέχεια, ακολουθεί η συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης, η οποία εστίασε στον έλεγχο των υποθέσεων που ορίστηκαν σε συνδυασμό με την βιβλιογραφία και τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας.

Κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας γίνονται συνδέσεις με την ποιοτική, όπου κρίνεται απαραίτητο για να προσφερθεί βαθύτερη γνώση. Επιπροσθέτως, παρατίθενται τα κύρια συμπεράσματα της έρευνας σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα. Μετά, ακολουθεί η ενότητα που καταγράφει τους περιορισμούς της έρευνας. Τέλος, προσφέρονται προτάσεις και εισηγήσεις προς τα εμπλεκόμενα μέρη, όπως την πλατφόρμα Airbnb, τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής και τις οικοδέσποινες, επισημαίνοντας και τα ζητήματα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενα για περαιτέρω έρευνα. Οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα συνθέτουν μια ιδιαίτερα χρήσιμη υποενότητα η οποία πρέπει να μελετηθεί ενδελεχώς, τουλάχιστον από όσους πρόκειται να διενεργήσουν αντίστοιχου επιπέδου έρευνα, τόσο ως προς τη φύση και την πολυπλοκότητα του αντικειμένου της προβληματικής όσο και ως προς τις μεθοδολογικές επιλογές. Η συνεισφορά της δοθείσας διατριβής κρίνεται σημαντική για τον ακαδημαϊκό και ερευνητικό χώρο αλλά και για τα ενδιαφερόμενα μέρη που είναι υπεύθυνα για τη χάραξη κοινωνικών, πολιτικών και ρυθμιστικών δράσεων.

8.2 Σύνοψη αποτελεσμάτων ποιοτικής ανάλυσης

Η ποιοτική ανάλυση στην παρούσα διατριβή είχε ως στόχο να αντλήσει εις βάθος πληροφορίες για τα πρώτα δύο ερευνητικά ερωτήματα. Από την ποιοτική ανάλυση αναδείχθηκαν οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας της Airbnb ως προς την επίτευξη των διαφόρων ειδών χειραφέτησης αλλά και οι προϋποθέσεις που χρειάζονται για να μπορούν οι γυναίκες να αποκτήσουν γυναικεία χειραφέτηση στο πλαίσιο αυτό. Ως προς τις αντιλήψεις για την απόκτηση χειραφέτησης, η πλειοψηφία των γυναικών υποστήριξε ότι η δραστηριότητα της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα της Airbnb μπορεί να αποφέρει χειραφέτηση. Παρομοίως, την πιθανότητα αυτή τόνισαν και σε πρόσφατη μελέτη τους οι Abou-Shouk et al. (2021) που αναφέρουν ότι μέσα από τη συνεχή ανάπτυξη και εξέλιξη του τουρισμού μπορούν να χειραφετηθούν οι γυναίκες, θέτοντας ως προϋπόθεση τη δημιουργία ίσων ευκαιριών για τα δύο φύλα (Grown, Gupta & Kes, 2005). Οι οικοδέσποινες ανέδειξαν ως κύρια είδη χειραφέτησης την Οικονομική Χειραφέτηση, την Κοινωνική Χειραφέτηση, την Πολιτική Χειραφέτηση, την Εκπαιδευτική Χειραφέτηση και την Ψυχολογική Χειραφέτηση. Η βιβλιογραφία αναγνωρίζει την έννοια της χειραφέτησης ως πολυδιάστατη (Boley & McGehee, 2014), συνεπώς διάφορα είδη μπορούν να αξιολογηθούν ως εξίσου σημαντικά.

Ωστόσο, το πρώτο κύριο εξαγόμενο συμπέρασμα είναι ότι δεν αναγνωρίστηκε η επίτευξη της χειραφέτησης ισομερώς αλλά ούτε και καθολικά. Ορισμένες γυναίκες, για παράδειγμα, δήλωσαν ότι αποκτούν οικονομική χειραφέτηση (π.χ. από την αύξησή εισοδήματος), η οποία αποκτάται μέσω της τουριστικής ανάπτυξης ενός προορισμού (Boley & Gaither, 2015), ενώ άλλες δήλωσαν πως αποκτούν άλλο είδος χειραφέτησης όπως η κοινωνική χειραφέτηση (π.χ. δικτύωση με άλλους επαγγελματίες). Ακόμη, κάποιες γυναίκες δήλωσαν πως αποκτούν όλα τα προαναφερθέντα είδη χειραφέτησης,

ενώ άλλες αποκτούν μερική χειραφέτηση, δηλαδή μόνο ένα ή ορισμένα είδη χειραφέτησης. Σύμφωνα με τους Sharaunga, Mudhara και Bogale (2018), μια γυναίκα μπορεί να χειραφετείται σε ένα τομέα ενώ σε έναν άλλο όχι. Σε συμφωνία με τους άλλους ερευνητές, η μέτρηση της χειραφέτησης από άτομο σε άτομο φαίνεται να διαφέρει (Maruyama et al., 2017). Το παραπάνω εύρημα προσδίδει μια βαθύτερη συνεισφορά στην βιβλιογραφία της χειραφέτησης. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ο παράγοντας της υποκειμενικότητας, ο οποίος επηρεάζει και διαμορφώνει το προφίλ της κάθε γυναίκας. Δίνοντας έμφαση στο προσωπικό αυτό στοιχείο μπορεί να επιτευχθεί η χειραφέτηση, αξιολογώντας τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της κάθε γυναίκας (Alkire, 2005). Επιπλέον, αυτό το εύρημα επισφραγίζει προηγούμενες βιβλιογραφικές αναφορές (π.χ. Alkire, 2005, Beteta, 2006) σχετικά με το πώς μπορεί να μετρηθεί η χειραφέτηση, αλλά και τις δυσκολίες που πρέπει να προσπελαστούν για τη μέτρηση της χειραφέτησης σε κάθε πιθανή έρευνα.

Στη συνέχεια, αναδείχθηκε ότι μια μερίδα γυναικών δεν χειραφετείται από τη δραστηριότητα της οικοδόσποινας, καθώς νιώθει χειραφετημένη από την κύρια εργασιακή της απασχόληση. Επομένως, ανάλογα με το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό επίπεδο των γυναικών διαμορφώνονται και διαφορετικές αντιλήψεις ως προς την απόκτηση χειραφέτησης, μέσω της δραστηριότητας της οικοδόσποινας. Καταδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος που ενέχει η εργασιακή απασχόληση των γυναικών, αλλά και το μορφωτικό επίπεδο ως προς την επίτευξη της χειραφέτησης, αφού οι γυναίκες μπορούν και διεκδικούν ρόλους ηγεσίας και είναι ικανές να επιτύχουν τους στόχους τους πολύ πριν αναμειχθούν στη φιλοξενία (Hettiarachchi & Thennakoon, 2019). Άρα, είναι οι οικοδόσποινες αυτές που έχουν στερηθεί αυτή την επαγγελματική ή εκπαιδευτική εξέλιξη που θα μπορούσαν να χειραφετηθούν περισσότερο μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας. Άλλωστε, για την επίτευξή της χειραφέτησης, βασική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη της μη-χειραφέτησης (Mosedale, 2005).

Η δυσκολία εύρεσης εργασίας και η απουσία βασικής εκπαίδευσης ίσως να αποτελούν τον κύριο λόγο που μια γυναίκα επιζητά να χειραφετηθεί, άρα έχει περισσότερη ανάγκη τη χειραφέτηση από μια γυναίκα που έχει ήδη μια εργασιακή απασχόληση και έχει αποκτήσει ένα μορφωτικό επίπεδο στην ενήλικη ζωή της. Πράγματι, πλειάδα ερευνών στον κλάδο του τουρισμού έχουν αναδείξει την σχέση αυτή (όπως Haghighat, 2013, Hao, Zhang & Xiao, 2021, Irandu, & Shah, 2014, Moswete & Lacey, 2015), έχοντας επικεντρωθεί σε κοινωνίες λιγότερο αναπτυγμένες. Η εν λόγω διατριβή επικεντρώθηκε σε μια αναπτυγμένη χώρα όπου αναδείχθηκε ότι υπάρχει απουσία ερευνητικού ενδιαφέροντος από την βιβλιογραφία (βλέπε υποενότητα 3.3.3). Παρόλα αυτά, η απουσία εργασιακών ευκαιριών και η έλλειψη υψηλού μορφωτικού επίπεδο αναγνωρίστηκαν το ίδιο σημαντικοί παράγοντες για τη διεκδίκηση της χειραφέτησης, τόσο στην προκείμενη διατριβή με χώρα έρευνας την Ελλάδα, όσο και σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

Το τρίτο σημαντικό συμπέρασμα που αναδείχθηκε από την ποιοτική ανάλυση αφορά τις κατηγορίες οικοδεσποινών. Διακρίνονται δύο κατηγορίες οικοδεσποινών: οι επαγγελματίες οικοδεσποίνες (professional hosts) και οι μη επαγγελματίες (non-professional hosts). Ως επαγγελματίες οικοδεσποίνες χαρακτηρίζονται οι γυναίκες που διαχειρίζονται ένα μεγάλο όγκο καταλυμάτων ασχέτως με το εάν είναι ιδιοκτησία τους, εφαρμόζουν επαγγελματικές πρακτικές φιλοξενίας αλλά και χρησιμοποιούν επαγγελματικά εργαλεία (π.χ. channel manager). Ως μη επαγγελματίες χαρακτηρίζονται οι γυναίκες που διαχειρίζονται συνήθως μονοψήφιο αριθμό καταλυμάτων, ενώ η δραστηριότητα της φιλοξενίας δεν αποτελεί για αυτές κύρια εργασιακή τους απασχόληση και συνήθως είναι είτε ιδιοκτήτριες των ακινήτων είτε διαχειρίστριες ακινήτων συγγενικών προσώπων ή μελών του ευρύτερου περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τους Xie, Heo και Mao (2021), οι μη επαγγελματίες οικοδεσπότες μπορεί να νοικιάζουν ένα κατάλυμα για λιγότερο από ένα μήνα το χρόνο. Συνεπώς, σημαντικό ρόλο παίζει το χρονικό εύρος που απασχολούνται με τη φιλοξενία στην Airbnb. Συνήθως, οι επαγγελματίες οικοδεσποίνες επιζητούν την ενοικίαση του καταλύματος για όσο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα είναι εφικτό, αφού έτσι θα έχουν και υψηλότερα κέρδη.

Κατά συνέπεια, αυτός ο επαγγελματισμός στα πλαίσια της φιλοξενίας τους οδηγεί σε υψηλότερη κέρδη από τους μη επαγγελματίες οικοδεσπότες (Boto-García, Mayor & De la Vega, 2021), ενώ αναγνωρίζεται πως συμπεριφέρονται διαφορετικά (Einav et al., 2016). Οι επαγγελματίες οικοδεσποίνες διαφέρουν ως προς τις επιλογές και τις αποφάσεις τους από τις μη επαγγελματίες. Για παράδειγμα, συμμετέχουν περισσότερο σε επιμορφωτικά σεμινάρια ή σε πολιτικές δράσεις και συνεχώς επιζητούν την αύξηση των εσόδων τους από την φιλοξενία, αφού για να το επιτύχουν αυτό προβαίνουν και σε επενδύσεις. Η διαφορετική συμπεριφορά που υιοθετούν οι οικοδεσποίνες κρίνεται σημαντική διότι οι γυναίκες που είναι επαγγελματίες φαίνεται να έχουν ισχυρότερα κίνητρα, τα οποία τις οδηγούν να χειραφετηθούν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, εκπαιδευτικά και ψυχολογικά. Ο διαχωρισμός των οικοδεσποινών σε επαγγελματίες και μη επαγγελματίες έχει ως αποτέλεσμα οι γυναίκες να επιτυγχάνουν διαφορετικά επίπεδα χειραφέτησης. Οι γυναίκες που αντιμετωπίζουν τη φιλοξενία ως ένα επιπρόσθετο εισόδημα για να υποστηρίξουν τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις δεν φαίνεται να χειραφετούνται το ίδιο σε σχέση με τις επαγγελματίες οικοδεσποίνες. Συνεπώς, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι επαγγελματίες οικοδεσποίνες έχουν παραπάνω κίνητρα για την επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης στην ομότιμη διαμονή. Οι επαγγελματίες οικοδεσποίνες αναγνωρίζουν την φιλοξενία στην πλατφόρμα Airbnb ως το κύριο επάγγελμά τους, που φαίνεται να επιδρά ως κινητήρια δύναμη για να καλυτερεύσουν την ζωή τους και να διεκδικήσουν παραπάνω ευκαιρίες για τις ίδιες.

Στη συνέχεια, αναλύθηκαν οι προϋποθέσεις που αναγνωρίζονται ως σημαντικές για την επίτευξη της χειραφέτησης των γυναικών. Για τη διερεύνηση αυτή, η ερευνήτρια της διατριβής βασίστηκε στο υπόδειγμα της Kabeer (1999), το οποίο και αναπροσάρμοσε στα πλαίσια της έρευνας για την ομότιμη διαμονή. Η Kabeer (1999) αναγνώρισε τρεις αλληλένδετες διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης: τους πόρους, το μέσο και τα επιτεύγματα. Οι πόροι μπορεί να είναι υλικοί και άυλοι και είναι σημαντικοί για την εκκίνηση της διαδικασίας της χειραφέτησης. Το μέσο δίνει την ικανότητα να καθορίσει το άτομο τους στόχους του και μπορεί να είναι ατομικό ή συλλογικό. Τέλος, τα επιτεύγματα αντικατοπτρίζουν την επίτευξη των στόχων. Στη βάση αυτή έγινε διερεύνηση των παραπάνω διαστάσεων στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής (βλέπε ενότητα 4.1.2).

Ως πόροι εξετάστηκαν τα υλικά αγαθά, το οικονομικό κεφάλαιο, η υποστήριξη οικείου περιβάλλοντος και η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό και δόθηκαν δύο έννοιες: α) η διαμονή σε τουριστικό μέρος και β) η εργασία στον τουρισμό. Ως μέσο εξετάστηκαν τα κίνητρα για φιλοξενία, ο ρόλος της πλατφόρμας και οι ομάδες οικοδεσποτών. Τα επιτεύγματα χωρίστηκαν σε κοινωνικά οικονομικά, πολιτικά, ψυχολογικά και εκπαιδευτικά και φαίνεται να ταυτίζονται με τα είδη χειραφέτησης. Από τα ευρήματα γίνεται γνωστό ότι λιγότερη σημασία ενέχει η απόκτηση ακινήτου ή οικονομικού κεφαλαίου για τη δραστηριότητα της οικοδέσποινας, αφού οι γυναίκες μπορούν να διαχειριστούν ακίνητα τρίτων προσώπων όπως συγγενών και φίλων. Αυτό το αποτέλεσμα βρίσκει αντίθετες άλλες έρευνες (Ertac & Tanova, 2020; Kwaramba et al., 2012; Noreen, 2011; Mayoux, 2002) που τόνισαν τη σημαντικότητα της απόκτησης κεφαλαίου για την επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης. Πράγματι, η οικονομία του διαμοιρασμού (Li, Hong & Zhang 2021, Scholz, 2014) και η ομότιμη διαμονή (Barron, Kung, & Proserpio, 2018) χαρακτηρίζεται από ευελιξία που σε σύγκριση με άλλα παραδοσιακά επιχειρηματικά μοντέλα δεν υπάρχει.

Ακόμη αναγνωρίστηκε ότι η υποστήριξη που λαμβάνουν οι γυναίκες από το οικείο περιβάλλον τους φαίνεται να έχει θετική επίδραση, χωρίς όμως να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη γυναικεία χειραφέτηση, αφού διακρίνεται περισσότερο να έχει έμμεση επιρροή. Σε αντίθεση με τους Duffy et al. (2015) που υποστήριξαν ότι, καθώς οι γυναίκες αποκτούν οικονομική και κοινωνική ανεξαρτησία, δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις οικογενειακές υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η συμμετοχή τους στον τουρισμό, στην ομότιμη διαμονή η υποστήριξη που λαμβάνουν οι γυναίκες από το οικείο περιβάλλον και την ίδια τους την οικογένεια (βλέπε Κεφάλαιο 6) είναι βοηθητική και δεν αποτελεί τροχοπέδη για την ένταξη τους στην πλατφόρμα. Άρα, οι αντιλήψεις των οικογενειών και συγκεκριμένα των συζύγων/συντρόφων είναι θετικές για τη συμμετοχή στη φιλοξενία. Η θετική στάση των οικείων συμβάλει θετικά στο να ενταχθούν οι γυναίκες ως οικοδέσποινες στην πλατφόρμα. Οι Moswete και Lacey (2015) τόνισαν πως ο ρόλος των αντρών στο περιβάλλον μπορεί να είναι υποστηρικτικός για τη γυναικεία χειραφέτηση.

Από την ποιοτική ανάλυση διαφαίνεται ως σημαντική προϋπόθεση για την εμπλοκή στη φιλοξενία η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό, στην οποία δόθηκαν δύο έννοιες: εμπειρία μέσω της εργασίας στην τουριστική βιομηχανία ή εμπειρία με τον τουρισμό λόγω διαμονής σε τουριστικό μέρος. Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό επηρεάζει τη σχέση μεταξύ κινήτρων και την απόκτηση της γυναικείας χειραφέτησης από την δραστηριότητα της φιλοξενίας. Αυτό συμβαίνει γιατί οι γυναίκες που μένουν σε τουριστικούς προορισμούς ή εργάζονται σε τουριστικές επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερη προδιάθεση να γίνουν οικοδέσποινες και να επιδιώξουν χειραφέτηση, πέρα της οικονομικής, μέσω του ρόλου της οικοδέσποινας. Οι Dogru et al. (2020), σε έρευνα τους σε 12 πολιτείες της Αμερικής ανέδειξαν ότι η εργασιακή απασχόληση στον ξενοδοχειακό κλάδο αυξάνεται με την αύξηση των καταχωρήσεων στην Airbnb, ενώ παράλληλα τόνισαν ότι προσφέρεται μια γενικότερη θετική επίδραση στον τουρισμό. Ίσως το εύρημα αυτό, αν και φαίνεται παράδοξο σε σχέση με τους Zervas et al. (2017) που συμπέραναν ότι η επίδραση των Airbnb στα έσοδα των ξενοδοχείων είναι αρνητική, να αποτελεί την πρώτη ανάδειξη στη βιβλιογραφία της θετικής επίδρασης που φέρνει η Airbnb στην εργασιακή απασχόληση. Συνεπώς, αυτή η θετική σχέση μπορεί να οδηγήσει σε οφέλη τους εργαζόμενους στον τουριστικό κλάδο, αλλά και τους κατοίκους τουριστικών περιοχών.

Η χειραφέτηση από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα της Airbnb φαίνεται επίσης να επηρεάζεται από τα κίνητρα των οικοδεσποινών. Στην παρούσα έρευνα, αναγνωρίστηκαν ως κίνητρα για συμμετοχή στην πλατφόρμα: η αύξηση του εισοδήματος, η αξιοποίηση του ακίνητου, η απόρριψη μακροχρόνιας ενοικίασης, ο ανεκμετάλλετος χώρος, η συντήρηση του χώρου, η ευελιξία, η τάση της αγοράς και τα κοινωνικά ωφελήματα. Η πρόσφατη βιβλιογραφία αναγνωρίζει διάφορα κίνητρα των οικοδεσποινών για την συμμετοχή στην φιλοξενία σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών εσόδων και της κοινωνικής συναναστροφής (Bremser & Wüst, 2021, Fang et al., 2016, Farmaki & Stergiou 2019). Τα ευρήματα της παρούσας διατριβής ως προς τα κίνητρα για συμμετοχή στη φιλοξενία συμφωνούν με τις διαπιστώσεις από τη σχετική βιβλιογραφία και υπογραμμίζουν ως σημαντικά τα οικονομικά κίνητρα (π.χ. Visser et al., 2017), τόσο για τις επαγγελματίες όσο και για τις μη επαγγελματίες οικοδέσποινες, καθώς επίσης και τα κοινωνικά κίνητρα (π.χ. Farmaki & Stergiou 2019).

Ταυτόχρονα, φαίνεται μια αντιστοιχία των κινήτρων ως προς τα είδη χειραφέτησης, δηλαδή μέσω των κινήτρων των γυναικών για φιλοξενία στην πλατφόρμα της Airbnb, παρατηρείται να χειραφετούνται προς την ανάλογη κατεύθυνση. Για παράδειγμα, εάν μια οικοδέσποινα έχει οικονομικά κίνητρα για συμμετοχή στην πλατφόρμα είναι πολύ πιθανό να αποκτήσει οικονομική χειραφέτηση. Παρόμοια αντιστοιχία διαπιστώθηκε και στην έρευνα των Zhang, Bufquin και Lu (2019) όπου τα κίνητρα φαίνεται να είναι ίδια με τα επιθυμητά ωφελήματα των οικοδεσποτών. Η σύνδεση αυτή είναι υψίστης

σημασίας αφού διαφαίνεται πως τα κίνητρα είναι ισχυρά να κατευθύνουν την χειραφέτηση των γυναικών προς κάθε διάσταση.

Για τις οικοδέσποινες της Airbnb, πηγές πληροφόρησης αποτελούν οι ομάδες οικοδεσποτών που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο ή/και πιο οργανωμένα μέσω της δημιουργίας συνδέσμων. Από την ανάλυση προκύπτει ότι δεν έχουν ενεργή συμμετοχή όλες οι γυναίκες σε αυτές. Τα κίνητρα των γυναικών για συμμετοχή σε δίκτυα και συνδέσμους διαμορφώνονται με γνώμονα την προσωπική βούληση της καθεμίας, ενώ αναφορικά με το ρόλο τους αυτός αναγνωρίστηκε ως σημαντικός. Μέσα από τις ομάδες οικοδεσποτών, καθημερινά πολλοί οικοδεσπότες βρίσκουν απαντήσεις σε διάφορα ζητήματα και προβλήματα που προκύπτουν στα πλαίσια της φιλοξενίας, ανταλλάσσουν πληροφορίες, δημιουργούν πρωτόκολλα, παρέχουν προσωπική υποστήριξη στα μέλη της ομάδας, ενώ ακόμη προωθούνται προϊόντα και υπηρεσίες (Cheng, Zang, & Wong, 2020). Ιδιαίτερα τονίστηκε πως η συμμετοχή σε συνδέσμους κρίνεται βοηθητική, τόσο για τις οικοδέσποινες όσο και για τους οικοδεσπότες.

Όσον αφορά την εξέταση του ρόλου της πλατφόρμας Airbnb στην επίτευξη της χειραφέτησης των οικοδεσποινών, η έρευνα κατέδειξε ότι για την πλειονότητα των γυναικών δεν ήταν καθοριστικής σημασίας. Τυχόν δράσεις και πολιτικές της πλατφόρμας εφαρμόζονται ανεξαρτήτως φύλου από την Airbnb όπως, για παράδειγμα, η ενίσχυση οικοδεσπότη διαμέσου χρηματικής αποζημίωσης που διενεργήθηκε την περίοδο της πανδημίας COVID-19. Η απουσία δράσεων υποστήριξης των οικοδεσποινών έρχεται σε αντίθεση με τα λεγόμενα της Airbnb ότι συνεισφέρει στη γυναικεία χειραφέτηση των γυναικών (Airbnb, 2017). Ακόμη, μια πρόσφατη δράση που διαφημίζει η πλατφόρμα στον ιστότοπο της είναι το 'host with her' στα πλαίσια της διεθνούς ημέρας της γυναίκας. Γίνεται αντιληπτό μέσα από την επικοινωνιακή πολιτική της εταιρείας ότι η πλατφόρμα της Airbnb είναι δίπλα στις γυναίκες που θέλουν να χειραφετηθούν κοινωνικά, οικονομικά και επαγγελματικά. Σε πρόσφατη γιορτή της γυναίκας (International Woman's Day), η πλατφόρμα άδραξε την ευκαιρία να προωθηθεί με το σύνθημα #hostwithher στέλνοντας ένα δημόσιο μήνυμα στις γυναίκες που θέλουν να γίνουν οικοδέσποινες, διαφημίζοντας τα ωφέληματα της φιλοξενίας (π.χ. οικονομικά και κοινωνικά οφέλη) (Airbnb, 2022).

Σε άλλη δημόσια τοποθέτηση της Airbnb προβάλλεται η οικονομική βοήθεια που φαίνεται να πήραν οι οικοδέσποινες κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19 με την συμμετοχή τους στην πλατφόρμα (Airbnb, 2021). Σύμφωνα με την Airbnb, οι οικονομικές δυσκολίες που συνάντησαν οι γυναίκες κατά την πανδημία βρήκαν διέξοδο στην εναλλακτική επιλογή εισοδήματος από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας στην πλατφόρμα (Airbnb, 2021). Αυτή η δήλωση έρχεται σε αντίθεση με άλλες έρευνες που έχουν καταδείξει ότι ο αριθμός των οικοδεσποτών έχει μειωθεί κατά την πανδημία (Farmaki et al., 2020). Όντως, η παρούσα έρευνα ανέδειξε ότι οι οικοδέσποινες που παρέμειναν ενεργές εν καιρώ πανδημίας είχαν σημαντική μείωση

στα εισοδήματα τους (Farmaki et al., 2020, Xu, Huang & Chen, 2021). Επί της ουσίας, στην εξέταση του ρόλου της πλατφόρμας αλλά και παραθέτοντας τα παραπάνω παραδείγματα ο ρόλος της πλατφόρμας για τη χειραφέτηση των οικοδεσποινών είναι περισσότερο ανενεργός παρά ενεργός όπως υποστηρίζει η ίδια. Οι παραπάνω τοποθετήσεις είναι περισσότερο επικοινωνιακές ενώ υπάρχει απουσία υποστήριξης τους μέσω δράσεων και πρακτικών.

Αναφορικά με τυχόν εμπόδια προς τη γυναικεία χειραφέτηση από τη δραστηριότητα της φιλοξενίας οι οικοδέσποινες δεν αναγνώρισαν εμπόδια πέρα από τη χαμηλή ζήτηση που επέφερε η πανδημία. Αυτό το εύρημα ίσως είναι παράδοξο σε σχέση με τη προϋπάρχουσα βιβλιογραφία που έχει αναδείξει διάφορα εμπόδια στη γυναικεία χειραφέτηση, όπως έλλειψη πολιτικών δράσεων (Lenao & Basuri, 2016). Η απουσία εμποδίων είναι σημαντικό εύρημα για την έρευνα και αφορά άμεσα όλες τις γυναίκες που επιθυμούν να εμπλακούν στην ομότιμη διαμονή ή όχι. Εύλογα λοιπόν προκύπτουν τα εξής ερωτήματα: Εφόσον δεν υπάρχουν εμπόδια, μήπως θα μπορούσαν περισσότερες γυναίκες, μη χειραφετημένες, να αναζητήσουν δίοδο για την επίτευξη της χειραφέτησης στην ομότιμη διαμονή; Η απουσία εμποδίων δύναται να αποτελέσει κίνητρο για συμμετοχή στην ομότιμη διαμονή; Μπορεί η ομότιμη διαμονή να είναι ένας επιτυχημένος κλάδος της οικονομίας του διαμοιρασμού και να συνεισφέρει θετικά στην ισότητα των φύλων λόγω των χαρακτηριστικών που έχει (βλέπε Κεφάλαιο 2.1), αφού πρεσβεύει μια ηθική οικονομία (Molz, 2013) που μειώνει τις ανισότητες;

Η δραστηριότητα της φιλοξενίας μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής μπορεί να αποτελέσει για τις οικοδέσποινες έναν κλάδο απασχόλησης ίσων ευκαιριών ως προς τα δύο φύλα, εφόσον οι ίδιες δεν συναντούν εμπόδια κατά τη διαδικασία της χειραφέτησης. Οι γυναίκες δεν φαίνεται να έχουν εξωτερικά εμπόδια πάρα μόνο τον ίδιο τους τον εαυτό που αναγνωρίζεται ως εσωτερικό εμπόδιο. Είναι κρίσιμο να αναφερθεί εδώ ότι τα ποιοτικά αποτελέσματα βασίζονται στο δείγμα της έρευνας το οποίο δεν αποσκοπεί στη γενίκευση των αποτελεσμάτων, ώστε να προκύψει αναγωγή σε όλη τη χώρα αλλά και ούτε και θα ήταν θεμιτό να γίνει σύγκριση με άλλη ανεπτυγμένη χώρα καθώς υπάρχουν διάφοροι περιορισμοί (π.χ. πολιτιστικό υπόβαθρο). Τυχόν εμπόδια μπορεί να αναγνωριστούν σε μελλοντικές μελέτες με επίκεντρο άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και άλλα πολιτιστικά υπόβαθρα.

Στην Ελλάδα και στα πλαίσια της συγκεκριμένης έρευνας ενίοτε ακόμα και σε περίοδο της πανδημίας μερικές οικοδέσποινες αντιμετώπισαν την κρίση και τις χαμηλές κρατήσεις με κρατήσεις από άλλες πηγές (όπως φοιτητές Erasmus, remote workers κ.λ.π.). Επομένως, διαφαίνεται πως η προσωπική βούληση των οικοδεσποινών δρα καταλυτικά ως προς την απόκτηση των ωφελημάτων που μπορεί να προκύπτουν από την χειραφέτηση μέσω φιλοξενίας. Αυτό φανερώνει ότι ορισμένες γυναίκες πήραν τον έλεγχο στα χέρια τους και προσπαθήσαν να αναζητήσουν φιλοξενούμενους εκτός των πλατφορμών ομότιμης διαμονής όπου η ζήτηση ήταν χαμηλή λόγω πανδημίας. Η

προσωπική θέληση και η στάση των γυναικών απέναντι στην αναγνώριση ευκαιριών και ικανοτήτων χειραφέτησης αναδείχθηκε λοιπόν ως ένας σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της χειραφέτησης.

Όντως, η βιβλιογραφία υπογραμμίζει πως η χειραφέτηση σε οποιαδήποτε κατεύθυνση και έκφανση της είναι μια προσωπική επιλογή (Cornwall, 2016), προϋποθέτει δηλαδή το ίδιο το άτομο να έχει την επιθυμία για προσωπική εξέλιξη και ανέλιξη, διεκδίκηση και ανεξαρτησία (βλέπε ενότητα 3.1.7). Κατά συνέπεια, όπως διαφαίνεται από τα ευρήματα, μια σημαντική παράμετρος της ικανότητας των γυναικών να αποκτήσουν χειραφέτηση μέσω της φιλοξενίας είναι η προσωπική τους στάση και συμπεριφορά όσον αφορά την εκμετάλλευση ευκαιριών για γυναικεία χειραφέτηση και απόκτηση των σχετικών ωφελημάτων σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, ψυχολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί τις γυναίκες στην απόκτηση εξουσίας και την ικανότητα να μπορούν να λάβουν στρατηγικές αποφάσεις για τη ζωή του, αποκτώντας έτσι έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της ομότιμης διαμονής φαίνεται οι γυναίκες να αποκτούν εξουσία ‘power within’ αφού, σύμφωνα με τους Lutrell et al. (2009), ως κύρια στοιχεία της απόκτησης αυτού του είδους εξουσίας αναγνωρίζονται η αυτοπεποίθηση και η αυτονομία των γυναικών σε θέματα πρόσβασης σε πόρους και διαδικασίες μέσω μεταμορφωτικής δράσης (βλέπε υποενότητα 3.1.4.1). Οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής φαίνεται να υποστηρίζουν τις γυναίκες που το έχουν ανάγκη στην απόκτηση χειραφέτησης, παρόλο που δεν είναι ιδιοκτήτριες ακινήτων, αφού δίνουν πρόσβαση σε καταλύματα και συνεισφέρουν στην απόκτηση ωφελημάτων που τις παρακινεί στο να υιοθετήσουν την δραστηριότητα της οικοδεσποινας, χρησιμοποιώντας την ‘power within’ διάσταση της εξουσίας (Kabeer, 2001).

8.3 Σύνοψη αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας

Η ποσοτική έρευνα επικεντρώθηκε στην απάντηση των δύο τελευταίων ερευνητικών ερωτημάτων. Με τη χρήση της διερευνήθηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης από την δραστηριότητα της φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb και εξετάστηκε η επιρροή της χειραφέτησης από την δραστηριότητα φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών. Για την εξέταση των παραπάνω ερωτημάτων, στα πλαίσια της ποσοτικής έρευνας διατυπώθηκαν τέσσερις βασικές υποθέσεις (βλέπε κεφάλαιο 4) οι οποίες χωρίστηκαν σε υπο-υποθέσεις και εξετάστηκαν με τη χρήση μοντέλων δομικών εξισώσεων (SEM) στο πρόγραμμα ammos 20. Η εφαρμογή μοντέλων δομικών εξισώσεων αποτελεί μια κύρια μέθοδο ποσοτικής ανάλυσης ανάμεσα σε πολλές επιστήμες και χρησιμοποιείται ευρέως στον κλάδο του τουρισμού τα τελευταία χρόνια (Ali et al., 2018). Η μέθοδος αυτή είναι ιδανική στις περιπτώσεις που επιχειρείται η εξέταση πολύπλοκων μοντέλων που αποτελούνται από πολλές μεταβλητές. Με την εφαρμογή του μοντέλου μέτρησης αξιολογούνται οι σχέσεις που έχουν οι μεταβλητές μεταξύ τους (Hair et al, 2019).

Πρωτίστως, αναλύθηκε το δημογραφικό προφίλ των οικοδεσποινών, από το οποίο προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα: η πλειοψηφία των οικοδεσποινών είναι γυναίκες ηλικίας μεταξύ 36 και 55 ετών, σχεδόν το 50% είναι παντρεμένες με παιδιά. Όσον αφορά το επίπεδο μόρφωσης των οικοδεσποινών, αυτό είναι αρκετά υψηλό, καθώς σχεδόν το 70% κατέχει κάποιο πανεπιστημιακό τίτλο (Πτυχίο, Μεταπτυχιακό και Διδακτορικό). Στο ετήσιο εισόδημα των οικοδεσποινών διακρίνεται μια διασπορά αναλυτικότερα, αφού το 23.9% έχει εισόδημα μέχρι €8000, το 23.3% έχει εισόδημα έως €12000, το 19.5% έχει εισόδημα έως €18000 ενώ το 13.7% έχει εισόδημα έως €25000, με το 19.5% των συμμετεχουσών να έχει εισόδημα πάνω από €25000.

Όσον αφορά το προφίλ των οικοδεσποινών ως προς την πλατφόρμα, το μεγαλύτερο ποσοστό (78.15%) δεν είναι επαγγελματίες. Αυτό το εύρημα συνάδει και με άλλες έρευνες όπως αυτές των Maier και Gilchrist (2022) και O'Neil και Ouyang (2016), οι οποίες έγιναν σε διαφορετικά αστικά και κοινωνικά υπόβαθρα και υποστήριξαν ότι η πλειοψηφία της συμμετοχής των γυναικών στην πλατφόρμα δεν αποτελείται από επαγγελματίες οικοδέσποινες. Μια δεύτερη παράμετρος που λήφθηκε υπόψιν για το προφίλ των οικοδεσποινών είναι η κατανομή των καταχωρήσεων, αφού το 37.3 % διαθέτει μια καταχώρηση, ενώ μόλις το 21.9% διαθέτει εταιρεία για τη λειτουργία και διαχείριση των καταλυμάτων τους. Εν ολίγοις, διαφαίνεται πως η πλειοψηφία των οικοδεσποινών διαθέτει έναν μικρό αριθμό ακινήτων, άρα αυτές εμπίπτουν στην κατηγορία των μη επαγγελματιών. Πολύ χαμηλή συμμετοχή καταγράφηκε σε οικοδέσποινες που νοικιάζουν κάποιο χώρο μέσα στο ίδιο τους το σπίτι όπως ιδιωτικό δωμάτιο (περίπου το 5%). Όπως έχει δείξει η πρόσφατη βιβλιογραφία, ένα πολύ μικρό ποσοστό οικοδεσποινών νοικιάζει ένα δωμάτιο, καθώς οι περισσότερες καταχωρήσεις αφορούν ολόκληρα καταλύματα (Davidson & Gleim, 2022).

8.3.1 Η επίδραση των κινήτρων στα διάφορα είδη χειραφέτησης

Η πρώτη υπόθεση που εξετάστηκε αφορά την επίδραση των κινήτρων στα διάφορα είδη χειραφέτησης. Για την εξέταση σε συνάρτηση με το κάθε είδος δημιουργήθηκαν υπο-υποθέσεις (H1α, H1β, H1γ, H1δ και H1ε). Τα κίνητρα που αναγνωρίστηκαν να έχουν θετική επίδραση είναι: η αύξηση του εισοδήματος, η αποφυγή προβλημάτων μακροχρόνιας ενοικίασης, η αξιοποίηση ανεκμετάλλευτου ακινήτου, η ευελιξία, η φιλία, η επικοινωνία, η γνωριμία με άλλες κουλτούρες και η προσφορά φιλοξενίας σε τρίτους. Από την εξέταση των υπο-υποθέσεων φαίνεται πως τα κίνητρα επιδρούν θετικά στη διαδικασία χειραφέτησης των γυναικών σε όλες τις διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης, εξαιρουμένης της ψυχολογικής χειραφέτησης. Τα κίνητρα δεν φαίνεται να επιδρούν θετικά στη ψυχολογική χειραφέτηση των γυναικών. Σύμφωνα με την Farmaki (2019), τα κίνητρα για συμμετοχή στην ομότιμη διαμονή μπορεί να οδηγήσουν στη χειραφέτηση των γυναικών στα πλαίσια της μικρο-επιχειρηματικότητας.

Τα κίνητρα των οικοδεσποινών καταδεικνύουν τους λόγους για συμμετοχή στη φιλοξενία. Οι Zhang, Bufquin και Lu (2019), υιοθετώντας μια ποιοτική προσέγγιση, συσχέτισαν θετικά τον ρόλο των διαφόρων κινήτρων (οικονομικών, πολιτιστικών, κοινωνικών, ευελιξίας, ανεξαρτησίας, ευκολίας, πρόσβαση σε πόρους και χαρά) με την προσωπική επιθυμία των οικοδεσποτών για συμμετοχή στην ομότιμη διαμονή στα πλαίσια της μικρο-επιχειρηματικότητας. Τα κίνητρα εκφράζουν τις προσωπικές ανάγκες και επιθυμίες της κάθε οικοδέσποινας και τους λόγους που τις οδηγούν σε μια πράξη. Παρομοίως, η γυναικεία χειραφέτηση είναι μια προσωπική υπόθεση που προϋποθέτει την επιθυμία για χειραφέτηση, ενώ στο πλαίσιο αυτό η επιθυμία μπορεί να γίνει διακριτή μέσα από τις πρακτικές και τις πολιτικές που υιοθετεί μια οικοδέσποινα.

Στην παρούσα διατριβή, τα κίνητρα ενασχόλησης με τη φιλοξενία ερμηνεύουν τους λόγους για τους οποίους οι γυναίκες αποφάσισαν να γίνουν οικοδέσποινες σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, απ' όπου φαίνεται να χειραφετούνται. Σε έρευνα των Osman et al. (2009), η εξέταση της επίδρασης των κινήτρων σε συνάρτηση με τη χειραφέτηση έχει επιβεβαιωθεί ως σημαντική. Η ποιοτική ανάλυση εξήγαγε το συμπέρασμα της αντιστοιχίας μεταξύ κινήτρων και ωφελημάτων από την φιλοξενία στην ομότιμη διαμονή. Άρα, μήπως τα κίνητρα είναι η αυτοπροβολή των γυναικείων επιθυμιών που οδηγούν στην χειραφέτηση; Αν γίνει αποδεκτός αυτός ο ισχυρισμός όμως, μήπως αφήνοντας τις γυναίκες ελεύθερες να ορίσουν τις επιλογές τους μπορούν οι ίδιες να οδηγηθούν κατά μια έννοια στη χειραφέτηση τους; Από την άλλη, πόσο σημαντικό ρόλο ενέχουν οι κρατικοί μηχανισμοί στην αναγνώριση των πορισμάτων και προάσπισης των δικαιωμάτων των γυναικών; Είναι θεμιτό αυτοί οι μηχανισμοί να αναγνωρίσουν και να λάβουν υπόψη τους τη γνώση που προσφέρει αυτή η διατριβή.

Η ομότιμη διαμονή αποτελεί ένα ταχέως εξελισσόμενο και ανατρεπτικό κλάδο που μπορεί υπό τη μέριμνα του κράτους να βοηθηθεί, ενώ με την ανάλογη στήριξη περισσότερες οικοδέσποινες μπορούν να αποκτήσουν χειραφέτηση. Άρα, είναι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών δράσεων και προάσπισης των γυναικείων δικαιωμάτων που θα πρέπει να λάβουν γνώση, ίσως και να θέσουν στόχους για να αξιοποιήσουν οι γυναίκες τα πιθανά οφέλη. Ο έλεγχος των παραπάνω υποθέσεων έδειξε ότι τα κίνητρα για συμμετοχή στην πλατφόρμα επιδρούν θετικά στην κοινωνική χειραφέτηση, στην πολιτική χειραφέτηση, στην εκπαιδευτική χειραφέτηση και στην οικονομική χειραφέτηση, στα πλαίσια της δραστηριότητας της φιλοξενίας. Όμως, δεν εντοπίστηκε θετική επίδραση για την ψυχολογική χειραφέτηση. Η παραπάνω υπόθεση μπορεί να απορρίφθηκε στη βάση του επιχειρήματος ότι για τις οικοδέσποινες άλλοι παράγοντες επιδρούν θετικά για την διάσταση της ψυχολογικής τους χειραφέτησης όπως, για παράδειγμα, η εργασιακή τους απασχόληση και η οικογένεια τους.

Για την ξεχωριστή προσέγγιση της ψυχολογικής χειραφέτησης έχει κάνει αναφορά ο Zimmerman, (1990) που υποστήριξε ότι η ψυχολογική χειραφέτηση είναι μια διάσταση

που αποκτάται σε προσωπικό επίπεδο συνεπώς και η μέτρηση της είναι ακόμα δυσκολότερη. Η γυναικεία χειραφέτηση μπορεί να επιτευχθεί μερικώς και επομένως μια γυναίκα μπορεί να χειραφετηθεί οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και εκπαιδευτικά, αλλά όχι ψυχολογικά. Στη βιβλιογραφία, δεν υπάρχουν πολλά παραδείγματα ερευνών όπου οι γυναίκες χειραφετούνται σε όλα τα εξεταζόμενα είδη χειραφέτησης στα πλαίσια του τουρισμού (Scheyvens & Van der Watt, 2021). Συνεπώς, τα ευρήματα αυτά προσπαθούν να ερμηνεύσουν τον ρόλο των κινήτρων ως προσδιοριστικό παράγοντα της γυναικείας χειραφέτησης και δεν στοιχειοθετούν ως παράδοξο την απόρριψη της υπόθεσης H1δ.

8.3.2 Η επίδραση της προορατικής στάσης στα διάφορα είδη χειραφέτησης

Για τη μέτρηση της προορατικής στάσης των οικοδεσποινών χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα που προτείνεται από τον Schwarzer (1997) και αποτελείται από εννέα στοιχεία, δύο εκ των οποίων είναι ερωτήσεις αντίστροφής κλίμακας. Οι υπο-υποθέσεις που αναπτύχθηκαν H2α, H2β, H2γ, H2δ και H2ε υποστηρίζονται όλες ανεξαιρέτως. Φαίνεται, λοιπόν πως η προορατική στάση έχει θετική επίδραση στα διάφορα είδη χειραφέτησης (Οικονομική, Κοινωνική, Πολιτική, Ψυχολογική και Εκπαιδευτική). Μέχρι σήμερα, η προορατική στάση έχει μελετηθεί από διάφορες σκοπίες. Δανειζόμενη από την επιστήμη της ψυχολογίας (Atitsogbe, Hansenne, Pari & Rossier, 2020, Yin, Xing, Li & Guo, 2017), η έννοια της βρίσκει εφαρμογή σε πλήθος επιστημών. Άλλωστε, ο τουρισμός αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που συχνά δανείζεται έννοιες από τις κοινωνικές επιστήμες και συναφείς κλάδους.

Σύμφωνα με την Meutia (2017), η προορατική στάση έχει συσχετιστεί θετικά με την επίδοση των εργαζομένων σε μια εταιρεία. Η συγκεκριμένη έρευνα κατέδειξε τον σημαντικό ρόλο της προορατικής στάσης για την επιβίωση ενός οργανισμού ειδικά σε περιόδους κρίσεων. Στη μελέτη των Chandravadia, Parmar και Bariya, (2017), στα πλαίσια των ομάδων αυτοβελτίωσης που στόχο έχουν την προώθηση της γυναικείας χειραφέτησης, η προορατική στάση αποτέλεσε μια κρίσιμη παράμετρο που προσμετράει τη στάση της γυναίκας σε σχέση με την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Η προορατική στάση των γυναικών αποτελεί ένα σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της γυναικείας χειραφέτησης, η παρουσία της είναι ενισχυτική σε κρίσιμες καταστάσεις αλλά και σε ένα δυσχερές περιβάλλον όπως είναι αυτό που βιώνουν οι γυναίκες λόγω της ανισότητας των δύο φύλων. Στην έρευνα των Gupta και Bhawe (2007), η προορατική στάση αναγνωρίστηκε ότι επηρεάζει θετικά τις γυναίκες να αντιμετωπίσουν διάφορα πατριαρχικά στερεότυπα στον επιχειρηματικό χώρο. Συνεπώς, όσο μεγαλύτερη η προορατική στάση των γυναικών, τόσο μικρότερη η πιθανότητα μια γυναίκα να είναι ευάλωτη απέναντι σε πατριαρχικά στερεότυπα (Gupta & Bhawe, 2007).

Επιπλέον, από την ποιοτική ανάλυση τονίστηκε η προορατική στάση των οικοδεσποινών με σκοπό να βρουν μια εναλλακτική δίοδο εισοδήματος κατά την

περίοδο της πανδημίας, η οποία αποτέλεσε μια περίοδο κρίσης για την ανθρωπότητα και την παγκόσμια οικονομία. Αυτή η αυθόρμητη δράση αποτελεί ένδειξη μιας γυναίκας ικανής να επιβιώσει σε ένα δυσχερές περιβάλλον. Συγκριτικά με τις προϋπάρχουσες μελέτες, διαφαίνεται η εξέταση της προορατικής στάσης σε ένα αβέβαιο περιβάλλον, κάτω από μη ευνοϊκές συνθήκες. Δεδομένου του βιώσιμου στόχου ανάπτυξης 5 (της ισότητας των δύο φύλων) και της προσπάθειας υλοποίησής του και εφόσον έχει αναγνωριστεί από την βιβλιογραφία (βλέπε κεφάλαιο 3) ότι οι γυναίκες καλούνται καθημερινά να επιβιώσουν και να διαχειριστούν προκλήσεις (π.χ. διεκδίκηση ίσων ευκαιριών εργασίας), η διατριβή αυτή αναγνωρίζει την προορατική στάση ως σημαντική προς την επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής.

8.3.3 Η επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας ως ρυθμιστική επιρροή στον τουρισμό στη σχέση κινήτρων και χειραφέτησης

Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό είναι ένας παράγοντας που αναδείχθηκε από τη ποιοτική ανάλυση (βλέπε Κεφάλαιο 6) ως σημαντικός για τις οικοδέσποινες και οδήγησε στην ανάπτυξη των υπο-υποθέσεων H3α, H3β, H3γ, H3δ και H3ε, που εξετάζουν για πρώτη φορά την επίδραση της προηγούμενης εμπειρίας στον τουρισμό στη σχέση κινήτρων και χειραφέτησης. Οι υπο-υποθέσεις H3α, H3β, H3γ, H3δ και H3ε εξετάστηκαν στα πλαίσια μιας κατηγορικής ρυθμιστικής μεταβλητής. Οι οικοδέσποινες απάντησαν με Ναι ή Όχι στην ερώτηση και έτσι στην ανάλυση αυτή πάρθηκαν οι τιμές 1 και 0 αντίστοιχα. Όλες οι υποθέσεις υποστηρίχθηκαν με εξαίρεση την H3δ. Τα ευρήματα φανερώνουν πως η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό δεν έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων και ψυχολογικής χειραφέτησης. Αντίθετα, η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό έχει ρυθμιστική επιρροή στη σχέση κινήτρων και οικονομικής, κοινωνικής, εκπαιδευτικής και πολιτικής χειραφέτησης.

Η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό, έχει αναδείξει ότι τα άτομα που έχουν μεγαλώσει σ' ένα περιβάλλον τουριστικό είναι πολύ πιο πιθανό να χειραφετηθούν μέσω της επαφής με τον τουρισμό ή της εργασιακής απασχόλησης, εάν και εφόσον δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες (Aleshinloye, Woosnam, Tasci & Ramkissoon, 2021). Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση αναδείχθηκε ο ρόλος του τουρισμού για τη γυναικεία χειραφέτηση και τη συμμετοχή των γυναικών στον τουρισμό (Scheyvens, 2000). Οι γυναίκες γνωρίζουν ότι ο τουρισμός αποτελεί μια προσιτή και φιλική βιομηχανία για να εργαστούν, συνεπώς είναι πολύ πιο πιθανό να εμπλακούν. Αντίστοιχα, οι οικοδέσποινες που έχουν προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό είναι πολύ πιο πιθανό να αναπτύξουν κίνητρα για συμμετοχή στη φιλοξενία που θα οδηγήσουν στη χειραφέτησή τους. Σε πρόσφατη μελέτη των Scheyvens & Van der Watt (2021) υποστηρίχθηκε πως η χειραφέτηση στα πλαίσια του τουρισμού είναι πολύ πιο πιθανό να αποκτηθεί για τα άτομα που ζούνε σε τουριστικούς προορισμούς.

Παρομοίως, οι Abdullah, Carr & Lee (2022) συμφώνησαν πως οι κάτοικοι τουριστικών προορισμών μπορούν να αποκτήσουν ισχυρά κίνητρα για να εμπλακούν στον τουρισμό. Αυτά τα ευρήματα είναι σημαντικά σε σχέση με τη βιβλιογραφία, αφού ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει το όχημα εκκίνησης για τη διεκδίκηση της γυναικείας χειραφέτησης. Αυτό διαβάζεται ποικιλοτρόπως αφού από τη μια, η γυναικεία χειραφέτηση μπορεί να διεκδικηθεί καλύτερα για τις γυναίκες-κατοίκους αναπτυγμένων τουριστικών προορισμών όπως η Μύκονος, Σαντορίνη, η Αθήνα, το Ναύπλιο κ.α. Από την άλλη, η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να ερμηνευτεί ως πιθανή δίοδος στην ενίσχυση της εργατικής απασχόλησης στην Ελλάδα, ιδιαίτερα σε μη αστικά κέντρα, και κατ' επέκταση να δημιουργηθούν τα κίνητρα για εμπλοκή στη φιλοξενία. Στη βάση αυτή, η προώθηση και προβολή ενός τόπου ως τουριστικού προορισμού θα δημιουργήσει κίνητρα στις γυναίκες για την ένταξη τους στην ομότιμη διαμονή από όπου φαίνεται ότι μπορούν να χειραφετηθούν.

8.3.4 Η επιρροή της χειραφέτησης στην ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών

Για να απαντηθεί το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα η έρευνα επικεντρώθηκε στην εξέταση των υπο-υποθέσεων: H4α, H4β, H4γ, H4δ και H4ε. Δοθέντος του ορισμού για τη γυναικεία χειραφέτηση των Aghazamani και Hunt (2017: 343) και αφού έχει προσαρμοστεί στο ερευνητικό πλαίσιο της ομότιμης διαμονής η γυναικεία χειραφέτηση ορίστηκε ως:

«μια πολυδιάστατη, συναφής με την ομότιμη διαμονή και δυναμική διαδικασία που παρέχει στις οικοδέσποινες – ατομικά και συλλογικά – μεγαλύτερο μέσο, ελευθερία και ικανότητα για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους μέσω της ενασχόλησης τους με το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής».

Συνεπώς, η γυναικεία χειραφέτηση φαίνεται ότι βελτιώνει την ποιότητα ζωής των γυναικών. Για τη μέτρηση της ποιότητας ζωής, αρχικά χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης Multi-cultural Quality of Life Index (Mezzich et al., 2011).

Κατά την εξέτασή των υποθέσεων H4α, H4β, H4γ, H4δ και H4ε, έγιναν όλες αποδεκτές. Κατηγορικά, διαφαίνεται ότι η γυναικεία χειραφέτηση βελτιώνει την ποιότητα ζωής των γυναικών. Η ποιότητα ζωής των γυναικών έχει έντονα μελετηθεί στις επιστήμες της υγείας και στις κοινωνικές επιστήμες, όπως στην ψυχολογία, στην κοινωνιολογία αλλά και στο κοινωνικό φαινόμενο του τουρισμού. Η γυναικεία χειραφέτηση επιδρά θετικά στην ποιότητα ζωής, ενώ τα συμπεράσματα αυτά βρίσκονται σε ομοφωνία με την έρευνα των Kundu et al. (2022), όπου επιβεβαιώθηκε η θετική σχέση γυναικείας χειραφέτησης και ποιότητας ζωής των γυναικών. Ειδικότερα, οι Cardenas, Johnson και Postmus (2021) μελέτησαν τις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποιητική συμπεριφορά από άτομα του οικείου περιβάλλοντος και συμπέραναν ότι η οικονομική χειραφέτηση μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην ποιότητα ζωής των γυναικών.

Στα πλαίσια του τουρισμού, η ποιότητα ζωής έχει εξεταστεί και σε άλλες έρευνες, διερευνώντας την χειραφέτηση των κατοίκων που έχουν ανάμιξη με τον τουρισμό. Σε μια έρευνα που έγινε στους κατοίκους του Ορλάντο, τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι οι αντιλήψεις των κατοίκων για τις διάφορες επιδράσεις του τουρισμού στη ζωή τους (όπως οικονομικές και κοινωνικές) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο πώς αξιολογούν την ποιότητα ζωής τους (Aleshinloye et al., 2021). Ακόμη, η βιβλιογραφία αναγνωρίζει πως η ποιότητα ζωής του ατόμου απορρέει από την υποκειμενική αίσθηση που έχουν άτομα για τους διάφορους τομείς της ζωής τους (Ventegodt, Hilden & Merrick, 2003). Στη βάση αυτή, θα μπορούσε να διατυπωθεί το συμπέρασμα ότι όταν οι γυναίκες νιώθουν ότι έχουν τον έλεγχο στη ζωή τους σε διάφορους τομείς, όπως αυτούς που εξετάστηκαν στη διατριβή (οικονομικό, κοινωνικό, ψυχολογικό, εκπαιδευτικό, πολιτικό), καλλιεργούν την αντίληψη ότι έχουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Αντίθετα, αν οι ίδιες νιώθουν μη χειραφετημένες και δεν έχουν τον έλεγχο σημαντικών αποφάσεων για την ίδια τους τη ζωή πιθανόν οι αντιλήψεις τους για την ποιότητα ζωής να διαφέρουν. Το εύρημα αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει μια ισχυρή σύσταση για τους οργανισμούς και τις ομάδες που βοηθούν τις γυναίκες να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους. Αυτό που εξάγεται από την παρούσα έρευνα είναι ότι η γυναικεία χειραφέτηση στα πλαίσια της δραστηριότητας της φιλοξενίας μέσω πλατφορμών ομότιμης διαμονής βελτιώνει συνολικά την ποιότητα ζωής των γυναικών.

8.4 Κύρια Συμπεράσματα και Θεωρητική Συνεισφορά

Η παρούσα διατριβή διακρίνεται από την καινοτομία και την πρωτοτυπία της εξέτασης της γυναικείας χειραφέτησης στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής. Πάρα τις επιβεβαιωμένες παραπάνω σχέσεις, η επισκόπηση της βιβλιογραφίας έδειξε ότι η διερεύνηση της γυναικείας χειραφέτησης στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης. Αυτό αποτελεί παράδοξο, αν αναλογιστεί κανείς τη δημοτικότητα που έχει η ομότιμη διαμονή στην ακαδημαϊκή έρευνα (Sigala, 2017). Επομένως, αυτή η διατριβή αποτελεί πιθανόν την πρώτη προσπάθεια εξέτασης της γυναικείας χειραφέτησης στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής. Ο σκοπός της παρούσας διατριβής λοιπόν ήταν να εξετάσει την απόκτηση γυναικείας χειραφέτησης μέσα στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής, αντλώντας από τις απόψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας συνεισφέρουν θεωρητικά σε διάφορα επίπεδα. Πρώτα απ' όλα, εμβαθύνουν τη γνώση για τη γυναικεία χειραφέτηση στην περιορισμένη βιβλιογραφία στον τομέα του τουρισμού, και ειδικότερα της οικονομίας διαμοιρασμού. Η αναδυόμενη οικονομία του διαμοιρασμού παρουσιάστηκε ως αρκετά υποσχόμενη και η παρούσα έρευνα διευκρινίζει ότι μπορεί να προσφέρει ιδιαίτερα σε ευάλωτες ομάδες όπως αυτή των γυναικών. Δεύτερον, η έμφαση της παρούσας έρευνας σε μια χώρα αναπτυσσόμενη και όχι αναπτυσσόμενη, που υπήρξε το δημοφιλέστερο πλαίσιο έρευνας σε προηγούμενες μελέτες, επιτρέπει στην άντληση νέας γνώσης και συνεισφέρει στην κατανόηση της γυναικείας χειραφέτησης σε αναπτυσσόμενες

οικονομίες που μετά την πανδημία COVID-19 και τον πληθωρισμό που αυξήθηκε κατόπιν του πολέμου στην Ουκρανία ταλανίζονται σημαντικά.

Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα ενισχύουν το μεθοδολογικό πλουραλισμό με την υιοθέτηση της μικτής μεθόδου έρευνας αλλά και της χρήσης ποσοτικής έρευνας στην γυναίκεια χειραφέτηση. Η πλειοψηφία των ερευνών μελέτησε τη γυναίκεια χειραφέτηση από ποιοτική σκοπιά, ενώ ελάχιστες έρευνες επικεντρώθηκαν στην ποσοτική ανάλυση, με παντελή απουσία ερευνών που προβαίνουν στην υιοθέτηση μικτής μεθόδου. Επομένως, η παρούσα έρευνα συνεισφέρει και μεθοδολογικά στον τομέα της γυναίκειας χειραφέτησης, όπως άλλωστε επισημάνθηκε και στο πέμπτο κεφάλαιο. Στην ενότητα αυτή, καταγράφονται τα κύρια συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από την ανάλυση των ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων που εξέτασε η παρούσα έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις αντιλήψεις των οικοδέσποινών της πλατφόρμας Airbnb για την επίτευξη διάφορων ειδών χειραφέτησης, η παρούσα διατριβή αναγνωρίζει ότι οι οικοδέσποινες μπορεί να χειραφετούνται μέσω της δραστηριότητας της φιλοξενίας που τους παρέχουν οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, όμως η χειραφέτησή τους ίσως είναι περισσότερο μερική παρά ολική. Δηλαδή οι γυναίκες αποκτούν ένα είδος ή περισσότερα είδη χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας τους (π.χ. οικονομική, κοινωνική) και σε λιγότερο βαθμό δηλώνουν απόκτηση όλων των ειδών της χειραφέτησης (οικονομική, κοινωνική, πολιτική, ψυχολογική και εκπαιδευτική).

Επιπρόσθετα, οι γυναίκες χειραφετούνται σε διαφορετικό βαθμό ως οικοδέσποινες ομότιμης διαμονής, αφού κάποιες φαίνεται να αισθάνονται πως έχουν ήδη αποκτήσει χειραφέτηση μέσω άλλων επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων και δεν προσδίδουν μεγάλη σημασία στην χειραφέτηση μέσω της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, εν αντιθέσει με γυναίκες που έχουν περιορισμένες ευκαιρίες χειραφέτησης μέσω άλλων τρόπων. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να γίνει αποδεκτό πως αυτό δεν αναιρεί την επίτευξη της χειραφέτησης μέσω της φιλοξενίας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Το ότι δεν αναγνωρίστηκε καθολική η απόκτηση χειραφέτησης μέσω της δραστηριότητας της οικοδέσποινας συνάδει με τα ευρήματα που προέκυψαν από άλλους ερευνητές (π.χ. Boley & Githier, 2015, Sharaunga, Mudhara & Bogale, 2018, Strzelecka et al., 2017), οι οποίοι ανέδειξαν την ανομοιογένεια στον τρόπο που χειραφετούνται οι γυναίκες.

Οι διαπιστώσεις αυτές έχουν άμεση εφαρμογή, πρώτο στη βαθύτερη κατανόηση της έννοιας της χειραφέτησης και, δεύτερο, στην ορθότερη μέτρηση της χειραφέτησης. Ακόμη, ο διαχωρισμός των οικοδέσποινών βάσει της επαγγελματικής τους ταυτότητας όσον αφορά το ρόλο της οικοδέσποινας σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής υποδεικνύει ότι ο βαθμός με τον οποίο η δραστηριότητα της φιλοξενίας πραγματοποιείται επηρεάζει και τις αντιλήψεις για χειραφέτηση. Οι επαγγελματίες οικοδέσποινες, για παράδειγμα, φαίνεται να αναπτύσσουν ισχυρότερα κίνητρα για φιλοξενία που τις οδηγούν στην

απόκτηση χειραφέτησης μέσω της φιλοξενίας σε σχέση με τις μη επαγγελματίες. Με βάση τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι οι γυναίκες μπορεί να οδηγηθούν στη χειραφέτηση ευκολότερα στα πλαίσια εργασιακού καθεστώτος.

Σε σχέση με τις προϋποθέσεις με τις οποίες οι γυναίκες αποκτούν χειραφέτηση από την δραστηριότητα τους ως οικοδέσποινες της πλατφόρμας Airbnb, η έρευνα ανέδειξε τη διαδικαστική φύση της χειραφέτησης και την πολυδιάστατη δομή της βάσει της πρότασης των Aghazamani και Hunt (2017) αλλά και του θεωρητικού υποδείγματος της Kabeer (1999) που αποτελείται από τρεις αλληλένδετες διαστάσεις: τους πόρους, το μέσο και τα επιτεύγματα. Με γνώμονα το προσαρμοσμένο υπόδειγμα της Kabeer (1999), δεν αποτιμήθηκαν ως σημαντικής σημασίας οι υλικοί πόροι για τη συμμετοχή στην ομότιμη διαμονή, αφού οι οικοδέσποινες μπορούν να εκμεταλλευτούν και ακίνητα τρίτων προσώπων όπως συγγενών και φίλων. Συνεπώς, η ιδιοκτησία ακινήτου δεν αποτελεί προαπαιτούμενο για να γίνει κάποια οικοδέσποινα σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Αυτό το επιχείρημα επεξηγεί εν μέρει και τους λόγους που η οικονομία διαμοιρασμού έγινε δημοφιλής (βλέπε ενότητα 2.1.2), αφού, εν αντιθέσει με παραδοσιακά οικονομικά μοντέλα, δεν δίνει έμφαση στην ιδιοκτησία αλλά στην προσωρινή πρόσβαση σε υφιστάμενα κεφάλαια (Stephany, 2015).

Αντίθετα, η υποστήριξη οικείου περιβάλλοντος φαίνεται να έχει μεγαλύτερη επίδραση στις οικοδέσποινες, ενώ βοηθητικό ρόλο διαδραματίζουν οι ομάδες υποστήριξης οικοδεσποτών που παρέχουν συμβουλές και βοήθεια. Έχει σημασία να υπογραμμιστεί πως η Airbnb δεν φαίνεται να ενισχύει τη γυναικεία χειραφέτηση μέσω πολιτικών και δράσεων υποστήριξης των γυναικών. Ως μέσο ορίστηκε η ικανότητα των γυναικών να ορίσουν τους στόχους τους και να χρησιμοποιήσουν τους πόρους για την επίτευξή τους (βλέπε διάγραμμα 3.2). Όντως, αυτό που διαφάνηκε και αξίζει να αναφερθεί είναι η προσωπική βούληση των γυναικών για την απόκτηση ωφελημάτων. Τα κίνητρα των οικοδεσποινών για φιλοξενία φαίνεται να αντιστοιχίζονται με τα αντιληπτά ωφελήματα που λαμβάνουν από την ομότιμη διαμονή. Έτσι, τα επιτεύγματα των οικοδεσποινών αντικατοπτρίζουν την πραγματοποίηση των στόχων τους. Κατά τη διαδικασία της χειραφέτησης, οι οικοδέσποινες χρησιμοποιούν τα μέσα για να πετύχουν τους στόχους τους και οδηγούνται στα επιτεύγματα. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της χειραφέτησης, παρατηρείται ότι οι γυναίκες αποκτούν εξουσία και παίρνουν στρατηγικές αποφάσεις που αποτελούν σημαντική προϋπόθεση για χειραφέτηση (βλέπε ενότητα 3.1.4.1).

Στη συνέχεια, αναγνωρίστηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης από την δραστηριότητα της φιλοξενίας στην πλατφόρμα Airbnb και οι οποίοι είναι: τα κίνητρα, η προορατική στάση και η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό. Γενικά, οι προσδιοριστικοί παράγοντες έχουν θετική επίδραση στην επίτευξη της χειραφέτησης. Αναλυτικότερα, ο ρόλος των κινήτρων στην επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης έχει θετική επίδραση και αυτό γιατί προκύπτει μια

αντιστοιχία κινήτρων και ωφελημάτων από την φιλοξενία. Άρα, είναι ικανά τα κίνητρα των γυναικών να τις καθοδηγήσουν στην απόκτηση χειραφέτησης, ακόμα και αν αυτή δεν επιτυγχάνεται σε όλα τα είδη. Στη συνέχεια, η προορατική στάση είναι μια παράμετρος που αναγνωρίζεται να επιδρά θετικά στη γυναικεία χειραφέτηση αφού βοηθά τις οικοδέσποινες να αποκτήσουν εξουσία (power within). Η ύπαρξη της προορατικής στάσης συνεισφέρει θετικά στην καταπολέμηση πατριαρχικών στερεοτύπων (Gupta & Bhawe, 2007).

Στα πλαίσια της επίτευξης της γυναικείας χειραφέτησης με σκοπό την ισότητα των δύο φύλων, αναγνωρίζεται ως προαπαιτούμενη η προορατική στάση για τις γυναίκες που θα επιδιώξουν την γυναικεία χειραφέτηση. Επιπλέον, η προηγούμενη εμπειρία στον τουρισμό προκύπτει να ασκεί επιρροή στην επιλογή ή όχι των ατόμων να εμπλακούν στον τουρισμό και κατ' επέκταση στην ομότιμη διαμονή. Κατά συνέπεια, οι θετικές όψεις της βιομηχανίας του τουρισμού επηρεάζουν τις αποφάσεις των γυναικών για συμμετοχή στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Έτσι, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι γυναίκες που κατοικούν σε τουριστικό μέρος έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες συμμετοχής στον τουρισμό (Scheyvens & Van der Watt, 2021), άρα και απόκτησης χειραφέτησης μέσω σχετικών δραστηριοτήτων όπως η ομότιμη διαμονή. Στη βάση αυτή, η προώθηση και προβολή ενός τόπου ως τουριστικό προϊόν θα δημιουργήσει κίνητρα στις γυναίκες για την ένταξη τους στον κλάδο του τουρισμού από όπου φαίνεται ότι μπορούν να χειραφετηθούν, άρα και να διεκδικήσουν ίσες ευκαιρίες απασχόλησης με τους άντρες.

Τέλος, σχετικά με την επιρροή της χειραφέτησης από την δραστηριότητα φιλοξενίας στην ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών που προκύπτει ως εξ ορισμού ανάγκη της χειραφέτησης (Aghazamani & Hunt, 2017) αναγνωρίστηκε ότι η αποτίμηση της ποιότητας ζωής των γυναικών αποτελεί ένα καίριο στοχασμό που ανατροφοδοτείται από την γυναικεία χειραφέτηση. Τα διάφορα είδη χειραφέτησης (Οικονομική, Κοινωνική, Πολιτική, Ψυχολογική και Εκπαιδευτική) που εξετάστηκαν με τον έλεγχο των υποθέσεων φαίνεται πως βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των οικοδεσποινών. Μερικά ζητήματα που χρήζουν προσοχής βέβαια αφορούν το πώς αντιλαμβάνονται τα άτομα την ποιότητα ζωής τους, αφού η υποκειμενική αυτή διάσταση πρέπει να ληφθεί υπόψη. Παρόλα αυτά, η διατριβή αναγνώρισε ότι υπάρχει ισχυρή ταύτιση μεταξύ γυναικείας χειραφέτησης και ποιότητας ζωής. Εν κατακλείδι, συνάγεται ότι η γυναικεία χειραφέτηση στα πλαίσια της δραστηριότητας της φιλοξενίας από την ομότιμη διαμονή βελτιώνει την ποιότητα ζωής των γυναικών και ταυτόχρονα αποτελεί καίριο υποστόχο για την επίτευξη της ισότητας των δυο φύλων αλλά και την αειφορία σε έναν προορισμό. Τα παραπάνω πορίσματα εξάγουν πλούσια θεματολογία πρακτικών εισηγήσεων όχι μόνο για τον Ελλαδικό χώρο αλλά μπορεί να αποτελέσουν έναυσμα υλοποίησης δράσεων και σε άλλες χώρες όπου το φαινόμενο της ομότιμης διαμονής δεσπόζει στα πλαίσια της οικονομίας του διαμοιρασμού. Στη συνέχεια παρατίθενται οι πρακτικές εισηγήσεις που απορρέουν από την συνεισφορά της διατριβής.

8.5 Πρακτικές εισηγήσεις

Τα ευρήματα μιας ακαδημαϊκής έρευνας έχουν διττό ρόλο, αφού όχι μόνο πρέπει να εξάγουν θεωρητική γνώση, αλλά και να έχουν σκοπό να βελτιώσουν μια υφιστάμενη κατάσταση, να δώσουν δηλαδή πρακτικές λύσεις σε υφιστάμενα προβλήματα (Babbie, 1992). Στη βάση αυτή, τα αποτελέσματα της παρούσας διατριβής συνεισφέρουν πρακτικά στην επίτευξη της ισότητας των δυο φύλων, η οποία αποτελεί ένα στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης που έχει αναγνωριστεί από τα Ηνωμένα Έθνη, με χρονικό ορίζοντα υλοποίησης μέχρι το 2030 (βλέπε Κεφάλαιο 2). Η σημαντικότητα του στόχου έχει αναγνωριστεί και από ιθύνοντες φορείς και οργανώσεις (π.χ. OXFAM) που είναι υπεύθυνοι για τη δημιουργία καμπάνιας ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης και στο πλαίσιο αυτό δημιουργούν δράσεις υλοποίησης του στόχου της ισότητας των δυο φύλων. Κατ' αυτή την έννοια, η γυναίκεια χειραφέτηση αποτελεί έναν καίριο υποστόχο για την ισότητα των δυο φύλων, αφού, όπως επεξηγήθηκε στο τρίτο κεφάλαιο, η επίτευξη της γυναικείας χειραφέτησης μπορεί να ενδυναμώσει τις γυναίκες και να τις βοηθήσει να γίνουν αυτόνομες και ανεξάρτητες σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, ψυχολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, αποκτώντας έτσι εξουσία και έλεγχο στη ζωή τους.

Επομένως, τα αποτελέσματα της παρούσας διδακτορικής διατριβής συνεισφέρουν πολύτιμες εισηγήσεις στον τομέα της οικονομίας διαμοιρασμού στα πλαίσια του τουρισμού, αφού αναγνωρίζουν τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb για τη γυναικεία χειραφέτηση, τις προϋποθέσεις και τους προσδιοριστικούς παράγοντες της γυναικείας χειραφέτησης μέσω της ομότιμης διαμονή αλλά και την επίδραση της στην ποιότητα ζωής των γυναικών. Η οικονομία του διαμοιρασμού έχει προσελκύσει μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια, ειδικότερα στον τομέα της ομότιμης διαμονής που αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους με ευρεία αποδοχή κλάδο. Μέχρι σήμερα, έχουν διερευνηθεί διάφορα ζητήματα, με τα περισσότερα να επικεντρώνονται σε θέματα που άπτονται ως προς τη μελέτη των επισκεπτών (guests) και λιγότερο ως προς τους οικοδεσπότες (hosts).

Η διατριβή είχε σκοπό να αναδείξει ζητήματα από την οπτική των οικοδεσποινών που αποτελούν το 56% των οικοδεσποτών της μεγαλύτερης πλατφόρμας ομότιμης διαμονής την Airbnb. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι μπορεί η δραστηριότητα της οικοδέσποινας να επιφέρει γυναικεία χειραφέτηση, δεδομένου ότι οι ίδιες οι γυναίκες το αναζητούν, πράττοντας ανάλογα με την προσωπική τους βούληση και τα κίνητρα που τις ωθούν στην φιλοξενία. Ως επί το πλείστον, φαίνεται πως οι γυναίκες που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά απολαμβάνουν μεγαλύτερη χειραφέτηση από τον ρόλο της οικοδέσποινας, γεγονός που φέρει σημαντικότητα στον τομέα της ομότιμης διαμονής και γενικά της οικονομίας διαμοιρασμού. Επομένως, διάφοροι φορείς καλούνται να συνεισφέρουν στην επέκταση της επίτευξης της γυναικείας χειραφέτησης από επαγγελματίες και μη επαγγελματίες οικοδέσποινες σε διαφορετικά πλαίσια.

Αρχικά, τα συμπεράσματα της παρούσας διατριβής μπορούν χρησιμοποιηθούν ως βασικοί άξονες στο προπαρασκευαστικό στάδιο και προγραμματισμό διάφορων εθνικών σχεδίων δράσης και προγραμμάτων που η πολιτεία (όπως Υπουργείο Τουρισμού, Υπουργείο Εργασίας αλλά και άλλοι κοινωνικοί εταίροι) διενεργεί και αποσκοπεί στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και κοινωνικών και εκπαιδευτικών δράσεων, με σκοπό την επίτευξη της χειραφέτησης των γυναικών. Για παράδειγμα, μπορεί να δοθεί από αρμόδιους φορείς υποστήριξη οικονομικής δράσης, κοινωνικών ή/και εκπαιδευτικών δράσεων σε γυναίκες που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με την φιλοξενία σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής. Ο διαχωρισμός των οικοδέσποινών σε επαγγελματίες και μη θα μπορούσε να αποτελέσει κριτήριο επιλογής ή κριτήριο εισδοχής στα προγράμματα, σχετικά με το ποιες γυναίκες είναι οι καταλληλότερες υποψήφιες για εισδοχή. Μπορεί, για παράδειγμα, να εμπλουτιστεί η ενημέρωση σχετικά με τη δυναμική της επαγγελματίας οικοδέσποινας και των ωφελημάτων της. Επίσης, η δραστηριότητα της οικοδέσποινας φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία για τις γυναίκες που βρίσκουν δυσκολότερα εργασιακή απασχόληση είτε γιατί κατοικούν σε κοινωνίες αναπτυσσόμενες (Abou-Shouk, Mannaa & Elbaz, 2021), και τα πατριαρχικά πρότυπα που επιβάλλονται αποτελούν εμπόδιο για εργασία, είτε γιατί διαμένουν σε επαρχιακές περιοχές με λιγότερες θέσεις εργασίας (Chakraborty, 2019) ή ακόμα γιατί ανήκουν σε περιθωριοποιημένες ομάδες (π.χ. μετανάστριες, πρώην χρήστες ναρκωτικών, άτομα με κάποιου είδους αναπηρία) (Maier & Gilchrist, 2022), και κατ' επέκταση έχουν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας (Jamal & Camargo, 2014). Επομένως, οι αρμόδιοι φορείς καλούνται να δώσουν οικονομική, εκπαιδευτική και υλική υποστήριξη σε αυτές τις ευάλωτες γυναικείες ομάδες.

Πιο συγκεκριμένα, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των χωρών – είτε αναπτυγμένων είτε αναπτυσσόμενων – θα πρέπει να λάβουν υπόψιν το μέγεθος των πιθανών ωφελημάτων που επιφέρει η φιλοξενία στην ομότιμη διαμονή σε ομάδες ευάλωτες, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, και να ενισχύσουν την συμμετοχή τους στις πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, δίνοντας τους κίνητρα και εύκολη πρόσβαση καθώς επίσης και την απαραίτητη ενημέρωση για νομικά, οικονομικά και άλλα σχετικά ζητήματα. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα Υπουργεία Τουρισμού, αλλά και η τοπική αυτοδιοίκηση αφού η ομότιμη διαμονή φαίνεται να προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες απόκτησης γυναικείας χειραφέτησης σε τουριστικά μέρη. Άρα, οι ιθύνοντες του τουρισμού καλούνται να ενισχύσουν τον τομέα της ομότιμης διαμονής, προσφέροντας στις γυναίκες τις δυνατότητες να λάβουν τον ρόλο της οικοδέσποινας κατόπιν σχετικής ενημέρωσης και υποστήριξης (όπως μέσω της δημιουργίας σχετικού τμήματος που να αφορά την ομότιμη διαμονή, μειωμένων τελών ακινήτων), με τρόπο ώστε να μην διαταράσσουν την τοπική κοινωνία. Πέρα από τα οικονομικά κίνητρα μπορεί επίσης να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής καθώς επίσης και να δοθεί σχετική ενημέρωση για νομικά, οικονομικά και άλλα συναφή ζητήματα. Για την επίτευξη αυτών των δράσεων θα ήταν

προτιμότερο να δημιουργηθεί σχετικό τμήμα που να αφορά την ομότιμη διαμονή σε οργανισμούς διαχείρισης τουρισμού.

Παρόμοιο ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν και οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και άλλοι σύνδεσμοι προάσπισης των γυναικείων συμφερόντων που μπορούν να αναδείξουν την ομότιμη διαμονή ως δίοδο για γυναικεία χειραφέτηση, μέσω ενημέρωσης και άλλων επικοινωνιακών δράσεων. Οι παραπάνω εισηγήσεις λαμβάνουν υπόψη τον προβληματισμό της Dolnicar (2019) που ανέδειξε τη καίρια πρόκληση των εμπλεκόμενων μερών σχετικά με το πώς θα μπορέσουν να ενδυναμωθούν και να ευεργετηθούν μέσα από την ομότιμη διαμονή οι οικοδέσποινες και οι μικροεπιχειρηματίες που το έχουν περισσότερο ανάγκη. Οι εργαζόμενοι στον τουρισμό αμείβονται με χαμηλούς μισθούς ενώ δουλεύουν πολύωρες βάρδιες (Carrascal Incera & Fernández, 2015, Lacher & Oh, 2011). Μάλιστα, τα προβλήματα στον κλάδο του τουρισμού είναι τόσο έντονα που η πρόσφατη βιβλιογραφία έχει αναδείξει ότι ο κλάδος αντιμετωπίζει δυσκολία στην εύρεση εργατικού δυναμικού ιδιαίτερα μετά την πανδημία COVID-19 (Liu-Lastres, Wen & Huang, 2022) με πολλές επιχειρήσεις του τουρισμού να αδυνατούν να βρουν προσωπικό, τους εργαζόμενους να έχουν εγκαταλείψει τον κλάδο και να έχουν στραφεί σε άλλες βιομηχανίες όπου θα μπορούν να εργάζονται 12 μήνες το χρόνο. Άλλωστε μέσα από την έρευνα αναδείχθηκε ότι πολλές οικοδέσποινες προέρχονται από την βιομηχανία του τουρισμού.

Σε απάντηση των παραπάνω προβλημάτων, αναδύεται μια πιθανή ευκαιρία ενίσχυσης του εισοδήματος των εργαζόμενων στον τουριστικό κλάδο, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει ισχυρό κίνητρο για τους εργαζομένους, δεδομένων των προβλημάτων που έχουν να αντιμετωπίσουν. Συνάμα, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η δραστηριότητα της φιλοξενίας στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής μπορεί να δράσει ως αντίδοτο στο πρόβλημα της εποχικότητας²² (Butler, 2001) σε περιοχές που σημειώνεται αυτό το φαινόμενο. Το πρόβλημα της εποχικότητας ταλανίζει την αγορά εργασίας του τουρισμού εδώ και χρόνια, ενώ θα μπορούσε να καταπολεμηθεί για τους εργαζομένους βρίσκοντας δίοδο στην εναλλακτική οικονομία του διαμοιρασμού στα πλαίσια της φιλοξενίας. Αυτό πρακτικά μπορεί να πραγματοποιηθεί με την άταξη της εποχικής εργασίας, δίνοντας σε εργαζομένους στον τουρισμό την ευκαιρία να αντλήσουν εισόδημα εν καιρώ χαμηλής ζήτησης όπου δεν εργάζονται σε ξενοδοχεία. Αυτό το ενδεχόμενο χρίζει απαραίτητη την υποστήριξη σε υπαλλήλους που δουλεύουν σε προορισμούς που επηρεάζονται από εποχικότητα τόσο σε σχέση με την ενημέρωση όσο και την παροχή οικονομικών κινήτρων. Για την βελτίωση της εποχικότητας, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι πλατφόρμες διαμονής αφού μπορούν να προβάλλουν έναν τουριστικό προορισμό.

²²Ο Butler (1994) όρισε ως εποχικότητα την προσωρινή μεταβολή που εκδηλώνεται στα πλαίσια του τουρισμού και έχει επιρροή στις αφίξεις των τουριστών, τη ζήτηση και άλλα τουριστικά μεγέθη.

Οι εργαζόμενοι στον τουρισμό μπορούν να συμμετέχουν είτε έχοντας κεφάλαιο και ιδιοκτησία να διαθέσουν είτε όχι, αφού όπως συζητήθηκε στα ποιοτικά πορίσματα, η εμπλοκή στη φιλοξενία της Airbnb δεν έχει ως προαπαιτούμενο την απόκτηση υλικού αγαθού όπως η ύπαρξη ακινήτου. Οι εργαζόμενοι, εκτός από οικονομικά οφέλη, θα μπορούσαν να έχουν και κοινωνικά οφέλη. Η ανάμειξη του εργατικού δυναμικού του τουρισμού στην πλατφόρμα Airbnb μπορεί να προσφέρει ενασχόληση 12 μήνες το χρόνο, η οποία ενδέχεται να οδηγήσει στην ενδυνάμωση της σχέσης των εργαζομένων με τον τουρισμό και να καλλιεργήσει το αίσθημα της ασφάλειας και της σταθερότητας για τους ίδιους. Λαμβάνοντας υπόψιν το σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της προηγούμενης εμπειρίας στον τουρισμό για συμμετοχή στη φιλοξενία, προτείνεται στους τουριστικούς προορισμούς να αξιοποιήσουν την ευκαιρία αυτή με την προώθηση της πλατφόρμας στην τοπική κοινωνία στα πλαίσια της αυτοαπασχόλησης, με σκοπό να καταπολεμήσουν το πρόβλημα της εποχικότητας στον κλάδο τουρισμού αλλά και να αναδείξουν περιοχές σε προορισμούς που έχουν γνωρίσει λιγότερη ανάπτυξη μέχρι τώρα. Οι τουριστικοί προορισμοί καλούνται να αναγνωρίσουν την αναδυόμενη ευκαιρία της ομότιμης διαμονής και να την συμπεριλάβουν στην ατζέντα τους για περαιτέρω προβολή και ανάπτυξη. Συνεπώς, γίνεται φανερό πως η ομότιμη διαμονή μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη για διάφορα εμπλεκόμενα μέρη του τουρισμού.

Ακόμη, η άμεση και εύχρηστη εφαρμογή της πλατφόρμας μπορεί να αποτελέσει μια προσιτή επιλογή για την προώθηση απασχόλησης από οργανισμούς, συνδέσμους και κοινωνικούς εταίρους, αφού δεν απαιτούνται υψηλές δαπάνες για την εξοικείωση με τη φιλοξενία στην ομότιμη διαμονή. Ενδεικτικά, σε πρώτο στάδιο αυτό που χρειάζεται μια γυναίκα είναι η πρόσβαση στο διαδίκτυο και μια ηλεκτρονική συσκευή (π.χ. κινητό ή φορητό υπολογιστή). Από την άλλη, οι ίδιες οι γυναίκες θα κληθούν να λάβουν από τα πρώτα κίβλα βήματα σημαντικές αποφάσεις σχετικά με την καταχώρησή τους (όπως τιμολογιακή πολιτική, κανόνες διαμονής, επικοινωνία). Έχοντας το προνόμιο της ευελιξίας μπορούν να επιλέξουν αυτές το ρυθμό με τον οποίο θέλουν να δραστηριοποιηθούν, θέτοντας τα όρια διαθεσιμότητάς τους στη πλατφόρμα, τα οποία είναι απαραίτητα για την ψυχολογική και πρακτική τους επιβίωση στην ομότιμη διαμονή (de Janasz et al., 2022). Έτσι, πιθανώς πολύ σύντομα να γίνουν λήπτριες ωφελημάτων, όπως είναι η κοινωνικοποίηση και η αύξηση του εισοδήματος. Οι πλατφόρμες διαμονής μπορούν να αξιολογήσουν τις αντιλήψεις των οικοδεσποινών (π.χ. μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου) για να προχωρήσουν αν χρειάζεται σε διορθωτικά μέτρα ή/και επιπλέον ενημέρωση και υποστήριξη.

Οι πλατφόρμες θα μπορούσαν ακόμη να αποκτήσουν σημαντικό ρόλο στην γυναικεία χειραφέτηση στα πλαίσια της φιλοξενίας με την δημιουργία δράσεων και εφαρμογής πρακτικών που να προωθούν τις οικοδεσποινες στην φιλοξενία και στη συνέχεια να τις οδηγούν στην γυναικεία χειραφέτηση. Αρχικά, με την εφαρμογή δράσεων προβολής και προώθησης καταλυμάτων, θα μπορούσαν να προωθηθούν, για παράδειγμα, στοχευμένα καταλύματα που εκπροσωπούνται από γυναίκες, σε τουριστικούς

προορισμούς με υψηλό ποσοστό ανισότητας των δύο φύλων ή σε προορισμούς με περιορισμένες ευκαιρίες για τις γυναίκες. Η προβολή καταλυμάτων σε προορισμούς που είναι λιγότερο δημοφιλείς, αλλά και μέσω διάφορων εκπαιδευτικών προωθήσεων που επιδοτούνται, από την πλευρά της μπορεί να διαφημίσει καλύτερα τα καταλύματα των οικοδεσποινών. Επιπλέον, μπορεί να συνεισφέρει στην εκπαίδευση των γυναικών με τη δημιουργία διάφορων σεμιναρίων που μπορούν να οργανωθούν διαδικτυακά, προσφέροντας βασικές πληροφορίες για τη λειτουργία της. Ακόμη, βοηθητικό ρόλο θα είχε η διοργάνωση διάφορων workshop από παλαιότερες οικοδέσποινες που θα αναλάβουν να βοηθήσουν τις νέες οικοδέσποινες. Για παράδειγμα, οι παλαιότερες οικοδέσποινες θα μπορούσαν να αναλάβουν το ρόλο της συμβούλου (mentoring)²³, ενισχύοντας τα κοινωνικά οφέλη που απορρέουν για την κοινότητα της Airbnb.

Παράλληλα, σημαντική συνεισφορά στην επίτευξη γυναικείας χειραφέτησης μπορεί να έχουν οι ίδιες οι πλατφόρμες ομότιμης διαμονής, διευκολύνοντας την πρόσβαση των γυναικών στην ομότιμη διαμονή, αλλά και παρέχοντας επιπρόσθετα εφόδια και πλεονεκτήματα σε οικοδέσποινες, όπως είναι η μειωμένη προμήθεια που λαμβάνουν από τους οικοδεσπότες, τουλάχιστον για γυναίκες με λίγες καταχωρήσεις και με μειωμένο εισόδημα από άλλες πηγές. Ακόμη, οι γυναίκες μπορούν μέσω οργανωμένων ομάδων οικοδεσποινών να ενισχύσουν την απόκτηση εξουσίας 'power with', αφού η συλλογική δράση συνεισφέρει στην απόκτηση γυναικείας χειραφέτησης. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να προσφέρουν συμβουλές από προσωπική τους εμπειρία καθώς επίσης και ενημέρωση σε νέες οικοδέσποινες που χρειάζονται καθοδήγηση ως προς την απόκτηση των ωφελημάτων από τη δραστηριότητα της οικοδέσποινας. Τέλος, οι σύνδεσμοι οικονομίας διαμοιρασμού (π.χ. ΣΟΔΑ) μπορούν να συνεισφέρουν στον στόχο της γυναικείας χειραφέτησης αναδεικνύοντας και προωθώντας τη δράση τους στοχευμένα σε γυναίκες και γυναικείες ομάδες. Στον Πίνακα 8.1, παρατίθενται οι προτεινόμενες πρακτικές εισηγήσεις για κάθε ενδιαφερόμενο μέρος.

²³ Ο Kram (1995) όρισε το mentoring ως την σχέση ανάπτυξης στην οποία ο μέντορας παρέχει μαθησιακές ευκαιρίες στα πλαίσια καθοδήγησης στον προστατευόμενο

Πίνακας 8.1: Παρουσίαση προτεινόμενων εισηγήσεων ανά εμπλεκόμενο μέρος

Εμπλεκόμενη Μέρη	Πρακτικές εισηγήσεις
Υπεύθυνοι Χάραξης Πολιτικής	Λήψη μέτρων και πολιτικών για συμμετοχή γυναικών στην ομότιμη διαμονή Παροχή ενημέρωσης σε γυναίκες για νομοθετικά, οικονομικά και άλλα ζητήματα
Τοπική Αυτοδιοίκηση	Εφαρμογή δράσεων και νέων πολιτικών προάσπισης και υποστήριξης των οικοδέσποινών
Φιλανθρωπικές οργανώσεις, ΜΚΟ, Σύνδεσμοι προάσπισης δικαιωμάτων	Ανάδειξη της δραστηριότητας της φιλοξενίας ως εναλλακτική δίοδο απόκτησης της γυναικείας χειραφέτησης στον τουρισμό
Πλατφόρμες	Εφαρμογή δράσεων και νέων πολιτικών προάσπισης και υποστήριξης των οικοδέσποινών
Γυναίκες	Εμπλοκή σε ομάδες οικοδεσποινών για παροχή ενημέρωσης
Σύνδεσμοι Οικονομίας Διαμοιρασμού	Ανάδειξη και προώθηση της δράσης τους σε γυναικείες ομάδες

Οι παραπάνω προτάσεις στρατηγικής και επικοινωνίας δύναται να έχουν θετική επιρροή σε γυναίκες που αναζητούν την χειραφέτηση και ενδιαφέρονται για την ομότιμη διαμονή υπό τον ρόλο της οικοδέσποινας. Σύμφωνα με τα πορίσματα της παρούσας διατριβής, η γυναικεία χειραφέτηση μπορεί να αποκτηθεί ατομικά και συλλογικά, συνεπώς μπορεί να διαμορφωθεί σε συλλογικό πλαίσιο και να αποκτηθεί σε ατομικό πλαίσιο. Η ομότιμη διαμονή και η ανερχόμενη πορεία της αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην απόκτηση της γυναικείας χειραφέτησης σε αναπτυγμένους και αναπτυσσόμενους προορισμούς αλλά και να ασκήσει θετική επιρροή σ'έναν προορισμό και στην αειφόρο ανάπτυξη του.

8.6 Περιορισμοί της έρευνας

Κάθε ερευνητική προσέγγιση έχει να αντιμετωπίσει συγκεκριμένους περιορισμούς οι οποίοι πολλές φορές προκύπτουν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, όπως για παράδειγμα χρονικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς. Κατά την υλοποίηση της παρούσας έρευνας, η ερευνήτρια είχε να αντιμετωπίσει τον περιορισμό της πανδημίας COVID-19, ο οποίος επηρέασε τη διαδικασία δειγματοληψίας τόσο στην ποιοτική όσο και στην ποσοτική φάση. Τέτοιοι περιορισμοί της πανδημίας που καταγράφηκαν είναι ο περιορισμός μετακινήσεων που είχε άμεσο αντίκτυπο στην διεξαγωγή των δια ζώσης συνεντεύξεων. Παρομοίως, κατά τη ποσοτική συλλογή δεδομένων ήταν δύσκολη η εύρεση και προσέγγιση του δείγματος. Ας συνυπολογιστεί ότι, λόγω της φύσης του θέματος, καταγράφηκαν παρόμοιες δυσκολίες προσέγγισης και εύρεσης του δείγματος. Πρώτο, γιατί δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία για το αριθμό των οικοδεσποτών στην πλατφόρμα. Δεύτερο, γιατί η επικοινωνία στη πλατφόρμα είναι αποτρεπτική για κάτι άλλο εκτός από ερωτήματα που αφορούν την κράτηση σε ένα κατάλυμα. Επιπλέον,

λόγω της αβεβαιότητας που προκλήθηκε κατά την περίοδο COVID-19, δύναται να έχουν επηρεαστεί σε κάποιο βαθμό οι απαντήσεις των οικοδεσποινών. Επομένως, τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά των οικοδεσποινών της πλατφόρμας Airbnb, λόγω των παραπάνω περιορισμών του δείγματος. Κατ' αυτή την έννοια, τα δημογραφικά στοιχεία και το προφίλ που προέκυψε κατά την ανάλυση μπορεί απλά να αποτελεί ενδείξεις για τον πληθυσμό (Gurran & Phibbs, 2017).

8.7 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα διατριβή ευελπιστεί στη διερεύνηση της γυναικείας χειραφέτησης από μελλοντικές έρευνες. Άλλωστε, η έρευνα που διεξήχθη για τον σκοπό αυτής της διατριβής δεν ήταν ελεύθερη από περιορισμούς και δυσκολίες (βλέπε ενότητα 5.4). Επομένως, μπορεί να διεξαχθεί περαιτέρω έρευνα για να διευρυνθεί η κατανόηση της έννοιας της γυναικείας χειραφέτησης στο πλαίσιο της οικονομίας διαμοιρασμού. Για παράδειγμα, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στην σύγκριση μεταξύ γυναικείου και ανδρικού φύλου, λαμβάνοντας υπόψιν το βαθμό στον οποίο αισθάνονται οι άνδρες οικοδεσπότες στην ομότιμη διαμονή ότι χειραφετούνται από την δραστηριότητα της φιλοξενίας. Σχετικές μελέτες θα πρέπει να αναλογιστούν διάφορες πρακτικές και πολιτικές που υιοθετούν τα δυο φύλα για την απόκτηση χειραφέτησης που τυχαίνει να συγκλίνουν ή να διαφέρουν μεταξύ τους. Αυτή η έρευνα διενεργήθηκε στην Ελλάδα και ενδιαφέρον θα ήταν να ακολουθήσουν άλλες έρευνες σε αντίστοιχες ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης με έντονο τον τουριστικό χαρακτήρα για να αναδειχθούν πιθανές ομοιότητες και διαφορές που μπορεί να οφείλονται στο υπόβαθρο αυτό. Αν και το θέμα διερεύνησης της γυναικείας χειραφέτησης απασχόλησε έντονα αναπτυσσόμενες χώρες, δεδομένης της ταχείας εξέλιξης της ομότιμης διαμονής σε πολλές χώρες, θα είχε ενδιαφέρον μια ανάλογη μελέτη στα πλαίσια της ομότιμης διαμονής σε χώρες αναπτυσσόμενες, με σκοπό να πραγματοποιηθεί σύγκριση ιδεών, απόψεων και πρακτικών των οικοδεσποινών με αυτές των ανεπτυγμένων χωρών.

Θα είχε επίσης ενδιαφέρον να αναλυθούν οι αντιλήψεις των οικοδεσποινών κατά ομάδες, κάνοντας μια σύγκριση των επαγγελματιών και μη επαγγελματιών, ώστε να αξιολογηθεί η γυναικεία χειραφέτηση σε διαφορετικά επίπεδα, δίνοντας έμφαση σε επιμέρους χαρακτηριστικά. Θέμα προς περαιτέρω διερεύνηση θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα διάφορα δημογραφικά χαρακτηριστικά που προκύπτουν στις οικοδέσποινες, όπως η εργασιακή απασχόληση, η οποία θα μπορούσε να έχει ρυθμιστική επιρροή στην γυναικεία χειραφέτηση, όπως συνάγεται άλλωστε από τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας της παρούσας διατριβής, κατά την οποία καταγράφηκαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τον βαθμό χειραφέτησης. Δεδομένου ότι το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα αντλήθηκε μέσα από δειγματοληψία διευκόλυνσης, μελλοντικές έρευνες μπορούν να ακολουθήσουν πιο αξιόπιστες μεθόδους δειγματοληψίας (π.χ. τυχαία δειγματοληψία) για καλύτερη γενίκευση των αποτελεσμάτων.

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε στις διαστάσεις της Scheyves (1999) για τη γυναικεία χειραφέτηση, άρα εξέτασε συγκεκριμένα είδη χειραφέτησης, όπως την οικονομική, κοινωνική, ψυχολογική, εκπαιδευτική και πολιτική χειραφέτηση. Μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να εξετάσουν πιο συγκεκριμένα τα διάφορα είδη χειραφέτησης, αλλά και άλλες διαστάσεις της έννοιας. Για παράδειγμα, μελλοντική έρευνα μπορεί να εστιάσει στην πολιτιστική χειραφέτηση που είναι ιδιαίτερα σημαντική στο κλάδο του τουρισμού, αφού ο τουρισμός είναι ένας κλάδος που εξ ορισμού προάγει τον πολιτισμό (Scheyves & Van der Watt , 2021) αλλά και στην περιβαλλοντική χειραφέτηση, η οποία αποτελεί μια ραγδαία αναπτυσσόμενη διάσταση που αφορά άμεσα και έμμεσα τον τουρισμό στα πλαίσια της κλιματικής αλλαγής (Scheyves & Van der Watt , 2021).

Επιπλέον, μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να επικεντρωθεί στη μη χειραφέτηση των γυναικών στο πλαίσιο της ομότιμης διαμονής και οικονομίας διαμοιρασμού, με σκοπό να αναγνωρίσει τους παράγοντες που εμποδίζουν την απόκτηση χειραφέτησης. Ακόμη, μελέτες μπορούν στο μέλλον να εξετάσουν εις βάθος την έννοια της γυναικείας χειραφέτησης μέσω της ομότιμης διαμονής σε σχέση με την έννοια της εξουσίας και τις διάφορες διαστάσεις της όπως προκύπτει από τη σύνδεση της απόκτησης εξουσίας στα πλαίσια της χειραφέτησης (Βλέπε Κεφάλαιο 3). Τέλος, με γνώμονα τους βιώσιμους στόχους ανάπτυξης, περαιτέρω έρευνα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ανάμεσα στα δύο φύλα στην ομότιμη διαμονή σε συνάρτηση με τους άλλους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης που εκπληρώνουν την Ατζέντα 2030.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωση Βιβλιογραφία

Abou-Shouk, M.A., Mannaa, M.T. & Elbaz, A.M (2021). Women's empowerment and tourism development: A cross-country study. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100782.

Acharya, B. & Halpenny, E. (2013). Homestays as an Alternative Tourism Product for Sustainable Community Development: A Case Study of Women-Managed Tourism Product in Rural Nepal. *Tourism Planning & Development*, 10(4), 367-387.

Afifi, G.& Al-Sherif.N (2014). Women occupational empowerment in the Omani tourism sector. *European Journal of Tourism Hospitality and Recreation*, 5(1), 53-84.

Agapitou, C., Liana, A., Folinas, D., & Konstantoglou, A. (2020). Airbnb Is Customers' Choice: Empirical Findings from a Survey. *Sustainability*, 12(15), 6136.

Agarwala, R., & Lynch, S. M. (2006). Refining the Measurement of Women's Autonomy: An International Application of a Multi-Dimensional Construct. *Social Forces*, 84(4), 2077–2098.

Aghazamani, Y & Hunt, C. A. (2017). Empowerment in Tourism: A review of peer reviewed literature. *Tourism Review International*, 21, 333-346.

Aggarwal, C & Reddy, C. (2014). *Data Clustering Algorithms and Applications*. New York: CRC Press.

Aghazamani, Y, Kerstetter, D, & Allison, P.(2020.) Women's perceptions of empowerment in Ramsar, a tourism destination in northern Iran. *Women's Studies International Forum*, 79, 102340.

Ahmed, S., Creanga, A., Gillespie, D. & Tsui, A. (2010). Economic Status, Education and Empowerment: Implications for Maternal Health Service Utilization in Developing Countries. *PLoS ONE*, 5(6), 11190.

Aiken, L. S., & West, S. G. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. New York: Sage.

Airbnb. (2014). *New Study Reveals A Greener Way to Travel: Airbnb Community Shows Environmental Benefits of Home Sharing*, San Francisco, CA.

Available at: <https://el.airbnb.com/press/news/new-study-reveals-a-greener-way-to-travel-airbnb-community-shows-environmental-benefits-of-home-sharing> (accessed at 10/10/2019).

Airbnb (2018). Airbnb is for everyone.

Available at: <https://news.airbnb.com/airbnb-for-everyone/> (accessed 10/10/2020)

Airbnb. (2019a). Trust and Standards. *Airbnb*.

Available at: <https://www.airbnb.gr/trust/standards> (accessed at 15/10/2019).

Airbnb. (2019b). Women hosts are leading the way on Airbnb. *Airbnb*.

Available at: <https://news.airbnb.com/women-hosts-are-leading-the-way-on-airbnb/> (accessed at 15/10/2019)

Airbnb (2019). Airbnb Celebrates Women Hosts Who Power our Community. *Airbnb*.

Available at: <https://news.airbnb.com/en-in/airbnb-celebrates-women-hosts-who-power-our-community/> (accessed at 1/10/2021).

Airbnb. (2020a). Open Homes. *Airbnb*.

Available at: <https://www.airbnb.gr/openhomes/disaster-relief> (accessed at 15/2/2020)

Airbnb (2020b). Airbnb Neighbors. *Airbnb*.

Available at:

https://el.airbnb.com/neighbors?_set_beve_on_new_domain=1596737102_YmU4NTA5ZWQ5ZTA2 (accessed at 15/2/2020).

Airbnb (2022). Airbnb newsroom, *Airbnb*.

Available at:

<https://news.airbnb.com/about-us/> (accessed at 10/10/2022)

Airdna. (2019). Airbnb in Greece: Emerging Markets to watch. *AirDNA*.

Available at:

<https://www.airdna.co/blog/homeaway-airbnb-greece-rising-market-increasing-competition> (accessed 10/10/2020)

Al-Dajani, H. & Marlow, S. (2013). Empowerment and entrepreneurship: theoretical framework. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 19, 503-524.

Alaimo, S. & Hekman, S. (Eds.). (2008). *Material feminisms*. Bloomington, IN Indiana: University Press.

Alarcón, D. & Cole, S. (2019). No sustainability for tourism without gender equality. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 903-919.

Albaum, G. (1997). The Likert Scale Revisited. *Market Research Society. Journal*, 39(2), 1–21.

Alharahsheh, H. & Pius, A. (2020). A review of key paradigms: Positivism VS interpretivism. *Global Academic Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(3), 39–43.

Alhojailan., M.I. (2012). Thematic Analysis: A critical review of its process and evaluation. *West Journal of Social Sciences*, 1, 1-19.

Ali, F., Rasoolimanesh, S. M., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Ryu, K. (2018). An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) in hospitality research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30, 514-538.

Alkire, S. (2007). Messuring Agency: Issues and possibilities. *Indian Journal of Human Development*, 1, 169-175

Alkire, S., Meinzen-Dick, R., Peterman, A., Quisumbing, A., Seymour, G. & Vaz, A. (2013). The women's Empowerment in Agriculture Index. *World Development*, 52, 71-91.

Alonso-Almeida, M.DM, (2012). Water and waste management in the Moroccan tourism industry: The case of three women entrepreneurs. *Women's Studies International Forum*, 35(5), 343-353.

Alsawafi, A. (2016). Exploring the challenges and perceptions of Al Rustaq College of Applied Sciences students towards Omani women's empowerment in the tourism sector. *Tourism Management Perspectives*, 20, 246-250.

Alsever, J. (2013). The “mega trend” that swallowed Silicon Valley. *CNN Money*. Available at: <http://tech.fortune.cnn.com/2012/10/03/the-mega-trend-that-swallowed-silicon-valley/> (accessed at 25/10/2019).

Alsop, R., Bertelsen, M., & Holland, J. (2006). *Empowerment in Practice: From Analysis to Implementation. Directions in Development*. Washington, DC: World Bank.

- Amore, A., de Bernardi, C., & Arvanitis, P. (2020). The impacts of Airbnb in Athens, Lisbon and Milan: a rent gap theory perspective. *Current Issues in Tourism*, 2, 1-14.
- Andereck, K., Valentine, K., Knopf, R. & Vogt, C., (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Anderson, S & Eswaran. M. (2009). What determines female autonomy? Evidence from Bangladesh. *Journal of Development Economics*, 90, 179-191.
- Annes, A. & Wright, W. (2015). Creating a room of one's own: French farm women. agritourism and the pursuit of empowerment. *Women's Studies International Forum*, 53, 1-11.
- Antoniou, K. (2022). "Peer-to-peer Accommodation as a Peacebuilding Tool: Community Resilience and Group Membership". In Farmaki et al. (Eds.) *Peer-to-peer Accommodation and Community Resilience: Implications for Sustainable Development* (p.p. 111-122), UK: CABI.
- Archer, B., Cooper, C., & Ruhanen, L. (2005). The positive and negative impacts of tourism. *Global Tourism*, 3, 79-102.
- Arendt, H. (1958). What is authority? *Between past and future*, 91, 92-102.
- Arendt, H. (1970). *On violence*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Arendt, H. (1971). Thinking and moral considerations: A Lecture. *Social Research*, 38(3), 417-446.
- Arias Sans, A., & Quaglieri Dominguez, A. (2016). "Unravelling Airbnb: Urban perspectives from Barcelona". In A. P. Russo & G. Richards (Eds.), *Reinventing the local in tourism: Producing, consuming and negotiating place* (p.p. 209–228). Bristol: Channel View Publications.
- Armstrong, R. L. (1987). The midpoint on a five-point likert-type scale. *Perceptual and Motor Skills*, 64(2), 359-362.
- Arroyo, C.G., Barbieri, C., Sotomayor, S., & Knollenberg, W. (2019). Cultivating women's empowerment through agritourism: Evidence from Andean communities. *Sustainability*, 11(11), 1-14
- Asif, M. (2013). Methodological Pluralism with reference to recent literature. *International Journal of Academic Research and Reflection*, 1(2), 14-25.

Atkison, G., Dubourg, R., Hamilton, K., Munasinghe, M., Pearce, D. & Young, C. (1997). *Measuring Sustainable Development: Macroeconomics and the environment*. UK: Edward Elgar Publishing Ltd.

Bachrach, P. & Morton S. Baratz. S.M. (1962). Two faces of power. *The American Political Science Review*, 56(4), 947-952.

Bagozzi, R.P. & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation model. *Journal of Academy of Marketing Science*, 16, 74–94.

Bagozzi, R.P., Yi, Y. & Philips, L.W. (1991). Assessing construct validity in organizational research. *Administrative science quarterly*, 36, 421-458.

Bailey, D. (1992). Using participatory research in community consortia development and evaluation: lessons from the beginning of a story. *American Sociologist*, 23(4), 71-82.

Baker, A. (1982). The Problem of Authority in Radical Movement Groups: A Case Study of Lesbian-Feminist Organization. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 18, 323-341.

Balakrishnan Nair, B. and Dileep, M. (2021) Responsible Tourism: Integrating Social Sustainability through Women Empowerment. *e-Review of Tourism Research*, 18(3), 424–450.

Bali moune-Lutz, M. (2016). The Effectiveness of Foreign Aid to Women's Equality Organizations in the MENA. *Journal of International Development*, 28(3), 320 –41.

Banerjee, S. & Chua, A., (2020). How alluring is the online profile of tour guides?. *Annals of Tourism Research*, 81, 102887.

Balampanidis, D., Maloutas, T., Papatzani, E., & Pettas, D. (2019). Informal urban regeneration as a way out of the crisis? Airbnb in Athens and its effects on space and society. *Urban Research & Practice*, 14(3), 223-242.

Baltar, F., & Brunet, I. (2012). Social research 2.0: Virtual snowball sampling method using Facebook. *Internet Research*, 22(1), 57-74.

Banerjee, S. & Chua, A., (2020). How alluring is the online profile of tour guides?. *Annals of Tourism Research*, 81, 102887.

Bansal, S.P. & Kumar, J. (2011). Women empowerment and self-sustainability through tourism: A case study of self-employed women in handicraft sector in Kullu Valley of Himachal Pradesh. *Himachal Pradesh University Journal*, 7, 1–17.

Barclay, D., Higgins, C., & Thompson, R. (1995). The partial least squares (PLS) approach to causal modelling: Personal computer adoption and use as an illustration. *Technology Studies (Special Issue on Research Methodology)*, 2(2), 285-309.

Bardhi, F. & Eckhardt, G. (2012). Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing: Table 1. *Journal of Consumer Research*, 39(4), 881-898.

Bardhi, F., & Eckhardt, G. M. (2015). The sharing economy isn't about sharing at all. *Harvard business review*, 39(4), 881-98.

Barnes, S. & Mattsson, J. (2016). Understanding current and future issues in collaborative consumption: A four-stage Delphi study. *Technological Forecasting and Social Change*, 104, 200-211.

Barrett, F. L., & Russell, J. A. (1998). Independence and bipolarity in the structure of current affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 967-984.

Bardhan, K., & Klasen, S. (1999). UNDP's Gender-Related Indices: A Critical Review. *World Development*, 27(6), 985-1010.

Barnes, B. (1988), *The Nature of Power*, Cambridge: Polity Press.

Bartlett, A. (2004). *Entry Points for Empowerment*. CARE Bangladesh.

Batliwala, S. (1992). *Women's Empowerment in South Asia: Concepts and practice*. Rome: FAO and ASPBAE.

Batliwala, S. (1993). *Empowerment of Women in South Asia: Concepts and Practices*. New Delhi: FAO-FFHC/AD.

Belarmino, A., Whalen, E., Koh, Y. & Bowen, J.T. (2017). Comparing guests' key attributes of peer-to-peer accommodations and hotels: mixed-methods approach. *Current Issues in Tourism*, 10, 1-7.

Belarmino, A. & Koh, Y. (2020). A critical review of research regarding peer-to-peer accommodations. *International Journal of Hospitality Management*, 84, 102315.

Belk, R. (2007). Why Not Share Rather Than Own? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 611(1), 126-140.

Belk, R. (2014). Sharing Versus Pseudo-Sharing in Web 2.0. *The Anthropologist*, 18(1), 7-23.

Bell, S. (2003). *Measuring Sustainability: Learning by Doing*. London: Earthscan Publications Ltd, 2003.

Bellou V, Economou., A., & Andronikidis, A. (2018). Examining organizational service orientation and job satisfaction. *Global marketing conference*. 358-369.

Benítez-Aurioles, B. (2021). How the peer-to-peer market for tourist accommodation has responded to COVID-19. *International Journal of Tourism Cities*, 8, 379-392.

Bennich, T., Weitz, N. & Carlsen, H. (2020). Deciphering the scientific literature on SDG interactions: A review and reading guide. *Science of The Total Environment*, 728, 138405.

Berdychevsky,L., Gibson, H.J. & Bell, H.L. (2013a). Girlfriend getaways and women's well-being. *Journal of Leisure Res.*, 45(5), 602-623.

Berdychevsky,L., Gibson, H. & Poria, Y. (2013b). Women's sexual behavior in tourism: loosening the bridle. *Annals of Tourism Research*, 42, 65-85.

Bergh, J. (2006). Gender attitudes and modernization processes. *International Journal of Public Opinion Research*, 19, 5–23.

Bericat, E. (2012). The European Gender Equality Index: Conceptual and Analytical Issues. *Social Indicators Research*, 108, 1–28.

Beritelli, P., & Laesser, C. (2011). Power dimensions and influence reputation in tourist destinations: Empirical evidence from a network of actors and stakeholders. *Tourism Management*, 32(6), 1299-1309.

Beteta, H.C. (2006). What is missing in measures of Women's Empowerment? *Journal Of Human Development*, 7(2), 221-241.

Bhat, R.A. (2015). Role of Education in the Empowerment of Women in India. *Journal of Education and Practice*, 6, 188-191.

Bhuiyan, M.B., & Rubab, A. (2007). Women Empowerment through Entrepreneurship Development: Bangladesh Perspective, *Daffodil International University Journal of Business and Economics*, 2, 135–154.

Biswas, T., & Kabir, M. (2004). Measuring women's empowerment: Indicators and measurement techniques. *Social Change*, 34(3), 64-77.

Bjoerge, H. (2016). Empowering women through Food Tech. *UN Women (Asia and Pacific)*.

Available at: <https://asiapacific.unwomen.org/en/news-and-events/stories/2016/03/> (assessed 8/10/2020).

Blaikie N. (2003). *Analyzing Quantitative Data*. London: SAGE Publications Ltd., London.

Blau, F. D. & L. M. Kahn (2017). The gender wage gap: Extent, trends, and explanations. *Journal of Economic Literature*, 55(3), 789–865.

Blowers, A. (1992). Planning for a sustainable society. *Streetwise*, 10, 3-10.

Böcker, L. & Meelen, T. (2017). Sharing for people, planet or profit? Analysing motivations for intended sharing economy participation. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 23, 28-39.

Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. Sage Publications Ltd.

Boley, B., & McGehee, N. (2014). Measuring empowerment: Developing and validating the Resident Empowerment through Tourism Scale (RETS). *Tourism Management*, 45, 85-94.

Boley, B. B & Gaither, C. J. (2015). Exploring empowerment within the Gullah Geechee cultural heritage corridor: implications for heritage tourism development in the Lowcountry. *Journal of Heritage Tourism*, 11(2), 155-176.

Boley, B. B., Maruyama, N., & Woosnam, K. M. (2015). Measuring empowerment in an eastern context: Findings from Japan. *Tourism Management*, 50, 112–122.

Boley, B.B., Ayscue, E., Maruyama, N. & Woosnam, K. (2016). Gender and empowerment: assessing discrepancies using the resident empowerment through tourism scale. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(1), 113-129.

Boley, B., Strzelecka, M., & Woosnam, K. (2017). Place attachment and empowerment: Do residents need to be attached to be empowered?. *Annals of Tourism Research*, 66, 61-73.

Boluk, K., Cavaliere, C. & Higgins-Desbiolles, F. (2019). A critical framework for interrogating the United Nations Sustainable Development Goals 2030 Agenda in tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 847-864.

Bonnett, M. (2002). Education for Sustainability as a Frame of Mind. *Environmental Education Research*, 8(1), 9-20.

Boone, J., Veller, T., Nikolaeva, K., Keith, M., Kefgen, K. & Houran, J., (2013). Rethinking a glass ceiling in the hospitality industry. *Cornell Hospitality Quarterly*, 54 (3), 230–239.

Bose, M., Ahmad, A. & Hossain, M. (2009). The Role of Gender in Economic Activities with Special Reference to Women's Participation and Empowerment in Rural Bangladesh. *Gender, Technology and Development*, 13(1), 69-102.

Boto-García, D., Mayor, M., & De la Vega, P. (2021). Spatial price mimicking on airbnb: Multi-host vs single-host. *Tourism Management*, 87, 104365.

Botsman, R., & Rogers, R. (2010). Beyond Zipcar: Collaborative consumption. *Harvard Business Review*, 88(10), 30.

Botsman, R. & Rogers, R. (2011). *What's mine is yours*. New York, NY: Collins.

Botsman, R. (2015). Defining the sharing economy: what is collaborative consumption and what isn't?, *Fast Company*.

Available at: www.fastcoexist.com/3046119/defining-the-sharing-economy-what-is-collaborative-consumption-and-what-isnt (accessed 29/10/2019).

Boukas, N., Ziakas, V., & Boustras, G. (2012). Towards reviving post-Olympic Athens as a cultural destination. *Current Issues In Tourism*, 15(1-2), 89-105.

Bramwell, B. (2011). Governance, the state and sustainable tourism: A political economy approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 459-477.

Braun V, & Clarke V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77– 101.

Bremser, K., & Wüst, K. (2021). Money or love - Why do people share properties on Airbnb?. *Journal Of Hospitality and Tourism Management*, 48, 23-31.

Brindley, C. (2005) Barriers to women achieving their entrepreneurial potential: women and risk. *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 11, 144-61.

Brodman, J.& Berazneva, J. (2007). Transforming opportunities for women entrepreneurs. *Information Technologies and International Development, Special issue on Women's Empowerment and the Information Society*, 4(2), 3-10.

Brooks, A. & Heaslip, V. (2019). Sex trafficking and sex tourism in a globalised world. *Tourism Review*, 74(5), 1104-1115.

Bryman, A. (2004). Qualitative research on leadership: A critical but appreciative review. *The Leadership Quarterly*, 15(6), 729-769.

Bryman, A. (2008). "Why do researcher integrate/ combine /mesh/ blend/mix /merge/ fuse quantitative and qualitative research?". In Bergman, M.M. (Eds.), *Advances in Mixed Methods Research* (p.p. 87-100). London Sage.

Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford.

Brzozowski, J., & Cucculelli, M. (2016). Proactive and Reactive Attitude to Crisis: Evidence from European Firms. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 4(1), 181-191.

Buchanan, D. & Badham, R. (1999). Politics and organizational change: the lived experience. *Human Relatation*, 52(5), 609–629.

Bucher, E., Fieseler, C., Fleck, M., & Lutz, C. (2018). Authenticity and the sharing economy. *Academy of Management Discoveries*, 4(3), 294-313.

Budeanu, A. (2005). Impacts and responsibilities for sustainable tourism: a tour operator's perspective. *Journal Of Cleaner Production*, 13(2), 89-97.

Buhalis, D. (2001). Tourism in Greece: Strategic Analysis and Challenges. *Current Issues in Tourism*, 4(5), 440-480.

Buhalis, D., Andreu, L. & Gnoth, J. (2020). The Dark Side of the Sharing Economy: Balancing Value Co-creation and Value Co-destruction. *Psychology & Marketing*, 37(5), 689–704.

Bui Chung, D., Kantachote, K., Mallick, A., Polster, R. & Roets, K. (2013). *Indicators of women's empowerment in developing nations*. Workshop in International Public Affairs.

Buil-Fabregà, M., Alonso-Almeida, M. D., & Bagur-Femenías, L. (2017). Individual dynamic managerial capabilities: Influence over environmental and social commitment under a gender perspective. *Journal of Cleaner Production*, 151, 371-379.

Burkett, E. & Brunell, L. (2020). *Feminism*. Encyclopedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/feminism> (accessed 5/10/2020)

Butler J. (1990). "Gender trouble, Feminist theory and psychoanalytic discourse". In L. Nicholson, *Feminism. Postmodernism* (p.p. 324-340). New York: Routledge.

Butler J. (1997). *The Psychic Life of Power. Theories in Subjection*. California: Stanford University Press.

Butler, G. (2017). Fostering community empowerment and capacity building through tourism: perspectives from Dullstroom, South Africa. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15(3), 199-212.

Butler, R.W. (1993). "Tourism- an evolutionary perspective". In J.G. Nelson, R. Butler & G. Wall (Eds.), *Tourism and sustainable development: Monitoring, planning, managing* (p.p. 27-43). Waterloo: University of Waterloo.

Byrne, B. M. (2013). *Structural equation modeling with EQS: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Routledge.

Calvès, A. (2009). Empowerment: généalogie d'un concept clé du discours contemporain sur le développement. *Revue Tiers Monde*, 200(4), 735.

Campos-Soria, J., Marchante-Mera, A. & Ropero-García, M. (2011). Patterns of occupational segregation by gender in the hospitality industry. *International Journal of Hospitality Management*, 30(1), 91-102.

Canadian International Development Agency (CIDA) (1997). *Guide to Gender-Sensitive Indicators*. Canada: CIDA.

Carden, M. L. (1974). *The New Feminist Movement*. NY: Russell Sag.

Carvalho, I., Costa, C., Lykke, N., Torres, A. & Wahl, A. (2018). Women at the top of tourism organizations: Views from the glass roof. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 17(4), 397-422.

Carvalho, I., Costa, C., Lykke, N. & Torres, A. (2019). Beyond the glass ceiling: Gendering tourism management. *Annals of Tourism Research*, 75, 79-91.

Cattarinich, X. (2001). Pro-Poor Tourism Initiatives in Developing Countries: Analysis of Secondary Case Studies. PPT working paper no. 8.

Available at: <http://www.propoortourism.org.uk> (accessed at 1/8/2020)

Caldicott, R., von der Heide, T., Scherrer, P., Muschter, S. & Canosa, A. (2020). Airbnb – exploring triple bottom line impacts on community. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 14(2), 205-223.

Camilleri, J. & Neuhofer, B. (2017). Value co-creation and co-destruction in the Airbnb sharing economy. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(9), 2322-2340.

Carley, M., & Kirk, K. (1998). *Sustainable by 2020? A strategic approach to urban regeneration for Britain's cities*. The policy press, Bristol. UK

Carson, D., Gilmore, A., Perry, C., & Gronhaug, K. (2001). *Qualitative Marketing Research*. London: SAGE.

Celata, F., Hendrickson, C. & Sanna, V. (2017). The sharing economy as community marketplace? Trust, reciprocity and belonging in peer-to-peer accommodation platforms. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 10(2), 349-363.

Cevdet Altunel, M., & Erkurt, B. (2015). Cultural tourism in Istanbul: The mediation effect of tourist experience and satisfaction on the relationship between involvement and recommendation intention. *Journal of Destination Marketing & Management*, 4(4), 213-221.

Chau, P. Y., & Hu, P. J. H. (2001). Information technology acceptance by individual professionals: A model comparison approach. *Decision sciences*, 32(4), 699-719.

Chakraborty, A., Hannak, A., Biega, A. J. & Gummadi, K. (2017). *Fair Sharing for Sharing Economy Platforms*. FATREC.

Chattopadhyay, A. (2005). Women and entrepreneurship. *Yojana, a Monthly Journal of Ministry of Information and Broadcasting*, 5(1), 27-38.

Cheong, S., & Miller, M. (2000). Power and tourism. *Annals Of Tourism Research*, 27(2), 371-390.

Chhetri, L & Lama, W.B (2013). "Breaking Gender barriers: A market approach to women's empowerment through tourism". In Bricker. K.S, Black. R & Cottrell S. (Eds), *Sustainable tourism & the millennium development goals effective positive change* (p.p.115-126). Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning.

Chen, Y., & Tanaka, H. (2014). Women's Empowerment. *Encyclopedia Of Quality of Life And Well-Being Research*, 7154-7156.

Chew, H., Ilavarasan, V. & Levy, M. (2013). Mattering Matters: Agency, Empowerment, and Mobile Phone Use by Female Microentrepreneurs. *Information Technology for Development*, 21(4), 523-542.

Chib, A., Malik, S., Aricat, R. G., & Kadir, S. Z. (2014). Migrant mothering and mobile phones: Negotiations of transnational identity. *Mobile Media & Communication*, 2(1), 73–93.

Charmes, J., & Wieringa, S. (2003). Measuring Women's Empowerment: An assessment of the Gender-related Development Index and the Gender Empowerment Measure. *Journal of Human Development*, 4(3), 419-435.

Chen, G., Cheng, M., Wiedmann, T., Hadjidakou, M., Xu, L. & Wang, Y., (2020). The sharing economy and sustainability – assessing Airbnb's direct, indirect and induced carbon footprint in Sydney. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(8), 1083-1099.

Cheng, M. (2016). Current sharing economy media discourse in tourism. *Annals of Tourism Research*, 60, 111-114.

Cheng, M. & Jin, X. (2019). What do Airbnb users care about? An analysis of online review comments. *International Journal of Hospitality Management*, 76, 58-70.

Cheng, M., Zhang, G., & Wong, I. A. (2020). Spanning across the boundary of Airbnb host community: A network perspective. *International Journal of Hospitality Management*, 89, 102541.

Chien, S., Yang, A. J., & Huang, Y. (2021). Hotel Frontline Service Employees' creativity and customer-oriented boundary-spanning behaviors: The effects of role stress and proactive personality. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 422-430.

Cohen, B. & Kietzmann, J. (2014). Ride On! Mobility Business Models for the Sharing Economy. *Organization & Environment*, 27(3), 279-296.

Cohen, J. (1983). The cost of dichotomization. *Applied Psychological Measurement*, 7, 249-253.

Cohen, S. G., & Bailey, D. E. (1997). What makes teams work: Group effectiveness research from the shop floor to the executive suite. *Journal of Management*, 23, 239–290.

Cohen, L., Manion, L.M. & Morrisson, K. (2011). *Research methods in Education*. London: Routledge.

Cole, S. (2006). Information and Empowerment: The Keys to Achieving Sustainable Tourism. *Journal Of Sustainable Tourism*, 14(6), 629-644.

Cole S. (2018). *Gender equality and tourism. Beyond Empowerment*. UK: CABI

Collins, K.M.T. , Onwuegbuzie, A.J. , & Sutton, I.L. (2006). A model incorporating the rationale and purpose for conducting mixed methods research in special education and beyond. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal*, 4, 67-100.

Collis, Jill & Hussey, Roger. (2014). *Business research: A practical guide for undergraduate and postgraduate students*.

Combahee River Collective. (1995). Combahee River Collective statement. In B. Guy-Sheftall (Ed.), *Words of fire: An anthology of African American feminist thought* (p.p. 232–240). New York: New Press. (Original work published 1977)

Coria, J., & Calfucura, E. (2012). Ecotourism and the development of indigenous communities: The good, the bad, and the ugly. *Ecological Economics*, 73, 47-55.

Cornwall, A. (2016). Women's Empowerment: What Works? *Journal of International Development*, 28, 342-359.

Cörvers, R., de Kraker, J., Kemp, R., Martens, P., & Van Lente, H. (2016). Sustainable development research at ICIS. In *Taking stock and looking ahead*. ICIS. Maastricht, the Netherlands: Maastricht University.

Cota, A. A., & Xinaris, S. (1993). Factor structure of the Sex-Role Ideology Scale: Introducing a short form. *Sex Roles*, 29, 345-357.

Couper, M. (2000). Web surveys: A review of issues and approaches. *Public Opinion Quarterly*, 64, 464-494.

Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Creswell, J. (2014). *A Concise Introduction to Mixed Methods Research*. London: Sage.

Croes, R., Ridderstaat, J., & van Niekerk, M. (2018). Connecting quality of life, tourism specialization, and economic growth in small island destinations: The case of Malta. *Tourism Management*, 65, 212-223.

Crittenden, V. L. W., Crittenden, W. F., & Ajjan, H. (2019). Empowering women micro-entrepreneurs in emerging economies: The role of information communications technology. *Journal of Business Research*, 98, 191-203.

Cummings, C. & O'Neil, D. T. (2015). *Digital information and communications technologies increase the voice and influence women and girls? A rapid review of the evidence*. London, UK: Overseas Development Institute.

Curtis, S. & Mont, O. (2020). Sharing economy business models for sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 266, 121519.

Dahl, R. A., (1961). *Who governs?*. New Haven, CT: Yale University Press.

Dahl, R. (2007). The concept of power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215.

Davis, S. S. (2007). Empowering Women Weavers? The Internet in Rural Morocco. *Journal on Information Technologies and International Development, Special Issue: Women's Empowerment and the Information Society*, 4(2), 17—23.

Danish, & Wang, Z. (2018). Dynamic relationship between tourism, economic growth, and environmental quality. *Journal of Sustainable Tourism*. 26(11), 1928-1943.

Davidson, N. M. & Infranca, J., (2016). The sharing economy as an urban phenomenon. *Yale Law & Policy Review*, 34, 215–279.

De Janasz, S. C., Kim, S., Schneer, J. A., Beutell, N. J., & Wong, C. (2022). Work-family integration and segmentation in the gig economy: An exploratory study on Airbnb hosts' experiences. *Tourism and Hospitality Research*, 23(1), 60-71.

Dean, J. (2001), Radical feminism: what it is and why we're afraid of it. *The Guardian*.

Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/feb/09/radical-feminism-assange-case> (accessed at 2/1/2019)

Deci, E., & Ryan, R. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.

Delmar, R. (1986). "What Is Feminism?". In Mitchell, Juliet and Oakley, Ann (Eds.), *What is Feminism?* (p.p. 8–33). New York: Pantheon.

Demetriades, J. (2007). *Gender indicators: What, why and how? Bridge development gender*. Cutting edge pack.

Available at: http://www.bridge.ids.ac.uk/reports_gend_CEP.html#Indicators.

Denscombe, M. (2008). Communities of Practice. *Journal Of Mixed Methods Research*, 2(3), 270-283.

Denzin, N.K. (1978). *Sociological methods: A sourcebook*. New York, NY: McGraw-Hill.

De Vellis, R. F. (2003). *Scale Development: Theory and Applications* (2nd ed., Vol. 26). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Deveaux, M. (1994) Women's Agency: Empowerment and the Limits of Resistance. *Feminist Studies*, 20, 223-247.

Diekhoff, G. (1992). *Statistics for the Social and Behavioral Science Sciences: Univariate, Bivariate, Multivariate*. Dubuque: Wm. C. Brown.

Dillahunt, T., Wang, X., Wheeler, E., Cheng, H., Hecht, B. & Zhu, H. (2017). The Sharing Economy in Computing. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 1(CSCW), 1-26.

Dijkstra, A. & Hanmer, L. (2000). Measuring Socio-Economic GENDER Inequality: Toward an Alternative to the UNDP Gender-Related Development Index. *Feminist Economics*, 6(2), 41-75.

Dilli, S., Carmichael, S., & Rijpma, A. (2018). Introducing the Historical Gender Equality Index. *Feminist Economics*, 25(1), 31-57. 82

Dimitriades, Z.S. (2007). The influence of service climate and job involvement on customer-oriented organizational citizenship behavior in Greek service organizations: a survey. *Employee Relations*, 29(5), 469–491.

Dolnicar, S. (2019). A review of research into paid online peer-to-peer accommodation: Launching the Annals of Tourism Research curated collection on peer-to-peer accommodation. *Annals of Tourism Research*, 75, 248–264.

Dogru, T., Hanks, L., Mody, M., Suess, C. & Sirakaya, T. E. (2020). The effects of Airbnb on hotel performance: Evidence from cities beyond the United States. *Tourism Management*, 79, 104090.

Dogru, T., Zhang, Y., Suess, C., Mody, M., Bulut, U. & Sirakaya, E. (2020). *The effects of Macroeconomic factors on the Supply of Airbnb: Theory and Empirical Evidence*. Conference Proceedings.

Dogru, T., Mody, M. & Raeisinafchi, C. (2017). Comparing apples and oranges? Examining the impacts of Airbnb on hotel performance in Boston. *Boston Hospitality Review*, 5(2), 1-15.

Dogru, T., Mody, M., & Suess, C. (2019). Adding evidence to the debate: Quantifying Airbnb's disruptive impact on Ten key hotel markets. *Tourism Management*, 72, 27-38.

Doran, A. (2016). Empowerment and women in adventure tourism: a negotiated journey. *Journal of Sport & Tourism*, 20(1), 57-80.

Duffy, L., Kline, C., Mowatt, R. & Chancellor, H. (2015). Women in tourism: Shifting gender ideology in the DR. *Annals of Tourism Research*, 52, 72-86.

Dworkin, R. (1992). "Liberal community". In S. Avineri, & A. deShalit (Eds.), *Communitarianism and individualism* (p.p. 205 – 223). Oxford: Oxford University Press.

Dyson, T., & Moore, M. (1983). On kinship structure, female autonomy, and demographic behavior in India. *Population and development review*, 9, 35-60.

Edelman, B. G. & Luca, M. (2014). Digital Discrimination: The Case of Airbnb.com *Harvard Business School NOM Unit Working Paper No. 14-054*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=2377353> (accessed 3/9/2019)

Eger, C., Miller, G., & Scarles, C. (2018). Gender and capacity building: A multi-layered study of empowerment. *World Development*, 106, 207-219.

Ehrenreich, B. (1976). What is socialist feminism? *WIN Magazine*, 7, 4-13.

EIGE (2018). *Consolidated Annual Activity Report (CAAR)*. European Institute for gender equality.

Available at: <https://eige.europa.eu/about/documents-registry/consolidated-annual-activity-report-eige-2018>. (accessed 1/10/2021)

Eisenhardt, K. (1989). Building Theories from Case Study Research. *Academy Of Management Review*, 14(4), 532-550.

Eliaeson, S. (2002), *Max Weber's Methodologies*. Cambridge, MA: Polity Press.

Elster, J. (1997). “The market and the forum: Three varieties of political theory”. In R. E. Goodin & P. Pettit (Eds.), *Contemporary political philosophy: An anthology* (p.p. 128–142). Oxford: Blackwell.

Elshaer, I., Moustafa, M., Sobaih, A. E., Aliedan, M., & Azazz, A. M. (2021). The impact of women's empowerment on Sustainable Tourism Development: Mediating Role of Tourism Involvement. *Tourism Management Perspectives*, 38, 100815.

Emerson, R.M. (1976). Social exchange theory Annual. *Review of Sociology*, 2(1), 335–362.

Ert, E., Fleischer, A. & Magen, N., (2016). Trust and reputation in the sharing economy: The role of personal photos in Airbnb. *Tourism Management*, 55, 62-73.

Ertac, M. & Tanova, C. (2020). Flourishing women through Sustainable Tourism Entrepreneurship. *Sustainability*, 12(14), 5643.

Evans, J. (1995). *Feminism theory today. An introduction to Second-Wave Feminism*. London: Sage publications.

Evans, J. R., & Mathur, A. (2018). The value of online surveys: A look back and a look ahead. *Internet Research*, 28(4), 854-887.

European Council (2016). Council Conclusions on Gender Equality. *European Council*.

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/16/epsco-conclusions-gender-equality/> (accessed at 20/11/2020)

EUROPA (2021). Short-stay accommodation offered via online collaborative economy platforms. *Europa*.

Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Short-stay_accommodation_offered_via_online_collaborative_economy_platforms&oldid=554629 (accessed 20/10/2022)

Eurostat (2020). Tourism statistics at a regional level. *EUROSTAT*.

Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_statistics_at_regional_level (accessed 5/10/2022)

Eyben, R., Kabeer, N. & Cronwall, A.(2008). *Conceptualizing empowerment and the implications for pro poor growth*. New York: DAC Poverty Network by the Institute of Development Studies.

Fabrigar, L. R. & Wegener, D. T. (2009). “Structural equation modeling”. In Stevens, J.P. (Ed.), *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences* (p.p. 537-595). New York, NY: Routledge.

Fagan, C., & Rubery, J. (2018). Advancing Gender Equality through European Employment Policy: The Impact of the UK’S EU Membership and the Risks of Brexit. *Social Policy and Society*, 17(2), 297-317

Fang, B., Ye, Q., Kucukusta, D., & Law, R.(2016). Analysis of the perceived value of online tourism reviews: Influence of readability and reviewer characteristics. *Tourism Management*, 52, 498-506.

Farmaki, A. (2015). Regional network governance and sustainable tourism. *Tourism Geographies*, 17(3), 385-407.

Farmaki, A., Altinay, L., Botterill, D., & Hilke, S. (2015). Politics and sustainable tourism: The case of Cyprus. *Tourism Management*. 47, 178-190.

Farmaki, A. (2017). The tourism and peace nexus. *Tourism Management*. 59, 528-540.

Farmaki, A., Georgiou, M., & Christou, P. (2017). Growth and impacts of all-inclusive holiday packages: Echoes from the industry. *Tourism Planning & Development*, 14(4), 483-502.

Farmaki, A. (2018). Tourism and hospitality internships: A prologue to career intentions? *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 23, 50-58.

Farmaki, A. (2019). Women in Airbnb: A neglected perspective. *Current Issues in Tourism*, 1-5.

- Farmaki, A., Stergiou, D., & Kaniadakis, A. (2019). Self-perceptions of Airbnb hosts' responsibility: a moral identity perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-21.
- Farmaki, A., & Stergiou, D.P. (2019). Escaping loneliness Through Airbnb host-guest interactions. *Tourism Management*, 74, 331-331.
- Farmaki, A., Christou, P. & Saveriades, A. (2020). A Lefebvrian analysis of Airbnb space. *Annals of Tourism Research*, 80, 102806.
- Farmaki, A. & Kaniadakis, A. (2020). Power dynamics in peer-to-peer accommodation: Insights from Airbnb hosts. *International Journal of Hospitality Management*, 89, 102571.
- Farmaki, A. & Kladou, S. (2020). Why do Airbnb hosts discriminate? Examining the sources and manifestations of discrimination in host practice. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 42, 181-189.
- Farmaki, A., Miguel, C., Drotarova, M. H., Aleksić, A., Časni, A. Č, & Efthymiadou, F. (2020). Impacts of COVID-19 on peer-to-peer accommodation platforms: Host perceptions and responses. *International Journal of Hospitality Management*, 91, 102-124.
- Farmaki, A., Stergiou, D. P., & Christou, P. (2020). Sharing economy: Peer-to-peer accommodation as a Foucauldian heterotopia. *Tourism Review*, 76(3), 570-578.
- Farrelly, T. (2011). Indigenous and democratic decision-making: issues from community-based ecotourism in the Boumā National Heritage Park, Fiji. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 817-835.
- Ferguson, L. (2011). Promoting gender equality and empowering women? Tourism and the third Millennium Development Goal. *Current Issues in Tourism*, 14(3), 235-249.
- Ferguson, L., & Alarcón, D. M. (2014). Gender and Sustainable Tourism: Reflections on Theory and Practice. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(3), 401-416.
- Fernando, J. L. (2003). The power of unsustainable development: What is to be done? *ANNALS American Academic of Political Social Science*, 590, 6–34.
- Figuerola-Domecq, C., Santero-Sanchez, R., Segovia-Pérez, M., Castro-Nuñez, B., & Talón-Ballester, P. (2015). Gender differences in the hospitality industry: A Job quality index. *Tourism Management*, 51, 234-246.

Figuerola-Domecq, C., Palomo, J., & Flecha-Barrio, M.D (2020). Technology double gender gap in tourism business leadership. *Information Technology Tourism* 22, 75–106.

Flanigan, S. Blackstock, K Hunter. C.(2015). Generating public and private benefits through understanding what drives different types of agritourism. *Journal of Rural Studies*, 41, 129-141.

Flick., U. (2007). Qualitative Research Designs. *Designing Qualitative Research*, 5, 36-50.

Flick, U. (2018)/ “Triangulation”. In N. Denzin, & Y. Lincoln (Eds), *Handbook of Qualitative Research*. Fifth Edition (p.p. 444–461). Thousands Oaks, California: Sage Publication.

Foley, C., Grabowski, S., Small, J., & Wearing, S. (2018). Women of the Kokoda: From Poverty to Empowerment in Sustainable Tourism Development. *Tourism Culture & Communication*, 18(1), 21-34.

Fossey, E., Harvey, C., Mcdermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and Evaluating Qualitative Research. *Australian & New Zealand Journal Of Psychiatry*, 36(6), 717-732.

Fornell, C. & Larcker, D.F. (1981) Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18, 39–50.

Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical Inquiry*. 8(4), 777–795.

Fredman, S., Kuosmanen, J., & Campbell, M. (2016). Transformative Equality: Making the Sustainable Development Goals Work for Women. *Ethics & International Affairs*, 30(2), 177-187.

Frenken, K., Meelen, T., Arets, M., & Van de Glind, P. (2015). Smarter regulation for the sharing economy. *The Guardian*, 20(5), 2015.

Frenken, K. (2017). Political economies and environmental futures for the sharing economy. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 375(2095), 20160367.

Frey, J.H. , & Fontana, A. (1993) The group interview in social research. In: Morgan, D.L. (ed.), *Successful Focus Groups: Advancing the State of the Art* (pp. 20–34). Newbury Park, CA: Sage.

Fry, R. (2016). Millennials overtake Baby Boomers as America's largest generation. *FactTank*.
Available at: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/04/25/millennials>

Gamble, S. (Ed.). (2006). *The Routledge companion to feminism and postfeminism*. London: Routledge.

Garcia-Ramon, M., Canoves, G. & Valdovinos, N. (1995). Farm tourism, gender and the environment in Spain. *Annals of Tourism Research*, 22(2), 267-282.

Garikipati, S. (2013). Microcredit and women's empowerment: Have we been looking at the wrong indicators? *Oxford Development Studies*, 41, 53–76.

Garrido, M. & Roman, R. (2006). "Women in Latin America: Appropriating ICTs for Social Change". In Hafkin, N. & Huyer, S. (Eds.), *Cinderella or Cyberella? Empowering Women in the knowledge Society* (pp. 165-190). Bloomfield, CT: Kumarian Press.

Gansky, L. (2010). *The Mesh: Why the Future of Business Is Sharing*. New York: Penguin.

Garau-Vadell, J. B., Gutiérrez-Taño, D., & Díaz-Armas, R. (2019). Residents' support for P2P accommodation in mass tourism destinations. *Journal of Travel Research*, 58(4), 549-565.

Gemie, S. (1996). Anarchism and feminism: a historical survey. *Women's History Review*, 5, 417-444.

Gentry, K. (2007). Belizean women and tourism work. *Annals of Tourism Research*, 34(2), 477-496.

Georgopoulos, A. (2002). *Environmental Ethics*. Athens: Gutenberg.

Gephart, R. (2004). Qualitative Research and the Academy of Management Journal. *Academy Of Management Journal*, 47(4), 454-462.

Germann Molz, J. (2013). Social networking technologies and the moral economy of alternative tourism: The case of Couchsurfing.Org. *Annals of Tourism Research*, 43, 210-230.

Geron, T. (2013). Airbnb and the unstoppable rise of the share economy. *Forbes*. Available at: www.forbes.com/site/ (accessed at 20/12/2019)

Ghai, D., & Vivian, J.M. (1992). *Grassroots environmental action: People's participation in sustainable development*. Routledge: London.

Gibbs, C., Guttentag, D., Gretzel, U., Yao, L., & Morton, J. (2018). Use of dynamic pricing strategies by Airbnb hosts. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30, 2-20.

Giddens A. (1979). Agency, Structure. In: *Central Problems in Social Theory. Contemporary Social Theory*. London: Palgrave.

Giddings, B., Hopwood, B. & O' Brien, G. (2002). Environment, economy and society: fitting them together into sustainable development. *Sustainable Development*, 10(4), 187-196.

Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B. (2008). Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups. *British Dental Journal*, 204(6), 291-295.

Gillham, B. (2007). *Developing a questionnaire*. London: Continuum.

Gilligan, C., Kypri, K., & Bourke, J. (2014). Social networking versus Facebook advertising to recruit survey respondents: A quasi-experimental study. *JMIR Research Protocols*, 3(3), 33-48.

Gimenez, M. E. (1998). Marxist Feminism / Materialist Feminism. *CDDC*. Available at: <https://www.cddc.vt.edu/feminism/mar.htm> (accessed 12/12/2020)

Gleim, M., Johnson, C. & Lawson, S., (2019). Sharers and sellers: A multi-group examination of gig economy workers' perceptions. *Journal of Business Research*, 98, 142-152.

Global Gender Gap Report (2018). The Global Gender Gap Report. Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2018> (accessed 1/11/2020)

Gobble, M.M. (2015). Regulating Innovation in the New Economy. *Research-Technology Management*, 58, 62-67.

Godelnik, R. (2017). Millennials and the sharing economy: Lessons from a ‘buy nothing new, share everything month’ project. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 23, 40-52.

Goeldner, C.R. & Ritchie, J.R. (2009). *Tourism: Principles, Practices and Philosophies*. Hoboken, NJ: John Wiley.

Goffee, R., & Scase, R. (1995). *Corporate Realities: The Dynamics of Large and Small Organizations*. London, UK: Routledge.

Govindasamy, P. & Malhotra, A. (1996). Women's Position and Family Planning in Egypt. *Studies In Family Planning*, 27(6), 328.

Goritz A. (2004). Recruitment for online panels. *International Journal of Market Research*, 45, 4-14.

Gössling, S., & Michael Hall, C. (2019). Sharing versus collaborative economy: How to align ICT developments and the SDGs in tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, 27(1), 74-96.

Gottlieb, C. (2013) Residential Short-Term Rentals: Should Local Governments Regulate the “Industry”? *Planning & Environmental Law*, 65.

Graburn, N. (1983). The anthropology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 10(1), 9-33.

Graham, J. W., S. M. Hofer, S. L. Donaldson, D. P. MacKinnon, & J. L. Schafer. (1997). “Analysis with missing data in prevention research”. In K. Bryant, M. Windle and S. West (Eds.), *The science of prevention: Methodological advances from alcohol and substance abuse research* (p.p. 325-366). Washington, DC: American Psychological Association.

Gram, L., Morrison, J. & Skordis-Worrall, J. Organising. (2019). Concepts of ‘Women’s Empowerment’ for Measurement: A Typology. *Social Indicator Research*, 143, 1349–1376.

Grant, M., C. Huggett, J. Willets, & J. Wilbur. (2017). Gender Equality and Goal 6: The Critical Connection. *Australian Water Partnership*.
Available at: <http://www.waterpartnership.org.au> (accessed 3/5/2022)

Grogan S.K. (1992). Charles Fourier and the Nature of Women. In *French Socialism and Sexual Difference*. London: Palgrave Macmillan.

Grown, C., Gupta, G.R & Kes, A. (2005). *Taking Action: Achieving Gender Equality and Empowering Women*. Earthscan, UK. London.

Grybaitė, V., & Stankevičienė, J. (2016). Motives for participation in the sharing economy – evidence from Lithuania. *Ekonomia i Zarządzanie*, 8(4), 7–17.

Guest, G., MacQueen, K., & Namey, E. (2012). *Applied Thematic Analysis*. London: Sage.

Guinier, L., & Torres, G. (2002). *The Miner's Canary: Enlisting race, resisting power transforming democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gundersen, J. R. (1987). Independence, citizenship, and the American Revolution. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 13, 59–77.

Gupta, V., & Shah, K. (1999). “Tourism in the Himalayas: Seizing the opportunity”. In M. Hemmati (Ed.), *Gender and tourism: Women's employment and participation in tourism* (p.p. 57-70). New York. London: United Nations.

Gurran, N., & Phibbs, P. (2017). When tourists move in: How should urban planners respond to Airbnb? *Journal of the American Planning Association*, 83(1), 80-92.

Guttentag, D. & Smith, S. (2017). Assessing Airbnb as a disruptive innovation relative to hotels: Substitution and comparative performance expectations. *International Journal of Hospitality Management*, 64, 1-10.

Guttentag, D. (2015). Airbnb: disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector. *Current Issues in Tourism*, 18(12), 1192-1217.

Gyódi, K. (2019). Airbnb in European cities: Business as usual or true sharing economy? *Journal of Cleaner Production*, 221, 536-551.

Hagiu, A. & Wright, J. (2019) “The status of workers and platforms in the sharing economy,” *Journal of Economics & Management Strategy*, 28(1), pp. 97–108.

Hair, Joseph F, Anderson, Rolph E, Tatham, Ronald L, & William, C. (1998). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed.). United State of America: Pearson Prentice Hall.
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European business review*, 31(1), 2-24.
- Hajibaba, H. & Dolnicar, S. (2017). "Helping when Disaster Hits". In S. Dolnicar, *Peer-to-Peer Accommodation Networks: Pushing the boundaries* (p.p. 235–243). Oxford: Goodfellow Publisher.
- Hall, C. M., & Lew, A. A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*. Abingdon, UK: Routledge.
- Hall, C. M. (2011). Policy learning and policy failure in sustainable tourism governance: from first-and second-order to third-order change? *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 649-671.
- Hallebone, E. & Priest, J. (2009). *Business and Management Research: Paradigms and Practices*. Palgrave – Macmillan.
- Havitz, M., & Dimanche, F. (1990). Propositions for testing the involvement construct in recreational and tourism contexts. *Leisure Sciences*, 12(2), 179-195.
- Hardi, P. & Zdan, T. (1997). *Assessing sustainable development principles in practice*. Canada.
- Hák, T., Janoušková, S., Moldan, B., & Dahl, A. (2018). Closing the sustainability gap:30 years after ‘‘our common future’’ society lacks meaningful stories and relevant indicators to make the right decisions and build public support. *Ecological Indicators*, 87, 193-195.
- Hall, B. C. (2013). Developing a framework for the analysis of power through depotentia. *Current Issues in Tourism*, 16(3), 302–312.
- Han, G., Wu, P., Huang, Y., & Yang, Z. (2014). Tourism development and the disempowerment of host residents: Types and formative mechanisms. *Tourism Geographies*, 16(5), 717–740.
- Hanmer, L., & Klugman, J. (2015). Exploring Women's Agency and Empowerment in Developing Countries: Where do we stand?. *Feminist Economics*, 22(1), 237-263.

Hanushek, E. A., & Wößmann, L. (2007). The role of education quality for economic growth. *World Bank policy research working paper*, (4122).

Haugaard, M. (2012). Power and truth. *European Journal of Social Theory*, 15(1), 73–92.

Heinrichs, H., (2013). Sharing Economy: A Potential New Pathway to Sustainability. *GAIA - Ecological Perspectives for Science and Society*, 22(4), 228-231.

Heo, C.Y. & Blengini, I. (2019). “A macroeconomic perspective on Airbnb’s global presence,” *International Journal of Hospitality Management*, 78, 47–49.

Hewlett, D., & Brown, L. (2018). Planning for tranquil spaces in rural destinations through mixed methods research. *Tourism Management*, 67, 237-247.

He, J. & Freeman, L.A (2019). Are Men More Technology-Oriented Than Women? The Role of Gender on the Development of General Computer Self-Efficacy of College Students. *Journal of Information Systems Education*, 21(2), 203-212.

Hemalatha, M. (2020). Women empowerment and tourism industry. *International Journal of Multidisciplinary Education Research*, 71(2), 219-224.

Hendriks, C. (2009). Deliberative governance in the context of power. *Policy And Society*, 28(3), 173-184.

Hilbert, M. (2011). Digital gender divide or technologically empowered women in developing countries? A typical case of lies, damned lies, and statistics. *Women's Studies International Forum*, 34(6), 479-489.

Ho, R. (2006). *Handbook of univariate and multivariate data analysis and interpretation with SPSS*. United States of America: Chapman & Hall/CRC, Taylor & Francis Group.

Hoyle, R.H. (1995). *The Structural Equation Modeling Approach: Basic Concepts and Fundamental Issues*. Thousand Oaks: CA Sage.

Huyer, S. & Carr, M. (2002). Information and Communication Technologies: A Priority for Women. *Gender, Technology and Development*, 6(1),85-100.

Huang, J. (2017). The Relationship Between Employee Psychological Empowerment and Proactive Behavior: Self-efficacy As Mediator. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 45(7), 1157-1166.

Huang, S., & Hsu, C. (2009). Effects of Travel Motivation, Past Experience, Perceived Constraint, and Attitude on Revisit Intention. *Journal Of Travel Research*, 48(1), 29-44.

Hudson, L., & Ozanne, J. (1988). Alternative Ways of Seeking Knowledge in Consumer Research. *Journal Of Consumer Research*, 14(4), 508.

Human Development Report. (2020). *The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene*. United Nations Development Programme.

Huitt, W. (1998). Critical thinking: An overview. *Educational Psychology Interactive*. Available at: <http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/cogsys/critthnk.html> (accessed 13/4/2020)

Ibrahim, S., & Alkire, S. (2007). Agency and Empowerment: A Proposal for Internationally Comparable Indicators. *Oxford Development Studies*, 35(4), 379-403.

Ikkala, T. & Lampinen, A., (2015). Monetizing Network Hospitality. Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing - CSCW '15.

Ilieva, E. (2020). Airbnb: Study Of The Economic Effect In The Receptive Destination. Anniversary Scientific Conference with International Participation Tourism and Connectivity.

Imp-Act (2003). The Feedback Loop: Responding to Clients' Needs, Imp-Act Practice Notes No. 1. Available at: http://www2.ids.ac.uk/impact/files/practice_notes/PN1_FBL.pdf (accessed 29/3/2021)

Infranca, J., & Davidson, N. M. (2016). The sharing economy as an urban phenomenon. *Yale Law & Policy Review*, 34, 215–279.

Inglehart, R., Norris, P. & Welzel, C. (2002). Gender Equality and Democracy. *Comparative Sociology*, 1(3-4), 321-345.

Inglehart, R. & Norris, P. (2003). *Rising Tide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ioannides, D., Röslmaier, M. & van der Zee, E. (2018). Airbnb as an instigator of 'tourism bubble' expansion in Utrecht's Lombok neighborhood. *Tourism Geographies*, 21(5), 822-840.

Irandu EM. & Shah. P. (2014) The role of ecotourism in promoting women empowerment and Community Development: Some reflections from Kenya. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 2(6), 245-259.

Jafari, J. (2001). "The Scientification of Tourism". In Smith, V. & Brent, M. (Eds.), *Hosts and Guests Revisited: Tourism Issues of the 21st Century* (p.p. 28-41). New York: Cognizant Communication Corporation.

Janoušková, S., Hák, T., & Moldan, B. (2018). Global SDGs Assessments: Helping or Confusing Indicators?. *Sustainability*, 10(5), 1540.

Jayaweera, S. (1997). Women, Education and Empowerment in Asia. *Gender and Education*, 9(4), 411-424.

Jefferson-Jones, J. (2014). Airbnb and the housing segment of the modern sharing economy: Are short-term rental restrictions an unconstitutional taking. *Hastings Constitutional Law Quarterly*, 42(3), 557–575.

Jesinghaus, J. (2014). "Bellagio Principle for Assessing Sustainable Development". In *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (p.p. 360-361). UK; Springer.

Jeffrey, H. (2019). Tourism and gendered hosts and guests. *Tourism Review*, 74(5), 1038-1046.

Jejeebhoy, S. (1997). Addressing Women's Reproductive Health Needs: Priorities for the Family Welfare Programme. *Economic and Political Weekly*, 32(9/10), 475-484.

Jobst, L. J., Bader, M., & Moshagen, M. (2021). A tutorial on assessing statistical power and determining sample size for structural equation models. *Psychological Methods*. Ahead-of-print.

Joffe, H., & Yardley, L (2004). Content and thematic analysis. In D. Marks & L. Yardley (Eds.), *Research methods for clinical and health psychology*. London: Sage.

Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific Software International.

Johnson, H. (2003). Gender, Technology, and the Potential for Social Marginalization: Kuala Lumpur and Singapore. *Asian Journal of Women's Studies*, 9, 60-79.

Johnson, R., & Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.

Johanson, S. (2011). Crackdown on flats used as pseudo hotels, *The Sydney Morning Herald*.

Available at: <http://www.smh.com.au/business/crackdown-onflats-used-as-pseudo-hotels-20110809-1ikup.html> (accessed 15/11/2019)

Johnson, A. & Neuhofer, B. (2017). Airbnb – an exploration of value co-creation experiences in Jamaica. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(9), 2361-2376.

Jordan, F. & Aitchison, C., (2008). Tourism and the sexualisation of the gaze: solo female tourists' experiences of gendered power, surveillance and embodiment. *Leisure Studies*, 27(3), 329-349.

Juul, M. (2017). Tourism and the sharing economy. *European Parliamentary Research Service Briefing No. PE*, 595.

Jun, S. (2020). The Effects of Perceived Risk, Brand Credibility and Past Experience on Purchase Intention in the Airbnb Context. *Sustainability*, 12(12), 5212.

Juvan, E., Hajibaba, H. & Dolnicar, S. (2017). "Environmental Sustainability". In: Dolnicar, S. (Ed). *Peer-to-peer Accommodation Network* (p.p. 284-299). Oxford: Goodfellow Publishers.

Kabeer, N. (1998). Money Can't Buy Me Love? Re-evaluating Gender, Credit and Empowerment in Rural Bangladesh. Brighton: Institute of Development Studies.

Kabeer, N. (1999). Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435-464.

Kabeer, N. (2001). Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. Discussing Women's Empowerment-Theory and Practice. Novum Grafiska AB, Stockholm.

Kabeer, N. (2011). Between Affiliation and Autonomy: Navigating Pathways of Women's Empowerment and Gender Justice in Rural Bangladesh. *Development and Change*, 42(2), 499-528.

Kadekodi, G. K. (1992). Paradigms of Sustainable Development. *Journal of SID*, 3, 72-76.

Kage, R., Rosenbluth, F. M., & Tanaka, S. (2019). What explains low female political representation? Evidence from survey experiments in Japan. *Politics & Gender*, 15(2), 285-309.

Kamberidou, I. (2013). Women entrepreneurs: 'we cannot have change unless we have men in the room'. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 2- 6.

Kant, I. (1785). *Grounding of the metaphysics of morals*. Cambridge University Press.

Kaplan, A. (1964). "Power in Perspective". In R. Kahn and E. Boulding (Eds.), *Power and Conflict in Organizations* (p.p.11-32). London: Tavistock.

Kaplan, C. (1992). "Resisting autobiography: Out-law genres and transnational feminist subjects". In Watson, J & Smith, S (Eds.), *De/Colonizing the Subject: Politics and Gender in Women's Autobiographical Practice* (p.p. 115–138). Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Kaplan, G. (1992). *Contemporary Western European Feminism*. London. UCL.

Kaplan, A. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

Kathan, W., Matzler, K. & Veider, V. (2016). The sharing economy: Your business model's friend or foe?. *Business Horizons*, 59(6), 663–672.

Kattara, H. (2005). Career challenges for female managers in Egyptian hotels. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17 (3), 238-251.

Keller, E.F. (1985). *Reflections on Gender and Science*. New Haven, CO: Yale University Press.

Keller, B. & Mbwewe, D.C (1991). Policy and planning for the empowerment of Zambia's women farmers. *Canadian Journal of Development Studies*, 12, 75-88.

Kensbock, S., Bailey, J., Jennings, G. & Patiar, A. (2014). Sexual Harassment of Women Working as Room Attendants within 5-Star Hotels. *Gender, Work & Organization*, 22(1), 36-50.

Kervin, J.B. (1999). *Methods for Business Research*, Addison-Wesley, Reading, MA.

Kesby, M. (2005). Retheorizing Empowerment-through-Participation as a Performance in Space: Beyond Tyranny to Transformation. *Signs: Journal Of Women In Culture And Society*, 30(4), 2037-2065.

Khalil, S. (2018). Women Empowerment in Marginalized Villages via Tourism: A Case of Aswan Governorate, Egypt. *International Journal of Heritage, Tourism and Hospitality*, 12(2), 19-31.

Khoo-Lattimore, C., Mura, P., & Yung, R. (2017). The time has come: a systematic literature review of mixed methods research in tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(13), 1531-1550.

Kidder, L., & Fine, M. (1987). Qualitative and quantitative methods: When stories converge. *New Directions For Program Evaluation*, 1987(35), 57-75.

Killam, L.A. (2013). *Research terminology simplified: Paradigms, axiology, ontology, epistemology and methodology*. Sudbury: Killam.

Kim, J., Tang, L.R. & Wang, X. (2020). The uniqueness of entrepreneurship in the sharing accommodation sector: Developing a scale of entrepreneurial capital. *International Journal of Hospitality Management*, 84, 102321.

Klasen, S. (2006). UNDP's Gender-related Measures: Some Conceptual Problems and Possible Solutions. *Journal Of Human Development*, 7(2), 243-274.

Klasen, S. (2017). *UNDP's gender-related measures: Current problems and proposals for fixing them, Discussion Papers, No. 220*. Göttingen: Georg-August-Universität Göttingen, Courant Research Centre - Poverty, Equity and Growth (CRC-PEG).

Klasen, S & Schüller, D. (2009). *Reforming the Gender-Related Development Index (GDI) and the Gender Empowerment Measure (GEM): Some Specific Proposals*," Ibero America Institute for Econ. Research (IAI) Discussion Papers 186. Ibero-America Institute for Economic Research.

Kline, R. B. (2010). "Promise and pitfalls of structural equation modeling in gifted research". In B. Thompson & R. F. Subotnik (Eds.), *Methodologies for conducting research on giftedness* (p.p. 147–169). USA: American Psychological Association.

Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. Chicago: Guilford Publications.

Koehler, G. (2016). Tapping the Sustainable Development Goals for progressive gender equity and equality policy? *Gender & Development*, 24(1), 53-68.

Kokaliari, E.D., Roy, A.W. (2020). Validation of the Greek translation of the multicultural quality of life index (MQLI-gr). *Health Qual Life Outcomes*, 18, 183.

Kong, Y., Wang, Y., Hajli, S. & Featherman, M. (2020). In Sharing Economy, We Trust: Examining the Effect of Social and Technical Enablers on Millennials' Trust in Sharing Commerce. *Computers in Human Behavior*, 108, 105993.

Koontz, H. & O' Donnel. (1982). *Οργάνωση και Διοίκηση* (μετάφραση Χρ. Βαρδάκος). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Koumelis, T. (2019). Airbnb Women hosts leading the way forward for Thailand's Digital Tourism. *Travel Daily News*.

Available at: <https://www.traveldailynews.asia/airbnb-women-hosts-leading-the-way-forward-for-thailands-di> (assessed 1/9/2020).

Kourtit, K., Nijkamp, P., Östh, J., & Turk, U. (2022). Airbnb and covid-19: Space time vulnerability effects in six world-cities. *Tourism Management*, 93, 104569.

Krause, A. & Aschwanden, G. (2020). To Airbnb? Factors Impacting Short-Term Leasing Preference. *Journal of Real Estate Research*, 42, 261-284.

Krueger, R.A. (1988). *Focus groups: A practical guide for applied research*. Newbury Park, CA: Sage.

Kvale, S. (1996). *Interviews-An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Kuuder C.W., Essel M. Hussein R. Yirbekyaa E.K Dzramedo B.D., Halidu R., Arowosafe.C.F., Poku G., Gyader & Nutsugbodo R.Y.(2020). Women empowerment in Sirigu through ecotourism in the Kasena-Nankana East District of Ghana. *Gender & Behaviour*, 18(3), 15934-15948.

Lacher, R. & Oh, C., (2011). Is Tourism a Low-Income Industry? Evidence from Three Coastal Regions. *Journal of Travel Research*, 51(4), 464- 472.

Lamberton, C. & Rose, R. (2012). When is Ours Better than Mine? A Framework for Understanding and Altering Participation in Commercial Sharing Systems. *Journal of Marketing*, 76(4), 109-125.

Lampinen, A. & Cheshire, C. (2016). Hosting via Airbnb: Motivations and financial assurances in monetized network hospitality. *Conference on Human Factors in Computing Systems- Proceedings*, 1669-1680.

Laurent, G., & Kapferer, J. (1985). Measuring Consumer Involvement Profiles. *Journal Of Marketing Research*, 22(1), 41-53.

Lawrence, A., Carla, A, Wisdom, P. & Hoagwood, K. (2013). *Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research*. Research Gate.

Le, K., & Nguyen, M. (2020). How education empowers women in developing countries. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 21(2), 511-536.

Leach, M. (Ed.). (2015). *Gender equality and sustainable development*. Abingdon, UK: Routledge.

Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2011). Beyond constant comparison qualitative data analysis: Using NVivo. *School Psychology Quarterly*, 26(1), 70–84.

Ledesma, R.D. & Valero-Mora, P. (2007). Determining the Number of Factors to Retain in EFA: An easy-to-use computer program for carrying out Parallel Analysis, *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 12(1), 2-12.

Lenao, M., & Basupi, B. (2016). Ecotourism development and female empowerment in Botswana: A Review. *Tourism Management Perspectives*, 18, 51-58.

Lewis, J.J. (2019). Liberal Feminism. *ThoughtCo*.

Available at: <https://www.thoughtco.com/liberal-feminism3529177> (accessed 28/12/2018)

Li, J., Hudson, S., & So, K. K. F. (2019). Exploring the customer experience with Airbnb. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 13, 410-429.

Li, X., Zhang, A., & Guo, Y. (2021). Are proactive employees more creative? the roles of Multisource Information Exchange and social exchange-based employee-organization relationships. *Personality and Individual Differences*, 170, 110484.

Liang, L., Choi, H. & Joppe, M. (2018). Exploring the relationship between satisfaction, trust and switching intention, repurchase intention in the context of Airbnb. *International Journal of Hospitality Management*, 69, 41-48.

- Lietz, P. (2010). Research into Questionnaire Design: A Summary of the Literature. *International Journal of Market Research*, 52(2), 249-272.
- Lim, S., & Bouchon, F. (2020). The effects of network hospitality on women empowerment. *International Journal of Tourism Cities*, 7(1), 32-45.
- Lin, P. (2018). Is Airbnb a Good Choice for Family Travel? *Journal of China Tourism Research*, 16(1), 140-157.
- Lin, J., Wong, J., & Ho, C. (2013). Promoting frontline employees' quality of life: Leisure benefit systems and work-to-leisure conflicts. *Tourism Management*, 36, 178-187.
- Liu, Z., (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-475.
- Lim, S. E. Y., & Bouchon, F. (2020). The effects of network hospitality on women empowerment. *International Journal of Tourism Cities*, 7(1), 32-45.
- Lin, Z., & Yang, L. (2019). 'Me too!': individual empowerment of disabled women in the #MeToo movement in China. *Disability & Society*, 34(5), 842-847.
- Loeber, J. (1997). The Variety of Feminisms and their Contribution to Gender Equality. Available at: <http://diglib.bis.uni-oldenburg.de/pub/unireden/ur97/kap1.pdf> (accessed 28/12/2018).
- Lombardini, S., Bowman, K. & Garwood, R. (2017). *A how to guide measuring women's empowerment. Sharing experience from Oxfam's impact evaluations*. Oxfam GB.
- Lombardini, S & Quin, N.N. (2018). How to measure women's empowerment so that it reflects the views and opinions of all women interviewed in a study. Oxfam. Available at: <https://views-voices.oxfam.org.uk/2018/07/how-to-measure-womens-empowerment/> (accessed on January 2022)
- Longwe, S.H. (2002). Spectacles for seeing gender in project evaluation. *Association for Progressive Communications*. Available at: http://www.apcwomen.org/gemkit/en/understanding_gem/longwe.htm (accessed 20/7/2020)
- Lopez-Claros, A. & Zahidi, S. (2005). *Women's Empowerment: Measuring the Global Gender Gap*. Geneva: World Economic Forum.

- Lukes, S. (1974). *Power: A radical view*. London: Macmillan.
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Luoh, H. F., Tsauro, S. H., & Tang, Y. Y. (2014). Empowering employees: Job standardization and innovative behavior. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(7), 1100–1117.
- Luttrell, C., Quiroz, S., Scrutton, C & Bird., K. (2009). *Understanding and Operationalising Empowerment. Working Paper 308*. London: Overseas Development Institute.
- Lutz, C. & Newlands, G. (2018). Consumer segmentation within the sharing economy: The case of Airbnb. *Journal of Business Research*, 88, 187-196.
- Lynch, P., McIntosh, A. J., & Tucker, H. (eds.) (2009). *Commercial Homes in Tourism: An International Perspective*. London and New York: Routledge.
- Lyons, K. & Wearings, S. (2015). *The sharing economy Issues, Impacts and Regulatory Responses in the Context of the NSW Visitor Economy*. Sydney: NSW Business Chamber.
- Macionis, J.J. (2012). *Sociology*. 14th edition. Boston: Pearson.
- Mack, N., Woodsong, C., Macqueen, K.M, Guest, G. & Namey. E. (2005). *Qualitative research methods overview. Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International.
- Mahmud, S., Shah, N. & Becker, S. (2012). Measurement of Women's Empowerment in Rural Bangladesh. *World Development*, 40(3), 610-619.
- Maier, G., & Gilchrist, K. R. (2022). Women who host: An intersectional critique of Rentier Capitalism on Airbnb. *Gender, Work & Organization*, 29(3), 817-829.
- Maier, S. & Nair-Reichert, U. (2008). Empowering Women Through ICT-Based Business Initiatives: An Overview of Best Practices in E-Commerce/E-Retailing Projects. *Information Technology International Development*, 4(2), 43–60.
- Malhotra, A. & Mather, M. (1997). Do Schooling and Work Empower Women in Developing Countries? Gender and Domestic Decisions in Sri Lanka. *Sociological Forum* 12, 599–630.

Malhotra, A. & Van Alstyne, M.(2014).The dark side of the sharing economy and how to lighten it. *Communications of the ACM*, 57 (11), 24-27.

Malhotra, A., Schuler, S. R . & Boender. C (2002). *Measuring Women's Empowerment as a variable in International Development*. Gender and Development Group. Washington, DC: The world Bank.

Malhotra, A. & Schuler, S. R. (2005). "Women's empowerment as a variable in international development". In Narayan, D. (Ed.), *Measuring Empowerment: Cross-disciplinary Perspectives* (p.p. 219–246). Washington, DC: The World Bank.

Malhotra, R. (2015). Empowering Women through Digital Technology: An Indian prospective. *International Journal of Business Management*.

Malik, S. & Courtney, K. (2010). Higher education and women's empowerment in Pakistan. *Gender and Education*, 23(1), 29-45.

Mandal, K. C. (2013). Concept and Types of Women Empowerment. *International Forum of Teaching and Studies*, 9 (2), 17-30.

Marcinek, A. & Hunt, C. (2015). Social capital, ecotourism, and empowerment in Shiripuno, Ecuador. *International Journal of Tourism Anthropology*, 4(4), 327.

Mariani, M., & Baggio, R. (2020). The relevance of mixed methods for network analysis in tourism and hospitality research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32, 1643-1673.

Marpsat, M., & Razafindratsima, N. (2010). Survey Methods for Hard-to-Reach Populations: Introduction to the Special Issue. *Methodological Innovations Online*, 5(2), 1-16.

Martin, C. (2016). The sharing economy: A pathway to sustainability or a nightmarish form of neoliberal capitalism? *Ecological Economics*, 121, 149-159.

Martin, C., Upham, P. & Klapper, R. (2017). Democratizing platform governance in the sharing economy: An analytical framework and initial empirical insights. *Journal of Cleaner Production*, 166, 1395-1406.

Maruyama, N., Woosnam, K. M., & Boley, B. B. (2017). Residents' attitudes toward ethnic neighborhood tourism (ENT): Perspectives of ethnicity and empowerment. *Tourism Geographies*, 19(2), 265–286.

Masadeh,M., Al-Ababneh, M., Al-Sabi, S., Allah.M,H.(2018).Female tourist guides in Jordan: Why so few? *European Journal of Social Sciences*, 56 (2), 89-102.

Mason, J.(2001). *Researching your own practice*. London: Routledge.

Mayoux., L. (2003). “Women’s Empowerment and Participation in Micro-Finance: Evidence, Issues and Ways Forward”. In L. Mayoux (Ed.), *Sustainable Learning for Women’s Empowerment: Ways Forward in Microfinance* (p.p.1-43). New Delhi, India: Hardbound.

Mazursky, D. (1989). Past experience and future tourism decisions. *Annals of Tourism Research*, 16(3), 333-344.

Mcardle, J., & Aber, M. (1990). Patterns of Change within Latent Variable Structural Equation Models. *Statistical Methods in Longitudinal Research*, 151-224.

McClaren, D. & Agyeman, J. (2015). *Sharing Cities. A Case for Truly Smart and Sustainable Cities*. MIT Press.

McCracken, G. D. (1998). *The long interview*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
McGehee, N., Kim, K., & Jennings, G. (2007). Gender and motivation for agri-tourism entrepreneurship. *Tourism Management*, 28(1), 280-289.

McGinnis, C. (2018). Airbnb goes for the mainstream. *San Francisco Chronicle*.
Available at: <https://www.sfchronicle.com/chris-mcginnis/article/Airbnb-goes-for-the-mainstream-12657035.php> (accessed 18/8/2021)

McKercher, B. (1993). The unrecognized threat to tourism. *Tourism Management*, 14(2), 131-136.

McLeod, J. (2009). *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy*. Sage: London.

McMillan, C., O’Gorman, K. & MacLaren, A. (2011). Commercial hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(2), 189-208.

McNichol, A. L. (2015). Airbnb: A (soon to be) victim of its own success. *The NALS Magazine for Legal Professionals*, 8–10.

McWhirter, E.H. (1991). Empowerment in counselling. *Journal of Counselling and Development*, 69, 222-7.

Meng, B. & Han, H., (2014). The Effects of Empowerment on Employee Psychological Outcomes in Upscale Hotels. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 23(2), 218-237.

Merkel, J. (2015). Coworking in the city, *Ephemera*, 15 (1), 121-139.

Mertens, S. (1998). Phase Transition in the Number Partitioning Problem. *Physical Review Letters*, 81(20), 4281-4284.

Meutia, M. (2017). Proactive attitude and Organizational performance. *International Journal of Economic Perspectives*.

Midgett, C., Bendickson, J.S., Muldoon, J.& Solomon, S.J. (2018). The sharing economy and sustainability: A case for Airbnb. *Small Business Institute Journal*, 13(2), 51- 71.

Mies, M. (1993). Towards a methodology for feminist research. In M. Hammersley (Ed), *Social Research: Philosophy Politics and Practice* (pp. 64-82). London: Sage.

Miller, S. & Jefferson-Jones, J. (2017). Airbnb and the battle between Internet exceptionalism and local control of land use. *ABA Probate & Property*, 31(3) 36-39.

Milman, A., & Pizam, A. (1988). Social impacts of tourism on central Florida. *Annals of Tourism Research*, 15(2), 191-204.

Miller, J. G. (1955). Toward a general theory for the behavioral sciences. *American Psychologist*, 10(9), 513–531.

Mo, P. & Coulson, N. (2010). Empowering processes in online support groups among people living with HIV/AIDS: A comparative analysis of ‘lurkers’ and ‘posters’. *Computers In Human Behavior*, 26(5), 1183-1193.

Mody, M., Hanks, L. & Dogru, T. (2019) “Parallel Pathways to brand loyalty: Mapping the consequences of authentic consumption experiences for hotels and Airbnb,” *Tourism Management*, 74, 65–80.

Mody, M. A., Suess, C., & Lehto, X. (2017). The accommodation experiencescape: a comparative assessment of hotels and Airbnb. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29, 2377-2404

- Molina-Azorín, J., & Font, X. (2015). Mixed methods in sustainable tourism research: an analysis of prevalence, designs and application in JOST (2005–2014). *Journal Of Sustainable Tourism*, 24(4), 549-573.
- Moon, H., Miao, L., & Line, N.D. (2019). Peer-to-peer interactions: Perspective of Airbnb guests and hosts. *International Journal of Hospitality Management*, 77, 405-414.
- Moscardo, G., & Murphy, L. (2014). There is no such thing as sustainable tourism: Re-conceptualizing tourism as a tool for sustainability. *Sustainability*, 6(5), 2538-2561.
- Morgan M. S. & Winkler., R L. (2019). The Third Shift? Gender and Empowerment in a Women's Ecotourism Cooperative. *Rural Sociology*, 185(10), 137-164.
- Morriss, P. (2002). *Power: A Philosophical Analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Morrison, A. (2006). A contextualisation of entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 12(4), 192–209.
- Morse, J. 1995. The significance of saturation. *Qualitative Health Research*, 5, 147-149.
- Morshed,F. & Haque. E. (2015). Impact of women entrepreneurship on women's empowerment in Bangladesh. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 6 (1).
- Moswete, N., & Lacey, G. (2015). Women cannot lead empowering women through cultural tourism in Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 23, 600-617.
- Mosedale, S. (2005). Assessing women's empowerment: towards a conceptual framework, *Journal of International Development*, 17, 243-257.
- Moswete, N., Mpotokwane, M.A , Maera., N. & Nkape, K (2019). Exploring the potential and challenges: guesthouse based tourism and hospitality in Maun, Botswana. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8 (4).
- Mowforth, M., & Munt, I. (2015). *Tourism and sustainability: Development, globalisation and new tourism in the third world*. Abingdon, UK: Routledge.
- Mrema, A. A. (2015). Tourism and women empowerment in Monduli District, Arusa-Tanzania. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 4, 2.

Muijs, D. (2004). "Introduction to quantitative research". In *Doing quantitative research in education with SPSS* (pp. 1-10). UK: SAGE Publications.

Mulholland, J., & Wallace, J. (2003). Strength, Sharing and Service: Restorying and the legitimization of research texts. *British Educational Research Journal*, 29(1), 5-23.

Muñoz-Bullón, F. (2009). The gap between male and female pay in the Spanish tourism industry. *Tourism Management*, 30(5), 638- 649.

Muñoz, P. & Cohen, B. (2017). Mapping out the sharing economy: A configurational approach to sharing business modeling. *Technological Forecasting and Social Change*. 125, 21-37.

Munro, D. (1995). "Sustainability: Rhetoric or Reality?". In T.C. Trzyna (Ed.), *A Sustainable World* (p.p.10-20). California: International Center for the Environment and Public Policy.

Murphy, K. (2012) The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 8, 15-29.

Murtaza, K. F. (2012). Women empowerment through higher education in Gilgit-Baltistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(9), 343-367.

Myers, M. D. (1997). Qualitative Research in Information Systems. *MIS Quarterly*, 21, 241-242.

Namey, E., Guest, G., Thairu, L. & Johnson, L. (2008). Data Reduction Techniques for Large Qualitative Data Sets. In *Handbook for team-based qualitative research*. Rowman Altamira.

Napikoski, L. (2019). Socialist Feminism Definition and Comparisons: How Is It Different Than Other Types of Feminism? *ThoughtCo*.

Available at: <https://www.thoughtco.com/socialist-feminism-womens-historydefinition-3528988> (accessed 1/11/2021)

Nassani, A., Aldakhil, A., Abro, M., Islam, T. & Zaman, K., (2019). The impact of tourism and finance on women empowerment. *Journal of Policy Modeling*, 41(2), 234-254.

Neal, J., Uysal, M., & Sirgy, M. (2007). The Effect of Tourism Services on Travelers' Quality of Life. *Journal of Travel Research*, 46(2), 154-163.

Ngonze, M. L. (2006). *Fostering Women Entrepreneurship in Kenya through an integrated approach framework*. Paper presented in the 3rd Annual Entrepreneurship Conference organized by the United States International University (USIU).

Nomnga, V. (2017). Unlocking the Potential of Women Entrepreneurs in the Tourism and Hospitality Industry in the Eastern Cape Province, South Africa. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 9(4), 6-13.

Nunnally, J.C. & Bernstein, I.H. (1994). *Psychometric Theory*. McGraw-Hill, New York.

Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory*. New York, NY: McGraw-Hill.

Nwosu, B. (2014). Hospitality education: sustainable empowerment opportunities for Nigerian women. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 6, 62-76.

Nyaruwata, S., & Nyaruwata, L.T. (2013). Gender equity and executive management in tourism: Challenges in the Southern African Development Community (SADC) region. *African Journal of Business Management*, 7(21), 2059-2070

Nybakk, E., & Hansen, E. (2008). Entrepreneurial attitude, innovation and performance among Norwegian nature-based tourism enterprises. *Forest Policy And Economics*, 10(7-8), 473-479.

O'Connor D. (2016). Saving Babies Lives: A care bundle for reducing stillbirth. *NHS England*.

Available at: <https://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2016/03/saving-babies-lives-car-bundl.pdf> (accessed at 10/8/2020)

OECD. (2001). *Sustainable Development: Critical Issues*. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.

Ogato, S. (2013). The quest for gender equality and women's empowerment in least developed countries: Policy and strategy implications for achieving millennium development goals in Ethiopia. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 5(9), 358-372.

O'Hara, C. & Clement, F. (2018). Power as agency: A critical reflection on the measurement of women's empowerment in the development sector. *World Development*, 106, 111-123.

Omisore, A. (2018). Attaining Sustainable Development Goals in sub-Saharan Africa; The need to address environmental challenges. *Environmental Development*, 25, 138-145.

O'Neil, T., Domingo, P., & Valters, C. (2014). *Progress on Women's Empowerment: From Technical Fixes to Political Action; Development Progress Working Paper 6*. London, UK: Overseas Development Institute.

Oriade, A. & Evans, M. (2011). "Sustainable and alternative tourism". In P. Robinson, S. Heitmann, P. Dieke (Eds.), *Research themes for tourism* (p.p. 69-86). Cambridge: CABI.

Oskam, J., & Boswijk, A. (2016). Airbnb: The future of networked hospitality businesses. *Journal of Tourism Futures*, 2(1), 22-42.

Oxaal, Z. & Baden, S. (1997). *Gender and Empowerment: Definitions, Approaches and Implications for Policy No. 40*. Swedish International Development Co-operation Agency.

Page, N., & Czuba, C.E. (1999). Empowerment: What is it? *Journal of Extension*, 37(5), 24-32.

Pallant, J. (2020). *SPSS survival Manual*. 7th edition . London: Routledge.

Palinkas, L., Horwitz, S., Green, C., Wisdom, J., Duan, N., & Hoagwood, K. (2013). Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Administration And Policy In Mental Health And Mental Health Services Research*, 42(5), 533-544.

Packham, G., Jones, P., Miller, C., Pickernell, D., & Thomas, B. (2010). Attitudes towards entrepreneurship education: a comparative analysis. *Education+ training*, 52(8/9), 568-586.

Panta, S., & Thapa, B. (2017). Entrepreneurship and women's empowerment in gateway communities of Bardia National Park, Nepal. *Journal Of Ecotourism*, 17(1), 20-42.

Patton, M. (2002). Two Decades of Developments in Qualitative Inquiry. *Qualitative Social Work*, 1(3), 261-283.

Pappas, N. (2017). The complexity of purchasing intentions in peer-to-peer accommodation. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29, 2302-2321.

Pappas, N. (2019). The complexity of consumer experience formulation in the sharing economy. *International Journal of Hospitality Management*, 77, 415–424.

Parris, T. & Kates, R. (2003). Characterizing and measuring sustainable development. *Annual Review of Environment and Resources*, 28(1), 559-586.

Parsons, T. (1963). On the Concept of Political Power. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 107, 232-262.

Parsons, T. (1967). *On the concept of political power: Sociological Theory and modern Society*. London: Free press.

Paul, B.D. (2008). A history of the concept of sustainable development: Literature review. *Annals of The University of Oradea, Economic Science Series*, 17 (2), 581-585.

Paulauskaite, D., Powell, R., Coca-Stefaniak, J. & Morrison, A. (2017). Living like a local: Authentic tourism experiences and the sharing economy. *International Journal of Tourism Research*, 19(6), 619-628.

Pawłowski, A. (2008). How many dimensions does sustainable development have? *Sustainable Development*, 16(2), 81-90.

Pearson, A., Pearson, J. M., & Griffin, C. (2009). Innovating with technology: The impact of overload, autonomy, and work and family conflict. *Journal of Information Technology Theory and Application (JITTA)*, 9(4), 41-65.

Permanyer, I.(2011). Assessing the robustness of composite indices rankings. *Review Of Income And Wealth*, 57(2), 306-326.

Perry, C. (1998). Processes of a case study methodology for postgraduate research in marketing. *European journal of marketing*, 32(9/10), 785-802.

Peterman, A & Seymour, G. (2018). Where is the standardized measure of women's empowerment? *IFRI Blog*.

Availalble at: <https://www.ifpri.org/blog/where-standardized-measure-womens-empowerment> (accessed 1/3/2020)

Peters, M.& Buhalis, D. (2013). “SMEs in tourism destinations”. In C. Costa, E. Panyik, & D. Buhalis (Eds.), *Aspects of tourism: Vol. 60. Trends in European tourism planning and organisation* (.pp. 93–101). Bristol: Channel View Publications.

- Peters, M., & Schuckert, M. (2014). Tourism Entrepreneurs' Perception of Quality of Life: An Explorative Study. *Tourism Analysis*, 19(6), 731–740
- Peters, M., Kallmuenzer, A., & Buhalis, D. (2018). Hospitality entrepreneurs managing quality of life and business growth. *Current Issues in Tourism*, 22(16), 2014-2033.
- Petrič, G. & Petrovčič, A. (2014). Individual and Collective Empowerment in Online Communities: The Mediating Role of Communicative Interaction in Web Forums. *The Information Society*, 30(3), 184-199.
- Pettifor, A., Levandowski, B., MacPhail, C., Padian, N., Cohen, M. and Rees, H. (2008). Keep them in school: the importance of education as a protective factor against HIV infection among young South African women. *International Journal of Epidemiology*, 37(6), 1266-1273.
- Petruzzi, M. A., Marques, G. S., do Carmo, M., & Correia, A. (2020). Airbnb and neighbourhoods: an exploratory study. *International Journal of Tourism Cities*, 6, 72-89.
- Petruzzi, M. A., & Marques, C. (2022). Peer-to-peer accommodation in the time of COVID-19: A segmentation approach from the perspective of tourist safety. *Journal of Vacation Marketing*. Ahead-of-print.
- Perren, R. & Kozinets, R. (2018). Lateral Exchange Markets: How Social Platforms Operate in a Networked Economy. *Journal of Marketing*, 82(1), 20-36.
- Philip, H., Ozanne, L. & Ballantine, P. (2015). Examining temporary disposition and acquisition in peer-to-peer renting. *Journal of Marketing Management*, 31(11-12), 1310-1332.
- Phillip, S., Hunter, C. & Blackstock, K. (2010). A typology for defining agritourism. *Tourism Management*, 31 (6), 754-758.
- Phommavong, S. & Sörensson, E. (2012). Ethnic tourism in Lao PDR: gendered divisions of labour in community-based tourism for poverty reduction. *Current Issues in Tourism*, 17(4), 350-362.
- Pigram, J. J. (1990). Sustainable tourism-policy considerations. *Journal of Tourism Studies*, 1(2), 2-9.

- Pillariseti, J. R. & M. McGillivray. (1998). 'Human Development and Gender Empowerment: Conceptual and Measurement Issues', *Development Policy Review*, 16 (2), 197–203.
- Piron, L.-H. & F. Watkins (2004). *DFID Human Rights Review: A Review of How DFID has Integrated Human Rights into its Work*. Report for DFID.
- Plantenga, J., Remery, C., Figueiredo, H., & Smith, M. (2009). Towards a European Union Gender Equality Index. *Journal Of European Social Policy*, 19(1), 19-33.
- Pleno, M. J. L. (2006). Ecotourism projects and women's empowerment: A case study in the province of Bohol, Philippines. *Forum of International Development Studies*, 32I, 137- 155.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J.-Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: a critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of applied psychology*, 88(5), 879.
- Podsakoff, P.M. & Organ, D.W. (1986) Self-Reports in Organizational Research: Problems and Prospects. *Journal of Management*, 12, 531-544.
- Postma, A., Cavagnaro, E., & Spruyt, E. (2017). Sustainable tourism 2040. *Journal of Tourism Futures*, 3, 13-22.
- Poon, K. Y., & Huang, W. J. (2017). Past experience, traveler personality and tripographics on intention to use Airbnb. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29, 2425-2443.
- Prasad, P. N. and Sreedevi, V. (2007). Economic Empowerment of Women through Information Technology: A Case Study from an Indian State. *Journal of International Women's Studies*, 8(4), 107-120.
- Pung, J.M., Del Chiappa, G. & Sini, L. (2019). Booking experiences on sharing economy platforms: An exploration of tourists' motivations and constraints. *Current Issues in Tourism*, 25(19), 3199–3211.
- PwC. (2015). The Sharing Economy—Sizing the Revenue Opportunity. PwC. Available at: <http://www.pwc.co.uk/issues/megatrends/collisions/sharingeconomy/the-sharing-economy-sizing-the-revenue-opportunity.html>. (accessed 13/10/2019)

PwC (2016). Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe. PwC.

Available at: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/> (accessed 14/10/2019)

PwC. (2017). *Share Economy 2017: The new business model*. PwC.

Available at: <https://www.pwc.de/de/digitale-transformation/share-economy-report-2017.pdf> accessed 1/10/2020) (accessed 14/10/2019)

Quaddus, M., & Hofmeyer, G. (2007). An investigation into the factors influencing the adoption of B2B trading exchanges in small business. *European Journal of Information Systems* 16, 202–215.

Quattrone, G., Proserpio, D., Quercia, D., Capra, L., & Musolesi, M. (2016). Who benefits from the "Sharing" economy of Airbnb? *Proceedings of the 25th International Conference on World Wide Web*.

Quinby, D. & Gasdia, M. (2014). *Share This! Private Accommodation and the Rise of the New Gen Renters. Report*. PhoCusWright.

Quinn, N. (2018). *Women's Empowerment in Tunisia: A Discrete choice experiment to elicit weight for a multidimensional index*. Oxfam Report.

Radke, H. R., Hornsey, M. J., & Barlow, F. K. (2016). Barriers to women engaging in collective action to overcome sexism. *American Psychologist*, 71, 863–874.

Radović-Marković, M. & Živanović, B. (2019). Fostering Green Entrepreneurship and Women's Empowerment through Education and Banks' Investments in Tourism: Evidence from Serbia. *Sustainability*, 11, 6826.

Ragins, B. & Winkel, D. (2011). Gender, emotion and power in work relationships. *Human Resource Management Review*, 21(4), 377-393.

Rahman, L. & Rao, V.(2004). The Determinants of Gender Equity in India: Examining Dyson and Moore's Thesis with New Data. *Population and Development Review*, 30(2), 239-268.

Raj, A. (2017). Gender empowerment index: A choice of progress or perfection. *The Lancet Global Health*, 5(9), 849-850.

Ram, Y. (2018). Hostility or hospitality? A review on violence, bullying and sexual harassment in the tourism and hospitality industry. *Current Issues in Tourism*, 21(7), 760-774.

Ramchurjee, N. A. (2011). "Tourism" a Vehicle for Women's Empowerment: Prospect and Challenges. *Research Gate*, 1-12.

Ramo, D. E., & Prochaska, J. J. (2012). Broad reach and targeted recruitment using Facebook for an online survey of young adult substance use. *Journal of Medical Internet Research*, 14(1), e28.

Ramos, A. & Prideaux, B. (2013). Indigenous ecotourism in the Mayan rainforest of Palenque: empowerment issues in sustainable development. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(3), 461-479.

Ranchordás S. (2015). Does sharing mean caring? Regulating innovation in the sharing economy. *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, 16, 414.

Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121-148.

Rauch, D. E., & Schleicher, D. (2015). Like Uber, but for local government law: the future of local regulation of the sharing economy. *Ohio St. LJ*, 76, 901.

Ravenelle, A. (2017). Sharing economy workers: selling, not sharing. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 10(2), 281-295.

Raz, J. (1986). *The Morality of Freedom*. New York: Oxford University Press.

Razavi, S. (2016). The 2030 Agenda: challenges of implementation to attain gender equality and women's rights. *Gender & Development*, 24(1), 25-41.

Reinartz, W., Haenlein, M., & Henseler, J. (2009). An empirical comparison of the efficacy of covariance-based and variance-based SEM. *International Journal of research in Marketing*, 26(4), 332-344.

Remenyi, D., Williams, B., Money, A & Swartz, E. (1998). *Doing research in business and management*. London: Sage.

- Rettig, E., Fick, S., & Hijmans, R. (2020). The Female Empowerment Index (FEMI): spatial and temporal variation in women's empowerment in Nigeria. *Heliyon*, 6(5), e03829
- Richard, B. & Cleveland, S. (2016). The future of hotel chains. *Journal of Vacation Marketing*, 22(3), 239-248.
- Richardson, R. (2017). Measuring Women's Empowerment: A Critical Review of Current Practices and Recommendations for Researchers. *Social Indicators Research*, 137(2), 539-557.
- Richardson, R. A.(2018). Measuring Women's Empowerment: A Critical Review of Current Practices and Recommendations for Researchers. *Soc Indic Res*, 137, 539–557.
- Rinaldi, A., & Salerno, I. (2020). The tourism gender gap and its potential impact on the development of the emerging countries. *Quality & Quantity*, 54(5-6), 1465-1477.
- Rinne, A. (2017). What Exactly is the Sharing Economy? *World Economic Forum*. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2017/12/when-is-sharing-not-really-sharing>. (accessed 12/10/2020)
- Roberts, C. (2017). The Single Girl Gets a Centerfold: The Rhetorics of Marketplace Feminism. *The Journal of Popular Culture*, 50(6), 1336-1355.
- Roberts, P. & Hills, P. (2002). Sustainable development: Analysis and policy in East and west? The cases of Hong Kong and Scotland. *Sustainable Development*, 10(3), 117-121. doi:10.1002/sd.190
- Roberts, P., & Priest, H. (2006). Reliability and validity in research. *Nursing standard*, 20(44), 41-46.
- Robson, C. (2002). *Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell.
- Robson, C. (2007). *How to Do a Research Project: A Guide for Undergraduate Students*. Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Rodríguez Molina, M., Frías-Jamilena, D., & Castañeda-García, J. (2013). The moderating role of past experience in the formation of a tourist destination's image and in tourists' behavioural intentions. *Current Issues in Tourism*, 16(2), 107-127.

Rönkkö, M., & Cho, E. (2020). An Updated Guideline for Assessing Discriminant Validity. *Organizational Research Methods*, 25(1), 6–14.

Rosich, G. (2019). *The contested history of autonomy: Interpreting European Modernity*. London, UK: Bloomsbury Academic.

Roth, B. (2004). *Separate Roads to feminism*. USA: Cambridge.

Rowlands, J. (1997). *Questioning empowerment: Working with women in Honduras*. UK: Oxfam.

Rowlands, J. (1995). Empowerment examined. *Development in Practice*, 5(2), 101-107.

Rowland-Serdar, B., & Schwartz - Shea, P. (1991). Empowering Women: Self, Autonomy, and Responsibility. *Political Research Quarterly*, 44(3), 605-624.

Ryan, R., & Deci, E. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67.

Sachs, J. (2012). From Millennium Development Goals to Sustainable Development Goals. *The Lancet*, 379(9832), 2206-2211.

Sacks, A. (2011). ‘What were you thinking?’ For couples, new source of online friction. *New York Times*, April 26.

Sainaghi, R. & Baggio, R. (2020). Clusters of topics and research designs in peer-to-peer accommodation platforms. *International Journal of Hospitality Management*, 88, 102393.

San Martin, H., Collado, J., & Rodriguez del Bosque, I. (2013). An exploration of the effects of past experience and tourist involvement on destination loyalty formation. *Current Issues in Tourism*, 16(4), 327-342.

Santero-Sanchez, R., Segovia-Pérez, M., Castro-Núñez, B., Figueroa-Domecq, C. & Talón-Ballester, P. (2015). Gender differences in the hospitality industry: A Job quality index. *Tourism Management*, 51, 234-246.

Saveriades, A. (2000). Establishing the social tourism carrying capacity for the tourist resorts of the east coast of the Republic of Cyprus. *Tourism Management*. 21(2), 147-156.

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2012). *Research Methods for Business Students*. UK: Pearson Education Limited.

Sayer, A. (1997). Essentialism, social constructionism, and beyond. *The Sociological Review*, 45(3), 453–487.

Schor, J. (2016). Debating the sharing economy. *Journal of Self-Governance and Economics*, 4, 7-22.

Schor, J. & Cansoy, M. (2019). “The Sharing Economy”. In F. Wherry & I. Woodward, (Eds.) *The Oxford Handbook of Consumption* (p.p. 51-73). New York: Oxford University press.

Schoenbaum, N. (2016). Gender and the Sharing Economy. *Fordham Urban Law Journal*, 53, 1-48.

Schüler, D. (2006). The Uses and Misuses of the Gender-related Development Index and Gender Empowerment Measure: A Review of the Literature. *Journal of Human Development*, 7(2), 161-181.

Schulz, A. J., Israel, B. A., Zimmerman, M. A., & Checkoway, B. N. (1995). Empowerment as a multi-level construct: Perceived control at the individual, organizational and community levels. *Health Education Research: Theory & Practice*, 10, 309-327.

Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. *Tourism Management*, 20(2), 245-249.

Scheyvens, R. (2000). Promoting women's empowerment through involvement in ecotourism: Experiences from the Third World. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(3), 232-249.

Scheyvens, R., & Russell, M. (2012). Tourism and poverty alleviation in Fiji: comparing the impacts of small- and large-scale tourism enterprises. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 417-436.

Schwab, D. P. (2004). *Research methods for organizational studies*. London: Psychology Press.

Schumacker, R., & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to Structural Equation Modeling* (Third ed.). New York: Routledge: Taylor & Francis Group.

- Schwarzer, R. (1999). *The Proactive Attitude Scale (PA Scale)*. Available at: <http://userpage.fu-berlin.de/~health/proactive.htm> (accessed 11/12/2022)
- Scheyvens, R. & van der Watt, H. (2021). Tourism, empowerment and sustainable development: A new framework for analysis. *Sustainability*, 13(22), 12606.
- Scotland, J. (2012). Exploring the philosophical underpinnings of research: Relating ontology and epistemology to the methodology and methods of the scientific, interpretive, and critical research paradigms. *English language teaching*, 5(9), 9-16.
- Segovia-Pérez, M., Figueroa-Domecq, C., Fuentes-Moraleda, L., & Muñoz-Mazón, A. (2019). Incorporating a gender approach in the hospitality industry: Female executives' perceptions. *International journal of hospitality management*, 76, 184-193.
- Segovia-Pérez, M. S., de la Fuente Cabrero, C., Ballesteros, P. T., & Serrano, L. G. (2014). Gender inequality and female managers in the tourism sector: An analysis of glass ceiling factors. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, 21, 21-22.
- Sen, A. (1985). Well-Being, Agency and Freedom: The Dewey Lectures 1984. *The Journal of Philosophy*, 82(4), 169.
- Sen, G. & Mukherjee, A. (2014). No empowerment without rights, no rights without politics: Gender-equality, MDGs and the post-2015 development agenda. *Journal of Human Development and Capabilities*, 15(2-3), 188-202.
- Senbeto, D., Hon, A., & Law, R. (2021). Organizational Cultures Determine Employee Innovation in Response to Seasonality: Regulatory Processes of Openness and Resistance. *Journal Of Hospitality Tourism Research*, 109634802110116.
- Seyfi, S., Hall, C. & Vo-Thanh, T. (2020). The gendered effects of statecraft on women in tourism: Economic sanctions, women's disempowerment and sustainability? *Journal of Sustainable Tourism*, 1-18.
- Seymour, G., & Peterman, A. (2018). Context and measurement: An analysis of the relationship between intrahousehold decision making and autonomy. *World Development*, 111, 97-112.
- Sharif, G. (1996). Anarchism and Feminism: A Historical Survey. *Women's History Review*, 5 (3), 417-4.
- Sharma, U. (2003). *Women empowerment through information technology*. UK: Authors Press.

Shaw, G. & Williams, A. (1998). Tourism and Employment: Reflections on a Pilot Study of Looe. *Cornwall Area*, 20, 23-34.

Shiva, V. & Mies, M. (1993). *Ecofeminism*. London: Zed.

Showalter, E. (1981). Feminist Criticism in the Wilderness. *Critical Inquiry*, 8(2), 179-205.

Shakeela, A. & Cooper, C. (2009). Human Resource Issues in a Small Island Setting: The Case of the Maldivian Tourism Industry. *Tourism Recreation Research*, 34(1), 67-78.

Sharpley, R. (2000). Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.

Sherman, N. & Fleury, M. (2020). Has Airbnb grown a conscience? *BBC*. Available at: <https://www.bbc.com/news/business-51364852> (accessed 1/10/2020)

Shuqair, S., Pinto, D. & Mattila, A. (2019). Benefits of authenticity: Post-failure loyalty in the sharing economy. *Annals of Tourism Research*, 78, 102741.

Silverman, D. (2020). *Qualitative Research*. London: Sage.

Silverman, D. (2017). How was it for you? The Interview Society and the irresistible rise of the (poorly analyzed) interview. *Qualitative Research*, 17(2), 144-158.

Simien, E. (2004). Black Feminist Theory. *Women & Politics*, 26(2), 81-93.

Simon, R J. & Danziger, G. (1991). Women's Movements in America: Their Successes, Disappointments, and Aspirations. *Books*, 20.

Simon, B. L. (1994). *The empowerment tradition in American social work: A history*. New York: Columbia University Press.

Sinclair, M. T. (ed.) (1997). *Gender, Work and Tourism*. London: Routledge.

Sirakaya, E. & Sönmez S. (2000). Gender Images in State Tourism Brochures: An Overlooked Area in Socially Responsible Tourism Marketing. *Journal of Travel Research*, 38(4), 353-362.

Sigala, M. (2017). Collaborative commerce in tourism: implications for research and industry. *Current Issues in Tourism*. 20(4), 346–355.

Sigala., M & Dolnicar. S. (2018). "Entrepreneurship opportunities". In Dolnicar (Ed.), *Peer -to-peer accomodation networkd: Pushing the boundaries* (p.p.77-86). Oxford: Goofellow Publisher.

Small, J. (2017). Women's "beach body" in Australian women's magazines. *Annals of Tourism Research*, 63, 23-33.

Smith, N. (2014). Gender and Livelihood Diversification: Maasai Women's Market Activities in Northern Tanzania. *The Journal of Development Studies*, 1-14

Smith, V. (1979). Women the taste-makers in tourism. *Annals of Tourism Research*, 6(1), 49-60.

Smith, M. K., & Diekmann, A. (2017). Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research*, 66, 1-13.

Snyder, R. (2008). What Is Third-Wave Feminism? A New Directions Essay. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 34(1), 175-196.

So, K.K., Oh, H. & Min, S. (2018). Motivations and constraints of Airbnb consumers: Findings from a mixed-methods approach. *Tourism Management*, 67, 224–236.

Soini, K., & Birkeland, I. (2014). Exploring the scientific discourse on Cultural Sustainability. *Geoforum*, 51, 213-223.

Social Watch. (2005). Roars and whispers. *Social Watch*.
Available at: <https://www.socialwatch.org/node/10024> (accessed 12/6/2020)

Sofield, T.H.B. (2003). *Empowerment for Sustainable Tourism Development*. Oxford: Pergamon, Elsevier Science.

Sonowal, M. K. (2013). Impact of Education in Women Empowerment: A Case Study of SC and ST women of Sonitpur District, Assam. *IJCAES Special Issue on Basic, Applied and Social Sciences*, 3(1), 27-33.

Sowjanya,S. & H. Basil, V.H. (2015). Role of Education in Women Empowerment and Development: Issues and Impact.
Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225925> (accessed 1/10/2020)

Spangenberg, J., (2002). Towards indicators for institutional sustainability: lessons from an analysis of Agenda 21. *Ecological Indicators*, 2(1-2), 61-77.

Springer, K. (2002). Third Wave Black Feminism? Signs. *Journal of Women in Culture and Society*, 27(4), 1059-1082.

Srivastava, R. M. (1994). *Emerging Profile of small women Entrepreneurs cum managers in India: A case Study. Woman in Management: Champions of change*. Dhaka: UPI.

Stacey, J. (2015). Supporting Quality Jobs in Tourism. *OECD Tourism Papers*, No. 2015/02. Paris: OECD Publishing.

Stanley, L, & Wise. S. (1983). *Breaking Out: Feminist Ontology and Epistemology*. London: Routledge.

Starhawk, (1990). *Power, Authority, and Mystery: Ecofeminism and Earth-Based Spirituality*. Diamond and Orenstein.

Stephen, A. (2006). *Communication Technologies and Women empowerment*. New Delhi: Rajat.

Stevenson, L. & St-Onge, A. (2005). *Support for Growth – Oriented Women Entrepreneurs in Kenya*. Geneva: International Labour Organization.

Strachey, R. (1928). *The Clause: A Short History of the Women's Movement in Great Britain*.

Stromquist, N. (1993). Sex-Equity Legislation in Education: The State as Promoter of Women's Rights. *Review Of Educational Research*, 63(4), 379-407.

Stromquist, N. (1995). Romancing the State: Gender and Power in Education. *Comparative Education Review*, 39(4), 423-454.

Strzelecka, M. (2015). The prospects for empowerment through local governance for tourism the LEADER approach. *The Journal of Rural and Community Development*, 10(3), 78-97.

Strzelecka, M., Boley, B. B., & Woosnam, K. M. (2017). Place attachment and empowerment: Do residents need to be attached to be empowered? *Annals of Tourism Research*, 66, 61–73.

Stabrowski, F. (2017). 'People as businesses': Airbnb and urban micro-entrepreneurialism in New York City. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 10(2), 327-347.

- Stephany, A. (2015). *The Business of Sharing: Making It in the New Sharing Economy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sthapit, E. (2018). My bad for wanting to try something unique: Sources of value co-destruction in the Airbnb context. *Current Issues in Tourism*, 22(20), 2462–2465.
- Strezov, V., Evans, A. & Evans, T. (2016). Assessment of the Economic, Social and Environmental Dimensions of the Indicators for Sustainable Development. *Sustainable Development*, 25(3), 242-253.
- Stofberg, N. & Bridoux, F. (2019). Consumers' choice among peer-to-peer sharing platforms: The other side of the coin. *Psychology & Marketing*, 36(12), 1176–1195.
- Su, M., Wall, G., Ma, J., Notarianni, M. & Wang, S. (2020). Empowerment of women through cultural tourism: perspectives of Hui minority embroiderers in Ningxia, China. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-22.
- Sundajaran, A. (2014). *Peer- to- peer business and the sharing (collaborative) economy: Overview, economic effects and regulatory issues*. The Power of Connection: Peer-to-Peer Businesses, Workshop held by the Committee on Small Business of the United States House of Representatives.
- Sukamolson, S. (2007). Fundamentals of quantitative research. E-J. Research. *Teachers (EJRT)*, 2.
- Sun, J., Ling, L., & Huang, Z. (2020). Tourism migrant workers: The internal integration from urban to rural destinations. *Annals Of Tourism Research*, 84, 102972.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. Wallingford, UK: CABI.
- Swain, M., (1993). Women producers of ethnic arts. *Annals of Tourism Research*, 20(1), 32-51.
- Syed, J. (2010). Reconstructing gender empowerment. *Women's Studies International Forum*, 33(3), 283-294.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2007). *Multivariate analysis of variance and covariance. Using multivariate statistics*. Boston: Allyn & Bacon.
- Talbot, B. (2015). Radical Feminism's Opposition to Liberty.

Available at: https://www.murdoch.edu.au/School-of-Law/_document/WA-jurist-documents/2015-Vol6/Talbot---Radical-Feminism.pdf (accessed 14/4/2021)

Tandon, T. (2016). Women empowerment: Perspectives and Views. *International Journal of Indian Psychology*, 3(3).

Tanaka, T. (2014). Gender diversity in the boards and the pricing of publicly traded corporate debt: evidence from Japan. *Applied Financial Economics*, 24(4), 247-258.

Tashakkori, A., & Teddie, C. (2003). *The Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioural Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Tenhunen, S. (2008). Mobile technology in the village: ICTs, culture, and social logistics in India. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 14(3), 515-534.

Teubner, T., Hawlitschek, F. & Dann, D. (2017). Price determinants on Airbnb: How Reputation pays off in the sharing economy. *Journal of Self-Governance and Management Economics*, 5(4), 53.

Thomas, D. (2006). A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237-246.

Thomas, K. W., & Tymon, W. G. (1994). Does empowerment always work: Understanding the role of intrinsic motivation and personal interpretation. *Journal of Management systems*, 6(2), 1-13.

Tisdell, C. (2001). Globalization and sustainability: environmental Kuznets curve and the WTO. *Ecological Economics*. 39(2),185-196.

Tosun, C. (2002). Host perceptions of impacts: A comparative tourism study. *Annals of Tourism Research*. 29(1), 231-253.

Tran, L. & Walter, P. (2014). Ecotourism, gender and development in northern Vietnam. *Annals of Tourism Research*, 44,116-130.

Triyono, A. & Wiratri Nuariyani, N. (2019). Information and communication technology (ict)and women empowerment in Indonesia. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 7(3), 255-260.

Truong, D., Liu, R. X., & Yu, J. J. (2020). Mixed methods research in tourism and hospitality journals. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32, 1563-1579.

Turcu, C. (2012). Local experiences of urban sustainability: Researching Housing Market Renewal interventions in three English neighbourhoods. *Progress in Planning*, 78(3), 101-150.

Tucker, H. & Boonabaana, B. (2012). A critical analysis of tourism, gender and poverty reduction. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 437-455.

Tussyadiah, I. P., & Pesonen, J. (2016). Impacts of Peer-to-Peer Accommodation Use on Travel Patterns. *Journal of Travel Research*, 55(8), 1022-1040.

Tussyadiah, I. & Pesonen, J. (2018). Drivers and barriers of peer-to-peer accommodation stay – an exploratory study with American and Finnish travellers. *Current Issues in Tourism*, 21(6), 703-720.

Turner, S., & Maschi, T. (2014). Feminist and empowerment theory and social work practice. *Journal Of Social Work Practice*, 29(2), 151-162.

Vandemoortele, J. (2018). From simple-minded MDGs to muddle-headed SDGs. *Development Studies Research*, 5(1), 83-89.

Varma, A., Jukic, N., Pestek, A., Shultz, C. J., & Nestorov, S. (2016). Airbnb: Exciting innovation or passing fad? *Tourism Management Perspectives*, 20, 228-237.

Villa, M. (2017). Women own less than 20% of the world's land. It's time to give them equal property rights. *World Economic Forum*.

Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/women-own-less-than-20-of-the-worlds-land-its-time-to-give-them-equal-property-rights/>(accessed 1/4/2020)

Veal, A.J. (2006). *Research Methods for Leisure and Tourism*. 3rd Edition. London: Prentice Hall.

Ventegodt, S., Hilden, J., & Merrick, J. (2003). Measurement of Quality-of-Life: A Methodological Framework. *The Scientific World Journal*, 3, 950-961.

Voytenko, Y., Mont, O. & Zvolska, L. (2015). Sharing Economy and Sustainability: Zooming in on Accommodation Sector. *2nd International Workshop on The Sharing Economy: How does the sharing economy disrupt individual behaviours, industries and public regulation?* Paris, France.

UNDP (2021). Human Development Index. *UNDP*.

Available at: <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/GRC> (accessed 22/10/2022)

- United Nations (2010). Human Development Report. *UN*.
Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf (accessed 17/1/2022)
- UN. (2016). Take five with Papa Seck: Getting better at gender data-why does it matter?
Available at: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2016/9/feature-story-take-five-with-papa-seck-on-gender-data> (accessed 17/1/2021)
- Un.org. (2020). *United Nations Millennium Development Goals*.
Available at: <https://www.un.org/millenniumgoals> (accessed 1/4/2020)
- UN (2021). Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls.
Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (accessed 5/5/2022)
- UN Women (2020). *Women's Empowerment Principles: Equality Means Business*.
Available at: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2011/10/women-s-empowerment-principles-equality-means-business> (accessed 17/8/2020)
- UNDP. (1995). *Human Development Report 1995*. New York: Oxford University Press
- Unesco. (2005). United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014: Draft International Implementation Scheme, January 2005.
- United Nations Population Fund (1994). *The State of the World Population*. New York: United Nations.
- United Nations Development Programme (1997). *Human development report 1997*. New York: Oxford University Press.
- UNWTO (1999) Tourism: 2020 Vision. Executive Summary. *World Tourism Organisation* .
Available at: <https://www.eunwto.org/doi/book/10.18111/9789284403394> (accessed 20/9/2020)
- United nations. (2002). Report of the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg, South Africa.
Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/478154#record-files-collapse-header> (accessed 1/4/2020)

United Nations (2005). UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014.

Available at: <https://unesdoc.unesco.org/in/> (accessed 1/4/2020)

United Nations. (2007). Indicators for sustainable development.

Available at: <http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf> (accessed 1/4/2020)

United Nations (2015) Archive gender equality and empower all women and girls.

Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (accessed 10/10/2021)

United Nations Sustainable Development. (2020). *About The Sustainable Development Goals*.

Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (accessed 30/8/2020)

UNWTO (2008). *Empowering women through tourism*. Madrid: UNWTO.

UNWTO (2017) Global Report on Women in Tourism. *World Tourism Organisation*.

Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420384> (accessed 13/5/2022)

UNWTO. (2018). “Overtourism”? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions (p.p. 1 – 87). Spain: WTO.

UNWTO (2019) Global Report on Women in Tourism. *World Tourism Organisation*.

Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420384> (accessed 13/1/2020)

UNWTO (2019). Tourism’s Growth across all regions strengthens sector’s potential to contribute to sustainable development agenda.

Available at: <https://www.unwto.org/news/tourisms-growth-across-all-regions-strengthens-sectors-potential-to-contribute-to-sustainable-development-agenda> (accessed 1/11/2019)

UNWTO (2020). Tourism in the 2030 Agenda. *World Tourism Organisation*.

Available at: <https://www.unwto.org/events/2020-global-insto-meeting> (accessed 3/1/2021)

UNDP (2021). Human Development Index. *UNDP*.

Available at: <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/GRC> (accessed 22/10/2022)

Uysal, M., Sirgy, M., Woo, E., & Kim, H. (2016). Quality of life (QOL) and well-being research in tourism. *Tourism Management*, 53, 244-261.

Wallace, M. & Jenkins, J. C. (1995). "The new class, postindustrialism, and neocorporatism: three images of social protest in the Western democracies". In Kenkins, J. C. & Klandermans (Eds.), *The Politics of Social Protest* (pp. 96–137). London: UCL.

Wallerstein, N. (1992). Powerlessness, Empowerment, and Health: Implications for Health Promotion Programs. *American Journal Of Health Promotion*, 6(3), 197-205.

Wallerstein, N., & Bernstein, E. (1994). Introduction to Community Empowerment, Participatory Education, and Health. *Health Education Quarterly*, 21(2), 141-148.

Walliman, N. (2010). *Research methods: The basic*. London: Routledge.

WHO (2021). Measuring Quality of Life. *World Health Organisation*. Available at: <https://www.who.int/toolkits/whoqol> (accessed 1/10/2022)

Wang, C., & Zhang, P. (2012). The evolution of social commerce: The people, management, technology, and information dimensions. *Communications of the Association for Information Systems*, 31(1), 105–127.

Warth, L. & Koparanova, M. (2012). *Empowering Women for Sustainable Development. Discussion Paper Series, No. 2012*. Geneva, Switzerland: United Nations Economic Commission for Europe.

WCED. (World Commission on Environment, Development) (1987). *Our common future*. New York: Oxford University Press.

Weaver, D. B. (2006). *Sustainable tourism: Theory and practice*. Burlington, MA: Routledge.

Weber, M. (1922). *Economy and Society*. University of California Press, Berkeley.

Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Oxford University.

Weber, M. (1948). *From Max Weber: The meaning of discipline. Essays in Sociology*. New York: Routledge.

Westland, J.C. (2010). Lower bounds on sample size in structural equation modeling. *Electronic Commerce Research and Applications*, 9(6), 476-487.

Wieringa, S.E. (1999). *Summary of workshop discussions and decisions. Report from the Workshop on GDI/GEM Indicators*. The Hague.

Wigginton, B., & Lafrance, M. N. (2019). Learning critical feminist research: A brief introduction to feminist epistemologies and methodologies. *Feminism & Psychology*, 1-17.

Williams, A., Shaw, G., & Greenwood, J. (1989). From Tourist to Tourism Entrepreneur, from Consumption to Production: Evidence from Cornwall, England. *Environment And Planning A: Economy and Space*, 21(12), 1639-1653.

Williams, B., Onsman, A., & Brown, T. (2011). A Rasch and factor analysis of a paramedic graduate attribute scale. *Evaluation & the Health Professions*, 35(2), 148-168.

Willing, C., (2001). *Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in Theory and Method*. Maidenhead: Open University Press.

Wilkinson, P., & Pratiwi, W. (1995). Gender and tourism in an Indonesian village. *Annals of Tourism Research*, 22(2), 283-299.

Wilson, P. (1996). Empowerment: Community Economic Development from the Inside Out. *Urban Studies*, 33(4-5), 617-630.

World Bank. (1992). *World Development Report*. New York Oxford University Press.

World Bank. (2002). *Empowerment and Poverty Reduction: A Sourcebook*. Washington, DC: World Bank.

World Bank (2017). Tourism for development. Women and Tourism. Designing for inclusion. *World Bank*.
Available at: <http://www.documents1.worldbank.org/> (accessed 13/1/2020)

World Bank. (2019). Global Report on Women in Tourism. *World Bank*.
Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420384> (accessed 13/1/2020)

- World Economic Forum. (2018). The Global Gender Gap Report. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf (accessed 11/11/2019)
- Wood M.E. (1991). "Formulating the Ecotourism Society's Regional Action Plan". In J.A. Kusler (Ed.), *Ecotourism and Resource Conservation* (p.p. 80–89). WI: Madison.
- WWF. (1991). *Caring for the earth: A strategy for sustainable living, published by IUCN (World Conservation Union), UNEP (United Nations Environment Programme) and WWF (Worldwide Fund for Nature)*. London: Earthscan.
- Xie, K., Heo, C., & Mao, Z. (2021). Do professional hosts matter? Evidence from multi-listing and full-time hosts in Airbnb. *Journal Of Hospitality and Tourism Management*, 47, 413-421.
- Xin, S., Tribe, J. & Chambers, D., (2013). Conceptual research in tourism. *Annals of Tourism Research*, 41, 66-88.
- Xu, F., Hu, M., La, L., Wang, J., & Huang, C. (2019). The influence of neighbourhood environment on airbnb: A geographically weighed regression analysis. *Tourism Geographies*, 22(1), 192-209.
- Xu,H., Wang,C., . Wu, J., Liang,Y Jiao,Y . & Nazneen.S. (2018). Human poverty alleviation through rural women's tourism entrepreneurship. *Journal of China Tourism Research*, 14 (4), 445-460.
- Yang, E. C. L., Khoo-Lattimore, C., & Arcodia, C. (2018). Constructing Space and Self through Risk Taking: A Case of Asian Solo Female Travelers. *Journal of Travel Research*, 57(2), 260–272.
- Yaraghi, N. & Ravi, S. (2017). *The Current and Future State of the Sharing Economy*. Brookings India IMPACT Series No. 032017. March 2017.
- Zach, F., Nicolau, J. & Sharma, A., (2020). Disruptive innovation, innovation adoption and incumbent market value: The case of Airbnb. *Annals of Tourism Research*, 80, 102818.
- Zervas, G., D. Proserpio & J. Byers (2015). A first look at online reputation on Airbnb, where every stay is above average. *SSRN Electronic Journal*
Available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2554500 (accessed 10/10/2019)

Zervas, G., Proserpio, D. & Byers, J. (2017). The Rise of the Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry. *Journal of Marketing Research*, 54(5), 687-705.

Zhang, T., Bufquin, D. & Lu, C. (2019). A qualitative investigation of microentrepreneurship in the sharing economy. *International Journal of Hospitality Management*, 79, 148-157.

Zhang, J. & Zhang, Y. (2020). Tourism and gender equality: An Asian perspective. *Annals of Tourism Research*, 85, 103067.

Zhang, J. & Zhang, Y. (2021). A qualitative comparative analysis of tourism and gender equality in emerging economies. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 284-292.

Zhu, L., Lin, Y., & Cheng, M. (2020). Sentiment and guest satisfaction with peer-to-peer accommodation: When are online ratings more trustworthy? *International Journal of Hospitality Management*, 86, 102369.

Zimmerman M.A. (2000). Empowerment Theory. In Rappaport J., Seidman E. (eds), *Handbook of Community Psychology*. Boston, MA: Springer.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Γιδαράκου Ι., Δημοπούλου Ε. & Καζακόπουλος Α. (2005). Ιδιοκτησία και επιχειρηματικότητα στον πρωτογενή τομέα. Στο Στρατηγάκη Μ., (επιμ) *Επιχειρηματικότητα γυναικών. Όψεις ιδιοκτησίας και διοίκησης* (σσ. 105-139). Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Δαμιανού, Χ. (2016). *Μεθοδολογία Δειγματοληψίας. Τεχνικές και εφαρμογές*. Ελλάδα: Εκδόσεις Αίθρα.

Δεμερτζής Ν.(1990). *Ουσιώδης αμφισβησιμότητα και θεωρίες περί της εξουσίας. Θεωρία και Κοινωνία. Νο 3* (σσ. 23-46). Αθήνα: Εκδόσεις Γνώση.

Ευρωπαϊκή Ένωση (2020). Μια Ένωση ισότητας - Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025.

Ανακτήθηκε από:

<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>

ΙΝΣΕΤΕ (2020). Ο αριθμός κλινών στα καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης για την περίοδο ιούλιος 2019-ιούνιος 2020 ισούταν με αυτόν στα ξενοδοχεία.

Ανακτήθηκε από: https://insete.gr/blog_news

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Ιωσηφίδη, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας*. Αθήνα: Κριτική.

Κατσιγιάννης, Κ. (2017). *Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού: Ταξίδι στο χρόνο*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Κουρλιμπίνη, Β. (2020). Έκρηξη πολυτελών ξενοδοχείων στην Ελλάδα μέσα σε δέκα χρόνια. *Capital*

Ανακτηθηκε από: <https://www.capital.gr/epixeiriseis/3402621/ekrxi-polutelon-xenodoxeion-stin-ellada-mesa-se-deka-xronia>

Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, (2011). *Μεθοδολογία έρευνας εκπόνησης διπλωματικών εργασιών*. Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

Μπένος, Β. (1991). *Μέθοδοι και τεχνικές δειγματοληψίας*. Αθήνα: Σταμούλη.

Ρεθυμνιωτάκη, Ε., Μαροπούλου, Μ. & Τσακιστράκη, Χ. (2012). *Φεμινισμός και δίκαιο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

ΣΕΤΕ (2019). Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2019. Ανακτήθηκε από: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/09/20_09_Tourism_and_Greek_Economy_2018-2019.pdf

ΣΕΤΕ (2020). Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2019. ΣΕΤΕ. Ανακτήθηκε από: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/20-12_Central_Greece-1.pdf

ΣΕΤΕ (2020). Προσφορά καταλυμάτων σε πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης-συγκριτικά μεγέθη στον τουρισμό. ΣΕΤΕ. Ανακτήθηκε από: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/11/20-11_Short_Term_Rentals_Supply_Characteristics.pdf

Τζαβάρας, Γ. (1984). *Immanuel Kant: Τα θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών*. Εκδόσεις Δωδώνη.

Τσαούση-Χατζή, Α. (2015). Φεμινισμός και δίκαιο: σύγχρονες τάσεις της Αμερικανικής φεμινιστικής νομικής σκέψης. *Επιστήμη Και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής Και Ηθικής Θεωρίας*, 1, 97-103.

Τσιώλης, Γ. (2014). Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα. Αθήνα: Κριτική.

Φουκώ, Μ. (1978). Η ιστορία της σεξουαλικότητας: Η δίψα της γνώσης. Αθήνα Εκδόσεις Ράππας.

Χατζηδάκης, Α. (2015). *Τάσεις της τουριστικής κίνησης 2008–2015*. Αθήνα: Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: <http://magrathea.eetaa.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Δείκτης Ισότητας Γένους

Τομέας	Χαρακτηριστικά
Εργασία	Μετρά το κενό ανάμεσα στα δυο φύλα σε σχέση με τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, τη διάρκεια της εργασιακής ζωής και την ποιότητα εργασίας (π.χ. προοπτικές σταδιοδρομίας) μεταξύ άλλων.
Χρήματα	Εξετάζει τις ανισότητες στους οικονομικούς πόρους και την οικονομική κατάσταση των γυναικών και ανδρών. Επίσης, μετρά το κενό μεταξύ των δυο φύλων σε σχέση με τα κέρδη και τα εισοδήματα τους καθώς και τον κίνδυνο φτώχειας.
Γνώση	Φανερώνει διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Συγκεκριμένα, μετρά το κενό μεταξύ γυναικών-ανδρών σε σχέση με τη συμμετοχή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τη δια βίου μάθηση κ.λ.π.
Χρόνος	Μετρά τις ανισότητες στην κατανομή χρόνου για διάφορες δραστηριότητες. Επίσης, μετρά το κενό μεταξύ των δύο φύλων σε σχέση με τη συμμετοχή των γυναικών και ανδρών στη φροντίδα των εξαρτωμένων καθώς και τη συμμετοχή τους στο μαγείρεμα και τις οικιακές εργασίες σε σύγκριση με τον χρόνο που αφιερώνεται σε κοινωνικές δραστηριότητες.
Εξουσία	Μετρά την ανισότητα των φύλων σε θέσεις λήψης αποφάσεων στον πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Σε σχέση με την πολιτική εξουσία εστιάζει στην εκπροσώπηση των γυναικών και ανδρών σε εθνικά κοινοβούλια, κυβερνητικές και περιφερειακές ή τοπικές συνελεύσεις. Η οικονομική εξουσία αξιολογείται από το ποσοστό γυναικών και ανδρών σε εταιρικά συμβούλια μεγάλων εθνικών εταιριών. Η κοινωνική εξουσία περιλαμβάνει δεδομένα σχετικά με τη λήψη αποφάσεων σε οργανισμούς χρηματοδότησης έρευνας, αθλητισμού και μέσα μαζικής ενημέρωσης.
Υγεία	Μετρά την ανισότητα των φύλων σε σχέση με την κατάσταση της υγείας (π.χ. προσδόκιμο ζωής), την υγιεινή συμπεριφορά τους (π.χ. κατανάλωση φρούτων και λαχανικών, κάπνισμα, κατανάλωση αλκοόλ) και την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας.
Συσχετιζόμενες ανισότητες	Εξετάζει τα χαρακτηριστικά που μπορεί να επηρεάσουν την ισότητα των φύλων όπως ο τύπος οικογένειας, η ηλικία, η χώρα γέννησης, αναπηρίες και εκπαίδευση. Ο σκοπός είναι να προσδιοριστούν οι μειονεκτικές ομάδες γυναικών και ανδρών για να βοηθηθούν καλύτερα με στοχευμένα μέτρα πολιτικής.
Βία	Αξιολογεί την έκταση και τη φύση της βίας κατά των γυναικών για να παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα όσον αφορά τα αίτια και τις περιστάσεις που αφορούν αυτή τη μορφή βίας.

Πηγή: European Institute for Gender Equality (2020)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Δείκτης Ισότητας Γυναικείας Χειραφέτησης

Επίπεδο	Διάσταση	Χαρακτηριστικά
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	Power from within	Αυτο-εκτίμηση
		Αυτοπεποίθηση
		Αυτο-αποτελεσματικότητα
		Ατομική γνώση (π.χ. γεωργικές πρακτικές)
		Ατομική γνώση (π.χ. σύστημα δικαιοσύνης)
		Γνώση για το πού να πας και τι να κάνεις σε περίπτωση βίας
		Γνώμες σχετικά με τον οικονομικό ρόλο των γυναικών
		Γνώμες σχετικά με τα δικαιώματα του φύλου
		Μη αποδοχή της βίας βάσει φύλου
		Γνώμες για την εξουσία εντός του νοικοκυριού
		Γνώμες σχετικά με τα δικαιώματα ιδιοκτησίας
		Γνώμες σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία
		Αναγνώριση της φροντίδας
	Power to	Ατομική ικανότητα
		Προσωπική αυτονομία
		Προσωπική αυτονομία σχετικά με τη βία κατά των γυναικών
		Πρόσβαση στην αποταμίευση
		Πρόσβαση στην πίστωση

Επίπεδο	Διάσταση	Χαρακτηριστικά
ΣΧΕΣΙΑΚΟ	Power with	Κοινωνικό κεφάλαιο
		Συμμετοχή σε κοινοτικές ομάδες
		Επίπεδο υποστήριξης που παρέχεται από ομάδες για την ανάληψη πρωτοβουλιών
		Πολιτική συμμετοχή
		Στάσεις και πεποιθήσεις των ανθρώπων που είναι κοντά στη γυναίκα (υποστήριξη των ανδρών για τα δικαιώματα των γυναικών)
		Στάσεις και πεποιθήσεις των ανθρώπων που είναι κοντά στη γυναίκα (υποστήριξη των ηγετών κοινοτικών ομάδων για την πρόσβαση των γυναικών στα δικαστήρια)
		Βαθμός επιρροής στη διαχείριση κοινοτικών ομάδων
		Συμμετοχή σε δημόσιες εκδηλώσεις

		Συμβολή στις κοινωνικές ανάγκες της κοινότητας
	Power over	Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων για τα νοικοκυριά
		Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων νοικοκυριών (αποφάσεις δαπανών)
		Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων νοικοκυριών (επενδυτικές αποφάσεις)
		Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων νοικοκυριών (αποφάσεις διαχείρισης νοικοκυριού)
		Έλεγχος των περουσιακών στοιχείων του νοικοκυριού
		Συνεισφορά στο εισόδημα του νοικοκυριού
		Ισχύς στις αγορές
		Έλεγχος της σεξουαλικότητας
		Έλεγχος χρόνου
		Ικανότητα μείωσης του χρόνου που αφιερώνεται στις ευθύνες του νοικοκυριού
		Ικανότητα ανακατανομής του βάρους των ευθυνών φροντίδας
		Ικανότητα για περισσότερο χρόνο αναψυχής και κοινωνικοποίησης

Επίπεδο	Χαρακτηριστικά
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟ-ΝΤΙΚΟ	Προσβασιμότητα νομικών υπηρεσιών
	Ασφάλεια μετακίνησης έξω από το σπίτι
	Εξάλλειψη στερεοτύπων
	Ικανότητα επιρροής σε πολιτικό επίπεδο
	Υποστήριξη στην αλλαγή των γυναικών
	Ποιότητα νομικών υπηρεσιών

Πηγή: Lombardini, Bowman & Garwood (2017)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Έντυπο συγκατάθεσης

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ

Καλείστε να συμμετάσχετε σε έρευνα μέσω συνεντεύξεων που διεξάγεται ως μέρος των διδακτορικών σπουδών της Φάνης Ευθυμιάδου, υποψήφιας διδάκτωρ του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου, με τίτλο “*Γυναικεία Χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή: Αντιλήψεις των γυναικών οικοδεσποτών της πλατφόρμας Airbnb*”. Η έρευνα διεξάγεται υπό την επίβλεψη της Δρ. Άννας Φαρμάκη, Επίκουρης Καθηγήτριας Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ακαδημαϊκούς σκοπούς. Παρακαλώ σημειώστε ότι οι συνεντεύξεις θα ηχογραφηθούν ενώ η ανωνυμία σας θα διατηρηθεί σε όλη την διαδικασία εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής με τη χρήση ψευδώνυμου. Έχετε το δικαίωμα να αρνηθείτε να απαντήσετε σε ερώτηση ενώ σε οποιοδήποτε στάδιο μπορείτε να αποσύρετε τη συμμετοχή σας ενημερώνοντας την ερευνήτρια.

Για περαιτέρω διευκρινήσεις:

Φάνη Ευθυμιάδου

Υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Διοίκησης Ξενοδοχείων και Τουρισμού,
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Email: fp.efthymiadou@edu.cut.ac.cy

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά τα πιο κάτω, σημειώστε ✓ το κουτάκι και υπογράψτε το έντυπο.

1. Επιβεβαιώνω ότι έχω ενημερωθεί για τον σκοπό της έρευνας και είχα την ευκαιρία να κάνω σχετικές ερωτήσεις

2. Δίνω την συγκατάθεση μου να ηχογραφηθεί η συνέντευξη την οποία θα παραχωρήσω στην ερευνήτρια και η οποία θα χρησιμοποιηθεί για ακαδημαϊκούς σκοπούς

3. Κατανοώ ότι μπορώ να αποσυρθώ από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να ερωτηθώ για τους λόγους απόσυρσης μου

☐

4. Συμφωνώ να συμμετάσχω στην έρευνα

☐

Όνομα Συμμετέχοντα

Ημερομηνία

Υπογραφή

Όνομα Ερευνήτριας

Ημερομηνία

Υπογραφή

Σας ευχαριστώ για τον πολύτιμο χρόνο σας και για τη συμμετοχή σας στην έρευνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Ερωτήσεις συνέντευξης

Ερωτήσεις Προφίλ

1. Ποια είναι η ηλικία σας και η οικογενειακή σας κατάσταση;
2. Πόσα χρόνια είστε οικοδέσποινα σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής; Στην Airbnb πότε ενταχθήκατε ως οικοδέσποινα;
3. Πόσα ακίνητα διαχειρίζεστε και σε ποιες περιοχές βρίσκονται; Είναι δικά σας τα ακίνητα ή είστε συνοικοδοεσπότης;
4. Πέρα από την ιδιότητα της οικοδέσποινας, ποια άλλη επαγγελματική απασχόληση έχετε;

Ερωτήσεις για τα κίνητρα και ωφελήματα της φιλοξενίας στην πλατφόρμα

5. Τι σας οδήγησε στο να γίνεται οικοδέσποινα σε πλατφόρμες ομότιμης διαμονής; Γιατί επιλέξατε ειδικά την Airbnb;
6. Ποια ωφελήματα θα λέγατε ότι σας προσφέρει η δραστηριότητα της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής;
7. Ποια προβλήματα αντιμετωπίζετε ως οικοδέσποινα;

Ερωτήσεις για την χειραφέτηση μέσω της φιλοξενίας

8. Η Airbnb αναφέρει ότι συνεισφέρει στην χειραφέτηση των γυναικών. Πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια της χειραφέτησης;
9. Πιστεύετε ότι μέσω της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής χειραφετήστε και αν ναι με ποιους τρόπους;
10. Μια από τις κύριες διαστάσεις της γυναικείας χειραφέτησης είναι η οικονομική. Θα λέγατε ότι η δραστηριότητα της οικοδέσποινας σας προσφέρει οικονομικά ωφελήματα (π.χ. οικονομική ανεξαρτησία, ευκαιρίες εργοδότησης ή/και επένδυσης);
11. Η γυναικεία χειραφέτηση προϋποθέτει την ίση αντιπροσώπευση στο πολιτικό προσκήνιο και στη λήψη αποφάσεων, την απόκτηση ικανότητας διαπραγμάτευσης και γνώσης. Πιστεύετε ότι η δραστηριότητα σας ως οικοδέσποινα σας βοηθά να αποκτήσετε πολιτική χειραφέτηση και με ποιους τρόπους;
12. Είστε μέλος σε ομάδες ή συνδέσμους σχετικούς με την ομότιμη διαμονή ή τη φιλοξενία; Πιστεύετε ότι οι απόψεις και τα συμφέροντα των οικοδεσποινών εισακούγονται και μπορούν να επηρεάσουν πολιτικές και νομοθεσίες;
13. Θα λέγατε ότι η δραστηριότητα σας ως οικοδέσποινα βελτιώνει την κοινωνική σας θέση και σας δίνει ευκαιρίες επέκτασης του κοινωνικού σας δικτύου; Με ποιους τρόπους;
14. Μέσω της φιλοξενίας ομότιμης διαμονής σας δίνονται εκπαιδευτικές ευκαιρίες ή ευκαιρίες εμπλουτισμού γνώσεων και πώς;

15. Πώς αισθάνεστε που είστε Airbnb οικοδέσποινα;

Ερωτήσεις για εμπόδια στην χειραφέτηση, την πανδημία και το ρόλο της πλατφόρμας

16. Ποια εμπόδια πιστεύετε αποτρέπουν την επίτευξη χειραφέτησης των οικοδεσποινών της Airbnb;

17. Πώς επηρέασε η πανδημία την δραστηριότητα σας ως οικοδέσποινα και ειδικά την χειραφέτηση σας;

18. Ποιος πιστεύετε είναι ο ρόλος της πλατφόρμας απέναντι στις οικοδέσποινες σε σχέση με την χειραφέτηση τους;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

Πρόσκληση για συμμετοχή σε έρευνα

Στα πλαίσια της διδακτορικής μου διατριβής ερευνώ τις γυναίκες οικοδεσπότες που δραστηριοποιούνται στην Airbnb. Σας προσκαλώ να λάβετε μέρος στην έρευνα με τη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου. Η διάρκεια του ερωτηματολογίου είναι περίπου δέκα λεπτά. Η συμπλήρωση όλων των ερωτήσεων είναι υποχρεωτική. Η συμμετοχή σας είναι ανώνυμη και όλα τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ακαδημαϊκούς σκοπούς.

Τίτλος διατριβής: *“Γυναικεία Χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή: Αντιλήψεις των γυναικών οικοδεσποτών της πλατφόρμας Airbnb”*

Η έρευνα διεξάγεται υπό την επίβλεψη της Δρ. Άννας Φαρμάκη, Επίκουρης Καθηγήτριας Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου

Για περαιτέρω διευκρινήσεις:

Φάνη Ευθυμιάδου

Υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Διοίκησης Ξενοδοχείων και Τουρισμού,
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Email: fp.efthymiadou@edu.cut.ac.cy

Σας ευχαριστώ ολόψυχα για τη συμβολή σας στην έρευνα!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

Ερωτηματολόγιο

Γυναικεία χειραφέτηση και Ομότιμη Διαμονή:

Οι αντιλήψεις των γυναικών οικοδεσποτών της πλατφόρμας Airbnb

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος της διδακτορικής έρευνας της Υποψήφιας Διδάκτορος Φάνης Ευθυμιάδου που φοιτά στο τμήμα Διοίκησης Ξενοδοχείων και Τουρισμού του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου. Η έρευνα διεξάγεται υπό την επίβλεψη της Δρ. Άννας Φαρμάκη, Επίκουρης Καθηγήτριας στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Στα πλαίσια της έρευνας αυτής καλείστε να συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο. Το παρόν ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε γυναίκες οικοδεσπότες της Airbnb. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ακαδημαϊκούς σκοπούς.

Για περαιτέρω διευκρινήσεις:

Φάνη Ευθυμιάδου

Υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Διοίκησης Ξενοδοχείων και Τουρισμού
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Email: fp.efthymiadou@edu.cut.ac.cy

[Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά την κάθε πρόταση και σημειώστε κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε](#)

ΜΕΡΟΣ 1						
Ξεκίνησα τη φιλοξενία μέσω της πλατφόρμας Airbnb για να:	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ	
αυξήσω το εισόδημα μου	☐	☐	☐	☐	☐	
αποφύγω τα προβλήματα της μακροχρόνιας ενοικίασης	☐	☐	☐	☐	☐	
αξιοποιήσω το ανεκμετάλλευτο ακίνητο μου	☐	☐	☐	☐	☐	
συντηρήσω το ακίνητο μου	☐	☐	☐	☐	☐	
ακολουθήσω την τάση της αγοράς	☐	☐	☐	☐	☐	
επωφεληθώ την ευελιξία που προσφέρει η	☐	☐	☐	☐	☐	

δραστηριότητα της οικοδέσποινας					
δημιουργήσω φιλίες	☐	☐	☐	☐	☐
επικοινωνήσω με κόσμο	☐	☐	☐	☐	☐
γνωρίσω άλλες κουλτούρες	☐	☐	☐	☐	☐
προσφέρω φιλοξενία σε άλλους	☐	☐	☐	☐	☐

ΜΕΡΟΣ 2					
Τι αποκομίζετε από την δραστηριότητα της οικοδέσποινας;	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
Ευκαιρίες εργοδότησης	☐	☐	☐	☐	☐
Οικονομική ανεξαρτησία	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση εισοδήματος	☐	☐	☐	☐	☐
Ευκαιρίες επένδυσης	☐	☐	☐	☐	☐
Δικτύωση με επαγγελματίες	☐	☐	☐	☐	☐
Δικτύωση με τουριστικούς φορείς	☐	☐	☐	☐	☐
Δικτύωση με ομάδες και συνδέσμους	☐	☐	☐	☐	☐
Νέες γνωριμίες	☐	☐	☐	☐	☐
Νέες φιλίες	☐	☐	☐	☐	☐
Κοινωνική καταξίωση	☐	☐	☐	☐	☐
Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων τουριστικής ανάπτυξης	☐	☐	☐	☐	☐
Συμμετοχή στο πολιτικό στερέωμα	☐	☐	☐	☐	☐
Αποτροπή από την απόκτηση πολιτικής χειραφέτησης	☐	☐	☐	☐	☐
Τη δυνατότητα παρακολούθησης επιμορφωτικών σεμιναρίων	☐	☐	☐	☐	☐
Την ευκαιρία βελτίωσης και εκμάθησης ξένων γλωσσών	☐	☐	☐	☐	☐
Εξοικείωση με τεχνολογικές εφαρμογές και δυνατότητα χρησιμοποίησης ψηφιακών εργαλείων	☐	☐	☐	☐	☐
Ικανοποίηση	☐	☐	☐	☐	☐

Χαρά	☐	☐	☐	☐	☐
Περηφάνια	☐	☐	☐	☐	☐
Αυτοπεποίθηση	☐	☐	☐	☐	☐
Άγχος	☐	☐	☐	☐	☐

Μέρος 3						
Παρακαλώ σημειώστε πόσο αληθείς είναι οι παρακάτω φράσεις για εσάς	Καθόλου αληθές	Σχεδόν αληθές	Εν μέρει αληθές	Αληθές	Απόλυτα Αληθές	
Παίρνω το χρόνο μου για να θέσω τους μακροχρόνιους στόχους μου	☐	☐	☐	☐	☐	
Νιώθω ικανή για να πετύχω αυτό που θέλω	☐	☐	☐	☐	☐	
Είμαι υπεύθυνη για τη ζωή μου	☐	☐	☐	☐	☐	
Οι πράξεις μου αντικατοπτρίζουν τις προσωπικές μου αξίες	☐	☐	☐	☐	☐	
Συνήθως περιμένω να συμβεί κάτι αντί να αναλάβω εγώ την πρωτοβουλία	☐	☐	☐	☐	☐	
Στη ζωή μου καθοδηγούμαι από έναν σκοπό	☐	☐	☐	☐	☐	
Έχω την ελευθερία να κάνω τις προσωπικές μου επιλογές	☐	☐	☐	☐	☐	
Συχνά νιώθω τις καταστάσεις να με ορίζουν αντί να τις ορίζω εγώ	☐	☐	☐	☐	☐	
Πιστεύω ότι υπάρχουν πολλές ευκαιρίες που με περιμένουν στη ζωή	☐	☐	☐	☐	☐	

Μέρος 4					
Παρακαλώ σημειώστε πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις:	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
αισθάνομαι υγιής χωρίς πόνους και άλλα σωματικά προβλήματα	☐	☐	☐	☐	☐
αισθάνομαι καλά και άνετα με τον εαυτό μου	☐	☐	☐	☐	☐
εκπληρώνω με ευκολία καθημερινές δραστηριότητες και λαμβάνω τις δικές μου αποφάσεις	☐	☐	☐	☐	☐
εκπληρώνω με ευκολία τα	☐	☐	☐	☐	☐

καθήκοντά μου στην εργασία και στο σπίτι					
μπορώ να επικοινωνώ και να συσχετίζομαι με την οικογένεια μου, φίλους ή άλλες ομάδες ατόμων	☐	☐	☐	☐	☐
υπάρχουν διαθέσιμα άτομα που μπορώ να εμπιστευτώ και που μπορούν να μου προσφέρουν βοήθεια και ψυχολογική υποστήριξη	☐	☐	☐	☐	☐
μένω σε ευχάριστη και ασφαλής γειτονιά και έχω πρόσβαση σε δημοτικές και κρατικές υπηρεσίες	☐	☐	☐	☐	☐
διακατέχομαι από ισορροπία και αξιοπρέπεια, έχω αίσθημα αλληλεγγύης και απολαμβάνω τη σεξουαλική μου ζωή, τις τέχνες κλπ	☐	☐	☐	☐	☐
έχω πίστη, θρησκευτικότητα και υπεροχή πέρα από την συνηθισμένη υλιστική ζωή	☐	☐	☐	☐	☐
αισθάνομαι ικανοποιημένη και ευτυχισμένη με τη ζωή μου γενικά	☐	☐	☐	☐	☐

Δημογραφικά στοιχεία

Ηλικία:

18-25 26-35 36-45 46-55 56-65 65 και άνω

☐☐☐☐☐☐

Οικογενειακή κατάσταση: ☐ Άγαμη

☐ Έγγαμη με παιδιά

☐ Διαζευγμένη

☐ Έγγαμη χωρίς παιδιά

☐ Χήρα

Επίπεδο μόρφωσης:

☐ Απόφοιτος γυμνασίου

☐ Απόφοιτος λυκείου

☐ Απόφοιτος κολλεγίου ή τεχνικής

σχολής

☐ Πτυχίο

☐ Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος

☐ Κάτοχος διδακτορικού διπλώματος

Σε ποια περιφέρεια ανήκει το κατάλυμα σας/τα καταλύματά σας;

☐ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ☐ Κεντρικής Μακεδονίας ☐ Δυτικής Μακεδονίας

☐ Ηπείρου ☐ Θεσσαλία ☐ Στερεάς Ελλάδας ☐ Ιόνιων Νήσων ☐ Δυτικής Ελλάδας

☐ Πελοποννήσου ☐ Αττικής ☐ Βορείου Αιγαίου ☐ Νότιου Αιγαίου ☐ Κρήτης

Ετήσιο Συνολικό Εισόδημα

☐ έως 8.000 ευρώ ☐ έως 12.000 ευρώ ☐ έως 18.000 ευρώ ☐ έως 25.000 ευρώ

☐ πάνω από 25.000 ευρώ

Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

- ☐ Ελεύθερη Επαγγελματίας
- ☐ Δημόσιος Υπάλληλος
- ☐ Ιδιωτικός υπάλληλος
- ☐ Άνεργη
- ☐ Οικιακά
- ☐ Οικοδέσποινα Airbnb

Ο αριθμός καταχωρήσεων που διαχειρίζεστε στην Airbnb:

1 2 3 4 5 Άλλο _____

Ποια νομική μορφή ταιριάζει καλύτερα στο κατάλυμα/καταλύματα σας;

- ☐ Φυσικό Πρόσωπο
- ☐ Εταιρεία

Μένετε στον ίδιο χώρο μαζί με τους επισκέπτες (ιδιωτικό δωμάτιο σε σπίτι);

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

Έχετε εμπειρία στον τουρισμό (π.χ. εργαστεί στον κλάδο τουρισμού ή ζήσει σε τουριστικό μέρος);

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

Ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII

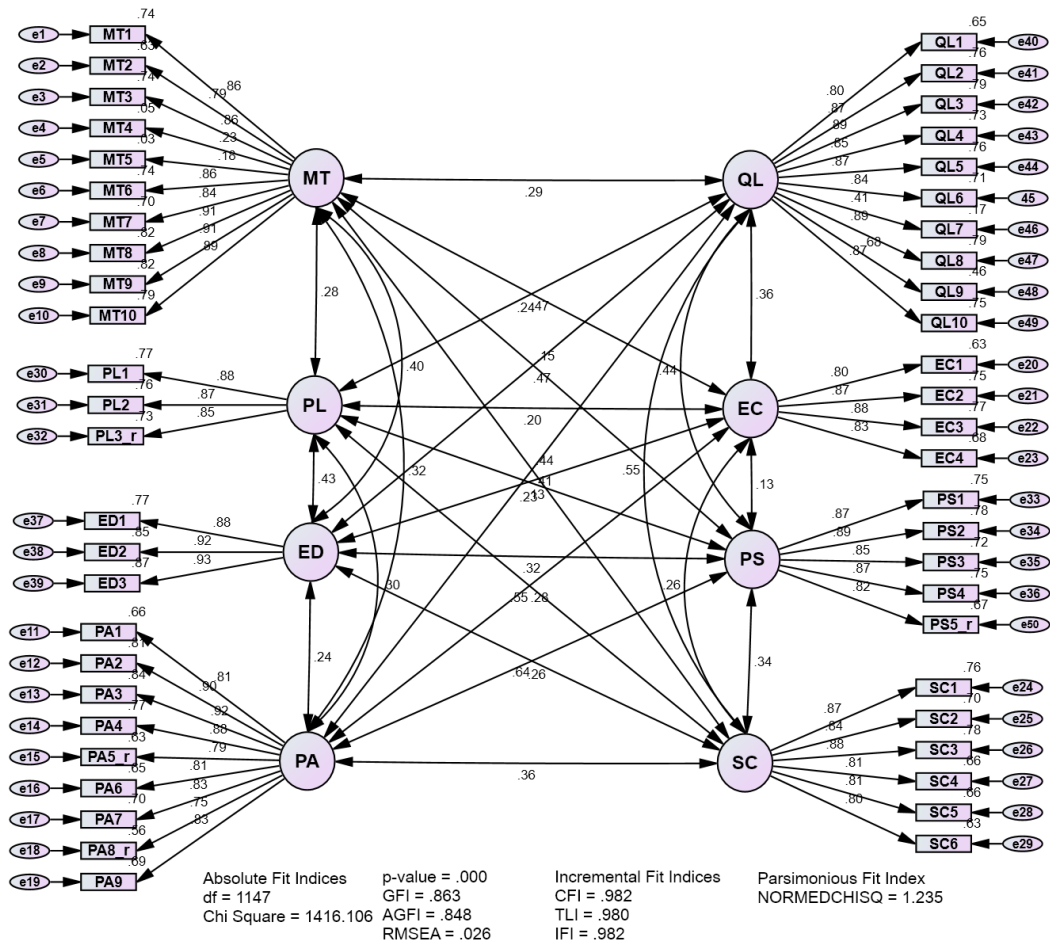
Περιγραφικές στατιστικές (μέση τιμή και τυπική απόκλιση) για τις δηλώσεις

		Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
Κίνητρα	MT1	3,48	1,23
	MT2	3,18	1,13
	MT3	3,38	1,19
	MT4	2,63	1,29
	MT5	3,16	1,29
	MT6	3,30	1,13
	MT7	3,04	1,06
	MT8	3,22	1,17
	MT9	3,24	1,15
	MT10	3,33	1,18
Προορατική στάση	PA1	3,39	1,06
	PA2	3,63	1,09
	PA3	3,78	1,12
	PA4	3,75	1,12
	PA5_r	3,69	1,20
	PA6	3,25	,97
	PA7	3,59	1,09
	PA8_r	3,41	1,12
	PA9	3,62	1,15
Οικονομική χειραφέτηση	EC1	3,27	1,04
	EC2	3,55	1,14
	EC3	3,78	1,17
	EC4	3,48	1,11
Κοινωνική χειραφέτηση	SC1	3,35	1,06
	SC2	3,25	,98
	SC3	3,33	,95

	SC4	3,38	,93
	SC5	3,21	,97
	SC6	3,10	,96
Πολιτική χειραφέτηση	PL1	2,88	1,04
	PL2	2,79	1,13
	PL3_r	2,86	1,01
Ψυχολογική χειραφέτηση	PS1	3,81	1,01
	PS2	3,72	1,00
	PS3	3,60	1,06
	PS4	3,68	1,06
	PS5_r	3,35	1,10
Εκπαιδευτική χειραφέτηση	ED1	3,12	1,11
	ED2	3,27	1,14
	ED3	3,45	1,16
Ποιότητα ζωής	QL1	3,56	1,11
	QL2	3,68	1,08
	QL3	3,68	1,07
	QL4	3,63	1,03
	QL5	3,91	1,03
	QL6	3,81	1,09
	QL7	3,04	1,35
	QL8	3,76	1,05
	QL9	3,08	1,01
	QL10	3,72	1,05

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII

Εξωγενείς και ενδογενείς μεταβλητές και τα σφάλματα τους

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ

Mahalanobis distance

Observations farthest from the centroid (Mahalanobis distance)

Number of variables in the model = 108

Max (D^2) / (no. variables) = 74.645 / 108 = 0.691 which is < 3.5 → No Multivariate

Outliers

Observation number	Mahalanobis d-squared	p1	p2
165	74.645	.014	.991
269	73.941	.016	.970
116	73.520	.017	.929
272	71.411	.025	.973
147	71.009	.027	.955
193	70.950	.027	.907
29	70.782	.028	.849
336	69.981	.032	.870
200	69.716	.034	.828
233	69.438	.036	.786
207	68.646	.041	.837
283	68.607	.041	.762
37	67.125	.053	.924
150	66.161	.063	.968
297	65.771	.067	.971
258	65.769	.067	.951
64	65.449	.070	.951
290	65.323	.072	.936
52	64.868	.077	.951
80	64.743	.078	.937
111	64.659	.080	.916
87	63.992	.088	.958
18	63.649	.093	.965
74	63.614	.093	.949
124	62.684	.107	.988
310	62.647	.108	.982
113	62.592	.109	.974
331	62.113	.117	.986
257	61.962	.119	.985
156	61.823	.122	.982
173	61.760	.123	.976
20	61.592	.126	.975
185	61.574	.126	.965
59	61.340	.131	.969
330	61.137	.134	.971
122	61.096	.135	.961
142	61.009	.137	.953
334	60.551	.146	.976
286	60.519	.146	.967

Observation number	Mahalanobis d-squared	p1	p2
141	60.339	.150	.969
48	60.334	.150	.956
228	60.311	.151	.941
248	60.284	.151	.924
10	60.262	.152	.903
129	60.116	.155	.902
302	60.086	.155	.879
307	59.720	.163	.920
280	59.500	.168	.932
93	59.116	.177	.961
174	59.051	.178	.953
170	59.015	.179	.942
199	59.007	.179	.924
33	58.660	.188	.953
308	58.650	.188	.938
35	58.606	.189	.925
245	58.518	.191	.919
209	58.490	.192	.901
163	58.093	.202	.945
153	57.985	.205	.943
237	57.907	.207	.937
84	57.896	.207	.920
320	57.884	.207	.900
136	57.733	.211	.907
254	57.561	.216	.917
123	57.547	.216	.897
203	57.469	.218	.890
107	57.441	.219	.869
264	57.397	.220	.851
259	57.345	.221	.834
43	57.311	.222	.810
81	57.240	.224	.797
12	57.203	.225	.771
239	57.176	.226	.740
179	56.882	.234	.808
182	56.826	.236	.791
42	56.774	.237	.771
236	56.617	.242	.790
133	56.589	.243	.762
21	56.517	.245	.750
146	56.429	.247	.744
99	56.219	.253	.786
226	56.121	.256	.785
194	55.977	.261	.801
260	55.789	.266	.831
303	55.682	.270	.834
140	55.593	.272	.831
69	55.525	.274	.821
89	55.514	.275	.792
83	55.393	.279	.801
45	55.352	.280	.781

Observation number	Mahalanobis d-squared	p1	p2
79	55.263	.283	.779
343	55.256	.283	.744
314	55.249	.283	.707
312	55.246	.283	.666
16	55.099	.288	.691
255	55.065	.289	.663
262	55.043	.290	.630
1	54.933	.293	.639
5	54.796	.298	.662
273	54.535	.306	.740

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Χ

Harman's single-factor test

Component	Total Variance Explained			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	Initial Eigenvalues % of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	15.970	31.941	31.941	15.970	31.941	31.941
2	5.180	10.361	42.302			
3	4.616	9.232	51.533			
4	3.082	6.164	57.697			
5	2.884	5.769	63.466			
6	2.316	4.632	68.098			
7	1.583	3.167	71.264			
8	1.319	2.638	73.902			
9	1.040	2.079	75.981			
10	.901	1.802	77.783			
11	.778	1.556	79.339			
12	.564	1.127	80.466			
13	.491	.982	81.448			
14	.486	.973	82.421			
15	.465	.931	83.352			
16	.424	.848	84.199			
17	.403	.807	85.006			
18	.391	.781	85.788			
19	.378	.757	86.544			
20	.359	.719	87.263			
21	.349	.698	87.961			
22	.334	.668	88.629			
23	.328	.656	89.285			
24	.316	.632	89.918			
25	.306	.612	90.530			
26	.298	.596	91.126			
27	.283	.567	91.692			
28	.272	.545	92.237			
29	.260	.520	92.757			
30	.246	.491	93.248			
31	.243	.486	93.734			
32	.235	.469	94.204			
33	.227	.454	94.658			
34	.211	.422	95.080			
35	.207	.413	95.493			
36	.194	.387	95.880			
37	.193	.387	96.267			
38	.188	.376	96.643			
39	.178	.356	96.999			
40	.173	.346	97.346			
41	.167	.335	97.681			
42	.160	.320	98.001			
43	.156	.313	98.314			
44	.147	.293	98.607			
45	.141	.281	98.888			
46	.132	.264	99.152			
47	.112	.224	99.376			
48	.110	.220	99.596			
49	.103	.206	99.802			
50	.099	.198	100.000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

